

Heizler Zoltán

**A Magyar Tűzoltó Szövetség
százötven éve
(1870–2020)**

A Magyar Tűzoltó Szövetség
százötven éve
(1870–2020)

Heizler Zoltán

**A Magyar Tűzoltó Szövetség
százötven éve
(1870–2020)**

Magyar Tűzoltó Szövetség

2019

Szakmai lektor:
Dr. Berki Imre
Dr. Varga Ferenc

A könyv Budapest Főváros Önkormányzatának támogatásával készült.

A könyv fotóinak jelentős része a Katasztrófavédelem Központi Múzeumának archívumából származik. Ezen fotók forrását a képalírásban „KKM” rövidítéssel jelöltük.

A borítóterv a könyv képanyagának felhasználásával készült. Források: KKM, Fortepan, Somogy Megyei Tűzoltó Szövetség, MTSZ archívum.

© Heizler Zoltán, 2019

ISBN 978-615-00-5969-3

Kiadja a Magyar Tűzoltó Szövetség

1081 Budapest, Dologház u. 1.

www.tuzoltoszovetseg.hu

Felelős kiadó: Dobson Tibor

Szerkesztés, nyomdai előkészítés: HBU Kft.

Nyomás, kötészet: Interpress Külkereskedelmi Kft.

Ajánlás

Immár 150 éve, hogy megalakult a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség, a jelenlegi Magyar Tűzoltó Szövetség közvetlen jogelődje. Másfél évszázad történelem: nem csupán a tűzoltóké – legyen szó akár önkéntes, akár önkormányzati, akár létesítményi tűzoltókról –, hanem egész Magyarországé. Nincs mit csodálkozni ezen: a szövetség egész élete, a mindennapjai, tagjainak küzdelmei elválaszthatatlanul összeforrottak hazánk történéseivel. Ha a tűzoltók történetét olvassuk, tanúi lehetünk a hazai mindennapi élet apró-cseprő ügyeinek és az egész országot érintő, nagy horderejű történéseknek egyaránt.

Ezt a kettősséget próbáltuk megjeleníteni könyvünkben is. A Magyar Tűzoltó Szövetség története Magyarország története: tagjai, tisztségviselői a magyar történelem viharainak részesei, elszenvedői és alakítói voltak.

Úgy véljük egyúttal, hogy ez a narratíva megérdemli a könnyedebb, laikusok számára is élvezhető hangnemet. Könyvünk számok, statisztikák, eredmények bemutatása mellett – sőt, inkább helyett – egyéni sorsokat, históriákat helyez fókuszba, miközben a háttérben kirajzolódik Magyarország történelme is.

Bízom benne, hogy Ön, tisztelt Olvasó, figyelemre érdemesnek találja majd történetünket.

Budapest, 2019. december 1.

Dobson Tibor

tűzoltó dandártábornok

elnök

Magyar Tűzoltó Szövetség

Tartalom

I. fejezet: 1870–1915

A történet kezdete	10
Egy kis intermezzo: tűzoltók, összetartás, és egy szent	12
Széchenyi irányt mutat	14
A kezdeti nehézségek Pesten	15
Ép testben ép lélek	17
Segítség, ha baj van: önszegélyezés az önkénteseknél	20
A szövetség megalakulása	21
A bemutató elmarad	24
Az első nagygyűlés	26
Kolera és tózsdekrach	29
Nehéz kezdetek	31
Egy kis intermezzo: a tűzoltó újság	35
A pozsonyi gyűlés	36
Az a bizonyos „új seprű”	39
Fejlesztés, fejlődés	41
A fiumei nagygyűlés	44
Növekvő terhelés	48
Intermezzo: A tűzrendészeti törvény útja 1888-ig	49
Szakképzés	53
Egységes külsín	56
Intermezzo: alapszabály-viták	60
Az ezredévi kongresszus	60
Hiányosságok a tűzrendészetben	64
Sikerek a nemzetközi tűzoltó kongresszus(ok)on	69
Szabályozás	73
Munka az első világháborúig	76

II. fejezet: 1915–1945

A román hadsereg betörése	84
Egy összetört ország	85
Fény az alagút végén	91
Modernizáció a háború után	95
Sikeres lobbi	105
Elnökök és alelnökök: a változás kora	112
Tűzoltás és légoltalom	117
Egy újabb háború, ami mindent megváltoztat	122
Sárga csillagok	128
Csapataink harcban állnak, az ország lángokban	139
Egy történet (ideiglenesen) véget ér	142

III. fejezet: 1945–1990

Tűzoltók, válságban	146
Átszervezések	151
Politikai és ideológiai felhangok	155
Érdek, védelem	158
Az első tanácstörvény – a tűzrendészet mint állami rendészeti feladat	161
Az önkéntes tűzoltóságok újraszervezése	162
1956 – tűzoltás zárótűz alatt	168
Az önkéntes tűzoltóságok újraszervezése – homok a gépezetben	178
Nemzetközi tűzvédelmi kapcsolatok	182
A tűzoltóság műszaki fejlesztése	184
Az 1970-es árvíz	185
Tűzoltás kontra fejlődés	187
Létesítményi tűzoltók: fejlődés, problémákkal	193
Az algyői kísérletsorozat	195
Létesítményi tűzoltás: változó kihívások	200
A nyolcvanas évek: a változás előszelei	205

IV. fejezet: 1990–2020

A változások kora	212
Szinte álmukból ébredtek	216
Az MTSZ újjáéledése: az alakuló ülés	218
Az útkeresés időszaka	222
Az önkéntesek helyzete	224
MTSZ: az első érdemi lépések	228
Az önkormányzati tűzoltóságok	229
Önkéntesek a rendszerben: körzetközpontok	232
A hivatásos önkormányzati tűzoltóságok	234
A tűzvédelmi törvény; lassú fejlődés	238
Létesítményi tűzoltók: különleges helyzetben	242
Változások az MTSZ-ben	246
Paradigmaváltás – katasztrófavédelem	247
Az őrsprogram	249
Árvizek	250
A számok bővületében	251
Új tűzvédelmi koncepció	252
MTSZ: építkezés, nehézségek közepette	255
A tűzvédelem mostohagyermekai	257
Változások: beavatkozó és közreműködő ÖTÉ-k	259
Új irány és reformtörekvések	262
Kárpát-haza Önkéntes Tűzoltó Hálózat	266
Fejlesztések és pályázatok: növekvő összegek	268
XXI. századi pillanatkép: az MTSZ tagszervezetei	269
A legújabb kor: a jubileum felé	271
Utószó	275
Irodalom- és forrásjegyzék	276

I. fejezet: 1870-1915

A történet kezdete

Az európai nagyvárosokban a tűzmelegelőzés mint feladat fokozatosan került előtérbe, elsősorban a nagy és pusztító tűzvészek nyomában. Pest ilyen szempontból jókora lemaradásban volt: csak 1697-ben rendelték el a szalma- és nádtetők lebontását, és köteleztek minden háztulajdonost szakszerű kémények kialakítására. A XVIII-XIX. században a tűzoltás még amolyan „össznépi multság” volt: az 1808-as tűzrendészeti szabályrendelet például a különböző céhek hatáskörébe osztotta ki a tűzoltás egyes mozzanatait. A tűzesetre vezető útvonal kivilágítása az üvegesek és képfaragók feladata volt, a feckendőket és kocsikat a favágóknak és napszámosoknak kellett előhozni, a nehéz tűzoltóeszközöket a fuvarosok vontatták a helyszínre, a vizet a Dunából a halászhajók és hajósok, míg a kutakból a pékek, kertészek és cserzővargák szivattyúzták.

„A világ második legrégebb önkéntes tűzoltósága a holland mintára alakult debreceni diáktűzoltóság (hivatalos nevén »machinista«, később »gépelyes«, még utóbb »vízipuskás társaság« vagy »főiskolai tűzoltó-társulat«) volt” írja Markusovszky Béla *A Magyar Országos Tűzoltó-Szövetség Története* című könyvében. Az 1657-ben alapított tűzoltósággal kapcsolatos büszkeség talán indokolt, de valamelyest félrevezető: Magyarország jócskán elmaradt a „nyugattól” ezen a téren. Bár az első „felnőtt” tagokból álló önkéntes tűzoltóság Aradon már 1834-ben létrejött, a helyzet még 30-40 évvel később is finoman szólva kaotikus volt. Hazánk ugyanis egyfajta középúton ragadt meg az elmaradottabb és a fejlettebb országok között: a korszerű technika rendelkezésre állt, a képzettség azonban hiányzott.

„Míg Konstantinápolyban bár főleg fából épült, évenként középárányban nem több mint 30-40 tűz fordul elő, addig Londonban évenként 1000-1200 tűzeset támadt, míg Bécsben 1830-ban csak 40 tűzeset képezte a maximumot, 1860-ban már 200 tűzeset volt. [...] míg a [...] londoni dockok legiszonyúbb tüzeit is rövid idő alatt a jó szerkezetű gőzfeckendőkkel eloltani képesek [...] addig Konstantinápolyban minden tűzvésznek sok ház esik áldozatul s hetekig tartó pusztításaiban minden vagyont, s életet

megsemmisít [...] Itt Pesten a fővárosban dacára a tűzoltó műszerek szép számának oly hiányok vannak a készületségre és kezelésre nézve, hogy egy okszerű beosztott és szervezett tűzoltó egyletnek létesítése a főszükséghez tartozik.”

(Gróf Széchenyi Ödön: „A tűzoltó intézetek hasznosságáról”, Pesti Napló, 1862)

Ebben a cikkben szerepelt az azóta is sokszor idézett, elhíresült eszmefuttatás is, melyet úgy sommázzhatunk, hogy az önkéntes tűzoltóság formája tökéletesen illik a hazai körülményekhez. Széchenyi érvrendszere a gazdasági megfontolás táplálta pragmatizmus és a hazafias érzület egyfajta sajátságos keverékét adja:

- meglátása szerint az önkéntes tűzoltóság fenntartása összességében olcsóbb a hivatásos tűzoltóságnál;
- ráadásul az önkéntes szervezetekben arányaiban több költség fordítható a tűzoltó eszközök fenntartására, mint a hivatásosoknál;
- az önkénteseket „nemes ambíció”, „lelki buzgalom” motiválja.

Fontos adalék, hogy – Széchenyi leírása szerint – bár a főváros sem az önkéntesek lelkesedésének, sem tűzoltó műszereknek nincs híján, a szervezetlenség miatt ezek nem érvényesülhetnek megfelelően: „[T]úl buzgóságból, s igen zajos kezelés mellett gyakran tíz gép a bele felszívott csekély vízmennyiséggel nem gyakorol oly hatást, mint egy teljesen ellátott és szabályszerűen kezelt gép tenne...”

A magyar tűzoltás szervezetlenségéről maga Jókai Mór is megemlékezett 1862-ben, az akkor általa szerkesztett Magyar Sajtó c. napilapban – éppen Széchenyi Ödön munkája kapcsán. „Gróf Széchenyi Ödön tűzoltó társulatot alakít a fővárosban. [...] [H]azánkban a tűzoltás rendszeresítése igazán »égető« szükség [van]. [...] [L]áttuk itt Budán, nem is valami faluban egy égést, mely kezdődött a Rácváros északi végén s ráért egy pár óra alatt felharapózni a Gellért-hegyi szőlők végéig, végig az egész utcáson s megint egy másik utcásort fogott elő... Láttunk már nagy faluégéseket, ahol a kocsmáron és a földesúri cselédeken kívül senki nem vett részt az oltásban, a nép csak nézte... [...] Alakít-

sunk mindenütt tűzoltó kompániákat, a legkisebb faluban is, verekedjünk meg vele [a tűzzel], ahol vörös taraját felüti: ide kell a legény a gátra!”

Egy kortárs vallomás

Nagyon érdekes adalék a Dunántúli Naplóban Winklárek Jánossal, Pécs akkori legöregebb tűzoltójával készített, 1948. július 17-én megjelent interjú. Ebben az akkor 63 éve tűzoltóként tevékenykedő szemtanú így vall a kezdetekről:

„Fiatal koromban [...] még gázlámpák szórták halványan és bizonytalanul fényüket a város utcáira. Akkoriban a kéményseprők egyben tűzoltók is voltak, a felszerelés pedig alig ért valamit. Ennek következménye volt azután az, hogy 1887-ben majdnem tétlenül kellett néznünk, hogyan ég porrá Pécsbányatelepen egy tele magtár. A húsz méter sugarú fecskendőnk nem sokat számított ebben a lángtengerben. Nem tehetünk mást, mint a bányászokkal összefogni és megpróbálni hóval eloltani a poklot.”

Egy kis intermezzo: tűzoltók, összetartás, és egy szent

Kívülállók számára furcsának tűnhet a tűzoltó társadalom összetartása. Különösnek tűnhet a hév, amellyel – ahogyan később látni fogjuk – gróf Széchenyi Ödön éppen az önkéntes tűzoltóság intézményét igyekezett meghonosítani itthon. Nem árt némi előzetes ismeret ahhoz, hogy ezt megértsük, így térjünk ki egy pillanatra az önkéntes tűzoltó társadalom mögött álló eszmeiségre, nevezetesen az összetartásra és az önfeláldozásra.

Magyarországon sokak számára evidens, hogy a tűzoltó mozgalom a kezdetektől Szent Flóriánt tekinti védőszentjének. A III-IV. század fordulóján élt római katonatiszt a kezdetektől a hittétel és a vasakarát mintapéldája. Parancsnokként Noricum provincia (a mai Ausztria) területén irányította katonáit – akikről talán nem köztudott, hogy eleve elsősorban tűzoltói különítmény voltak. Flórián már akkor felvette a kereszténységet, amikor az még nem számított túlzottan népszerűnek, és ezt a tényt sosem titkolta. Éppen ez

Szent Flórián (fotó: KKM)

jelentette a vesztét is, hiszen a Diocletianus császár által – a IV. század elején – elrendelt, a korszak utolsó, legnagyobb keresztényüldözése idején lelte halálát.

Legendája szerint amikor megtudta, hogy Laureacumban (a mai Lorch, Németország) keresztényeket tartanak fogva, elindult, hogy a segítségükre legyen. A keresztényeket kutató katonáknak pedig önként vallotta be keresztény mivoltát. A parancsnok megpróbálta rávenni, hogy tagadja meg hitét, és áldozzon a római isteneknek, de Flórián erre nem volt hajlandó, még akkor sem, amikor kínpadal fenyegették meg.

„Míg földi fegyvert hordtam, titkon szolgáltam Istenemet. [...] Engedelmeskedem parancsaidnak, amennyiben mint katona ezzel tartozom, de arra senki nem kényszeríthet, hogy bálványokat imádjak!”

Flórián végül mártírhalált halt: katonatársai követ kötöttek a nyakába, és a folyóba taszították. Flóriánt halála után szentté avatták; szentként pedig rendkívül népszerűvé vált Közép-Európában. Az osztrák Linz városa mellett Lengyelország választotta védőszentjévé (hivatalosan 1184-ben, ekkor adott engedélyt III. Lucius pápa, hogy a szent ereklyéit Krakóba küldjék). Legtöbbször azonban mégis a tűzoltók védőszentjeként ismerik. Ábrázolásaiban ez rendre tetten érhető: általában római centúrióként jelenítik meg, aki egyik kezében vörös zászlót tart, másik kezében vederből önt vizet egy lángoló házra. Neve mára gyakorlatilag összeforrt a tűzoltással. Magyarország egyik legelső önkéntes tűzoltó szervezete, az aradi Önkéntes Polgári Tűzoltókar 1861-ben például rendszabályban rögzítette, hogy a zászlón Szent Flóriánnak *szerepelnie kell*. A zászlószen-

telés emlékére kiadott ezüstérmén a szent alakja látható, és egy felirat: „Egy mindnyájunkért, s mindnyájan egyért.”

Pontosan ez az az összetartás, ami a tűzoltókra általában jellemző. Ennek pedig egy szép és nemes szimbóluma a zászló, ami a világon mindenhol a testvériség, a bajtársiasság, az egység jelképe. A zászlóhoz való hűség, a zászló által kifejezett eszmeiség melletti elkötelezettség, az együvé tartozás a tűzoltózászlókban is megjelenik.

Történetünkben láthatjuk majd, hogyan szökkent szárba a tűzoltói mozgalom Magyarországon. A zászlón keresztül pontosan megérthetjük ezen folyamat mögötti mozgatórugókat. A megalakuló egyesületek, közösségek számára annyira fontos volt ugyanis az eszmeiség, hogy véglegelig ragaszkodtak az ezt jelképező saját zászló megalkotásához.

Ilyen háttér előtt kezdte meg tehát a ténykedését Magyarországon gróf Széchenyi Ödön, hogy elősegítse a tűzoltó mozgalom elindulását.

Széchenyi irányt mutat

Sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi Ödön 1839. december 14-én, Pozsonyban született, Széchenyi István másodszültt fiaként. Életének egyik meghatározó

Gróf Széchenyi Ödön (fotó: KKM)

élménye volt az az 1860. szeptember 2-án Nagycenken és Fertőszentmiklóson kitört két tüzeset, amelynél a mentésben részt vett, és amelynél megtapasztalhatta azt a szervezetlenséget és tehetetlenséget, ami abban a korban a tűzoltásra jellemző volt. Tulajdonképpen ez indította el a „karrierjét”. Mikor 1862-es megbízatása – a harmadik világkiállítás kormánybiztosaként – öt hétre Londonba szólította, önként jelentkezett a helyi tűzoltósághoz.

Az anekdota úgy szól, hogy a parancsnok nem kímélte Széchenyit, és a legnehezebb, legalantasabb munkákat is elvégeztette vele. Az ifjú nemes azonban a takarítástól a tömlők halzsírral történő kenegetéséig mindent zokszó nélkül elvégzett, amivel kivívta a tisztikar elismerését, és a legénység megbecsülését.

A londoni tűzoltóság

Érdekesség: a „tűzoltóság” valójában a tiz biztosítótársaság létesítményi tűzoltócsapatából létrejött *London Fire Engine Establishment*, vagyis „londoni tűzoltó-szivattyú testület”, amely csak 1866-ban alakult át Londoni Városi Tűzoltósággá (Metropolitan Fire Brigade).

A szóban forgó parancsnok Sir Eyre Massey Shaw volt, közkeletű becenevén a „Tűzkirály”, akinek nevéhez fűződik például a híres bronzsisak, és a színházakban ma is használt vasfüggöny.

A londoni tanulmányút kitűnő alapnak bizonyult ahhoz, hogy Széchenyi jobban megérthesse a korszerű tűzoltóságok működési és szervezési elvét. Amikor visszatért az országba, égett a vágytól, hogy a szerzett tapasztalatokat a magyar gyakorlatban is kamatoztassa.

A kezdeti nehézségek Pesten

Az alakuló önkéntes egyesület első értekezlete már 1862. december 16-án lezajlott, ahol a résztvevők lefektették az alapokat. Megszületett a szervezet felépítésének első organigramja, amelyen azonban igencsak nyomott hagyott az alapítók túlzott lelkesedése. A hierarchia terjedelmesre és bonyolultultra sikeredett; ezért, amikor következő év január végén beterjesztették azt elfogadásra a helytartótanácshoz, a tervezet heves ellenérzéseket váltott ki a tanács tagjaiból.

Az ellenállás mögött egyrészt – vélt vagy valós – szakmai indokok álltak, mint például az, hogy az önkéntes tűzoltóság nem képes szakszerűen és fegyelmezetten működni – de éppenséggel az ötvenfős (!) tisztikar sem

nyerte meg az elbírálók tetszését. Másrészt azonban ott voltak a biztonsági megfontolások is: a szervezet túlzottan katonai jellegű volt, a terv szerint számos tagot és szivattyúst kellett volna felvenni, akik mindegyikének alapfelszerésében ott volt a balta és a csákány. Ne feledjük, a szabadságharc nem egészen 15 évvel azelőtt zajlott, ráadásul pont a „legnagyobb magyar” fia készült létrehozni az új szervezetet.

Mivel azonban a helytartótanács nem akart nyíltan szembehelyezkedni a terv betervezőivel, időhúzási taktikát választva halogatta az érdemi munkát. Egészen 1863. szeptember 15-ig nem is válaszoltak, akkor is csak egy sor fenntartást soroltak fel hivatalos válaszlevelükben, felszólítva a betervezőket a kérvény átdolgozására.

Széchenyi azonban mindent egy lapra kívánt feltenni: nemcsak, hogy nem szándékozott eleget tenni a felszólításnak, de még gyűjtésbe is kezdett. A pénzszerzés célja egyértelműen és deklaráltan az volt, hogy a születő szervezetet útjára tudják bocsátani. (Érdekes mozzanat, hogy még az éppen Pesten tartózkodó Alexandre Dumas-t – híres francia író, a *Három testőr* és a *Monte Cristo grófia* szerzőjét – is felkereste, aki 100 frankkal támogatta az egyesület megalakulását.) 1864. november 3-án aztán közvetlenül a kancelláriához fordult kérvénnyel, ami egyúttal egyfajta fellebbezés is volt a helytartótanács döntése ellen.

Helytartótanács, kancellária, belügyminisztérium

A történelmi ismereteket felfrissítendő (és, hogy kontextusba helyezzük a történéseket), érdemes röviden összefoglalnunk az itt szereplő szervezeteket. A *Magyar Királyi Udvari Kancellária* egy, ekkoriban már rendkívül réginek számító intézmény, még I. Ferdinánd hozta létre 1526-ban, hogy egyfajta közvetítőként funkcionáljon a királyi udvar és Magyarország mint a birodalom „belső állama” között. A *Magyar Királyi Helytartótanácsot* az 1722-23. évi országgyűlés iktatta törvénybe mint Magyarország országos kormányzati szervét; a kiegyezéskor, azaz 1867-ben a szervezet utódja lett a *Magyar Királyi Belügyminisztérium*.

Széchenyi elszánt volt – olyannyira, hogy meglehetősen agresszív taktikát választott. Még a kérvény beadása előtt a nyilvánosság elé lépett, és mindent kitálalt a napilapokban – mi ez, ha nem a hidak felégetése? *„Elhatároztam, hogy az ügyet [...] szükség esetén a legmagasabb helyen is szorgalmaztam”*, írta, majd hozzátette azt is, hogy amennyiben az ügy elbukik, kamatostól fogja visszafizetni a működési támogatásként felvett összegeket.

Nagyszabású „haditerve” végül sikerrel járt: 1865. november 28-án kedvező válasz érkezett a kancelláriától. Volt ugyan egy furcsa kitétel, mely szerint az önkéntes tűzoltók a városi rendőrfőkapitány jogköre alá tartoznak, de ez a terv végül – hogy egy ideillő szófordulattal éljünk – füstbe ment. Érdekes módon ezt ugyanis a helytartótanács nem támogatta, és bár a rendőrfőkapitányt végül egyfajta „felvigyázónak” nevezték ki, a poszt betöltetlen maradt, mert a helytartótanács időközben megszűnt.

Így tehát párhuzamosan zajlott egy-egy fontos esemény: lezajlott a kiegyezés, és megalakult a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet.

Ép testben ép lélek

A történet érdekes irányt vett a testedzés felé – nem csak azért, mert a tűzoltás egyik alapfeltétele a jó kondíció, hanem mert a megalakulás nehézségei között a tűzoltás szó szerint összefonódott a tornával. Ha azt hisszük, mindez csak a budapestiek esetén van így, tévedünk: Európa-szerte nem volt ritka, hogy az önkéntesek „tűzoltó és tornaegyletekbe” tömörültek. A budapesti szervezet az ilyen típusú összefonódásoknak viszont a magyarországi állatorvosi lova – lássuk tehát, hogyan alakult a sorsuk.

A Budapesti Önkéntes Tűzoltó Egylet jogilag 1866. december 27-én alakult meg, ám rögtön az elején nehézségekbe ütközött. Bár – Széchenyi Ödön munkájának köszönhetően – jelentős pénztartalékokkal rendelkeztek, a tagtoborzás nem bizonyult sikeresnek. Olyannyira nem, hogy az egész vállalkozás léte kérdőjeleződött meg; ez ellen pedig sürgősen tenni kellett valamit.

Jelzésértékű, hogy az első igazi nagygyűlést csak egy évvel később, 1867. december 29-én tartották meg. Itt vetődött fel a taghiány kérdése, amelyre dr. Follmann Alajos királyi járásbíró – a jegyzőkönyv vezetője – kínált megoldást: a Pesti Nemzeti Tornaegylettel való egyesülést.

Follmann és Széchenyi 1867-ben külföldi tanulmányúton ismerkedtek a tűzoltó egyletek belső szervezésével, és itt találtak először a közös torna-tűzoltóegylet gondolatával. Follmann érvelése szerint Franciaországban, Angliában, és különösen Németországban jóval több az ilyen „vegyesegylet”, mint a tisztán tűzoltó egylet. Széchenyivel együtt azon a véleményen voltak, hogy ez a megoldás visszahozhatja a megtörni látszó lendületet, aminek elvesztése már csak azért is sajnálatos volt, mert pénzügyek tekintetében amúgy igencsak jól álltak. A tűzoltó egyletnek ugyanis addigra összesen 12 ezer forintja gyűlt össze készpénzben, és még 24 ezer forintja kötelezvényekben. (Összehasonlításként: 1870 körül a magyar képviselők, akik akkoriban Európa legjobban fizetettjei közé tartoztak, átlagosan 180-200 forintot kerestek havonta.) A tornaegylet pedig népszerű volt, számos taggal. Egyszerűbben szólva tehát érdekházasságról volt szó: a tornászoké volt a „birodalom”, a tűzoltók hozták a pénzt.

Hogy Széchenyi és Follmann nem mérte fel eléggé a „fúzió” veszélyeit, vagy egyszerűen megfizethető árnak gondolták a nehézségek átlépéséért cserébe, azt nehéz megítélni. Mindenesetre tény, hogy a 1868-ban megtörtént a frigy: a két egyesület közös elnökség és egységes igazgatás alatt kezdte meg működését.

Az egyesülés magán viselte az érdekházasságok minden ismertetőjegyét, sőt, rendkívül előnytelennek bizonyult a tűzoltókra nézvést. Például kizárták őket az egylet vezetéséből és nem rendelkeztek a tornászokkal azonos jogokkal sem. (Ez utóbbira lényegében dupla tagdíjfizetés mellett lett volna csak joguk, vagyis, ha a tűzoltói tagdíj mellett a tornász tagdíjat is befizették volna.) A tornászok ráadásul sajtóságosan értelmezték a „közös

kassza” fogalmát is: a tűzoltóktól átvett 12 ezer forintot tornacsarnok építésére fordították, mondván, hogy az közös épület lesz majd.

Hosszú, tétlenül eltöltött idő után 1870 végén egy újabb közgyűlésen próbált érvényt szerezni magának a vegyes-egyesület „tűzoltó fele”. Széchenyiék jól láthatóan készültek az előterjesztés kudarcára, mert egy záradékkal együtt nyújtották be a módosító javaslatokat, amelynek lényegi része szerint: „[különben] a tűzoltó egyesület kénytelenítve érzendi magát a két egyesület egymáshoz való köteleket végleg felbontani és megsemmisíteni”.

A tornászok nem lelkesedtek az ötletért, és igyekeztek – nem túl sportzerű módon – keresztülhúzni a tűzoltók szándékait. Levelet küldtek a belügyminisztériumnak, amelyben elmagyarázták, hogy a tűzoltók törvénytelenül próbálnak kiválni, és kérték a belügyet, hogy az alapszabály értelmében ezt akadályozzák meg.

Időközben persze Széchenyiék új alakuló ülést tartottak, és ők maguk is betervezéssel éltek a belügyminisztérium felé, melyben az új alapszabályt megküldték.

Valószínűleg mindkét fél roppant módon meglepődött a belügy válaszában. A hivatalos értesítés szerint ugyanis sem a különválás megakadályozására, sem az új alapszabályra vonatkozó betervezést nem lehetett értelmezni. „[...] a két egyesületnek »nemzeti torna- és tűzoltó egyesület« cím alatti állítólagos egybeolvadása pedig – amennyiben tényleg netán megtörtént volna – a fennálló szabályok ellenére sem ide fel nem jelentetett”, írja a belügyi államtitkár válaszlevelében.

Hogy ez a fordulat minek köszönhető – vajon valaki elfelejtette benyújtani a felterjesztést, vagy a belügynél veszték el az iratok – az már valószínűleg sosem fog kiderülni. A tornászok végül kénytelenek voltak elfogadni a szétválást – habár megpróbálkoztak még a „hozomány” elbitorlásával, végül a kompromisszum megkötött, és a tűzoltó egyesület immár újra szabad volt.

Segítség, ha baj van: önsegélyezés az önkénteseknél

Történetünkéből kanyarodjunk el egy időre egy „párhuzamos vágány-ra”, és nézzük meg, mi várt azokra az önkéntesekre, akik hivatásuk gyakorlása közben sérültek meg, vagy veszítették életüket. Mind a korszellem, mind pedig a történet megértéséhez hasznos adalék ez a kitérő: jól példázza az összetartást, és a társadalom megbecsülését.

A század második felében ugyanis még épp csak éledeztek Magyarországon az önkéntes tűzoltó egyletek, az önkéntesek mégsem maradtak magukra baj esetén.

A temetési költségek átvállalásáról például Pozsony tűzrendje már 1804-ben is rendelkezett: a benne foglaltak szerint azt a polgárt, aki tűzoltás során szerzett sebeibe hal bele, a város köteles saját költségén eltemetni, és tisztelete jeléül sírkövet állítani neki. Az aradi önkéntes tűzoltókar 1861-es rendszabálya hasonlóan intézkedett: *„Azon esetben, ha netalán a karnak valamelyik tagja vagy tűzvésznel, vagy súlyos sérülés következtében három nap múltán meghalna, valamennyi czéhek hozzájárulásával (minthogy ezek mindnyájan a tűzoltási rendszabályok alá tartoznak) ünnepélyesen el fog temettetni, és emlékére egy sírkő (ha jótékony adakozás útján nem, tehát a kar pénzalapjából) állítandó.”*

Ilyen előzmények után az önkéntes tűzoltás „intézményesítésénél”, illetve az önkéntes egyletek kialakulásánál fontos szempont volt a sebesültekről való gondoskodás is. Az aradiak 1862-ben például fontosnak tartották, hogy az *„ágyban fekvő beteget [vagyis a tűzben megsérült önkéntes tűzoltót] emberségi tekintetből bajtársai többször meglátogassák”*, ennek felügyelését és koordinálását pedig a hadnagy feladatává tették. A gondoskodást pénzügyi szempontból is rendezték: az egyesület minden rászoruló, ágyban fekvő tagjának napi 20 krajcárt folyósított, halálozás esetén a temetési költségekből pedig 20 forintot vállalt át.

Mindez persze csak a megfelelő önsegélyezési-öngondoskodási kereteken belül működhett. A soproni „Torna és Tűzoltó Egylet” például 1870. május 1-jén hozta létre a segélyalapját; a tagok 20 krajcár belépti díjat

és 5 krajcár havi járulékot fizettek. Az évek során a tagok jelentős segítséget kaptak az alap révén; a betétjükön 1906-ban már 8244 korona 43 fillér volt. (A mihez tartás végett: a nyolcvanas években a férfiak bére 40-120 krajcár között mozgott; a marhahús kilója durván 50-60 krajcár, a sertéshús kilója 40-50 krajcár, egy mázsa búza pedig 9-10 forint volt.)

PéNZ beszél

A krajcár egy kis értékű ezüst- és rézpénz (tulajdonképpen váltópénz), amely Magyarországon a XVIII. században jelent meg, és 1892-ig volt forgalomban.

A XVIII. században a Habsburg Birodalomban egységesítették a pénzrendszert – az új pénznem a Gulden, magyarul forint lett. A birodalom Bajorországgal és több más német állammal kötött pénzügyi egyezménye (konvenciója) alapján a hivatalos elnevezés a „konvenció forint”. (1 konvenció forint = 60 krajcár)

Ezt váltotta fel az ún. osztrák vagy ausztriai értékű forint (gyakran rövidítve o. é. forint vagy a. é. forint) egy ezüstalapú pénzegység, mely 1858. november 1-jétől volt az Osztrák Császárság törvényes fizetőeszköze. (1 o. é. forint = 100 krajcár)

Az Osztrák-Magyar Monarchiában 1892-ben a forintot a korona váltotta fel, egyúttal megszűnt a krajcár mint váltópénz. (Így pedig 1 korona = 100 fillér.)

A szövetség megalakulása

Láthattuk, milyen akadályok gördültek a budapesti önkéntes tűzoltóság alakítása elé. Éppen ezért meglehetősen nagy a kontraszt a fővárosi és a vidéki helyzet között: a vidéki egyesületek ugyanis jóval előrébb tartottak. Nem csak, hogy megalakultak, működtek, hanem már az országos szövetségbe tömörülés gondolata foglalkoztatta őket. A kezdeményezés élére a Soproni Torna és Tűzoltó Egylet, azon belül is Rösch Frigyes állt.

Rösch Frigyes és a Soproni Torna és Tűzoltó Egylet

Rösch Frigyes (1832–1923) Sopron tűzoltó főparancsnoka volt 1866 és 1911 között, valamint főreáliskolai tanár. Alapelve szerint „Csak jó tornász lehet jó tűzoltó és viszont”, ezért ő már eleve „vegyes” egyesület alapítását tervezte. Az egylet megalakítását 1863 óta szorgalmazta, végül 1866. április 26-án sikerült tető alá hoznia.

A soproniak már 1869-ben beadvánnyal fordultak a belügyminisztériumhoz, amelyben a következőkhöz kértek támogatást:

- egy országos tűzoltószövetség létrehozása,
- önkéntes tűzoltó tesületek létrehozása országszerte, valamint ebben segítségnyújtás a hatóságok részéről,
- a tűzkárbiztosító társaságokat kötelezzék az ilyen egyletek támogatására.

A beadvány mellett 1869-ben a soproniak egy kis, regionális gyűlést is szerveztek, amelyre a közelben lévő mintegy négyszáz településről hívtak meg küldötteket. Sajnos sem a beadvány, sem pedig a felhívás nem volt kü-

lönösebben eredményes, ám ez Rösch lelkesedését nem törte meg.

Németországi példa alapján ugyanis azt látta, hogy az ilyen jellegű szövetségek jelentős (lobbi)erőt képviselnek, így amennyiben a magyar tűzoltómozgalmat sikerre akarják vinni, egy ilyen szervezkedés léte, mondhatni, *elengedhetetlen*.

Nagyjából ez az a pont, ahol a párhuzamosan futó történetek ismét összefonódnak – legalábbis fonjuk össze őket gondolatban. 1870. augusztus 20-a van; a pestiek szabadulnának a tornászok

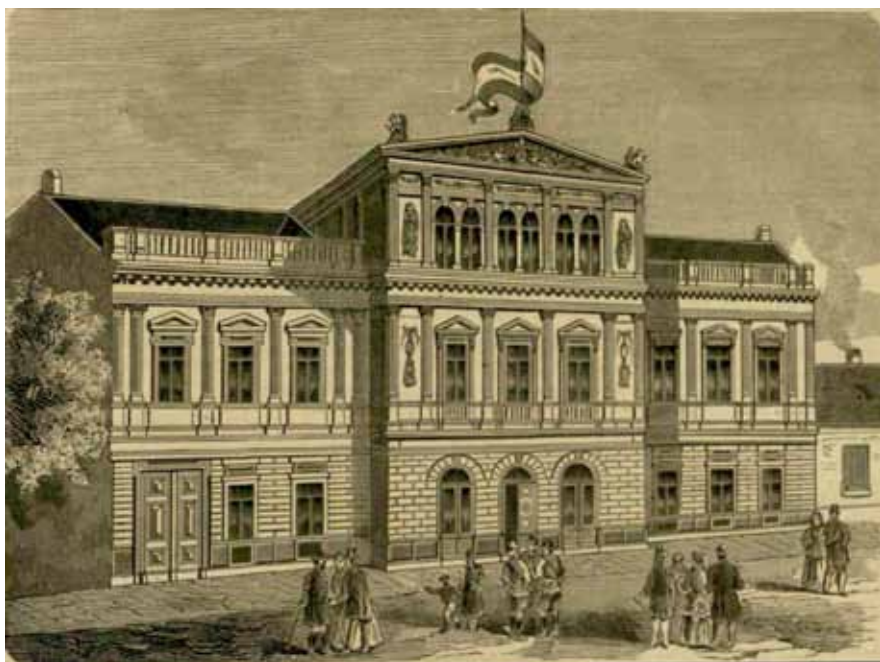
Rösch Frigyes (fotó: KKM)

szorításából. Jócskán le vannak tehát maradva, ugyanis a soproniak ezen napon már a szövetség első alapszabálytervezetét véglegesítik – és nem is egyedül. A munkában Rösch Frigyesen kívül részt vett még Lábán Károly pozsonyi, Fruttinger Frigyes nagyszombati és Ronchetti József nyitrai parancsnok is. A tervezetet pedig kiküldték kétszázötven magyar, nyolc horvát, kilenc végvidéki és öt dalmát városnak, értesítve őket egyúttal, hogy a szövetség alakuló ülése 1870. október 31-én lesz.

Az előzmények ismeretében nem lehet őszintén meglepődni azon, hogy a pestiek mennyire enerváltan reagáltak a kezdeményezésre. Szeptember 20-án kelt levelükben azt válaszolták a felvetésre, hogy a magyarországi tűzoltás még koránt sincs azon a szinten, hogy egy ilyen szövetség gondolatával érdemben foglalkozni lehessen. Egyáltalán nem beszéltek mellé: „[...] a mi parancsnokságunk még nem tartja az időt tűzoltó szövetség alakítására hazánkban elérkezettnek [...]”. Mindazonáltal a pesti egylet, „komoly aggodalmi dacára” is támogatásáról biztosította Röschéket.

A pestiek körében azonban nem lehetett egységes az álláspont ezzel kapcsolatban, mert alig két héttel ezután fordult a kocka. Follmann Alajos személyesen utazott le Sopronba (Waldemar Krause-val, ill. magyarosan Krause Waldemárral, a pesti hivatásos tűzoltóság tűzfelügyelőjével), hogy helyszínváltásért lobbizzon. Olyannyira a kezdeményezés élére akartak állni, hogy a szervezők engedtek a rábeszélésnek: az alakuló közgyűlés helyszíne Pest lett, sőt, még a meghívót is a pesti Nemzeti Torna és Tűzoltó Egylet bocsátotta ki.

Jól mutatja a helyzet fonákságát, hogy ez az a bizonyos egylet, amely hivatalosan be sem lett jegyezve, ám a dolgok akkori állása ebbe a névbe kényszerítette a résztvevőket. Sőt, itt még csak nem is ért véget az ügy, hiszen az alakuló közgyűlést eleve a Nemzeti Tornacsarnok avatási ünnepségének farvizén tartották meg – arról a tornacsarnokról van szó, amelynek építésébe a tűzoltók olyan „nagylelkűen” adakoztak. Az avatóünnepség 1870. december 4-én zajlott, ezért a tűzoltók másnapra, 1870. december 5-re tették a saját ünnepségüket.

A Nemzeti Torna Egylet 1870-ben felavatott csarnoka (fotó: KKM)

A bemutató elmarad

Mintha átok ült volna a tornászok és a tűzoltók „frigyén”: még a torna-csarnok avatására tervezett tűzoltó bemutató is elmaradt. Ahogyan a Pesti Napló tudósít, reggel 8 körül már sokan gyülekeztek, hogy megnézzék a bemutatót, ám csak egy őrszem fogadta őket, mondván: *„az idő igen zordon, a gróf kificamította a lábát s a mutatvány elmarad”*. Annál is inkább kínos volt az ügy, mert az *„így csalódottan hazamentek között volt József főherceg is, aki jelenlétével akarta a tűzoltó gróf fáradozásait jutalmazni”*.

Aznap (mármint december 5-én) délelőtt még lezajlott egy utolsó egyeztetés tornászok és tűzoltók között a továbbiakról, de végül kimondták, amit ki kellett mondani. Jelesül: a két szervezetet nem olvasztják egybe, és bár együttműködnek a továbbiakban is, az egyesülésről több szó ne essék.

Végül elérkezett az a drámai csúcspont, ahová az egész eddigi történetünk tartott: 1870. december 5-én, délután 3 órakor, 17 tűzoltóság 52 képviselőjének részvételével hivatalosan is megalakult a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. Még hozzá milyen illusztris társaságban! A tizenhét tűzoltóság (zárójelben a megalakulásuk dátumával) a következő volt:

- Debreceni diáktűzoltóság (1657),
- Aradi (1834),
- Budapest gőzmalmi (tulajdonképpen létesítményi) tűzoltóság (1864),
- Soproni (1866),
- Nagyváradi (1867),
- Pozsonyi (1867),
- Temesvári (1868),
- Nagyszombati (1868),
- Varasdi (1868),
- Esztergomi (1868),
- Budapesti önkéntes (1869),
- Nyitrai (1869),
- Pécsi (1870),
- Pest városi (1870),
- Zágrábi (1870),
- Kassai (1870),
- Békés-gyulai (1870).

Szeged és Kecskemét is részt vett a gyűlésen, ám képviselőik „civiliek” voltak, ugyanis ezekben a városokban még nem volt tűzoltó egylet. Két létesítményi tűzoltóság viszont hiányzott: az 1855-ös alapítású óbudai hajógyári tűzoltóság, valamint az 1866-ban alakult Ganz-vasöntödei tűzoltóság is. További érdekes adalék, hogy bár Pest és Buda csak 1873-ban egyesültek, a gőzmalmi létesítményi és az önkéntes tűzoltóság neve hivatalosan is „Budapesti”, tekintve, hogy ezekben budai és pesti tűzoltók vegyesen szolgáltak.

A megjelent képviselők megegyeztek abban, hogy a soproni előkészítő bizottság által kidolgozott alapszabályokat – melyeket Rösch Frigyes terjesztett be – elfogadják, és a belügyminisztériumhoz terjesztik fel. Egyúttal megválasztották a szövetségi bizottmányt, a következő tagokkal:

- gróf Széchenyi Ödön (elnök),
- Follmann Alajos (Budapesti önkéntes tűzoltóság),
- Grahor János (zágrábi tűzoltóság),
- Krause Waldemár (pesti városi tűzoltóság),
- Martinengó Nándor (pozsonyi tűzoltóság),
- Rösch Frigyes (soproni tűzoltóság),
- Schwarz József (esztergomi tűzoltóság),
- Somogyi Pál (debreceni diáktűzoltóság),
- dr. Thinagl János (nagyszombati tűzoltóság),
- Varjassy József (aradi tűzoltóság),
- Weinmann Beda (gőzmalmi tűzoltóság).

Sok nehézség után végre fény derengett az alagút végén: megkezdte működését a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség.

Az első nagygyűlés

Az első nagygyűlésre 1871. szeptember 16-19. között került sor. Széchenyi nem vette félvállról az elnöki pozíciója folytán rá nehezedő felelősséget – ráadásul pontosan tudta, mire van szükség ahhoz, hogy a mozgalmat átlendítsék a kezdeti holtpontra. Habár mindennek már másfél évszázada, a gróf szemléletmódja meglepően hasonlított a XXI. századi mentalitáshoz: szó szerint reklámkampányt indított. Pr-cikkek, kapcsolatok, falragaszok, plakátok, rikkancsok – mindent bevetett, amire csak szükség volt. A lakosság pedig fogékony volt az üzenetre, különösen azután, hogy szeptember 13-án a Nemzeti Színház díszletraktárának tüzénél a tűzoltók erőn felül teljesítették kötelességüket. A báméskodók nem kis meglepetésére – akik

biztosak voltak az épületek teljes pusztulásában – nem csak a színház épületét védték meg, hanem még a díszletek egy részét is.

A korabeli szemléletmód is hozzájárult a magáét. A magyar közvélemény is egyre inkább felzárkózott ahhoz a „nyugati” vélekedéshez, hogy a tűzoltás egy sikkes foglalatosság, amely megedzi a jellemet és a testet. A Pesti Napló így ír erről a szeptember 16-i beszámolójában: *„A tűzoltóság egy civilizatoricus tényező, a tornászatnak egy neme.”* Ebben az esetben tehát jól jött a tornászok pozitív imázsa is.

Ilyen előzmények után a felvonuláson látványos külsőségekben nem volt hiány. A magyar gazdasszony-egylet felhívására például a fővárosi hölgyek a tűzoltók felvonulási útvonalán fekvő házak ablakait virágokkal díszítették fel. Gróf Széchenyi jó érzékkel úgy állította össze a programot, hogy az látványos és tanulságos is legyen egyszerre. Szeptember 16-án a vendégfogadást például tűzoltószer-kiállítás követte; 17-én nagyszabású tűzoltógyakorlat is volt, melyet tűzijáték koronázott meg; 18-án volt a nagygyűlés; végül 19-én fecskendőpróba zárta az eseménysort.

A gróf arról is gondoskodott, hogy illusztris vendégek egész sora legyen részt az eseményen. Meghívott külföldi tűzoltók (például Grazból, Linzből, Salzburgból) mellett Windischgrätz Alfréd herceg, Albrecht főherceg, sőt, maga I. Ferenc József is tiszteletét tette.

Ez utóbbi esemény sikerét mi sem mutatja jobban, mint a nézőközönség lelkesedése. A helyszínen egyes beszámolók szerint tíz-, megint mások szerint húszezer érdeklődő zsúfolódott össze. Magát a királyt is annyira lenyűgözték a látottak, hogy az összes gyakorlatot végignézte, sőt, a befejező díszmenetre is maradt (koronás főtől ez nem kis elismerés!).

Volt is mit nézni. A betűrendben felvonuló, kiküldő községük nevét táblán vivő tűzoltócsapatok és az őket követő 35 fecskendő és szerkocsi eleve „virágésőben” érkezett meg, a fellelkesült bámeszködők éljenzése közepette. A résztvevők az ún. Neugebäude, vagyis Újépület (a mai Szabadság tér) udvarán létra- és mászógyakorlatokat, kötélmenetést, mentőtömlő és

ugróponyva-bemutatót, fecskendőszerezést mutattak be. Külön-külön, és egyszerre is: az „általános támadási gyakorlat” ugyanis egy olyan szituációs bemutató volt, ahol mindenki megtapasztalhatta, hogyan zajlik egy mentés. A szervezők ezt olyan látványosra hangszerelték, amennyire csak lehetett. Adott jelre az összes szerkocsi és fecskendő egyszerre robogott elő, az előkerült létrákon tűzoltók másztak fel az épület emeleteire, a sugárcsővekből víz-sugár tört elő... A drámai csúcsponton pedig az épület harmadik emeletéről egy tűzoltó (női ruhába öltözve, karján játékbabával) ugróponyvába ugrott.

Ami a közvélemény megnyerését illeti, nagy volt tehát a siker. Annál nagyobb volt a kontraszt, amikor másnap, szeptember 18-án, a közgyűlés kezdetekor Széchenyiék igen csekély résztvevővel találták magukat szemközt.

Az érdektelenség nem csak a részvételen, hanem a tagsági díj befizetésén is meglátszott: a pénztári jelentésből kiderült, hogy a tagdíjat mindössze tizenhét egyesület fizette be. A gyűlés tehát csak félig-meddig tekinthető sikernek, de ettől függetlenül nagy lépés volt azon az úton, amire a magyarországi tűzoltó mozgalom lépett.

Megválasztották az új központi bizottmányt is, mégpedig a következő tagokkal:

- gróf Széchenyi Ödön (elnök),
- Follmann Alajos (Budapesti önkéntes tűzoltóság),
- Grahor János (zágrábi tűzoltóság),
- Krause Waldemár (pesti városi tűzoltóság),
- Martinengó Nándor (pozsonyi tűzoltóság),
- Rösch Frigyes (soproni tűzoltóság),
- Schwarz József (esztergomi tűzoltóság),
- dr. Thinagel János (nagyszombati tűzoltóság),
- Tomanszky-Tomay Antal (varasdi tűzoltóság),
- Varjassy József (aradi tűzoltóság),
- Weinmann Beda (gőzmalmi tűzoltóság).

A megalakulás után

A sikeresnek mondható első nagygyűlés után egy viszonylag hosszú stagnálás következett be. Az újonnan megalakult MOTSZ tagjai mintha hátradőltek volna, sokáig úgy látszott, hogy kevesen akarnak valóban tenni is az ügyért. Persze igazságtalan lenne csupán az érdektelenségre fogni a megtorpanást: abban bőven közrejátszottak az 1872-1873-as események, amelyek súlyosan megtépázták a szabadságharcból magához tért Magyarországot. Az egyik ilyen esemény az 1872-ben kitört kolerajárvány volt, a másik pedig az 1873-as bécsi és pesti tőzsdekrach.

Kolera és tőzsdekrach

Habár mindkét katasztrófának súlyos hatásai voltak, egyértelműen a kolera bizonyult pusztítóbbnak. Az alapvetően trópusi betegségről akkoriban még nem sokat tudtak – Robert Koch német virológus csak 1882-ben azonosította magát a kórokozót. A Monarchia hiányos közegészségügyi intézkedései miatt – a lakosság háromnegyede szűretlen vizet fogyasztott, a közterületek mocsosak voltak, korszerű csatornahálózat nem létezett – a betegség gyorsan terjedt. A források 1872-1874 között mintegy 400-500 ezer megbetegedésről és kb. 180-200 ezer halálesetről tudnak.

Az 1873-as pénzügyi válság kiindulópontja a bécsi és pesti tőzsdekrach volt. A kiegyezés után az uralkodóház a jelzáloghitel fellendítését célzó intézkedéseket hozott; nem telt bele sok idő, és szinte mindenki hitelből építkezett, vásárolt ingatlant, telkeket. Az óriásira fújt ingatlanbuborékot végül ugyanúgy a világszerte folyó folyamatok pukkantották ki, mint napjainkban: a rohamosan fejlődő, olcsó, gépesített amerikai mezőgazdaság letörte a gabona, a takarmány, s így a hús árait. Az 1873-ban összeomló bécsi és pesti tőzsde és az ebből továbbgyűrűző hatások nagyjából hét évre vetették vissza a magyar gazdaságot.

A két katasztrófának közvetlen és közvetett hatásai voltak a tűzoltás

ügyére, amelyeket nem nehéz felismerni. A kolerajárvány miatt például nem csak, hogy jelentősen romlott a közhangulat, de még egy nagygyűlést is el kellett halasztani. 1873 augusztusában ugyanis az MOTSZ Sopronba tervezte a következő gyűlését, de a kormány karanténintézkedései ezt – mint minden ilyen jellegű eseményt – megghiúsították. A pénzügyi válság pedig jelentősen visszavetette a finanszírozási kedvet, amire viszont egy ilyen, „fejlődésben lévő” egyesületnek égető szüksége volt.

Végül a második nagygyűlést 1874. szeptember 5. és 8. közé sikerült megszervezni. Nem szabad elsiklanunk a tény felett, hogy ez a szervezés önmagában is komoly feladatot jelentett egy alig 24 ezer lelkes, vidéki kisváros részére. Hát még, ha azt is hozzávesszük, hogy mindez pionírmunkának számított – hiszen a pesti első gyűlés teljesen más keretek között zajlott, így gyakorlatilag mindent maguknak kellett kitapasztalniuk.

Az MOTSZ eddigi sikertelensége több helyütt megmutatkozott. Először a szeptember 5-én estére szervezett ismerkedési estén történt egy kisebb incidens, amelyben a temesvári önkéntesek kiküldötte fogalmazta meg a választmánnyal kapcsolatos elégedetlenségét, illetve szóvá tette Széchenyi távollétét is. Az, hogy ezek mellett még a gróf elnöki választásnál történő mellőzését is javasolta, sokakban keltett ellenérzéseket. Habár Tomsich Bertalan, a helyi választmány elnöke felolvasta Széchenyi távirátát (amelyben betegségét jelöli meg távolmaradása okaként), az eset felborzolta a kedélyeket.

Nem volt éppen lelkesítő a központi bizottmány szeptember 7-i beszámolója sem: a jelentést felolvasó Follmann Alajos tulajdonképpen alig tudott eredményről beszámolni. Az eredménytelenségnek csupán egy része vezethető vissza a kolerajárványra és a pénzügyi válságra. Másik részét az adta, hogy az első nagygyűlés jegyzőkönyve és egyéb iratai elvesztek (!), így a központi bizottság nem ismerte pontosan a hozott határozatokat, és nem tudta, minek is kellene eleget tenni.

A bizottságnak még azt a kevés tervet sem sikerült keresztül vinni, amit kidolgozott. Nem tudták kiharcolni az önkéntes tűzoltóságok számára a portómentességet – a postai küldemények díjmentességét –, a tűzoltók számára a díjmentes vasútjegyeket, és a nemzetközi tűzoltókongresszus megszervezése is dugába dőlt. Ez utóbbi különösen fájó pont lehetett úgy, hogy a bizottság három év alatt 22 ülést tartott, amelyek legfőbb tárgya a kongresszus megszervezése volt.

A központi választmány újraválasztásakor – könnyen meglehet, hogy a fentiekből fakadó bizalomvesztés miatt – sem Follmann, sem Grahor János nem kapott helyet. Follmann Széchenyi jobbkezének számított, így hiánya különösen fájó volt, különösen úgy, hogy a gróf a török szultán megbízásából a konstantinápolyi tűzoltóság megszervezésébe vágott bele. Grahor révén pedig nem képviseltették magukat a horvát tűzoltók, aminek viszont az lett az eredménye, hogy hamarosan külön szövetségbe tömörültek.

A hab a tortán már csak az volt, hogy kiderült: a tűzoltó napok veszteséggel zárt – 508 forint és 21 krajcár hiányzott –, amit az MOTSZ nem tudott kipótolni, lévén az összes pénztartaléka nem érte el a 230 forintot sem.

Nehéz kezdetek

Amilyen lendületesen indult, olyan nehézkesen folytatódott a szervezkedés a balul sikerült második nagygyűlés után. Az „ügy” befolyásos, energikus és a hazai viszonyokat jól ismerő alakjai visszaléptek. Széchenyi Törökországban volt, Follmann és Rösch visszahúzódtak – ráadásul ez utóbbi éles ellentétbe került az egyik új választmányi taggal, dr. Lindner Gusztávval.

Az egész helyzet visszásságát jól jellemezte, hogy a szövetséget az a Krause Waldemár próbálta vezetni, aki néhány évvel azelőtt került csak Magyarországra Lipcséből, magyarul nem igazán tudott; segítője, Weinmann Beda pedig még annyira sem. Ilyen körülmények között nem lehet azon sem csodálkozni például, hogy volt olyan választmányi ülés, amelyen

Krause Waldemár (fotó: KKM)

egyetlen egy vidéki tag sem vett részt. A közben tizenkét fősről öt főszre zsugorodó bizottság megpróbált például tárgyalásokat folytatni az egyik biztosítótársasággal egy országos segélyalap felállításáról – egyelőre sikertelenül.

A következő két nagygyűlést – Arad, 1876. augusztus 25–29. és a mai Szlovákia területén lévő Igló, 1878. július 19–22. – csak mérsékelten nevezhetjük sikeresnek. A szövetség befolyása és presztízse a kezdeti, lelkesedéstől átítatott időszakhoz képest csökkent, így

például az aradi szervezőbizottság mondhatni „széllal szemben” végezte a munkáját. Jól mutatja mindezt, hogy a tűzoltószervezetre 54 gyárból 19 fogadta el a meghívást. (Különösen érdekes, hogy a birodalmon kívülről heten érkeztek, viszont csupán három osztrák gyár volt jelen.) A verseny súlyát az is jócskán csökkentette, hogy tizenhat díjat osztottak ki az alig több résztvevő között – majdhogynem mindenki kapott valamilyen elismerést.

A tagok részéről is inkább a külsőségek iránt tanúsított túlzott érdeklődés jellemezte mindkét nagygyűlést. Aradon 41 tagtestület küldöttje jelent meg az augusztus 26-i nyitónapon, de sokukat, úgy tűnik, csupán az esemény társasági része érdekelt. A következő nap ugyanis a felvonulásé, a díszgyakorlaté és a táncmulatságé volt; az érdemi munka 28-án, hétfőn folytatódott, ekkorra azonban 16 küldött távozott.

Többek között ez is indokolta azt az alapszabály-módosítást, miszerint a jelenlévő tagok fele is elég a határozatképességhez. Az eddigi keserű tapasztalatok – elveszett és későn benyújtott jegyzőkönyvek – miatt született a javaslat arra vonatkozóan, hogy a közgyűlés jegyzőkönyvét kötelező rögtön a tárgyalások befejezése után elkészíteni.

Az iglói nagygyűlésen 39 tagesegysület képviselője jelent meg, de a beszámoló alapján a szavazáson már csak 24 képviselő maradt. Szerencsére legalább a pénzügyek rendben voltak: az MOTSZ ugyanis – tanulva a korábbi fiaskókból – már korábban bált rendezett, amelynek bevételeiből kényelmesen fedezni tudták a negyedik nagygyűlés megrendezésének költségeit.

Az időszakot már báró Bánhidya Béla elnök és Follmann Alajos alelnök vezetése fémjelzte – az új vezetés pedig számos új kezdeményezésbe fogott, hogy növelje a szervezet presztízsét, és rendezze annak anyagi helyzetét.

Ennek egyik eszközeként azt szorgalmazták, hogy a belügyminisztérium tegye kötelezővé minden tűzoltó testület számára a szövetségbe való belépést – hiszen az így befolyt tagdíjak sokkal stabilabb anyagi háttérrel teremtene. A kormányra ugyanis nem számíthattak: a pénzügyi válságból kilábaló költségvetésbe nem illett egy országos szervezet támogatásának igénye. Ez különösen annak fényében volt így, hogy Széchenyi '71-ben már kiharcolt a budapesti tűzoltók számára egy ötezer forint összegű támogatást (ami ráadásul eredetileg tízezer forint lett volna, és utólag azt is csökkentették, forráshiányra hivatkozva).

Mindezek mellett azonban nagy erkölcsi győzelemmel ért fel az 1878. február 5-én kelt 53 720 – 1878. számú BM rendelet, amely kimondta: az MOTSZ tűzoltó szakhatóság, és mint ilyen, megkerülhetetlen az ilyen irányú kérdésekben. A rendelet tartalmazott egy felhívást a vármegyei törvényhatóságokhoz, hogy ösztönözzék a területükön található egyesületeket a szövetségbe való belépésre, ám ez messze nem bizonyult elégnek.

Bánhidya Béla (fotó: KKM)

Bánhidy józanul gondolkodott ebben a kérdésben: a rendeletet és a szakhatósági státusz elérését jó irányba tett lépésnek tartotta, de nem elégedett meg vele. Úgy okoskodott, hogy az MOTSZ mint szervezet megfelelő súlyt kell kapjon a „megfelelő körökben” – ehhez pedig egy ismert, befolyásos és népszerű emberre volt szükségük, akit megnyerhettek az ügynek. Meg is volt a jelöltjük: József főherceg, aki egyik tulajdonságban sem szenvedett hiányt.

Arany és a tölgyek

Habsburg-Lotaringiai József Károly főherceg 1833-ban született Pozsonyban, a Habsburg-Lotaringiai ház magyar ágából. Sosem felejtette el hangsúlyozni, hogy ő elsősorban magyar királyi herceg, és a magyarokkal szimpatizál – ezért rendkívül népszerű is volt Magyarországon. 1869-től a Magyar Királyi Honvédség főparancsnoka, valamint a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági, később tiszteletbeli tagja volt; rengeteget jótékonykodott, számos társadalmi ügyet felkarolt. Az ő tulajdonában volt a budapesti Margitsziget is, amelyet üdülőhellyé építtetett ki, és számos növényritkaságot telepített ide. Pont ehhez a helyszínhez fűződik az egyik legkedveltebb, vele kapcsolatos anekdota is.

Egy margiszigeti sétája során meglátta, hogy Arany János a híres kapcsos könyvébe „A tölgyek alatt” címmel ír verset. A herceg a következőképpen tréfálta meg a költőt: *„Úgy látom, kedves Arany, ön nem jó botanikus. Ezek itt hársak. Menjen tíz lépéssel arrább, és üljön le ott! A tölgyek ugyanis ott vannak.”* Hogy a történet igaz-e, az az anekdoták jellegéből adódóan mindegy – viszont jól mutatja, milyen kedélyes légkör lengte körül a királyi herceget.

Mi több, a választás már csak azért is szerencsés volt, mert a hercegről tudvalevő volt, hogy szenvedélyes és elkötelezett tűzoltó. Hetven éves koráig az alcsúti önkéntes tűzoltó egyletnek nem csupán a vezetője, de aktív tűzoltója is volt, az oltásokban maga is részt vett. (Alcsúton napjainkban

is áll annak az 1895-ben felavatott tűzoltó mászótoronynak a váza, amelyet a főherceg építtetett tűzoltósági feladatok gyakoroltatására.)

A siker nem is maradt el: a koronás fő elfogadta a felkérést, személyes kihallgatáson fogadta az MOTSZ küldöttségét, és biztosította őket támogatásáról. Mint utóbb kiderült, nem beszélt mellé. Lelkes és kitartó támogatója lett a tűzoltóság ügyének, olyannyira, hogy még a Tűzoltó Közlöny összeállításában is besegített állandó munkatársként.

József főherceg (fotó: KKM)

Egy kis intermezzo: a tűzoltó újság

Egy hivatalos tűzoltó szakközlöny ötlete már 1876-ban felmerült, de mivel akkor érdektelenségbe fulladt, a gondolat csak 1878-ban bukkant fel ismét, Follmann Alajos előterjesztésében. Follmann a lapot eredetileg egyfajta „esettanulmány-gyűjteménynek” szánta, nevezetesebb tűzesetek bemutatásával, az oltás módjának ismertetésével. Mivel azonban a kiadás költségeit a budapesti önkéntes egyesület nevében vállalta, a bejelentésnek teret adó negyedik közgyűlésen többen jó gondolatnak tartották, ha az egyesületi élet híreinek is teret adhatna a lap. Az indulás azonban nem volt zökkenőmentes, és majd’ egy évet csúszott, mert a hazai egyesületek nemigen tolongtak, hogy adatot szolgáltatassanak. Mi több, bár a budapestiek ingyenes lapként juttatták el minden tűzoltóegyesülethez, a legtöbben visszaküldték attól való félelmükben, hogy később majd fizetniük kell érte.

A lapot 1885-ig Markusovszky Béla budapesti önkéntes tűzoltó szakszparancsnok szerkesztette. A budapesti önkéntesek azonban – egy

megkérdőjelezhető döntéssel – gyakorlatilag saját lapjuknak csináltak konkurenciát azzal, hogy leváltották Markusovszky-t a szerkesztői posztról. A szakasparancsnok ugyanis felvételt nyert a hivatásos tűzoltóságba, ily módon pedig nem találtatott alkalmasnak egy önkénteseknek szóló lap szerkesztésére. Markusovszky új lapot alapított, ami sokkal tartalmasabbnak bizonyult a MOTSZ hivatalosnak tekintett lapjánál.

Az MOTSZ aztán 1903-ban vette át a kiadói feladatokat, és Tűzrendészeti Közlöny néven először valóban csupán közlönyként, utóbb viszont kibővült szaklapként működő újságot jelentetett meg – ismét Markusovszky szerkesztésében, aki 1918-tól főszerkesztői poszton felügyelte a lapot.

A pozsonyi gyűlés

Az ötödik és a hatodik nagygyűlés – előbbi Pozsonyban, 1880. augusztus 19-22., utóbbi Zalaegerszegen, 1882. augusztus 11-14. között zajlott – és a köztük húzódó időszak sem hozott áttörést. A pozsonyi gyűlés a szövetség legtöbb tagja számára felemás élménynek bizonyult. A szervezők kitétek magukért, és a hangulat – a várost korábban sújtó komoly árvízjárok ellenére is – kitűnő volt: az egész város ünnepi díszbe öltözött, a lakók pedig hatalmas lelkesedéssel fogadták az érkezőket. Ugyanakkor a többnemzetiségű Monarchiára jellemző nézeteltérésektől nem volt mentes az esemény. A magyar küldötteket – akikben még nem halványodtak el a szabadságharc leverése miatti sebek – igen érzékenyen érintette, hogy az ünnepi lobogók jelentős része sárga-fekete volt, és az üdvözlő feliratok is németül szólították meg a vendégeket. (Állítólag néhány zászlót az éjszaka – valakik – le is szaggattak, ez azonban végül nem okozott nagyobb incidenst.) Amikor a nyitóünnepségen a Pozsonyban állomásozó gyalogezred katonai zenekara szokás szerint eljátszotta az Osztrák Császárság himnuszát, síri csend következett a közönség részéről. Az eztán felcsendülő a Rákóczi-induló pedig olyan óriási éljenzés váltott ki, hogy a zenekarnak végül kétszer meg kellett ismételnie.

Mindennek fényében talán nem csoda, hogy a közgyűlés itt hozott egy olyan határozatot is, mely szerint ezentúl a küldötteknek csupán a magyarul íródott igazolásait hajlandó elfogadni, a német nyelvűeket nem.

A pozsonyi gyűlés első ránézésre egyfajta fellendülésként is értelmezhető: 122 hazai és 37 külföldi testület jelentkezett, és ezek majdnem mind meg is jelentek. Mellettük 42 kiállító (köztük 23 magyar) mutatta meg a portékáit. Jól mutatja az esemény méreteit, hogy augusztus 19-én este az ismerkedési estélyen ötezer ember vett részt.

Mindezt azonban két adattal árnyalhatjuk. Az egyik: a szavazásra a 72 ide érkezett küldöttből mindössze 39 maradt, vagyis sokan csupán azért jöttek, hogy jót mulassanak. A másik: ha megnézzük a zalaegerszegi nagygyűlést, egyértelművé válik, hogy az érdeklődés elsősorban Pozsonynak szólt. Ez, nagyváros lévén, könnyen megközelíthető, míg Zalaegerszegre az ország számos részéről nehezebb volt eljutni, ráadásul a helyi szervezőbizottság is kisebb büdzséből gazdálkodott. Így itt már eleve csak ötven testület képviseltette magát.

Így aztán a hatodik nagygyűlés csupán két dologról lett ismert: egy kisebb botrányról, és arról, hogy Bánhidyt lemondott az elnöki posztról.

A botrányt egy Sucker János nevű szombathelyi harangöntő okozta a kiállított tűzoltó fecskendőjével, ami a használat közben felrobbant, és többeket megsebesített. (A soproni alparancsnokot például olyan súlyosan, hogy kiütötte őt fogát, őt ájultan vitték kórházba a helyszínről.) A szerencsétlenségért a fecskendő rossz minőségű ún. szélkazanja volt a felelős, illetve az a tény, hogy a kivitelező spórolt az anyagokon: a tiszta réz helyett spiáteres keveréket használt.

Szélkazan és spiáter

A szélkazan (modernebb nevén légüst) – a szivattyúknál alkalmazott berendezés, melynek célja a folyadékszállítás és nyomás egyenletesebbé tétele. A spiáter

pedig cink-alumínium ötvözet, amelyhez csupán kevés rezet adnak a szilárdság miatt. Ebből adódóan könnyen deformálódik, erős igénybevételnek kitett használati tárgyak készítésére nem is alkalmas.

Az esetnek meglett az eredménye: Suckert kitiltották minden jövőbeni kiállításról, és egyben minden testületet figyelmeztettek, hogy ne vegyenek tőle fecskendőt.

Ami Bánhidy lemondását illeti, annak elsősorban az eddigi eredménytelenséghez van köze: a báró nem bírta elviselni, hogy az MOTSZ minden eddigi igyekezete dacára sem nyerte el azt a státuszt, amit szerinte érdemelne. Így hiába például a szakhatósági megnevezés, nem tudnak jó munkát kifejtetni pénz nélkül. Ennek számos oka volt – nyilván az sem segített, hogy a tagszervezetek nem voltak éppen aktívnak mondhatók. Egy felmérés alapján tudvalevő volt, hogy 378 testület volt az országban, ebből 175 tagja is a szövetségnek, amely mégis jelentős (933 forintnyi) tagdíjhátralékkal küzdött. Önmagában azonban maga a tény hátráltatta „az ügyet”, hogy a tűzoltás intézményét még mindig nem tartották túl nagy becsben az országban. Mindent elmond az egészről, hogy az MOTSZ 1882. július 2-i választmányi ülésén komolyan felmerült a kérdés: vajon egy tűzoltó parancsnoknak egy tűzesethez menet joga van-e a kifáradt lovak helyett egy útközben talált fuvaros lovait igénybe venni, és azokkal húzatni a fecskendőt? Előfordult ugyanis, hogy a parancsnokot a fuvaros perbe fogta ez miatt, sőt, az is, hogy a helyi törvényhatóság minden teketória nélkül lecsukatta az életeket menteni igyekvő tűzoltót.

Bánhidy helyébe a zalaegerszegi közgyűlés gróf Cziráky Bélát, a lovasberényi önkéntes tűzoltóság főparancsnokát választotta meg. Az elnök Follmann maradt.

Az a bizonyos „új seprű”

Cziráky Béla rendkívül alaposan fogott hozzá az elnöki teendőihez. A gróf előtt nem volt ismeretlen sem a tűzoltóság intézménye, sem pedig a vezetői feladatok. Megválasztásakor már majdnem tíz éves önkéntes tűzoltói múltat tudhatott a háta mögött; a budapesti önkéntes tűzoltóságnál a szivattyús és mászó vizsgát is letette. 1878-ban költözött Lovasberénybe, ahol pedig megszervezte az önkéntes tűzoltóságot, és főparancsnoki pozícióban igazgatta azt.

Szivattyúsok, mászók

A tűzoltók ebben az időben alapvetően két csoportra oszlottak: „mászókra”, akiket gyakrabban csak tűzoltónak hívtak, és szivattyúsokra. Mindkét esetben külön-külön volt szükséges vizsgázni, hiszen két, egymástól elkülönülő diszciplináról volt szó.

Cziráky komoly elemzői munkát kifejtve górcső alá vette a szervezet eddigi munkálkodását, az erőfeszítéseket, a célkitűzéseket, és az elért eredményeket. A tapasztalatait egy rendkívül hosszú és alapos írásos beszámolóban foglalta össze, melyet 1883. január 6-án terjesztett be a választmány elé.

A kép, amit az illetékesek elé tárt, nem volt túl rózsás.

„Elérte-e a magyar tűzoltó-szövetség vagy elérheti-e a kitűzött célját eddigi szervezete, vezetése és támogatása mellett? Fájdalom, nemmel vagyok kénytelen válaszolni.” Persze a sikertelenségekért Cziráky nem kizárólag a vezetőséget okolta, sokkal inkább a körülmények összjátékát. A pénzügyi válság és a járvány által meggyengített ország, a pénzhiánnyal küzdő kormányzat, a „tűzoltó ügy” mostoha mivolta – ezek nem kedveztek a gyors sikereknek. De ez nem jelenti azt, hogy Cziráky ne látta volna a hibákat szövetségben, vagy, ahogy ő fogalmazott, *„az intézmény hiányos szervezetében”*.

Szerinte nehezen tartható állapot, hogy adott egy államilag elismert

szervezet, amelynek számos ÖTE nem is tagja – mert a vezetőség nem fektetett a „toborzásba” elég munkát. Néhányan azért nem lépnek be – fejtegeti Cziráky – mert úgy vélik, elég csak egyenruhában parádézni; mások pedig úgy gondolják, jobb a maguk útját járni.

És ha vannak is tagok, abban sincs mindig köszönet. A tagdíjhátralékok az eget verdesik, sok egyeslet formaságnak tekinti a tagságot, a határozatokat nem tartják meg, az egységes kiképzés megvalósulása késik.

Felhánytorgatja azt is, hogy a szövetség a fennállása tizenkét éve alatt nem tudott egy teljes, az egyesületekkel kapcsolatos statisztikai kimutatást összeállítani. És bizony keményen ostromozza – név nélkül – azokat, akik számára az egész csak a külsőségekről szól: „[...] voltak a megválasztott tagok között elegenden olyanok is, kik azt hitték, hogy a válaszmánynak legfeljebb az a hivatása, hogy a tűzoltó bajtársak számára jól sikerült ünnepélyeket rendezzen”.

Ugyanakkor viszont fejet hajt a városok polgárai, vagyis a segítőkész emberek, a tulajdonképpeni önkéntesek előtt: „[...] egyes városok [...] polgárai előtt kivételképp meg kell hajolnom. Egyedül nekik köszönheti a tűzoltó intézmény létesülését, nekik köszönheti meglepő gyarapodását s mai fennállását. Városaink és községeink nemeslelkű polgárai azok, kik megértve az intézmény üdvösségét, dacára az ország nyomasztó anyagi helyzetének, nem késtek filléreikkel a létesítést előmozdítani és mai napig sem lankadtak az intézménynek anyagi és erkölcsi támogatásában.”

A városi elöljárókról, közigazgatási hivatalnokokról, megyei kormányzati képviselőkről már nincs jó véleménnyel:

„Hány község van, amely dacára annak, hogy a tűz lakosainak vagyonában annyi kárt tett, máig sem bír a legcsekélyebb igényeknek megfelelő oltószerral, sőt igen sok esetben még óvintézkedésekről sem gondoskodik, dacára a törvény e részbeni intézkedésének és a kormány rendeleteinek.”

Cziráky még egy olyan esetet is felidéz, amelyről mi is ejtettünk szót, s amelyben egy szolgabíró letartóztatott egy tűzoltó parancsnokot, mert az igénybe vett egy fogatot, hogy gyorsabban odaérjen a tűzesethez. Cziráky

jogszabályokkal támasztja alá: a szolgabíró jogtalanul cselekedett.

A legfőbb a gróf számára azonban az, hogy maga a kormány sem ismeri el a tűzoltó egyesületek hasznosságát és szükségességét, hiszen az olvasóköri és dalárdákkal egyenrangú társulatoknak tartja őket.

Az új elnök egy sor javaslatot is megfogalmazott.

Mindenekelőtt a legfontosabbnak az egyesületek hazai tűzrendészetbe történő integrálását tartotta. Úgy vélte, egységes kiképzés, emellett pedig nagyobb rend kellett: minden egyesület vagy a központi választmánynak, vagy egy, a kormány által kinevezett országos felügyelőnek akart alárendelni.

Azután egyfajta egyensúlyi alapot akart létrehozni: ebből a szegényebb egyesületek számára nyújtott volna segítséget a szövetség, a szegényebb települések pedig a tűzoltószerak beszerzéséhez kaphattak volna innen kamatmentes kölcsönt.

Látható tehát, hogy az új elnök hosszú és tartalmas „székfoglalót” állított össze. A javaslatokból a központi választmány indítványt készített, amelyet a belügyminisztériumhoz készültek betervezni. Párhuzamosan pedig végre adatgyűjtést is indítottak: egy négyfős különbizottság – köztük Rösch és Follmann – feladata volt egy országos statisztika összeállítása.

Cziráký Béla (fotó: KKM)

Fejlesztés, fejlődés

A választmány célja az indítvánnyal elsősorban az volt, hogy elfogadtassa végre a tűzrendészeti törvényjavaslatot, illetve, hogy tető alá hozza a tűzkárbiztosító intézetek tűzoltói célra történő megadóztatását.

Ám a munka addig sem maradhatott abba.

Az új elnök egy ismerkedéssel egybekötött „ellenőrző körútba” fogott 1883. július 14-20. között. Elsősorban a tategyleteknek akart bemutatkozni, másodsorban viszont kíváncsi volt arra is, hogy a felkészültség, felszereltség mely szintjén vannak az ország tűzoltói. Follmannal és a szövetség titkárával az összes budapesti őrséget, majd Pozsonyt, Gyórt, Sopront, Komáromot, Esztergomot és Dunaföldvárat is útba ejtették. Habár a felszínen az egész elsősorban a bankettekéről, vacsorákról, hajnalba nyúló mulatozásról szólt, összesítés is készült, Follmann pedig be is számolt a hiányosságokról a hivatalos lap hasábjain. A főleg a szertárak és a laktanyák állapotát kifogásoló írásért sokan meg is orroltak aztán rá – azonban mindennek megvolt a maga haszna is.

Számos probléma mellett ismét előkerült az egyik legégetőbb: az egységes csavarpár ügye.

A dolgok – és a csavarok – menete

A tömlőket a végükön lévő csavarral lehet rögzíteni a szivattyúhoz egy tűzoltásnál. Mi sem egyszerűbb tehát: ha adott egy tömlő, és adott egy szivattyú, csak össze kell tenni őket, és indulhat a víz. Ez viszont a gyakorlatban ennél sokkal több fejfájást okozott: a felszerelések ugyanis nem voltak egységesek. Kis túlzással: ahány tűzoltóság, annyiféle csavarmenet. Ha tehát egy tűznél több település tűzoltói gyűlnek össze, egységesítés (vagyis szabvány) nélkül a felszerelésük nem kompatibilis egymással, így nem fognak tudni majd együtt dolgozni. Ez pedig súlyos akadályokat gördített a tűzoltás elé.

Az 1884. március 23-án zajló választmányi ülésen meglehetősen sok vita folyt az egységes csavarpárról. Nem annak szükségességéről, hanem a kidolgozás módjáról. A megoldási kísérlet végül az lett, hogy a csavarpár

minta elkészítésének feladatát a Seltenhofer- és a Walser-féle cégeknek adták ki. A megbízás úgy szólt: dolgozzanak együtt, de ha nem megy, külön-külön nyújtsanak be javaslatot, amelyet aztán a közgyűlés megszavazhat.

A hetedik nagygyűlésen (amely Selmecbányán zajlott 1884. augusztus 17-20. között) végül a közgyűlés hosszas vita után Walser Ferenc változatát fogadta el.

Sajnos a „megoldatlan” feliratú dossziében szaporodtak az ügyek. A tűzkárbiztosítók megadóztatását nem sikerült elérni, a portómentességet nem tudták kiharcolni, sőt, még a korábban kiharcolt vasúti kedvezményeket is megvonták a szövetségtől. Ez utóbbi nem csupán presztízsveszteség volt, hanem komoly érvágás a sokat ülésező – és ezért sokat utazó – központi választmány tagjainak. Ezt a kedvezményt csak részben, és csak később sikerült visszavezetni: a tűzoltó ügyekben eljáró választmányi tagok kedvezményre voltak jogosultak az államvasútnál, a magántársaságok esetében viszont nem mindenhol.

A tűzrendészeti törvény ügye, köszönhetően a belügyminisztérium indifferens hozzáállásának, továbbra sem haladt egy tapodtat sem.

A sok sikertelen ügy mellett közben abban az ügyben sikerült előrelépni, ahol a szövetségnek nem volt szüksége külső segítségre. Ez a korábban

Ún. osztóvillák, csavarmenettel (fotó: KKM)

is többször felvetett szolgálati érdemérmek kérdése volt. Amellett, hogy a szolgálati jubileum – tíz, húsz, harminc éves szolgálat – elismerése szép gesztus, az egésznek gyakorlati értéke is volt, hiszen kitűnő motivációs forrásként is működött.

A központi választmány egy-két sikertelen megmozdulás után úgy döntött, saját hatáskörben oldja meg a dolgot. Az éremszabályzat 1886. január 6-án lépett életbe, ami után a gyártásra is sor került. Az élet végül igazolta a döntés helyességét, hiszen az MOTSZ 1887-ig több mint háromezer érmét osztott ki az igénylő testületeknek.

Az, hogy az MOTSZ tagsága dinamikusan növekedett, nem csupán ebből a nagy mennyiségű kitüntetésből látható. A Follmann nevével fémjelzett bizottság 1886-ban állította végre össze az első statisztikákat, amelyek az előző években kiküldött kérdőívek feldolgozásából jöttek létre. A számok jelzésértékűek, még úgy is, hogy az adatgyűjtés messze nem volt teljes: 1885 végén például 610 kérdőívet küldtek szét, de csak 327 érkezett vissza kitöltve.

Az MOTSZ tagsága a következőképpen alakult:

1880-ban 116 testület, 10 382 tag,

1882-ben 209 testület, 15 113 tag,

1885-ben 399 testület, 27 085 tag.

A szövetség súlya tehát megvolt, ám ez egyelőre nem bizonyult elégnek.

A fiumei nagygyűlés

Bizonyos értelemben a fiumei nagygyűlés lett az egyik fordulópont a szövetség történetében: eddigre konstataulta ugyanis mindenki (a választmányt és a közgyűlést is ideértve), hogy az alapszabály-módosítással nem érdemes a belügyminisztériumra várni. Halogatták az ügyet, mondván, hogy a tűzrendészeti törvény kidolgozását és elfogadását nem szabad megelőzni – csakhogy erre még mindig nem került sor.

Fiume: az igazi magyar tenger partja

Fiume különleges helyzetben volt ebben az időszakban. A Monarchia legnagyobb kikötőjeként úgy volt az önálló beligazgatású Horvátország része, hogy a hozzá tartozó 22 km²-nyi területével és alig 50 ezer lakosával közvetlenül a budapesti kormány alá tartozott. A terület „corpus separatumként”, azaz a Szent Korona „külön testeként” volt nyilvántartva.

A városi kormányzat 1884 szeptemberében maga jelentkezett – olasz nyelvű levélben – Cziráknál, és kérték, hogy tiszteljük meg a várost a következő nagygyűlés szervezésével. A választmányi igen után megkezdődött az 1886. augusztus 19-22. közé tervezett esemény szervezése. A szervezők rendkívül eredményesnek bizonyultak: mikor Follmann személyesen utazott oda 1886 májusában, azt tapasztalta, hogy már ezer jelentkező van, de még vagy' ezerötszázra számítanak, a szállás pedig mindenki számára biztosítva van.

Ilyen körülmények között akár súlyos csapás is lehetett volna az időközben ismét kitörő kolerajárvány, ám ez végül „csak” egy éves halasztást eredményezett. Senki nem tartotta ugyanis méltányosnak, ha ennyi előkészület után egyszerűen máshová helyezték át a rendezvényt.

A gyűlésen végül sor került az MOTSZ alapszabályának módosítására is: az egyik legfőbb változás, hogy a tűzoltóságok nem egyesületek többé, hanem testületek. Ez egy laikus számára önmagában nem tűnik túl nagy változásnak, mégis nagy jelentőséggel bír. Egy (köz)testület társadalmilag fontos munkát végez, képes bizonyos feladatköröket átvenni az államtól – cserébe kiemelt támogatásra és persze szigorú ellenőrzésre számíthat.

Ezen kívül az alábbi javaslatok születtek:

- Rösch Frigyes javasolta az országos segélyalap létrehozását. Ezt az elnökség elfogadta, de nem kötelező érvénnyel, csupán amolyan puhatolózásként. A terv az volt, hogy a választmány levélben tájékoztatja a testületeket, és ha elég jelentkező lesz, a segélyalap létrejön.

- A Somogy vármegyei szövetség elnöke, Reményi Samu egy nyugdíjalap ötletét is felvetette, de a közgyűlés nem támogatta a javaslatot.
- A somogyicsurgói önkéntes tűzoltók javasolták egy egyetemes tűzoltó szakkönyv létrehozását. A közgyűlés azonban már sokkal realistábban látta a dolgokat, mint a korábbi években, és azzal az indokkal utasította ezt el, hogy a megfelelő egységes szervezés hiányában egy ilyen munka szükségképpen hiányos lenne.
- Stolcz Adolf nagykikindai parancsnoktól érkezett még tűzoltó parancsnoki szaktanfolyam létesítésére javaslat, amit a közgyűlés elfogadott.
- Felolvasták a meghívott, de távol maradó József főherceg levelét, aki áldást és szerencsét kívánt a nagygyűlés munkájához. Üzenetet küldött még a Konstantinápolyban igen komoly tűzoltói karriert befutó gróf Széchenyi Ödön *pasa* és *altábornagy*, aki levelében hazaszeretet fontosságára hívta fel mindenki figyelmét.

Egy török karrier

Széchenyi turistaként járt Konstantinápolyban még 1870 júniusában, éppen egy pusztító tűzvész után. Mivel a katasztrófa számos náció épületeit érintette – többek között az angol követséget, az olasz színházat, az amerikai és portugál konzulátust, a katolikus érsekség épületeit –, a követek együttes erővel léptek fel egy helyi tűzoltóság megalakítása érdekében. Az akkori szultánt, Abdul-Azít Széchenyi megbízására próbálták rávenni – a gróf híre a magyar önkéntes tűzoltóság megszervezése miatt egész Európába eljutott.

A döntés 1874-ben született meg, egy hatásos bemutató nyomán. Széchenyi ugyanis Magyarországról átvezényelt tűzoltókkal tartott demonstrációt a szultánnak, akit annyira meggyőztek a látottak, hogy meg-

bízta Széchenyit a török tűzoltóság megszervezésével.

A grófnak eleinte rendkívül nehéz dolga volt: az előítéletek ugyanúgy hátráltatták, mint az anyagi problémák. Munkájának ennek ellenére akkora sikerre volt, hogy az egymást váltó szultánok egyre jobban megbecsülték. 1878-ban Abdul Hamid szultán török császári ezredessé, 1880-ban pasává nevezte ki. Ez utóbbi azért is volt rendkívüli, mert Szé-

Széchenyi Ödön pása (fotó: KKM)

chenyi volt az első keresztény ember, aki az iszlám hitre való áttérés nélkül kapta meg ezt a rangot. 1899-ben pedig a legnagyobb török kitüntetéssel, az Ozmanie-rend nagyszalagjával tüntették ki.

A fiumei nagygyűlés külsőségeiben és méreteiben illeszkedett a hely különleges mivoltához; az oda indulók három különvonatot is megtöltöttek. A vendégségbe érkező testületek rengeteg ajándékot hoztak, mind a városi múzeumnak, mind pedig a *Podestà*-nak (a tisztség kb. a polgármesternek felel meg az olasz városokban a középkor óta). Az ajándékokat ünnepélyes keretek között a színházban állították ki, így mindenki megcsodálhatta őket augusztus 20., az államalapítás ünnepe után (amit a helyiek és a vendégek együtt ünnepeltek). A múzeumnak Selmecebánya például különleges ásványokat, Sóvár egy mives, sóból készült kupát, Győr és Nyíregyháza városi monográfiát küldtek; míg a Podestà az egriektől egy hordó bikavért, Balassagyarmattól, Losonctól és Salgótarjántól 24 személyes kristályüveg készletet kapott többek között.

Volt egy kisebb incidens is: 21-én reggel tűz ütött ki az egyik boltban, és az oltásban a vendégeskedő tűzoltók is segédkeztek. A nagygyűlés végeztével 22-én sokan hajóra szálltak, hogy megcsodálhassák Velencét és Triesztet.

Növekvő terhelés

Különös fordulata a történetnek, hogy bár a szövetséget a kormányzat – ami a támogatásokat és a törvényalkotást illeti – nem kezelte súlyán, a munkaterhelés egyre csak növekedett. Ez főleg annak a korábban kiharcolt elismerésnek volt köszönhető, amelyben a belügyminiszter szakhatóságként jelölte meg a szövetséget. Az ezzel járó adminisztratív forgalom pedig olyan szintre nőtt, hogy az már meghaladta a szövetségi iroda kereteit. 1887-1889 között (mintegy két és fél év alatt) 2335 irat keletkezett, ami elképesztő mennyiség, nagyjából 2,5 irat minden egyes napra. Ezek nagy része szabályrendelet volt, illetve a belügyminisztériumból véleményezésre küldött irat.

Az irodának azonban csak a terhek jutottak, könnyítés nemigen. Többször is kitértünk már arra, hogy az MOTSZ nem élvezett portómentességet: ez azt jelentette, hogy a levelezést jórészt saját forrásokból kellett megoldaniuk. Kaptak ugyan 120 forint költségtérítést ilyen célokra, de ez finoman szólva is lehangoló volt annak tükrében, hogy csak a tűzrendészeti kormányrendelettel kapcsolatos levelezés költsége 150 forintra rúgott.

Hogy egy kicsit jobban képbe helyezhessük magunkat, idézzünk egy számvetést, amely a szövetség belügyminiszterhez intézett, 1890-ben kelt levelében szerepel. (Ebben a levélben egy sor, a tűzrendészeti törvénnyel és a szövetség munkájával kapcsolatos áldatlan állapotra hívták fel a figyelmet.) Ebben állami támogatásért folyamodtak, és ezt a következő éves költségbeccsléssel igyekeztek alátámasztani:

- irodai, utazási átalány és postköltség: 1000 forint;
- választmány költségei (utazások, ülések költségei, vizsgálatok, szakközlöny kiadása): 5000 forint;
- irodai alkalmazottak fizetése (titkár, fogalmazó, pénztárnok, írnok, díjnok): 3665 forint;
- működési költségek (irodabérlet, rezsi, irodaszerek stb.): 1630 forint.

A szövetség tehát a támogatás minimumát évente 11 ezer forintra becsülte. A hatalmas terhelés miatt aztán a válaszmány 1890 elején kénytelen volt bővíteni a szövetségi iroda személyzetét is: eztán egy titkár, egy pénztáros, egy ellenőr, egy írnok és egy hivataloszolga dolgozott adminisztratív területen.

Intermezzo: A tűzrendészeti törvény útja 1888-ig

Álljunk meg most már egy pillanatra, és tekintsük át, mi volt ez a bonyodalom a tűzrendészeti törvény körül, és foglaljuk össze, hogyan alakult a történet a megalakulástól egészen 1888-ig, az első nagyobb előrelépésig.

A tűzrendészet Magyarországon viszonylag sokáig szinte egyáltalán nem volt szabályozva: a gyújtogatás kivételével 1723-ig nem született ilyen irányú rendelkezés. Habsburg Károly (III. Károly néven 1711-től oszt-rák uralkodói főherceg és magyar király) uralkodása alatt született az első törvénycikkely, amely azonban teljesen általános volt („[...] *tűzveszélyek megelőzésére [...] minden gondosabb intézkedés megtörténjék*”), ráadásul egészen 1788-ig nem is történt különösebb erőfeszítés a gyakorlatba történő integrálására. II. József ugyanis ekkor adott ki egy országos rendeletet az ügyben – amely azonban még mindig csupán rendelet, nem pedig törvény volt.

Ilyenformán aztán a tűzrendészeti törvény megalkotása már az első tűzoltó nagygyűlésnek is sarkalatos pontja volt. Az MOTSZ számára kulcskérdésnek bizonyult egy ilyen törvény megalkotása, hiszen a tűzoltók munkáját alapjaiban érinti, ha nincs egy átfogó törvény, amely a tűz megelőzését és a tűz oltását egységesen rendezi. (Ennek hiányában gyakran hajmeresztő eseményeknek lehettek tanúi a korabeli tűzoltók. (Ahogy a többször felbukkant történet is mondja: megesett, hogy letartóztattak egy tűzoltó parancsnokot, aki igénybe vette egy kocsis pihent lovait, hogy gyorsabban odaérjen a tűzhez.)

Az első, aki ezt az ügyet felkarolta, Follmann Alajos volt, munkáját azonban megnehezítette az adathiátus, amellyel az alakuló MOTSZ-nak annak idején szembe kellett néznie. 1874-re létrejött ugyan egy tervezet, amelyet Follmann Waldemar Krausé-val (Krause Waldemárral) együtt dolgozott ki, de ez terjedelmét és mélységét tekintve nem bizonyult elégnék. Ráadásul a kormány érdektelensége miatt az egész ügy elhalt, mielőtt igazán elindulhatott volna.

1874–1876 között dr. Lindner Gusztáv nagyszombeni önkéntes tűzoltó parancsnok vette magára a feladatot. Az általa készített törvénytervezet egy tapasztalt jogász körültekintő és részletekbe menő munkája volt. Kitért például a tűzjelzések, a tűzoltási rendszabályok, a tűzoltók kötelezettségeinek kérdésére, tárgyalta az oltási rendszabályokat, és természetesen a büntetési tételeket, és a büntetési jog gyakorlását is. A tervezetet azonban a központi választmány kiadta egy komáromi ügyvédnek és az ottani tűzoltó parancsnoknak véleményezésre, átdolgozásra. Az átdolgozás pedig a kárára vált a szövegnek, a változtatások ugyanis inkább stilisztikai és terjedelmi jellegűek voltak. Számos sarkalatos pont, amely az eredetiben szerepelt, kimaradt – így nem esett szó például az egységes csavar leírásáról, a sérült tűzoltókról való gondoskodásról, a tűzvizsgálók személyéről, az egységes egyenruháról. Jól jellemzi a helyzetet, hogy a Lindner-féle törvénytervezet 91 paragrafusából mindössze 58 maradt.

Mindennek ellenére 1878-ban a nagygyűlés megszavazta, hogy terjesszék fel a tervezetet a belügyminisztériumba. Cziráky elnökségével az MOTSZ igyekezett újragondolni az egész tervezetet, amelynek átírásával Follmann bízta meg. Ez a munka 1883-ban készült el, és bővült néhány fontos részlettel. Ezek között ott volt például a tűzoltó vízkészlet kötelező biztosítása, a szomszédos településeken bevetett tűzoltók szállítási költségtérítése, valamint a tűzoltók kitüntetésére vonatkozó szabályok. A probléma azonban az volt, hogy Follmann a második, átdolgozott változatot vette alapul, és abból néhány kevésbé fontosnak tartott részt el is hagyott. A tűzrendészeti törvénytervezet így tovább zsugorodott: már csak 52 paragrafusból állt.

Follmann Alajos (fotó: KKM)

Dr. Lindner Gusztáv (fotó: KKM)

Sem az anyag, sem az időszak nem bizonyult alkalmasnak a továbbhaladáshoz. Előbbi sok kritikát kapott, mind a szakértőktől, mind magától az elnöktől; sokan megjegyezték, hogy hiányos, kiegészítésre szorul. Utóbbi pedig a „lebegtetés” időszakának bizonyult: habár voltak egyeztetések, megbeszélések, érdemi előrelépés nem történt. Végül az elnökség József főherceghez fordult segítségért, és az ő közbenjárására született meg a döntő találkozó 1888. június 29-én.

A Cziráky-kastélyban tartott megbeszélésen a kormány egyik képviselője (Ribáry József miniszteri tanácsos) mindenit biztosított arról, hogy a késlekedés oka nem a közömbösség, hanem az államapparátus túlzott leterheltsége. Ez az oka annak is, hogy a hozzájuk beterveztett anyagokból nem törvényjavaslatot, hanem rendelettervezetet készítenek elő.

Az MOTSZ elnöke optimistán közelítette meg a dolgot: azon a véleményen volt, hogy ezt is el lehet fogadni, csak végre történjen érdemi lépés. Follmann képviselte az ellenvéleményt: ő azon az állásponton volt, hogy egy rendeletet nem lehet majd kellő erővel alkalmazni, el fog sikkadni. A kormányküldöttség azzal érvelt, hogy egy rendelet is ugyanolyan erejű, mint egy törvény; ráadásul a szövegtervben elhelyezték az ellenőrzésre vonatko-

122.

A m. kir. belügyministernek 53,888/II. szám alatt az összes vármegyei és városi törvényhatóságokhoz intézett körrendelete,

a tűzrendészeti kormányrendelet kibocsátása tárgyában.

A tűzvész-statisztikának megdöbbentő adatai, a tűzvések által okozott jelentékeny károk ugy a humanizmus, mint a nemzet közgazdasági érdekeinek szempontjából elodázhatlan kötelességemmé tették, hogy a magam részéről jelen tűzrendészeti kormányrendelet kibocsátásával a bajon lehetőleg segíteni igyekezzem. E kormányrendelet — melyhez függelékként minden a tűzrendészetre vonatkozó törvényszakasz és szabályrendeleti pont csatolva lön — égető szükségnek felel meg, s hivatva van több régóta és különféle oldalról hangoztatott eszméket az elmélet teréről a k'z- és magánjő valódi érdekében a gyakorlati életbe átvinni.

Részlet az 53 888 – 1888. B. M. számú tűzrendészeti kormányrendeletből (fotó: KKM)

zó részeket is; azután meg – mondták ők – nincs kizárva, hogy a tapasztalatok alapján két-három év múlva a rendelet törvényerőre emelkedjék.

Végül, számos átdolgozás után, 1888. augusztus 11-én jelent meg az 53 888 – 1888. B.M. számú tűzrendészeti kormányrendelet.

Azt hihetnénk, hogy mindez fordulópont a hazai tűzrendészet történetében. Kiderült azonban, hogy Follmann nem pesszimista, csupán realista: a félelmei ugyanis beigazolódtak. A rendeletből nem lett törvény; a végrehajtást nem ellenőrizték, így az nem lett egységes. Markusovszky Béla *A Magyar Országos Tűzoltó-szövetség története* című, 1911-ben írt összefoglalójában a rendelet kudarcáért Follmannt, és a belé túl nagy bizalmat helyező központi választmányt teszi felelőssé. Mint írja: „[...] va-

lamennyien vakon bíztak Follman Alajosnak, az alelnöknek tudásában, aki azonban mint fővárosi ember és járásbíró [...] a vidéki közigazgatásnak [...] folyását közvetlenül megfigyelni sem alkalma nem nyílt, sem ideje nem volt hozzá.”

Mindettől függetlenül, ha a rendelet nem is volt átütő erejű, megindított egy folyamatot a benne foglaltak által. A tartalmát alapvetően a következőképpen foglalhatjuk össze:

- Minden községben kötelező tűzoltóságot létesíteni.
- Minden községnek kötelessége a legszükségesebb tűzoltószerek beszerzése.
- A hatóságoknak kötelessége a tűzrendészet mint témakör értő kezelése.

Szakképzés

Láthatjuk tehát, hogy a tűzrendészeti törvénnyel kapcsolatban jobbra csak negatívumokról beszélhettek a választmányi üléseken, még 1888-ban is. Mindez azért volt ilyen szomorú, mert Magyarország jócskán lemaradt ezen a téren. Ahogyan gróf Cziráky Béla rámutatott egy 1888 tavaszán tartott választmányi ülésen: még Bukovinának is volt tűzrendészeti törvénye.

Bukovina

Önállósággal sosem rendelkező történelmi régió, a XIX. század vége felé a népesség kb. háromnegyedét ruszinok, ukránok és románok tették ki. 1849–1918 között osztrák koronataromány volt, jelenleg Románia Ukrajnával szomszédos része.

Mindez az 1889. augusztus 19–22. között, Székesfehérváron zajló (kilencedik) nagygyűlésen is felmerült. Cziráky hosszú beszédében erre is kitért, és a bevezetett kormányrendeletéről azt mondta, hogy ugyan nem

tekinthető teljesnek, de – a törvénnyel ellentétben – ezt könnyebb időről időre módosítókkal „javítgatni”. (Az élet persze rácáfolt szavaira: a renDELETEhez még hosszú évtizedekig nem nyúlt a törvényhozás, maradt a maga hiányos mivoltában.)

A korábban már sokszor kezdeményezett segélyalap viszont végre „révbe ért”: a székesfehérvári nagygyűlés során, augusztus 21-én lezajlott az országos segélyalap első közgyűlése. Ezen az előkészítő bizottság által előzetesen összeállított alapszabályokat kisebb módosításokkal elfogadták. Az így létrejött alapba többen mindjárt felajánlásokat is tettek – a budapesti önkéntesek például 3000, a győri önkéntesek 700, a pozsonyiak 500, József főherceg 100 forintot –, mintegy hivatalossá téve az egészet.

Sikeres nagygyűlés

A székesfehérvári volt az egyik első igazán sikeres a sorban. A rendezőbizottság ugyanis olyan hatékonyan gazdálkodott a pénzekkel, hogy a kassa 1300 forintos pluszban maradt a végére; és bár a város 1500 forintot kiutalt az eseményre, a bizottság végül 1200 forintot ebből visszafizetett. Nem csoda, hogy a szervezést irányító Vida Pál önkéntes segédtest a királytól arany érdemkeresztet kapott a teljesítményéért. (A kitüntetés a Ferenc József által alapított, négyfokozatú érdemrend – koronás arany, arany, koronás ezüst és ezüst érdemkereszt – második fokozata volt.)

A tűzrendészet „rendbetételének” egy másik nagy akadálya volt az egységes szakképzés teljes hiánya. A budapesti hivatásosok vállalták ugyan a vidéki tűzoltóságok kiképzését (gyakorlómestereket küldtek ki országszerte), de a képzés túlzottan szórványosnak bizonyult.

Az egyik, a helyzet javítására irányuló kezdeményezés szintén a budapestiektől indult: 1890. augusztus 1–19. között megszervezték az első országos tűzoltó szaktanfolyamot. A kezdet nehéznek bizonyult – ötven jelentkezőből harmincketten jelentek meg, és huszonheten tettek sikeres

vizsgát –, de jelzésértékű, hogy a belügyminisztérium komolyan vette a dolgot, hiszen egy miniszteri titkár is megjelent a képzés helyszínén.

A másik ilyen kezdeményezés már szövetségi szintű volt, és arra irányult, hogy a tanítóképző intézetekben a tűzoltás rendes tantárgy legyen. Az ötlet amúgy már 1880-ban felmerült, ám a kiteljesedésig csak 1890-ben jutott el. Ekkorra ugyanis elég tapasztalat gyűlt össze például a kolozsvári tanítóképző intézetben, ahol már 1886 óta folytattak ilyen irányú tanításokat (annak ellenére, hogy az oktatásügyi minisztériumból ilyen irányú biztatás vagy engedély soha nem érkezett). Az 1890-es években történt felvetés aztán 1892-ben érett be: az állam egyfajta „hoztam is ajándékot, meg nem is” attitűddel engedélyezte a dolgot. (Ti. az engedély úgy szólt, hogy a lehetőség megvan az oktatás megszervezésére, de csak abban az esetben, ha az államnak egy fillérébe sem kerül.)

Az MOTSZ vezetősége több dologgal próbálkozott, amellyel fellendíthették volna a stagnáló szakmai munkát. Egyrészt látták, mekkora szükség van a hivatásos tűzoltóságok szakértelmére – mint például a képzések esetében –, ezért úgy módosították az alapszabályt, hogy a szövetségnek most már a hivatásosok is tagjai lehetnek. Mi több, az időközben Budapesten alakult gyári és magántűzoltóságok szövetségét is felvették tagjaik közé.

Mindezzel azonban a nem túl élénk vidéki közösségi életet nem sikerült felrázni. A vármegyei szövetségek ügye holtpontra volt, alig alakultak újak, a meglévők többsége pedig szinte tetszhalott állapotban volt. A segélyalap is megrekedt: a felajánlásoknak néhány év alatt is csupán a töredéke folyt be, és a tagok száma sem haladta meg a 3700-at.

Az 1891. augusztus 14-16. között zajló tizedik nagygyűlés sem hozott változást. Stílszerű – mi több, időszerű – lett volna, hogy a soproni eseményen egyszerre lehessen ünnepelni a Rösch Frigyes által alapított Soproni Tűzoltó és Tornaegylet 25 éves jubileumát és az MOTSZ felemelkedését. Ez azonban, úgy tűnt, egyelőre nem következik be.

Egységes külcsín

Egyszerű és kényelmes dolog lenne a sikertelenséget néhány ember számlájára írni. Valójában ahhoz, hogy átláthassuk, milyen volt a közeg, amelyben a tűzoltás ügyét pártolóknak dolgozniuk kellett, érdemes áttekintenünk a legnagyobb hiányosságokat.

Az első probléma, hogy az MOTSZ szervezete nem volt már elég hatékony. Ez egy ideje már a választmányban is sürgető feladatként jelentkezett; így merült fel a szervezeti reform kérdése. A javaslatok, ötletek és tervezetek alapján egy 1893. március 25-én zajló központi választmányi ülésen a dr. Kék Lajos vezetésével működő bizottság be is mutatta az alapszabály-tervezetet, amely ezt orvosolni hivatott.

Dr. Kék Lajos

Az MOTSZ központi választmányának 1889 óta tagja; 1891-ben a vajdasági Apatinban választották meg országgyűlési képviselőnek. A Nemzeti Párt – melynek vezetője gróf Apponyi Albert volt –, egy mérsékeltnek számító ellenzéki csoportosulás színeiben indult.

A tervezet sarokpontjai a következők voltak: a szövetség működjön hatékonyabb apparátussal; szorosabb munkakapcsolat a kormánnyal; a szövetség jogkörének bővítése. Az MOTSZ munkája három testület között oszlott volna meg. Egyrészt a szervezet csúcsán ott az elnökség, egy elnökkel, hat előadóval, egy titkárral és egy pénztárossal. Utána következne az igazgató választmány, amely az elnökségből, a kormány delegáltjából, a vármegyei szövetség delegáltjaiból, vármegyei és járási felügyelőkből, valamint egy öttagú felügyelőbizottságból állna. Végül a nagygyűlés – mint legnagyobb halmaz – minden előző tisztséget magába foglalt volna, kiegészülve a tagtestületek küldötteivel.

A lényegi változás itt elsősorban az, hogy az eddig az elnökség által ellátott munkát a hat előadó vette volna át, a központi választmány helyébe pedig az igazgató választmány lépett volna. Az a tény, hogy ez utóbbiban helyet kaptak volna a kormány által delegált szakértők, valamint a vármegyei szövetségek küldöttei, jócskán átformálta volna a munkát.

Dr. Kék Lajos (fotó: KKM)

A második nagyobb probléma egyszerre szól a hivalkodásról és a pragmatizmus hiányáról: túl sok volt a tiszt, akik túl sokat törődtek a külsőségekkel. Korábban is számos kritika érte azokat a tűzoltó egyleteket, akik a nagygyűlésre csupán „parádézni”, egyenruhában tetszelegni járnak. Ez a divathóbort odáig fajult, hogy a tisztek jó része már-már szembántóan tarka, hivalkodó egyenruhát csináltatott magának. És persze szabályozás híján mindenki másfélét. Arannyal, ezüsttel sújtott zubonyok, csillogó, lószőrrel díszített sisakok, kardok, rojtok – rengeteg olyan kellék volt divatban, ami még egy, a napóleoni háborúkban kitüntetett tábornok számára is túlzás lett volna. Ez főleg a nagygyűlések, nyilvános felvonulások alkalmával volt fájdalmasan szembeötlő. És mindezt már csak tetézte, hogy néhol annyi volt a tiszt – egy száz-harminc tagú testület akár fele is tiszti rangban szolgált –, hogy az már a működést akadályozta.

Ennek megoldására az alapszabály-változtatást tárgyaló ülésen egy olyan tervezetet is bemutatnak, amely a szervezéssel, egyenruhával, rangjelzésekkel, felszereléssel, egyenruha viselésével, felszerelési tárgyak viselésével, valamint az egyenruha és felszerelés gondozásával kapcsolatban fogalmazott meg irányelveket. A választmány meglátása az volt, hogy az effajta egységesítés mind a csapatszellemnek, mind a tűzoltókról kifelé közvetített képnek jót fog tenni.

A harmadik probléma: a tűzoltás támogatásának hiánya. Eleve a testületek pénzügyi statisztikáit is nehéznek bizonyult összeállítani. Az elmúlt években négyszer próbált az MOTSZ összesítést készíteni, de siralmasan kevés adat érkezett vissza. A második összeírás például 340 magyar és 20 horvát testületet sorol fel, de csak 116-ról közöl adatokat. 1885-ben, a negyedik alkalommal odáig sikerült eljutni, hogy 399 testület adatai gyűltek össze. Beszédes adat, hogy amikor a szövetség taktikát váltott, és az adatkérő kérdőívek kiküldésére 1890-ben a belügyminisztériumot kérték meg, 1761 testület küldött vissza anyagokat.

Ebből a nagyszabású összeírásból derült ki végül, mennyire elmaradott a tűzoltás hazánkban. Míg a testületek kiadásai összesen több mint félmillió forintra rúgtak, a községek és városok alig 180 ezer forintot folyósítottak támogatásként. Ráadásul kiderült, hogy 10 ezer községben továbbra sincs tűzoltóság.

A negyedik főbb probléma: a kiképzéshez hiányoztak az egységes irányelvek és szabályok. A budapesti tűzoltók szerveztek tanfolyamokat, de ez nem helyettesíthetett egy központilag szervezett képzést. Ennek megoldására a szövetség Breuer Szilárdot kérte fel, aki azt a feladatot kapta, hogy dolgozzon ki egy egységes gyakorlati szabályzatot.

Breuer Szilárd

A budapesti önkéntes tűzórség segédtisztje (1881–1883), parancsnoka (1883–1885), a Budapesti Tűzoltóság hivatásos tűzoltótisztje, főtisztje (1885–1922), főparancsnoka (1922-től).

Háromezernél több tűz oltásánál vett részt, a többségénél tűzoltásvezetőként. 1888-ban a Hengermalom tűzének oltása után a fővárosi tanács királyi kítüntetésre terjesztette fel. Az országos tűzoltó tanfolyamokon évtizedeken keresztül oktatott taktikai ismereteket, szakíróként pedig itthon és külföldön egyaránt nagy elismerésnek örvendett.

Az így elkészült *Egységes gyakorlati szabályzat és kézikönyv* 1893-ban, kétezer példányban jelent meg, az 1894-es új, átdolgozott kiadásban pedig három-ezer példányos utánnomást rendeltek belőle a nagy siker miatt. Emellett a MOTSZ a szakirodalom fejlesztésére is ügyelt. Ezer-ezer példányban megvásárolták és terjesztették Markusovszky Béla „Megelőző tűzrendészet”, Breuer Szilárd „Tűzoltás és tűzrendészet”, valamint dr. Szily József „Vízszerezés” és „A tűz és annak oltása” című műveit.

Breuer Szilárd (fotó: KKM)

Mindezzel együtt 1893-ig az MOTSZ által elindított ügyek legtöbbször nem haladt előre. Habár a megítélt évi kétezer forintos támogatás jól jött, dr. Kék Lajos hiába szólalt fel ez ügyben többször is, ezt az összeget nem sikerült feljebb tornászni. A szabályrendeleteket sok helyen megalkották ugyan, de a szakértők bevonása nélkül, így azok nem lettek elég hatékonyak. Sok esetben előfordult az is, hogy a helyi városvezetés a törvény betűjét betartotta ugyan, és sok pénzt áldozva vette meg a tűzoltófelszereléseket. Szakértői felügyelet nélkül azonban ezek minősége sokszor nem volt megfelelő; másrészt a hozzáértő karbantartás hiányában hamar tönkrementek.

A tűzoltó testületek száma lassan gyarapodott. A korábban elindított segélyezőpénztár pedig nem bizonyult népszerűnek. Hogy mennyire nem, arról sokat elárul, hogy amikor 1893-ban a szövetség 1900 belépési felhívást küldött szét, csak hatan léptek be a pénztárba.

Az 1893. augusztus 12-16. között, Szabadkán tartott nagygyűlés eseményei ilyen körülmények között nem bizonyultak örömteliek. Follmann itt jelentette be, hogy előrehaladott kora miatt lemond az alelnöki tisztről; mi több, Cziráky sem fogadta el az elnöki jelölést, egyéb teendőire hivatkozva. Így elnököt nem is választott a jelen lévő nyolcvannégy delegált; az

új alelnök, dr. Kék Lajos töltötte be ideiglenesen a vezetői pozíciót. Mindez a tizenkettedik, kolozsvári, 1895. augusztus 17-20. között zajló nagygyűlésen sem változott érdemben.

Intermezzo: alapszabály-viták

Az alapszabály-módosítással kapcsolatos késedelmek nagyrészt az ezzel kapcsolatos kritikáknak volt köszönhető. Ez jellemzően a szövetségen belüli autonóm szervezetek és a szövetség vezetése közötti ellentétekre vezethető vissza. A budapesti önkéntesek például tiltakoztak az ellen, hogy az új alapszabály szerint minden tűzoltó testület automatikusan az MOTSZ tagjává válik. Kifogásolták ráadásul azt is, hogy a tagsági díjakat közigazgatási úton hajtásák be.

A Vasvármegyei Tűzoltó Szövetség szintén szóvá tette a kötelező belépést, és azt is, hogy a tagsági díjakért cserébe a megyei szövetségek véleményük szerint semmi előnyt nem kapnak. Javasolták, hogy amennyiben a vármegyei szövetségek tagokká válnak, az MOTSZ biztosítson számukra kellő mozgásteret.

Az ezredévi kongresszus

Az MOTSZ a tizenharmadik nagygyűlését egy különleges évfordulóra időzítette: 1896-ban ugyanis egész Magyarország milleniumi lázban égett. A honfoglalás ezeréves évfordulójára egy olyan megjelenést terveztek, amely bemutathatja a nagyközönség számára a tűzoltás mindennapi életben betöltött fontos szerepét.

Az 1896. augusztus 15–17. között, Budapesten zajló nagygyűlést már évekkel előre elkezdték előkészíteni, az időpont ugyanis a milleniumi ünnepekkel esett egybe. A kereskedelmi minisztériumból 1894-ben érkezett felkérés a részvételre a szövetség központi választmánya felé, amely nyomán elindult a felhalmozott ötletek értékelése.

Érkezett javaslat egy országos tűzoltó kongresszus megszervezésére; történeti kiállítás összeállítására; „A magyar tűzoltóság története” című kiadvány elkészítésére; tűzrendészeti statisztikák összeállítására is. Ezek nagy részét a múltbeli rossz tapasztalatok miatt vetették el: a kiadvány ötlete túl későn jött, a statisztikákkal pedig többször is meggyűlt már a szövetség baja. A befutó végül egy olyan kiállítási elem – mai fogalmak szerint vett stand – lett, amely szervesen illeszkedett a millenniumi kiállításba, közelebbről a kiállítási faluba.

Kiállítás

Az 1896-os millenniumi ünnepek részeként a Városligetben egy nagyszabású, 520 ezer négyzetméter alapterületű kiállítást szerveztek, amelyet Ferenc József nyitott meg 1896. május 2-án. A 240 pavilonban kizárólag magyar eredetű tárgyakat, termékeket, alkotásokat mutattak be. Az óriási kiállítási területen többek között történelmi korok jellemző épületeit, hadügyi, erdészeti, vadászati kiállításokat, a tengeri állatokat bemutató akváriumrendszert, sőt, állatkertet is lehetett látni. Az ún. „kiállítási falu” az volt, aminek a neve alapján gondolni lehetett: csárdát, templomot, községházát, iskolát, kórházat és tűzoltólaktanyát mutattak be. Itt volt látható Magyarország néprajza alföldi, dunántúli, palóc, székely, szász, sváb, szerb, tót, román, bolgár, vend népviseletbe öltöztetett bábukon. A Révai Lexikon becslése alapján a kiállítást a teljes időtartam alatt mintegy 5,8 millió ember látta.

A szövetség ötlete az volt, hogy a felépített mintafaluban hozzanak létre egy mintaszertárat és egy őrszobát, összesen nyolcvan négyzetméteren. A szertárban látható lett volna egy kocsifecskendő és az azon rendszeresített felszerelési tárgyak, valamint egy kézi húzású, teljesen felszerelt targonca-fecskendő. Ezeken kívül két, egyenként ötszáz literes falajt, vászonvedrekkel, tömlőkkel, fáklyával, csákánnyal és egyebekkel. Az őrszobában két ágy, íróasztal, őrségi napló; a falon egyhavi őrségi beosztás, mellette a község víz-

Millenniumi kiállítás: Tűzország épülete (1896) (Fortepan / Budapest Főváros Levéltára. Levéltári jelzet: HU.BFL.XV.19.d.1.09.096)

szerzési térképével, az egész egyesület névsorával, az íróasztal feletti üveges szekrényben pedig megtalálható lett volna az alapvető szakirodalom is.

A két helyiség – hogy minél valóságosabb legyen – egy különálló, cseréptető, deszkamennyezettel ellátott épületben kapott volna helyet. A padlás ugyanis esős időben a tömlőszárításra szolgált.

Az MOTSZ tehát elfogadta a kereskedelmi minisztérium meghívását, és továbbították ötletüket a kiállítás igazgatósága felé. Ők viszont költséghatékonysági okokra hivatkozva megtagadták a stand megépítését, mondván: csak akkor hajlandóak erre, ha a szövetség fedezi legalább a költségek egy részét.

Hosszas érvelést követően sikerült mégis meggyőzni őket – többek között azzal, hogy rendkívül rossz üzenetet közvetítene a lakosság felé, ha a mintafaluban nem lenne tűzoltóság. Csakhogy a szervezők továbbra sem érezték sajátjuknak az ügyet, így megépítették ugyan a standot, de nem

kövezték híven a szövetség terveit és javaslatait. A berendezés az MOTSZ feladata volt, de ez sem ment zökkenőmentesen. A legyártott eszközökkel kapcsolatos félreértések, gyártói tévedések miatt végül a kiállítás második hónapjában Wopaleutzky Károlyt, a budapesti szövetség alelnökét bízták meg a szertár felügyeletével. A szakember szervezésében végül a hibákat korrigálták, és a stand „belesimult” az összképbe. (Igazság szerint nem ez volt az egyetlen tűzoltó tematikájú kiállítás: József főherceg alcúti tűzoltóságának külön pavilonja volt, és a tűzoltószergyarak is jelen voltak külön standokkal.)

A nagygyűlésnek az MOTSZ minden eddiginél nagyobb hírverést csinált. A sikerben nyilván a különleges helyszínnek is része volt – akárhogy is, végül 383 testület jelentkezett több mint 5500 taggal és 1200 női résztvevővel.

Augusztus 15-én versenygyakorlat zajlott: harmincnyolc testület mérte össze a tudását, és a jelentkezők kivételesen magas száma miatt végül az esemény másnap délután fél kettőkor fejeződött csak be. Itt a király által felajánlott díjat, az ezüst babérmkoszorút a szabadkaiak, míg József főherceg díját, az aranyozott pajzsot a váciak kapták.

Augusztus 16-án egy nagyszabású díszfelvonulás kápráztatott el mindenkit: ötezer tűzoltó és huszonnégy tűzoltószer vonult a Váci utcán, az Andrássy úton és a Stefánia úton. A báméskodó tömeg akkorára gyűlt, hogy a menet több ponton egyszerűen elakadt.

A nagygyűlés végül augusztus 17-én zajlott, egy híján kétszáz küldöt-tel. Itt központi kérdés volt ismét az egységes szervezés, a rangjelzések és az egyenruha kérdése is. Nem véletlenül: az előző napi hatalmas menet kiválóan megmutatta, mi is a baj ezen a téren. A beszámolók szerint annyi féle és fajta egyenruhájú tűzoltó menetelt, hogy az egész inkább egy cirku-szi felvonulásra hasonlított. Akadtak tűzoltók, akik például fehér szarvas-bőr nadrágot, lakkcsizmát, katonatiszti sapkát, és – ami különösen nagy értetlenkedést váltott ki – kardot viseltek, mintha katonák lennének.

Végül a közgyűlés az új, jóváhagyott alapszabály értelmében elfogad-ta a központi választmány feloszlatását. Új elnöknek az eddigi alelnököt,

dr. Kék Lajost választották meg. Felügyelőbizottsági tagok lettek: Bulyovszky Aladár belügyminiszteri titkár, Polcz Rezső (Kolozsvár), Bárány N. Ernő (Budapest), Varga Lőrinc (Temesvár), a titkár pedig dr. Szily József.

Hiányosságok a tűzrendészetben

A megtorpanások, problémák ellenére az MOTSZ tagtestületeinek száma a XIX. század végére elérte az ezerkétszázat. Ebből mintegy ezer testület a vármegyei szövetségek révén lépett be, a maradék pedig olyan vármegyékből, ahol a megyei szövetség még nem alakult meg. A belügyminisztérium által is jóváhagyott új alapszabály kimondta, hogy minden magyarországi szervezett tűzoltó testület az MOTSZ tagja (kivéve a budapesti hivatásos tűzoltóságokat, akik külön kérésükre szintén tagok lehetnek). Ha azt hinnénk, hogy mindez jelentős hátszelet biztosított a gyarapodást illetően, tévednénk. Egy Perczel Dezső által hozott rendelet alapján az önkéntes tűzoltó testületek számára a belépés is önkéntes.

Perczel Dezső

1848. január 18-án született Szekszárdon. Politikusi karrierje magasra ívelt: volt alispán, belügyminiszter, házelnök. Apósa a híres Perczel Mór, honvédtábornok, a '48-as szabadságharc egyik katonai vezetője lett. Perczel Dezső házassága nem csak ez miatt emlékezetes: szíve választottja – a tábornok lánya – ugyanis első unokatestvére volt, így külön pápai engedéllyel kelhettek csak egybe.

Ennek ellenére az MOTSZ valóban számos tűzoltó testületet tudhatott a tagjai között; az elnökség így most már tényleg pontot akart tenni a régóta húzóódó egységes egyenruha és rangjelzés ügyének végére. Az erre vonatkozó véglegesített szabályzatot a belügyminisztérium elfogadta ugyan, ám nem volt hajlandó azt kötelező érvénnyel kihirdteni. Az érvelés – melyben

bőven volt logika – úgy szólt, hogy mindez indokolatlanul nagy terheket róna a testületekre, hiszen azoknak a legtöbb esetben majdnem a teljes ruhatárukat le kellene cserélniük.

Ettől függetlenül az MOTSZ 1898 végén hatezer példányban kinyomtatta és szétküldte az egyenruhával és a rangjelzésekkel kapcsolatos szabályzatot. Annak követése opcionális volt, ám nem ütközött jelentősebb ellenállásba: a változás viszonylag gyorsan elindult, így a brassói nagygyűlésre a tűzoltók nagy része már az egységes egyenruhában érkezett.

Ezzel párhuzamosan az egységes szolgálati szabályzat is megszületett, méghozzá a Szabó Gyula elnökségi előadó vezette bizottság munkája nyomán. 1899 januárjában kétezer példányban küldték szét az egyesületeknek ezeket az irányelveket, hogy az új évszázadba ezek mentén léphessenek át.

A tűzoltás eszméje mellett tehát már az egységes kulcsín és a kiképzés is összekovácsolta a tűzoltókat – voltak azonban más, mélyebben gyökerező, destabilizáló hatások is. A soknemzetiségű Monarchia testén a szabadságharc és a kiegyezés óta egyre nagyobb számban jelentek meg a repedések, amelyek nem hagyták érintetlenül a tűzoltó társadalmat sem. Az egyik eklatáns példája volt ennek az 1899. augusztus 12–15. között, Brassóban zajló XIV. nagygyűlés. A második napi gyülekezésnél például a különböző városok tűzoltóságainak helyét jelző táblákra a magyar városok nevei németül voltak felírva – Debrecen helyett Debresin, Nagyszében helyett Hermannstadt, Székesfehérvár helyett Stuhlweissenburg, és így tovább. Ráadásul dr. Lindner Gusztáv az aznapi banketten németül mondott köszöntőt, és a „*Magyarul!*” bekiabálásokra dacosan így válaszolt: „*Én csak azon a nyelven beszélek, amelyre az édesanyám tanított!*”.

Beszéde végén a brassói szász nőkre üritette poharát (külön kihangsúlyozva, hogy a *szász* nőkre.)

Szászok Brassóban

Dr. Lindner Gusztáv egyetemi tanár és a kolozsvári egyetem jogi karának dékánja volt 1881–82 és 1895–96 között. 1876-ban ő dolgozta ki a tűzrendészeti törvény első, bővített tervezetét. A történet megértéséhez hozzátartozik, hogy a forradalom és szabadságharc idején az erdélyi szászok a bécsi udvar felé húztak, amit a magyarok nem felejtettek el. Az 1867-es kiegyezés után a magyar állam amúgy is több intézkedést hozott annak érdekében, hogy „elmagyarosítsa” a területén élő kisebbségeket; az erdélyi szászok ennek társadalmi, vallási és kulturális egyesületek, és „nemzeti öntudat” révén próbáltak ellenállni. Lindner Nagyszeben országgyűlési képviselőjeként szóvá is tette ezt a helyzetet. Jól jellemzi a szembenállást egy témába vágó, 1902-ben, az országgyűlésben zajló vita leirata:

Lindner Gusztáv: Az 1868. évi XLIV. törvénycikk a szabadság legkisebb mértékét tartalmazza. (Nagy zaj.)

[...]

Leszkay Gyula: Tanítsák meg, mit szabad egy szásznak beszélni!

Az elnök csenget és csendet kér.

Pichler Győző: Ez tanította Kolozsvárott a közjogot!

Lengyel Zoltán: Ugy kellene elbánni önökkel is, mint ahogy Poroszországban a lengyelekkel elbánnak. (Nagy zaj.)

A közjátékot leszámítva a nagygyűlés produktívra sikeredett. Számos más téma mellett az egybegyűltek megállapodtak abban, hogy az alábbiakat fogják kérni a belügyminisztériumtól:

- a kötelező állami tűzkárbiztosítás megalkotását,
- a tűzrendészeti kormányrendelet minél szigorúbb végrehajtását,
- a tűzrendészeti törvény mielőbbi megalkotását,
- hogy legyen a belügyben külön tűzrendészeti szakosztály,
- az országos, vármegyei és járási tűzrendészeti felügyelői intézmény létrehozását,
- a vármegyei tűzoltó szövetségek mielőbbi megalkotását,

- legyen kötelező minden önkéntes, hivatásos, községi, gyári és magántűzoltóságnak belépnie az országos és az adott vármegyei szövetségbe,
- a szervezeti, egyenruházati és rangjelzési szabályzat legyen általános érvényű,
- a tűzoltó testületek helyett a tagsági díjat a községek fizessék meg,
- a tűzoltószerkeszítést és karbantartását a községek fizessék,
- az MOTSZ állami támogatásának emelését.

Mindenekelőtt azonban arra volt szükség, hogy ezek a kérések ne tűnjenek alaptalannak, és arra, hogy a kormány is képet kaphasson a hazai tűzrendészeti állapotokról. Ezért főleg a korábban alelnöknek megválasztott dr. Óváry Ferenc tett a legtöbbet. A balatonalmádi illetőségű ügyvéd, országgyűlési képviselő tevékenysége kiemelkedő volt a tűzoltás terén ebben az időszakban. A városi egészségügyi bizottság elnökeként sokat tett a Városi Tüdőbeteg Gondozó Intézet létesítéséért, számos különféle társadalmi és kulturális egyesületnek volt elnöke vagy díszelnöke (a jelenleg is működő nagyvázsonyi Mesevár Óvodát is ő alapította 1897-ben).

Óváry ugyanis addig-addig tüsténtkedett – még beszédet is mondott az országgyűlésben –, míg végül a belügyminiszter beleegyezett, hogy miniszteri biztost küldjön egy országos ellenőrző körútra. Az MOTSZ kijelölt emberei által kísért biztos így 1900 áprilisától augusztusáig 258 községet járt végig. Az eredmények egészen megdöbbentőek voltak.

A községek több mint háromnegyedének egyáltalán nem volt tűzren-

Dr. Óváry Ferenc (fotó: KKM)

dészeti szabályrendelete. Ráadásul tűzrendészeti kihágás miatt csupán öt helyen indítottak eljárást, tűzvizsgálatból sem volt sokkal több.

- A községek csaknem felének nem volt szertára.
- A szertárok kétharmada nem volt megfelelő.
- A községek bő négyötödénél volt ugyan tűzoltófecskenő, ám csak minden harmadik volt megfelelő.
- Gyakorlatilag csak minden tizedik községben volt „rendes” tűzoltóság, a többiben vagy egyáltalán nem volt, vagy nem működött megfelelően.

Az MOTSZ szakértői levonták a következtetéseket: a tűzrendészeti kormányrendelet gyakorlatilag megbukott, az ország tűzrendészete nem működött. Az ezzel kapcsolatos vizsgálati összefoglalót végül átadták Széll Kálmán miniszterelnöknek. Az anyagban a következőket javasolták:

- A tűzrendészeti törvény megalkotása, amellyel kapcsolatban természetesen a tervezetet is benyújtották.
- A belügyminisztériumban legyen tűzrendészeti ügyosztály. A tűzrendészeti felügyelet költségeire fordítsák a tűzkárbiztosító társaságok bruttó bevételének 3%-át.
- A tanítóképző intézetekben vegyék fel a tűzoltás elméleti és gyakorlati oktatását rendes tantárgyként, és képezzék ki a katonákat is a tűzoltás alapjaira.
- Kötelező tűzoltói szolgálat bevezetése 20-40 éves kor között.
- A vármegyei tűzoltó tanfolyamokat hatósági támogatással szervezzék meg.
- A harmincezer fősnél nagyobb városokban alakuljanak hivatalos tűzoltóságok.

Dr. Óváry Ferenc rendkívül aktív volt ezen ügyek keresztülvitelében is, de a lendület itt már megtört: a beszámolót agyonhallgatták, a javaslatok pedig szép lassan feledésbe merültek.

Sikerek a nemzetközi tűzoltó kongresszus(ok)on

Az Egerben lezajlott a XV. közgyűlés rendkívül népszerűnek bizonyult: az 1902. augusztus 14-17. között megrendezett esemény utolsó napján összesen 178 testület igazolt képviselője jelent meg, mindezt úgy, hogy 24 vármegyéből egyáltalán nem jött el senki. Ezen a nagygyűlésen következett be az a fordulat, ami majd' harminc évre meghatározta az MOTSZ életét: az egybegyűltek ugyanis egyhangúlag egy illusztris személyt, gróf Széchenyi Viktort választották meg elnöknek, akinek nagyapja, Széchenyi Lajos a „legnagyobb magyarként” ismert Széchenyi István testvére volt.

Széchenyi Viktornak a tűzoltás szívügye volt: 1930-ig töltötte be a MOTSZ elnöki tisztségét, és Fejér vármegyében (szűkebb pátriájában) is igen sokat tett a tűzrendészet fejlődéséért.

Az új elnökkel kiegészült vezetőség nem sokkal a nagygyűlés után nagy lehetőség előtt állt: 1904-ben ugyanis Budapesten rendezték meg a Nemzetközi Tűzoltó Szövetség soron következő kongresszusát.

Gróf Széchenyi Viktor (fotó: KKM)

A Nemzetközi Tűzoltó Szövetség

Tagja az MOTSZ is. 1900-ban alakult meg Párizsban, a második találkozóját Berlinben tartotta egy évvel később, a következőt pedig 1903-ban, Londonban, amely szám szerint ugyan a harmadik volt, hivatalosan azonban amolyan „két és feledik” alkalomnak számított. A nemzetközi szövetség választmánya ugyanis egyfajta köztes állomásként hivatkozott a londonira: nem tekintette ugyan teljes értékű nemzetközi kongresszusnak, de az ott hozott megállapodásokat jogerősnek ismerte el. Így aztán a III. nemzetközi tűzoltó kongresszus hivatalosan a budapesti lett.

Az MOTSZ képviselői már régóta munkálkodtak a kongresszus Budapestre hozásán; és ezt a munkát apróbb, a nemzeti függetlenség felé tett, szimbolikus lépések is kísérték. Sikerült például azt is elérni, hogy Magyarország önálló államként, ne pedig az Osztrák-Magyar Monarchia részeként kerüljön be a nemzetközi szövetségbe. Az előkészítő bizottságnak eltökélt szándéka volt, hogy megmutassák Magyarországot, a hazai vívmányokat és az eddigi munkát a nemzetközi porondon is, ezért a berlini és a londoni szervezőkkel is felvették a kapcsolatot, hogy a költségekről és a részletekről puhatolózzanak. Miután kiderült, hogy az MOTSZ önerőből egy ilyen eseményt nem tudna finanszírozni, nagy összegű támogatást is sikerült kijárnuk. Széll Kálmán jóváhagyásával a kormány 20 ezer, míg a budapesti városvezetés 15 ezer korona támogatással biztosította az anyagiakat.

A szervezőbizottság a külügyminisztérium közvetítésével számos állam képviselőit meginvitálta még az előkészítő szakaszban, 1903-ban, de végül csak Belgium, Németország, Oroszország és Bosznia-Hercegovina tisztelte meg az eseményt hivatalos küldöttel.

A kongresszust érdekes kettősség jellemezte.

Egyfelől nem lehet elmenni a protokollbeli hiányosságok mellett, amelyek néhányakban rossz szájízt hagyhattak. Párizsban a kongresszust a köztársasági elnök, a hadügyminiszter és a polgármester is meglátogatta, Berlinben jelen volt a pénzügy- és belügyminiszter is. Budapesten a legtöbb, amit a kormány tett, egy jegyző kiküldése volt a második napra. Ez különösen annak fényében volt igen kínos, hogy a bécsi udvar sem küldött hivatalos képviselőt, hiszen Magyarország önálló államként vétette fel magát a nemzetközi tűzoltószövetségbe.

A kormányra ugyan hatással volt a kongresszus a tűzrendészet ügyében, de nem feltétlenül a megfelelő okokból. Rendeletben hívták fel az alispánokat a vármegyei tűzoltó szövetségek létrehozásának előkészítésére, de a megfogalmazás szerint pusztán azért, hogy *„külföld szakértői előtt hazánk tűzoltó ügye teljes és szervezett képet mutasson”*.

Habár az indok a látszat volt, a végeredmény szempontjából ez mind-egy is. A tűzrendészet megreformálására ugyanis még mindig – szó szerint – égető szükség volt. Csak a kongresszus alatti néhány hetes időszakban olyan súlyos tűzesetek voltak az országban, mint például Gyöngyösön, ahol majd’ százötven, a mai Szlovákia területén lévő Bodzásújlakon, ahol kétszáz, illetve Madarason, ahol kétszázhatvan ház égett le.

Másfelől említést érdemel a kiváló, külföldiekre és hazai látogatókra egyaránt tekintettel levő szervezés. A vasúti vállalatok például utazási kedvezményeket adtak erre az időszakra azoknak, akik a kongresszusra igyekeztek; a budapesti látványosságokat pedig ebben az időszakban ingyen lehetett látogatni. A tűzoltószerkiállítás a szervezők hét naposra nyújtották, gondolván a vidéki tűzoltókra is, akik így tumultus és kapkodás nélkül mindent kényelmesen meg tudtak nézni.

Habár a kongresszus nemzetközi értelemben végül nem lett siker – csupán százegy külföldi vendég jött el, több mint fele Horvátországból és Ausztriából, de érkezett egy-egy fő Amerikából és Dániából is –, hazai vonatkozásban nagyon is. Több mint ezer hivatalosan bejelentkező magyar vendég volt, a regisztráció nélkül ellátogatók és a „civil érdeklődők” száma valószínűleg legalább még egyszer ennyi lehetett.

A kilencvenegy kiállító háromnegyede magyar volt, a maradék külföldi kiállító kitűnő összehasonlítási alappal szolgált. A hazai érdeklődők ugyanis láthatták, hogy a magyar termékek legalábbis felveszik a versenyt a külföldiekkel, így semmi szükség külhoni gyártókhoz fordulni.

A szakmai sikerekhez amellet, hogy József főherceg elvállalta a védnökséget – ezzel „híres arcot” adva az eseményhez – két tényező kellett. Egyrészt a félezer (!) fős szervezőbizottság, másrészt a kongresszusi iroda elképesztő munkabírása. Breuer Szilárd és dr. Szily József, valamint Keresztes János szövetségi irodatiszt és Kállay Imre budapesti önkéntes szakasparancsnok, valamint három tolmács és fordító éjt nappallá téve azon munkálkodott, hogy minden zökkenőmentesen menjen.

A milánói győztes csapat (fotó: KKM)

A nemzetközi tűzoltó kongresszus harmadik állomása a szervezők számára volt dicsőség, a negyedik találkozón történtek viszont a hazai tűzoltószíveket dobogtatták meg. Az 1906. május 27-től zajló, Milánóban megrendezett eseményen ugyanis az első helyet szerezte meg a magyar csapat egy nemzetközi megmérettetésen.

A nyíregyházi önkéntesek neveztek be a versenyre a „városi önkéntes tűzoltóságok” kategóriájában. Habár a nevezést sokan ellenezték – mondván úgyis alul fognak maradni a sokkal jobban képzett külföldiekkel szemben –, az MOTSZ elnöksége úgy döntött, az indulók mellé áll. A szövetség mind a versenyzők kiutazását, mind a tűzoltószerek helyszínre szállítását támogatta anyagilag, Breuer Szilárdot pedig a felkészítéssel és a küldöttség kíséretével is megbízták.

Maga a vetélkedő nem klasszikus értelemben vett verseny volt, már amennyiben egy hagyományos versenyen mindenki ugyanazt a feladatsort hajtja végre minél gyorsabban, minél kevesebb hibával. A mérkőzésen minden csapatnak egy saját maga által kitalált szituációban kellett helyt állnia – tulajdonképpen egy oltási szimuláción részt vennie –, a szakmai zsűri pedig a helyzet megoldását, a kivitelezést, a tűzoltók talpraesettségét és felkészültségét pontozta.

A nyíregyháziak „formagyakorlata” – melyet Breuer Szilárd dolgozott ki és gyakoroltatott be – nagyon jó bepillantást enged a tűzoltók munkájába.

A szimulációban egy kétemeletes ház első emeleti egyik szobájában tűz üt ki. Mire a tűzoltók kiérkeznek, a füst már a második emeleti ablakokból is ömlik; azt azonban nem lehet látni, hogy az alsó szinten égő tűz füstjéről van-e szó, vagy már a második emelet is ég. A vezénylő parancsnok ezért két vízszugárral történő „támadásra” ad utasítást. Az ún. csővezető létrákkal felmegy az első emeletre az első csővel; az ún. segédcsővezető pedig egy második tömlővel, füstálarcban megy utána. A füstálarc és a sisak alá a friss levegőt egy külön, víz által hajtott ventilátor nyomja spiráltömlőkön át, amelyet külön beosztott szerelők kezelnek és felügyelnek.

A második emeleten a segédcsővezető aztán megállapítja, hogy ott nincs tűz, viszont rálel egy magatehetetlen emberre. Őt kötélén leeresztik, a testület orvosa pedig mesterséges légzésben és elsősegélyben részesíti, miközben a háttérben tovább folyik a tűz oltása.

A magyarok a korabeli beszámolók alapján lehengerlően indítottak, és végig tartották a tempót. Pontos, katonás magatartásukkal két francia, négy angol és egy svájci csapatot maguk mögé utasítva nyerték el az első helyet, és az ezzel járó aranyérmét, plakettet és ötszáz aranylírát.

Szabályozás

Az MOTSZ láthatóan két fronton tett kiemelkedő erőfeszítéseket: a szakmai képzés és a tűzrendészet fejlesztése terén. Utóbbi esetben látványos eredmények tanúskodtak arról, hogy a befektetett energia nem volt hiábavaló – a nemzetközi tűzoltóversenyen elért helyezések csupán egy volt ezek közül. Tűzoltó szakirodalomból sem volt hiány: Az egységes gyakorlati szabályzat c. munkát például 1908-ban ötezer, 1910-ben kétezer példányban nyomták újra. A szervezési és egyenruházati szabályzat 1908-ban ötezeres, az önkéntes testületek alapszabály-mintája háromezres, a községi

tűzrendészeti szabályrendelet-minta ezres, a szolgálati szabályzati minta pedig kétezres újranyomást élt meg.

Az egységes egyenruha rendezése persze nem csupán esztétikai kérdés volt. A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség szervezeti, fölszerelés és rangjelzési szabályzata c. összefoglaló a növekvő létszámviszonyokhoz igazította a szervezeti felépítést, az egyes rangokat pedig jól megkülönböztethetővé tette az eltérő egyenruhákkal és rangjelzésekkel.

Rangok és beosztások

A tűzoltóságoknál bevezetett rangok és beosztások rendszere egészen a II. világháború végéig változatlan maradt. A leginkább szembetűnő sajátosság, hogy a rangok a beosztáshoz kapcsolódtak, nem követték a katonai hierarchiát.

A tűzoltó egységek húszfős szakaszokra (a parancsnok és tizenkilenc fő tűzoltó) és rajokra (a parancsnok és négy fő tűzoltó) tagozódtak, az állományt pedig tisztek, altisztek és a legénység alkották.

A tisztikarhoz (fentről lefelé haladva a ranglétrán) a parancsnokok, az al- és a szakaszparancsnokok tartoztak – ez utóbbiakat minden huszadik ember után nevezték ki. Tisztek voltak még a tisztviselők, segédtiszték, titkárok, pénztárnokok, jegyzők, szolgálatvezetők, szertárnokok, továbbá az orvosok, mérnökök, ügyészek.

A tiszti, vagy altiszti karhoz tartoztak a tizenkilenc ember élén álló órparancsnokok, a kilenc embert vezető rajvezetők, valamint a négy embert irányító őrzetők.

A legénységi állomány beosztás szerint tagolódott szivattyúsokra, rendfenntartókra és mászókra.

Érdekesség, hogy az egyes tűzoltók rangját és beosztását a legkönnyebben az általa viselt sisakból, annak formájából és díszítéséből lehetett megállapítani.

A tűzrendészeti törvény „világra segítése” terén elmaradtak a látványos áttörések, ami azonban nem jelenti azt, hogy ide ne fektettek volna be ugyanannyi energiát az elnökség tagjai. Egyrészt – stratégiát váltva –

igyekeztek csökkenteni Budapest és a vidék szimbolikus távolságát, ezért az elnökségi ülések helyszínei közé vidéki városokat is bevettek (az első 1907. június 23-án, Tiszafüreden míg a második Pécsen, 1907. szeptember 7-én volt).

Másrészt gróf Andrássy Gyula belügyminiszterrel számos egyeztetés és megbeszélés után odáig sikerült eljutni, hogy a gróf 1908-ban már megkezdte a törvény előkészítését. Az MOTSZ gyakorlatilag egy nagyobb átörös előtt állt, hiszen abban az évben már folytak az egyeztetések az ezzel kapcsolatos ankét (közérdekű kérdés megvitatására szolgáló nyilvános értekezlet) megszervezésére. Végül aztán a politikai változások a legrosszabb időpontban szóltak közbe: jöttek a választások, 1910-ben Andrássy megbukott, utódja – gróf Khuen-Héderváry Károly – nem kívánt foglalkozni az ügygel, amely így ismét lekerült a napirendről.

Egy rendkívül súlyos katasztrófa világított rá, mekkora szükség lett volna egy átfogó tűzrendészeti reformra – a dolog tragikuma, hogy ez sem lendített az ügyön. (Az esetnek egyébként vannak a közelmúltra vonatkozó, hátborzongató áthallásai is.)

Ökörítón 1910. március 27-én az újonnan alakított fűvószenekear egyfajta alapító – pénzgyűjtő – bált szervezett, amelyen mindenki belépti díj megfizetése mellett vehetett részt. A helyszín egy vályogfalú, nádfedeles

Az ökörítói katasztrófa helyszíne, előtérben a leégett pajta maradványaival (fotó: KKM)

csűr volt, két bejárattal: az egyik egy négy méter széles, kétszárnyú kapu, a másik egy kis ajtó, amolyan mellékbejárat. Előbbit lezárták és rögzítették, hogy senki ne tudjon fizetés nélkül besurranni, így a tömeg számára csupán a kis ajtó volt nyitva.

Azzal együtt, hogy az ilyen jellegű rendezvényekkel kapcsolatban semmiféle tűz- és életvédelmi előírás nem volt, a tragédia, mondhatni, bele volt kódolva az eseménybe. Elég volt egy figyelmetlenség miatt felborított mécses, és a lángok olyan gyorsan terjedtek el az épületben, hogy a helyszínen a résztvevők nagy része – 324 ember – percek leforgása alatt meghalt. Összesen 124-en sérültek meg a tűzvészben, ebből tizenhárman olyan súlyosan, hogy később behaltak sérüléseikbe.

Munka az első világháborúig

Az MOTSZ-ban az eddigi sikerek és kudarcok mellett is érződött, hogy szükség van a megújulásra, strukturális értelemben és szellemiségben egyaránt. Olyan évek voltak ezek, amelyekben súlyos veszteségekkel kellett megküzdenie a hazai tűzoltó ügynek. Még 1905-ben elhunyt József főherceg; 1909-ben Follmann Alajos, dr. Lindner Gusztáv, nem sokkal rá dr. Kék Lajos, 1911-ben pedig Cziráky Béla. Arra volt szükség, hogy az általuk lefektetett alapokon úgy nőjön tovább a szövetség, hogy az szervezeti értelemben is előrelépés legyen. A strukturális változásokat végül az az alapszabály-módosítás hozta el, amelyet a belügyminisztérium 1910. december 6-án hagyott jóvá, és amely alapján megkezdődhetett a szervezet megújítása.

Az új alapszabály által lefektetett újítások között olyanok is voltak, amely az egyre növekvő tagság kérdését szabályozta oly módon, hogy az összhangban legyen a belügyminisztérium elvárásaival is. Így bekerült például, hogy a tagság nem kötelező érvényű, illetve, hogy minden tűzoltóság tag lehet a vármegyei szövetség útján, közvetlenül azonban csak akkor, ha az adott vármegyében nincs megyei szövetség. Minderre szükség is volt,

Óbudai Hajógyár, a gyár tűzoltóságának díszszemléje (1912) Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum / Történeti Fényképek Gyűjteménye / Óbudai Hajógyár gyűjteménye

hiszen az MOTSZ egyre nagyobbra nőtt: 1905-ben még 22 megyei szövetséget és 1407 tagtestületet számláltak, míg 1910-ben már 30 megyei szövetség és 2112 testület volt a tagok soraiban.

Az új struktúra is igyekezett lekövetni ezeket a változásokat: a felépítés sokkal modulárisabb volt, szakterületekre bomlott. A tagozódás továbbra is hasonló mederben ment – nagygyűlés, országos választmány és elnökség –, bár az elnökség szűkebb körű lett. Az igazi újdonság az ún. szakosztályok létrehozása volt. A szabályok szerint ugyanis a nagygyűlés hivatott megalakítani a szervező, a megelőző tűzrendészeti, a műszaki, a közigazgatási, az irodalmi és oktatásügyi, a gazdasági, valamint a társadalmi szakosztályokat, amelyek aztán saját területükön igyekeznek áttörést elérni.

Az egyes szervezetek munkája a választmányban fonódik össze, amelynek tagjai az elnökségi tagok, a szakosztályok elnökei, alelnökei, jegyzői és három-három szakképviselője, valamint a budapesti és a vármegyei szövetségek egy-egy képviselője.

A szakosztályok megkezdhették ugyan a munkát, de sajnálatos módon az első világháború megakasztott minden erőfeszítést.

A szervezési szakosztály legnagyobb teljesítménye Szabó Gyula szakelőadó 455 oldalas kimutatása volt az országos tűzoltói és tűzrendészeti adatokról. A leirat minden vármegye adatait tartalmazta, és bár kiegészítésre szorult, mégis igen hasznos forrásmunkává vált az évek során. A szakosztály tervei között szerepelt még a vasúti tűzrendészeti felügyelet megszervezése, valamint az, hogy meggyőzzék a belügyminisztériumot, a tizenhét év feletti férfiak három éves tűzoltói szolgálatra kötelezéséről.

A megelőző tűzrendészeti szakosztály munkájába belepillantva a XX. század elejének érdekes metszetét kapjuk. Olyan szabályrendelet-tervezeteket próbáltak elfogadtatni, mint például a cirkuszokban és vásári sátrakban tartott előadások szabályozása, a mezőgazdasági termények, takarmányok tárolásának rendezése, vagy a mozgófényképészínházak tűzrendészeti előírásai. Érdekesség, hogy már ekkor téma volt a manapság igen aktuális veszélyesáru-szállítás – nem kis mértékben a fényképészet elterjedése miatt. Már ekkor külön szabályozni akarták például a celloidint, mint a fényképészetben gyakori anyagot.

Celloidin

A celloidinpapír, vagy más néven „klórezüst-kollódium kimásoló papír” egy fényképészek által használt előhívópapír volt; világszerte kb. 1867–1920 között használták rendszeresen. Hazánkban a fénykora az 1890-es évek közepére esik. A papírra a negatív képet közvetlen napfény segítségével másolták, majd arany- vagy platinafúrdőben színezték és nátrium-tioszulfát vizes oldatában rögzítették.

Maga a kollódium egy cellulózszármazék, ugyanúgy, ahogyan például a cellulózt trinitrát, más nevén a lőgyapot, amelyből ún. füstmentes lőport készítettek ebben a korban. Nem csoda tehát, hogy a vasúti árufuvarozás tárgyában született 1938. évi XXVII. tc. a celloidint és a celluloidlapokat is tűzveszélyes szilárd anyagként kategorizálja.

Zagyvapálfalva, a síküvegyár tűzoltói (1914) Fortepan / Jurányi Attila

A műszaki szakosztály a megállíthatatlan műszaki fejlődés tűzbiztonság szolgálatába állítását tűzte ki célul. A fókuszpont a motoros meghajtású forgóműködésű fecskendőszerkezetek vizsgálata volt, illetve, hogy ezek hogyan illenek a modern tűzvédelembe. A szakosztály ezen felül olyan műszaki eszközöket kutatott az egyre-másra születő találmányok között, amelyek a kisebb vidéki városokban hatékonyan akadályozhatták volna a tűz gyors terjedését.

A közigazgatási szakosztály feladata volt a tűzoltóságok és tűzoltók kártérítési igényének képviselése a tűznél történt károkért a biztosítókkal szemben, valamint a tűzrendészet képviselése a vármegyei közigazgatási bizottságokban.

A szakoktatási és irodalmi szakosztály rendkívül termékenynek bizonyult, számos eredmény mutathattak fel az első világháborúig. 1913-ban például egy sor szakirodalmi anyagot (Szabó Gyula „Szervezés”, Markusovszky Béla „Megelőző tűzrendészet”, Breuer Szilárd „Taktika”,

Apáthy Vilmos „Tűzjelzés” c. műveit) megjelentettek, 1914-ben pedig kiadták a gyakorlati szabályzat negyedik, átdolgozott kiadását.

A gazdasági szakosztály elsősorban az egyik legalapvetőbb problémával kellett, hogy szembenézzon: az MOTSZ állandó pénzhiányával. Főleg a szakkönyvek kiadása jelentett nagy anyagi megterhelést; olyannyira, hogy a szövetség a segélyezőpénztártól is kénytelen volt kölcsönt felvenni. (A segélyezőpénztár eddigre viszont igen jól állt: 1913-ban 127 ezer koronás értékpapír-, és 15 ezer koronás készpénzvagyona gyűlt fel.)

Végül az MOTSZ a XIX., Nyíregyházára tervezett nagygyűlést már nem tudta megtartani, mert az 1914. augusztus 14-16. közé volt tervezve. Alig három héttel a tervezett dátum előtt, 1914. július 28-án az Osztrák-Magyar Monarchia hivatalosan is hadat üzent Szerbiának, miután a belgrádi kormány és I. Péter király elutasította az öt nappal korábbi bécsi ultimátumot.

Ezzel kitört a kontinenst megszagató első világháború.

II. fejezet: 1915-1945

Aki egy kicsit is tisztában van Európa – és különösen Magyarország – történelmének alakulásával, annak nem szükséges ecsetelni, micsoda szörnyű pusztítást vitt véghez az első világháború. A magyar tűzrendészet és tűzoltás számára érthetően az bizonyult a legnagyobb csapásnak, hogy az országból a háború előrehaladtával egyre több férfiember került a frontokra – egy idő után egyszerűen alig volt, aki részt vehetett volna az oltásokban. A helyzetet orvosolandó a belügyminisztérium már 1914. augusztus 25-én kiadott egy rendeletet, amely felhívta a törvényhatóságok figyelmét, hogy minden erejükkel igyekezzenek pótolni a megfogyatkozott tűzoltói létszámot. A rendelkezést pedig később – az MOTSZ javaslatára, tekintettel az egyre súlyosbodó létszámhiányra – a minisztérium módosította oly módon, hogy korhatárra tekintet nélkül lehetővé tette a tűzoltói szolgálatra történő behívást.

Természetesen nem csak a katonának behívott tűzoltók miatt került nehéz helyzetbe a magyarországi tűzrendészet. Felvetődött ugyanis egy új, addig kevésbé ismert probléma: a háború hihetetlen nyersanyagigénye. Az első világháborúban több, néhány évtizede zajló fegyvermodernizációs folyamat – gondoljunk itt a hátultöltős puskák megjelenésére vagy a gépfegyverek elterjedésére – eredményeképpen az egyik leggyorsabban fogyó hadianyaggá a tűzérségi, a gyalogsági és a géppuska-lövedék vált.

A háború kezdetén a résztvevők mindössze néhány hónapnyi harcra rendezkedtek be, így a háttországok gazdaságait szinte mindenhol felkészületlenül érte a hadigépezet nyersanyagéhsége. Tovább nehezítette az utánpótlást, hogy az antant gazdasági blokádja elvágtá a központi hatalmakat a külső nyersanyagforrásoktól. A Monarchia éves rézszükségletének mindössze 7,8%-át termelte meg határain belül, a többit importból fedezte – javarészt az Egyesült Államokból, amely akkoriban a világ legnagyobb kitermelőjének számított. A hiány már 1915 elején éreztette hatását; az ekkor megalakult Fémközpont koordinálta azt az országos akciót, amelynek keretében a lakosság központi árlista alapján válthatta be különféle fémtárgyait.

A rekvirálások már 1916 nyarán megkezdődtek. A térítés ellenében begyűjtött bronzból, sárga- vagy vörösrézből, ónból vagy ónötövetből készült tárgyakat (kilincsek, gyertyatartók, üstök stb.) hamarosan komolyabb tételek is követték. A következő év nyarán megkezdődött a harangok begyűjtésének és beolvasztásának folyamata is – aminek a szimbolikáját nehéz figyelmen kívül hagyni –, közben pedig számos állami épület, templom, kastély tetejének rézborítását is lebontották.

Ilyen körülmények között nem csoda, ha komoly gondok adódtak a tűzoltóságoknál is – hiszen a tűzoltófelszerelés gyártói számos ponton használtak rezet. Az MOTSZ itthon maradt illetékeseinek minden befolyásukat latba kellett vetniük, hogy a rekvirálás ne terjedjen ki például a tűzoltófecskendőkre. Elég, ha visszagondolunk az MOTSZ pozsonyi nagygyűlésén történt botrányra – ahol egy fecskendő szélkázánja robbant fel, mert nem tiszta rézből készült –, hogy belássuk: ha a fecskendőket elviszik, a rézhiány miatt nem sok esély van az újrapiítésükre.

A szövetség ennek ellenére ki akarta venni a részét a háborús erőfeszítésekben, ezért a háború elejétől kezdve több alkalommal hadikölcsönt nyújtott a magyar államnak – többek között a Tűzoltó Otthon alapját felhasználva erre.

Tűzoltó Otthon

1909-ben osztrák példára jött az ötlet, hogy a tűzoltók számára egyfajta „rehabilitációs központot” létesítsenek. A magyar ötletgazdák azonban azt szerették volna elérni, hogy a hazai megvalósítás modernebb szóhasználattal élve inkább wellness-központ legyen – vagyis olyan hely, ahová nem csak a sérülésből vagy betegségből lábadozó, hanem a pihenni vágyó tűzoltók is mehetnek.

A szövetség ezért engedélyért folyamodott a belügyminisztériumhoz, ahonnan 1911-ben meg is kapták az áment a tervre. A gyűjtés még abban az évben megkezdődött, és igen sikeresen folyt a háború kitöréséig.

Mivel a háború miatt a Tűzoltó Otthon terve is megtorpant, az erre a célra félretett összegeket ilyen módon fel lehetett használni. A kölcsönök összege 1916-ban elérte a 100 ezer koronát is, ami tekintélyes összegnek számított. Hogy a későbbiekben ez milyen veszteségekhez vezet majd, arról a háború elején még senkinek sem volt tudomása – nem is beszélve arról, hogy a pénzügyi veszteségeknél sokkal kézzelfoghatóbb veszélyek foglalták le mindenki figyelmét.

A román hadsereg betörése

Tisza István miniszterelnök már a háború küszöbén tartott attól, hogy egy összeurópai háború esetén a névlegesen szövetséges románok lecsapnának a kínálózó alkalomra, és a Monarchia területére betörve megpróbálnák megszerezni Erdélyt. Ez 1916. augusztus 27-én be is következett: a hivatalos román hadüzenet után román csapatok léptek Magyarország területére. A nyilvánvaló veszély ellenére a Monarchia felkészületlen volt a támadásra. Néhány gyors kezdeti siker után azonban a román csapatok – amelyet a korabeli források alacsony harcértékűként írnak le – megtorpantak. A hétszeres túlerőben lévő román haderőt az erősítésként érkező hadtestek az erdélyi 1. hadsereggel karöltve már októberre visszavetették.

Csakhogy a román hadsereg betörésével együtt lényegében a hadszíntér is megjelent Magyarország területén – az első világháború folyamán ez volt az első alkalom, hogy a civil lakosság első kézből tapasztalhatta meg a háború borzalmait. A hadvezetés nem volt egységes azt illetően, hogy a háborús területekről csak a hadianyagot, vagy a teljes lakosságot ki kellene vonni. Az ebből adódó bizonytalanság és a szóbeszéd miatt azonban végül, bár a kompromisszumos megoldás megszületett (csak a hadra fogható lakosságot és a hadianyagot vonták ki), pánik tört ki, ami kivándorlást idézett elő. A teljes székely lakosság – igyekezvén minél több ingóságát

magával vinni – útra kelt, hogy nyugatra meneküljön. Mivel a vasúti kapacitásokat katonai célokra foglalták le, az utak mentén, gyalog haladó menekültek súlyos humanitárius katasztrófát jelentettek.

Amikor a románok visszavonultak, igen nagy számban – bizonyos források szerint több ezres, sőt, tízezres nagyságrendben – vittek magukkal civil túsokat, akik közül sokan meghaltak a hadifogolytáborban.

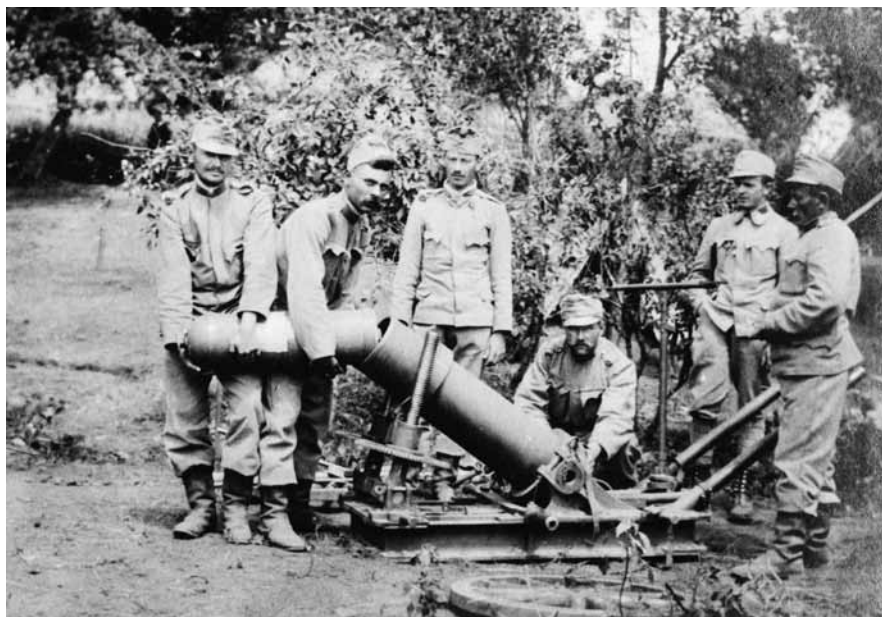
Nem nehéz elképzelni, hogy az ilyen kaotikus állapotok közepette mennyi tüzeset keletkezett. Eleve sok volt a szándékos gyújtogatás, ráadásul a tűzoltószeresek jó része is megsemmisült. Csak Brassó vármegyében több mint 110 ezer korona kárt szenvedtek a tűzoltóságok – a tűzoltóeszközök hiánya olyan szintre ért, hogy az MOTSZ elnöksége felvetette a belügyminisztériumnál a hadszíntéri tűzoltószeresek háború utáni újraelosztását.

Egy összetört ország

Természetesen ilyen körülmények között a szövetségnek is komoly akadályokkal kellett megküzdenie. A háború évei alatt a tagdíjfizetések szinte teljesen elapadtak; az oktatás szünetelt. József főherceg, a szövetség védnöke nem vehetett részt a szakmai életben: altábornagyként a 31. hadosztály élén szerb, később orosz csapatok ellen küzdött, majd átvette a 7. hadtest parancsnokságát, az olasz frontra ment, 1916 végén pedig az egész keleti front hadvezére lett.

Nem az a főherceg

József főherceg (Vitéz Habsburg–Lotaringiai József Ágost főherceg) az 1905-ben elhunyt koronás fő fia, aki apja után elvállalta a MOTSZ fővédnöki tisztségét. Ugyanolyan elkötelezett támogatója volt a tűzoltóság ügyének, mint apja.

Az Osztrák-Magyar Monarchia katonái (1916) Fortepan / Babarczy Eszter

Az I. világháború nem csak a frontokon járt hatalmas pusztítással – a hátszágokban óriási volt az eszköz- és a pénzhiány, bizonytalanság uralkodott mindenütt. Azzal kapcsolatban, hogy az önkéntes tűzoltás intézményére milyen hatással volt a háború, elég egy jellemző adatot megemlíteni. A Somogy megyei Tabon (amely ekkor 3200 lelket számlált) például összesen 754 embert hívtak be katonának – a teljes lakosság majdnem negyedét! Jól működő helyi tűzoltóságok, összeszokott társaságok oszlottak fel országszerte. A tűzoltó eszközök jelentős része törődés, karbantartás híján tönkrement; a fém alkatrészek berozsdásodtak, a tömlők spróddé váltak, megtörttek, elfoszlottak, a szivattyúkat fémtolvajok lopták el.

Mindez ráadásul akkor, amikor még nagyobb szükség lett volna a tűzoltókra, mint egyébként. Ahogyan Erdély Ernő, a Somogyi Tűzoltószövetség szakelőadója fogalmaz egy 1920. március 27-i választmányi ülésen: „Az elmúlt 5-6 esztendő a tűzrendészetben óriási zuhanásszerű esést jelent. A tűzol-

tók javát elvitték katonának, a háború nehéz küzdelmei kiölték belőlük az idealizmust, az itthon maradt szerek gondozás és kezelés nélkül tönkrementek, a tömlőkől lószerszámokat csináltak, a szerek nagy részét másra használták fel, úgy, hogy győzelmes háború után is nagy gondot okozott volna a tűzoltóságok ujjaszervezése, de a veszett háború minden szenvedése sokszorosan érezteti hatását a mi sorainkban. [...] Ez az állapot a vidéken és a kisebb községekben hatványozottan van meg. Nap-nap után megismétlődő eset, hogy a falusi tüzekhez kivonult tűzoltóságok ott állanak szereikkel s nem tudnak működni tömlőhiány miatt, vagy, mert szereik használhatatlanok, ahol pedig a szerek nem rongálódtak meg, ott nem tudnak velük szakszerűen bánni s ezért pusztul a nemzeti vagyon.”

Erdély Ernő (fotó: KKM)

Egyáltalán nem mondhatjuk, hogy Erdély túlzott volna. Az MOTSZ jó munkakapcsolatot alakított ki a belügyminisztériummal, a háború alatt és után, ráadásul szerencséjük volt, hiszen dr. Ilosvay Bálint, a közrendészeti osztály vezetője felismerte a tűzvédelem fontosságát, és számos ügyben segítette azt. (Az MOTSZ éves támogatását majd' másfélszeresére emeltette; közbenjárt annak érdekében, hogy a szövetség két előadója tanulmányútra mehessen a nagy konstantinápolyi tűzvész körülményeit és annak utóhatásait megvizsgálандó; több rendelet létrehozásában működött együtt a szövetséggel.) Mindez azonban öröm volt csupán az örömben – a világ minden adminisztratív erőfeszítése sem pótolhatta ugyanis a hiányzó emberi erőforrásokat és az anyagiakat. Nem csak a katonaként besorozott emberek hiányáról, vagy a tönkrement felszerelésekről van szó – a trianoni békeszerződés okozta drasztikus területi beavatkozások éreztették hatásukat a tűzoltó közösségen belül is. A negyvenöt éves tűzoltóságok közül elveszett többek között Nagyvárad, Arad, Pozsony, Temesvár, Kolozsvár, Kassa, Sel-

mecbánya, Nagyszében, Fiume, Déva és Igló. Csupa olyan helység, amelynek neve összefonódott az MOTSZ addigi történetével.

Érdekes és tanulságos képet fest az Új-Somogy című újság egyik 1920-as publicisztikája arról, hogy mitől csaptak fel olyan gyakran a lángok. *„Tallián Andor alispánnak a megyegyűlés elé terjesztett jelentése megdöbbentő képet tár elénk a megyében az utóbbi hónapokban elharapódzott tüzesetekről. A jelentés szerint az elmúlt évnegyedben nem kevesebb, mint 82 nagyobb tüzeset volt a somogyi falvakban. A vörös kakas által elpusztított nemzeti vagyon értéke pedig közel jár a tízmilliárd koronához. A megdöbbentő adatok ügyében érdeklődtünk több helyen. Információkat szereztünk a hatóságoknál, biztosítóknál s a kapott felvilágosítások szerint a gyakori tüzek a következő okokra vezethetők vissza. A forradalmak óta gomba módra szaporodtak a biztosítótársaságok. Így hihetetlen versengés indult meg a társaságok közt üzletek kérésére. Valósággal elárasztották a falvakat a biztosítótársaságok ügynökei, akik ügyes rábeszéléssel rávették a falvak népét a biztosításra. Apró, cseprő vagyontárgyakat túl magas értékben biztosítottak. A könnyű pénzszerzés vágya megszállta az embereket s a 200 aranykoronára biztosított szalmakazalra rászállt a vörös kakas. A biztosítótársaság mit tehetett egyebet, a legtöbb esetben kifizette a kár értékét. A tűzvizsgálat során sok esetben kiderült, hogy a károsult a tűz oka. A csendőrség akkor nem adta ki a károsultat igazoló ártatlansági bizonyítványt s a társaság nem fizetett. Az utóbbi időkben az után a csendőrség úgy kívánja elejét venni a gyakori tüzeknek, hogy a legkritikább esetben s alapos indok alapján adja ki az ártatlansági bizonyítványt. Információnk szerint ez a módszer fényesen bevált s a jövőben szigorúan alkalmazzák.”*

A szövetség vezetősége ennek ellenére sem adta fel a harcot. 1920. november 6-án sikerült megtartaniuk a háború miatt elmaradt, soron következő (XIX.) nagygyűlést. Ennek nem csupán szimbolikus jelentősége volt – mint a háború utáni helyreállítási időszak első gyűlésének –, hanem gyakorlati szempontból is fontosnak bizonyult. Az ülésen ugyanis régóta nem látott számban jelentek meg az államapparátus képviselői: a belügy-, honvédelmi, kereskedelmi, földművelésügyi minisztériumok kiküldöttei, sok

szakegyesület képviselője, törvényhatósági kiküldöttek, és így tovább. A szövetség összesen hatvanegy tagszervezete képviseltette magát, ami – annak figyelembevételével, hogy a háború után járunk – igen jónak számított.

Az ülésen gróf Széchenyi Viktor – akit 1920 áprilisában képviselővé választottak – nemzetgyűlésben elmondott beszéde miatt nem tudott elnökölni, dr. Óváry Ferenc pedig az országot sújtó közlekedési zavarok miatt nem volt jelen, így Vida Pál látta el a vezetői teendőket.

Az ülésen jelen volt a fővédnök, József főherceg is, aki a következőket mondta: *„Szívvel-lélekkel állok önök közé, hogy együtt dolgozzunk és hinni akarom, hogy az újra nagy és erős Országos Tűzoltó Szövetség útján a tűzoltó intézmény és vele a közvagyon megvédése biztosítva lesz!”*

Az ülésen végül Széchenyit választották újra elnöknek, Óváryt pedig társelnöknek. Mellette alelnöki pozíciót kapott dr. Marinovich Imre helyettes államtitkár és Janicsek Andor hivatásos tűzoltó főparancsnok is (1920 szeptember 16-án módosult ugyanis az alapszabály úgy, hogy a budapesti hivatásosok is beléphettek).

Elkötelezett szakértőkre nagy szükség volt, és nem jöttek rosszul József főherceg biztató szavai sem. A háborút követő káosz, a pénz elérték-telenedése erősen megtépázta a szövetséget is. A háború alatt a vagyona meghaladta a félmillió koronát; ugyanakkor a vezetőség óriási kockázatot vállalt a hadikölcsönnel, amiről később be is igazolódott, hogy nagyon rossz döntés volt. A háborúban vesztes országról lévén szó, a kötvények értéke óriásit zuhant; a háború után 100 ezer korona hiányt tartottak számon az MOTSZ-nél. Ráadásul a tagdíjak is alig folytak be: a trianoni békeszerződés miatt elveszített tagtestületek okán jókora bevételkieséssel kellett számolni. Azok pedig, amelyek Magyarország újrarajzolt határain belül maradtak, olyan rossz helyzetben voltak, hogy alig, vagy egyáltalán nem tudtak fizetni. Érdekes és árulkodó adat, hogy a 1921-ben a MOTSZ bevételeinek majd' hetven százaléka a szolgálati érmek értékesítéséből származott (ez viszont nyilván nem tiszta bevétel, hiszen a gyártásnak is vannak

költségei). A szövetség odáig jutott, hogy a saját helyiségeinek egy részét bérbe kellett adnia, és a telefonvonalat is csak a bérlők jóindulatának köszönhetően tudták megtartani. Mi több, az elnökségi előadók jó ideig saját költségükön jelentek meg, és dr. Poór Miklós, a számvizsgáló bizottság elnöke saját költségén nyomtatta ki az 1920-ban módosított alapszabályt. Ha ehhez még hozzávesszük, hogy az 1924-es tagdíj például 3 kg búza árával volt egyenlő, már láthatjuk, mekkora problémákkal kellett szembenéznie a szövetségnek.

1923-ban a belügyminiszter az éves támogatást felemelte 200 ezer koronára, és egy félmillió koronás rendkívüli segélyt utalt ki, de ez is inkább csak amolyan „szépségtapasz” volt.

Mindezzel párhuzamosan – a háborútól persze egyáltalán nem függetlenül – a gazdasági válság közepette a magyar korona rohamosan elértéktelenedett. Hogy milyen ütemben, azt érzékeltethetjük az MOTSZ számadásain keresztül. Míg pl. az 1923 végi zárszámadás 3,2 millió korona volt, az 1924-es költségvetés bevételi és kiadási tételei összesen majd 58 millióra, míg az 1925-ös zárszámadás több mint 283 millióra rúgott. (Az egyértelműség kedvéért: nem a költségvetés bővült ilyen ütemben, hanem a korona romlott.)

Az aranyalapú fizetőeszköz: a korona

A korona az Osztrák-Magyar Monarchia területén 1900. január 1-jétől volt érvényben; értékét egy 1892-es törvény állapította meg, amely kimondta, hogy aranyalapú valutáról van szó, és a forgalomban lévő pénzmenyiség legalább 40%-át nemesfémekkel és értékálló devizákkal kell fedezni. Ehhez idomulva a korona érméiben nem csak nikkel és bronz, hanem arany és ezüst is vegyült. Az osztrák értékű forintról a koronára való átállás nem sokkal a háború előtt, 1910-ben zárult le.

Az inflálódáshoz vezető első lépés a háború kitörésekor következett be, amikor a kormány felfüggesztette az értékállóságra vonatkozó kitételeket, nevezetesen:

a 40%-os fedezettséget, valamint az értékállóság biztosítását. A háború egekbe szökő költségeinek kiegyenlítését a kormány a pénzkibocsátás növelésével próbálta megoldani; a forgalomban lévő pénz mennyisége a háborús évek alatt így a tizenháromszorosára nőtt, fedezet ugyanakkor nem volt rá.

Ezzel gyakorlatilag egyenes út vezetett az elszabaduló inflációhoz. Egyre nagyobb címletű bankjegyek kerültek forgalomba (1923-ban már létezett egymillió koronás papírpénz is), így muszáj volt stabilizálni a helyzetet. A fizetőeszközt végül 1927. január 1-jétől a pengő váltotta fel, 1 pengő = 12 500 papírkorona árfolyamon.

Fény az alagút végén

Minden csak perspektíva kérdése, ugyebár – márpedig ha a fentiek ismeretében vizsgáljuk a dolgot, komoly áttörésnek számít, hogy az MOTSZ vezetősége végre tető alá hozta azt a tűzrendészeti ankétot, amely már régóta esedékes volt. Mindez elsősorban annak köszönhető, hogy az éppen hivatalban lévő belügyminiszter, gróf Ráday Gedeon a Pestvármegyei Tűzoltó Szövetség elnöke volt – tehát elkötelezte magát a tűzoltó ügy iránt.

Belügyminiszterek egymás között

Az eset megértéséhez hozzátartozik, hogy ebben a viharos időszakban a belügyminiszterek egymásnak adták a kilincset. 1918 és 1921 között Magyarország összesen tizenhat (!) belügyminisztere volt. Ferdinandy Gyula, az első Teleki-kormány belügyminisztere a maga hét hónapos hivatali idejével az „élmezőnyhöz” tartozik; a negatív rekord a Tanácsköztársaság alatt kinevezett Peyer Károly nevéhez fűződik, aki mindössze öt napig töltötte be a posztot. Ráday Gedeon ebben az időszakban kiemelkedik a többiek közül a leghosszabb megbízatással, amely 1921. április 14-től december 3-ig tartott.

Az ő vezetésével, valamint dr. Ilosvay Bálint államtitkár aktív közreműködésével 1921. október 20-án olyan megbeszélés vette kezdetét a belügyminisztérium épületében, amely végre súlyán kezelte a tűzrendészet ügyét. Jelen volt az összes minisztérium, valamint a vasúti és hajózási főfelügyelőség, a székesfőváros, az országos tűzkárbiztosító társaságok, az államvasutak, a vármegyék és városok küldöttei; az MOTSZ részéről pedig dr. Széchenyi Viktor elnök, dr. Óváry Ferenc társelnök és dr. Marinovich Imre alelnök.

Az ülés komolyságát és a belügyminisztérium hozzáállását is jól jelzi a dr. Ilosvay Bálint által elmondott nyitóbeszéd néhány fordulata:

„Szerencséje volt ennek az országnak [...], hogy olyan társadalmi organizmus keletkezett, mint a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség. [A]z, ami a tűzrendészet ügyében történt, kizárólag ennek az intézménynek a kezdeményezésére és ennek a buzgólkodására történt. Le kell szögeznem azt, hogy a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség régóta érezte a mai állapotok tarthatatlanságát, évről évre zörgetett, [de] kellő meghallgatásra nem talált olyan miniszternél, aki megérezte volna szívvel-lélekkel ennek [az ügynek] gyakorlati jelentőségét és szociálpolitikai fontosságát.”

Egyfajta bocsánatkérés volt ez tehát, hiszen mindenki látta, hogy mi (nem) történt az elmúlt évtizedekben, és azt is, hogy ez elsősorban a mindenkori kormány hozzáállásán múlt. Éppen ezért senki nem kapkodta el a megbeszélést: a tűzrendészet helyzetének rendezését célzó vita két napig tartott, a végén pedig az alábbi irányokban állapodtak meg a jelenlevők.

A tűzrendészeti felügyeletet állami feladatkörbe kell vonni, és meg kell reformálni. Készülnie kell egy törvénynek, amelynek betartására minden fősolgabíró mellé járási, minden alispáni hivatal mellé vármegyei állami tűzrendészeti felügyelő kerül majd; ők hivatottak a községi tűzrendészeti állapotok ellenőrzésére. Mindehhez létre kell hozni egy külön tűzrendészeti osztályt a belügyminisztérium égisze alatt. Ide csak olyan felügyelők nevezhetők ki, akiket az MOTSZ meghallgatott, a szaktanfolyamot elvégezték és tűzoltótisztii szakvizsgát tettek.

A hivatásos tűzoltóságok kerüljenek állami hatáskörbe. Amíg ez nem valósítható meg, addig minden 10 ezernél nagyobb település köteleztessék hivatásos tűzoltóság felállítására, az alábbi létszámokkal:

- 50 ezernél több lakos esetén: 4 tiszt, 51 tűzoltó;
- 35-50 ezer lakos között: 3 tiszt, 36 tűzoltó;
- 20-30 ezer lakos között: 2 tiszt, 18 tűzoltó;
- 15-20 ezer lakos között: 1 tiszt, 14 tűzoltó;
- 10-15 ezer lakos között: 9 tűzoltó.

Mindez persze nem jelentette az önkéntes tűzoltóságok mellőzését: a megbeszélésen elhangzottak szerint azokat fenn kell tartani.

- A létesítményi tűzoltóságok helyzetét is rendezni kell, a gyárak méretei (az ott dolgozók létszáma) alapján az alábbiak szerint:
 - kétezer fősnél nagyobb gyárakban: legalább 1 hivatásos tiszt, 12 hivatásos és 54 önkéntes tűzoltó;
 - ezer és kétezer fő között: legalább 9 hivatásos és 54 önkéntes tűzoltó;
 - ötszáznál nagyobb, de ezernél kisebb létszám esetén: 6 hivatásos és 36 önkéntes tűzoltó;
 - kétszáz fősnél nagyobb gyáraknál, amelyek a fenti kategóriákat nem érik el, legalább 36 főből álló önkéntes tűzoltóság kell vigyázzon a tűzbiztonságra.
- Induljon rendszeresen meghirdetett, országos érvényű, államilag szabályozott szaktanfolyam a tűzoltótisztek és altisztek kiképzésére.
- A tűzrendészet legyen kötelező tantárgy minden tanítóképzőben, ipari szakiskolában és földművesiskolában.
- Emeljék meg a tűzrendészeti kormányrendeletben előírt minimális tűzoltószerek és felszerelések számát a községekben.
- A kerületi székhelyeken – lehetőleg a hivatásos tűzoltóságoknál – állítsanak fel közös tűzoltószertároló műhelyeket. Ehhez kap-

csolódóan pedig a tömlőket és egyéb felszerelések beszerzését központilag kell intézni.

- A vám- és pénzügyőröket képezzék ki tűzoltási feladatokra is, legyenek bevonhatók a tűzoltásba.
- A tűzkárbiztosító társaságok bevételeik 3-5%-át fizessék egy tűzrendészeti alapba, amelyből finanszírozhatóvá válna minden, tűzrendészettel kapcsolatos költség.

Tűzkárok

A biztosítók megadóztatása és a tűzrendészet fejlesztése annál is inkább sürgetőnek bizonyult, mert óriási összegre rúgott a magánvagyonban esett kár. Egy 1925-ös, fejérvármegyei kimutatásból kiderül, hogy a biztosítók összesen több mint 5,2 milliárd koronás tűzkárt regisztráltak, ám ebből alig 727 millió koronát fizettek ki. Csak Fejérvármegyében majd' 4,5 milliárd korona vált a lángok martalékává.

A sokéves erőfeszítések végül nem voltak hiábavalóak. Az ankét, bár közvetlen, rövid távon érzékelhető eredménnyel nem járt – Ráday hamarosan lemondott, Ilosvay elkerült a belügyminisztériumból –, meghatározó változások katalizátora lett. Úgy is fogalmazhatunk, hogy egy fontos átlomás volt azon az úton, amelyre az MOTSZ megalakulásakor rálépett. A megbeszélésen megszületett munkaanyag végül Klebelsberg Kuno (későbbi vallás- és közoktatásügyi miniszter) és Rakovszky Iván belügyminiszterek kezén is átment, míg végül megszületett belőle a 230 000 / 1925 B. M. rendelet, amelyről a következő fejezetben fogunk szót ejteni.

És micsoda út volt ez! Az első világháború utáni viharos időszakban, az egymást váltó belügyminiszterek mellett viszonylag rövid időn belül a magyar tűzoltó-ügy számos pártfogója, kiemelkedő alakja ment el. 1922. március 24-én elhunyt gróf Széchenyi Ödön, akinek a neve gyakorlatilag

egygyé vált a magyar tűzvédelemmel. Nem sokkal utána, március 31-én meghalt dr. Szily József, aki éveken át tevékenykedett a szövetség titkáráként. 1923. május 21-én elment Markusovszky Béla, aki a hivatalos lap szerkesztője volt hosszú évekig. Végül 1923. augusztus 10-én, 92 éves korában elhunyt Rösch Frigyes, Sopron tűzoltó főparancsnoka és díszpolgára, a magyar tűzoltás fáradhatatlan szervezője.

Lezárult egy korszak – ám az ez után következő évek semmivel sem bizonyultak kevésbé mozgalmasnak.

Modernizáció a háború után

A belügyminiszter már említett, 230 000 / 1925 B.M. számú körrendelete fontos mozzanat volt a magyarországi tűzrendészet történetében – többek között rendelkezett az egységes tűzoltószervezet felállításáról is. *„A vármegyék első tisztviselőinek szigorú kötelességévé teszem, hogy nemcsak alárendelt hatóságaik útján, hanem személyes közreműködésükkel is gondoskodjanak arról, hogy a hatóságuk területén lévő mindazon községekben és r.t. [„rendezett tanácsú”]; 1870–1929 között a városok egyik jogi kategóriája – a szerző] városokban, ahol netán az 53.888/1888 B.M. számú rendeletben megállapított tűzoltó intézmények egyike sem áll még fenn, azok valamelyike és pedig r.t. városokban a hivatásos tűzoltóság legkésőbb 1925. év végéig feltétlenül felállíttassék.”* Az MOTSZ kormányhatóságilag jóváhagyott szervezési szabályzatának rendelkezéseiben pedig visszaköszön az a törekvés, hogy a „nemkívánatos elemeket” távol tartsák az új szervezetektől: *„önkéntes tűzoltó-egylet tagjaiul csak a feddhetetlen előéletű és nemzeti szempontból is teljesen megbízható, 20-ik életévüket betöltött magyar állampolgárok vehetők fel.”* (Nem kell túl nagy fantázia ahhoz, hogy rájőjjünk, kikre gondolnak – a Tanácsköztársaság vészterhes időszaka alig néhány éve ért véget.)

A rendelet megszövegezése jól láttatja az aktuális állapotokat.

„A tűzrendészet jogához és ezzel kapcsolatban az emberélethez, s vagyont, tehát

nemzeti értékeket veszélyeztető tűzveszélyek pusztításának lehető megakadályozásához országos érdek fűződik. Kiváltképpen fontos ez – nemzetgazdasági szempontból is – hazánk jelenlegi súlyos helyzetében.

Annál sajnálatosabb, hogy az országban mind sűrűbben előforduló tüzesetek körülményeit részletesen megvizsgálva azt kell megállapítanom, hogy tűzrendészetünk nagy mértékben hiányos, az a közöny pedig, amellyel egyes vidékeken közigazgatásunknak ezt az egyik legfontosabb ágát – főként a tűzoltóságok szervezését és felszerelését – kezelik, szinte már a lelkiismeretlenséggel határos.

Megállapításom szerint ennek oka nem annyira az elvi rendelkezések hiányában, hanem inkább abban rejlik, hogy a fennálló szabályok – elsősorban pedig a tűzrendészetéről szóló 53.888/ 1888. B. M. szám alatt kiadott alapvető rendelet rendelkezései – teljes egészükben nincsenek mindenütt végrehajtva.

Ezért legfőbb idejét és szükségét látom annak, hogy addig is, amíg országunk helyzete a tűzrendészetnek és főképp a tűzoltóság intézményének szélesebb keretek között való újjáépítését megengedi, az imént idézett s az alábbi rendelkezésekkel a szükséghez képest módosított, illetőleg kiegészített 53.888/1888. B.M. számú rendelet tökéletes és lelkiismeretes végrehajtását minden körülmények között biztosítsam.”

A rendeletekben foglaltak alapján kikristályosodni látszottak a modernnek tekinthető, hazai tűzrendészeti feladatkörök, valamint azok az óvintézkedések, amelyek a tüzek kialakulását hivatottak volt megelőzni.

Lássunk néhány részletet a tűzoltó parancsnok feladatainak korabeli leírásából (Vasvármegye Hivatalos Lapja, 1925. július 9.):

„A tűzoltóparancsnokot a vármegyei tűzoltó szövetség előterjesztésére az alispán nevezi ki.

[...]

Feladata különösen:

a) Minden év december 15-ig átveszi az előjáráságtól a Községi Tűzvéderő Kimutatást és annak mellékletét.

b) Kiállítja a szertárban lévő s az egyes tűzoltóknak kiosztott tűzoltószerke-

és egyéb készülletekről szóló kimutatást a felvett leltár alapján. Ezzel kapcsolatban egyszersmind intézkedik a tűzoltóság napi kirendelése és ellenőrzése ügyében, valamint vidéki tűz esetére az egyik vagy másik szomszédos községbe küldendő segélycsapat kirendelése iránt is.

c) Állandóan gondot fordít arra, hogy a tűzveszélyes állapotokat a községben kipuhatolja, hogy ezek elhárítása iránt intézkedhessék. Meggyőződést iparkodik szerezni arról, vajjon a háztulajdonosok vagy lakók által készletben tartandó szerek, vízzel telt edény-pemet, kapacs, létra és zárt lámpás csakugyan és jókarban állandó készletben vannak-e, kürtök, tüzelőhelyek tisztántartására és a könnyen gyuló anyagok elhelyezésére, szóval a tűzvész megelőzésére irányuló óvintézkedések mindenki által kellőleg betartatnak e. Az e tekintetben tapasztalt mulasztások, hanyagságok törvényszerű megtorlása iránt az I. fokú hatósághoz sürgős javaslatot tesz és e nemü intézkedéseit a kerületi felügyelőhöz beadandó havi jelentésében feltünteti,

[...]

f) Az évenként kétszer (tavasszal és ősszel) a község összes épületeinél megtartandó tüzrendészeti szemlét irányítja.

g) A község területén tűzvész esetén a tűzoltást vezeti, a megjelenő vidéki segélycsapatok vezénylőivel oltási tervét közli és őket megfelelőleg utasítja. Az esetleg megjelenő járási hatósági személynek és kerületi felügyelőnek, körzeti főparancsnoknak a helyzetről és működése irányáról jelentést tesz és a további eljárásában ezek tanácsait, illetve intézkedéseit követi. (120—140. §.)

h) Tüzeset után a tűzoltás teljes végbemeneteléről szerkesztett jelentést (lehetőleg rajzokkal is megvilágítva) a kerületi felügyelőhöz 24 órán belül hivatalos utón (főszolgabíróság) megküldi.

i) Szomszéd községbeli tűzhoz segélycsapatot szervez és vezet s ott a helyi parancsnok utasítása szerint jár el. Amennyiben pedig neki a veszélyben lévő községre is kiterjedő főparancsnoki megbízatása van, itt megjelenvén, a helyi parancsnokot itézkedéseiben tanácsadással és közreműködésével támogatja.”

A szövegből kiviláglik, hogy a tűzoltó parancsnok kezében volt az operatív irányítás; maga az ellenőrzés és a törvények betartatása azonban a főszolgabíró feladata volt.

Ispánok, szolgabírák

Magyarországon a vármegye a közigazgatás alapeleme volt majd' ezer évig – a szolgabíró mint tisztség ehhez kapcsolódóan jelent meg valamikor a XIII. században. A vármegyékben igazságszolgáltatási és közigazgatási feladatokat ellátó szolgabírák egészen a XIX. századi polgárosodásig kizárólag nemesek lehettek, később előfordultak polgári származású szolgabírák is.

A főszolgabíró mint tisztség a megyék kisebb egységeiként kialakult járások megjelenéséhez köthető. Egy vármegye járásokra oszlott, egy-egy járás több községből állt. A vármegye első embere a főispán volt (a tisztség neve a középkorban ispán), aki azonban a kis- és nagyközségek közvetlen felügyeletét és ellenőrzését a főszolgabíró útján gyakorolta. Maga a főszolgabíró jelentős befolyással bírt a községi önkormányzatok működésére – az önkormányzat lényegében korlátozott hatalommal bírt, hiszen a képviselőtestület tagjainak fele a legtöbb adót fizetők közül került ki, akik jegyzékét minden évben a főszolgabíró állapította meg, s a választáson is ő elnökölt.

Ő ellenőrizte a kerületi felügyelők és a tűzoltó parancsnokok hivatalos ténykedését és ő bíraskodott a tűzrendészeti szabálysértési ügyekben is.

Maguk a kerületi felügyelők a megyei tűzrendészeti felügyelet kinevezettjei voltak, és a létrehozott tűzrendészeti kerületeket felügyelték; munkájukat – mint hivatalos szakközeg és fő ellenőrző szerv – a vármegyei tűzoltó szövetség ellenőrizte, amely viszont a főszolgabírának tartozott számadással.

Érdekes lehet belepillantani a megelőző intézkedések gyűjteményébe is (Vasvármegye Hivatalos Lapja, 1925. július 9.):

„Jó és tűzbiztos építkezés alapfeltétele terén nagyobb tűzkárok megelőzésének, az építkezéseknél tűzveszélyes anyagok alkalmazása a lehetőség szerint kerülendő.

Szalmát és nádat impregnálás nélkül építmények fedésére egyáltalában nem szabad felhasználni. Lakóházak, emberi lakás céljaira és állandóan használt épületek, gyárok, műhelyek s más efélék fedésére pedig még így sem.

Impregnálásra meszet vagy cementet kell használni, melynek oldatába a szalma vagy nádzsuppok felrakás előtt 5 nappal jól beáztatandók s utána kiszáritva felrakhatók.

[...]

Fazsindelyt az épületek fedésére impregnálás nélkül használni szintén tilos. Az impregnálás szintén mész- vagy cementoldatba való áztatás után eszközzendő.

[...]

Minden 30 méternél hosszabb padlás (vagy lakóház és gazdasági épületek közös padlása) a tetőt legalább 30 cm-rel meghaladó tűzfal által megszakítandó.

[...]

Szigorúan tilos bármely kéményt a tűzhely sütőjének fülkéjére építeni, avagy a tüzelőhelyeket úgy elhelyezni, hogy a szabadláng közvetlenül a kéménybe csaphasson.

[...]

Lakóházak és műhelyek padlásán 10 q-nál nagyobb mennyiségű gabonát felhalmozni, tárolni tilos. Könnyen gyuló anyagokat, tűzveszélyes dolgokat pedig még a legkisebb mértékben sem szabad ott elhelyezni.

[...]

Pincehelyiséget műhelyül, vagy konyhának engedélyezni csak abban az esetben szabad, ha ezt a helyiséget a többi pincerésztől tömör fal választja el és ugyanezen a szabadba vezető teljesen különkijárata van.

[...]

Gyújtószerek a gyermekek előtt gondosan elzárandók, 16 éven aluli gyermekeknek a dohányzás tilos, a tilalom megszegése esetén a köteles felügyelet

elmulasztásáért a szülő vagy gyám (gazda) felelős.

[...] Az egész vármegye területén tilos olyan gyujtót forgalomba hozni, mely a saját dobozán kívül más tárgyhoz való dörzsölés következtében avagy 100 c. fokon aluli hevítésre is meggyulad.

[...]

Dinamitkészletek 11° C hideg és ütések ellen megvédendőek és lakóházakban egyáltalán nem, hanem csak tűzbiztos helyen a robbanó anyagokra előírt távolságban tarthatók. Hasonlóan a többi ilyenmű robbanó anyagok is.”

Látható tehát, hogy a szándék megvolt a tűzrendészet megreformálására. Mi több, megkezdődött a készletek felmérése és a tűzoltóságok modernizálása is. Ahogyan az Új-Somogy 1925. augusztus 2-i számában tudósít: „Tallián Andor alispán rendeletet adott ki, melyben felszólítja az egyes körjegyzőségeket, hogy az alábbiak szerint haladéktalanul jelentsék a tűzoltó szertár leltárait. [...] A tűzjelzés gyorsasága megkívánja, hogy azokban a nagyközségekben és városokban, ahol telefon van, a tűzoltólaktanya, illetőleg, az őrség helye is telefonállomással legyen ellátva. Az illető községek és városok kötelesek tehát háztartási költségvetésük terhére a megfelelő telefonállomás berendezéséről gondoskodni.”

Ettől függetlenül a reform nem zajlott minden esetben zökkenőmentesen. Egy ilyen átfogó rendelet helyi szinten történő alkalmazása néha a helyi törvényhatóságok ellenállásába ütközik, mint az a Békés c. hetilap 1925. december 12-i számából is kiderül:

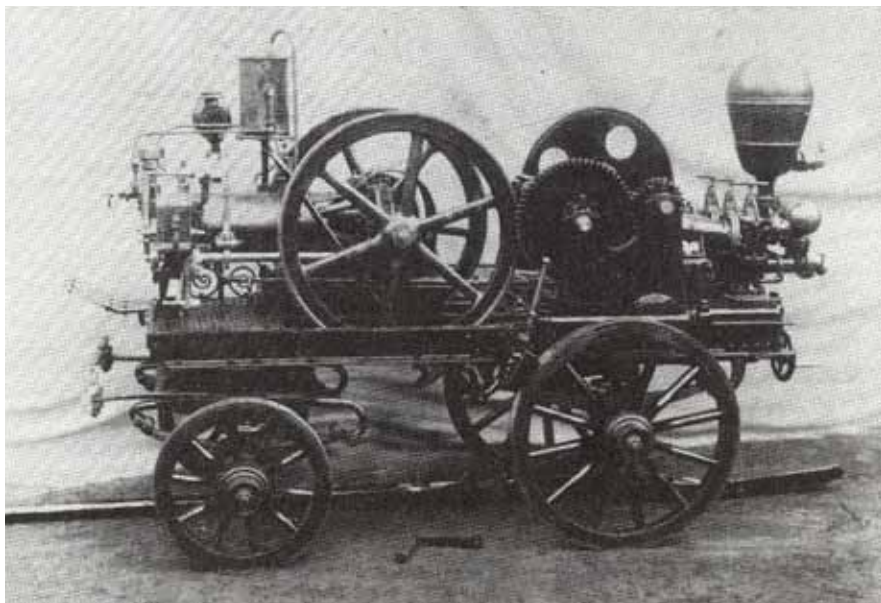
„Emlékezetes még a városnak [ti. Gyulának – a szerző] az a határozata, hogy az összes gyulai gyárakat és nagyobb vállalatokat tűzoltószerek beszerzésére kötelezte s a gyári alkalmazottakra vonatkozólag olyan rendelkezést adott ki, hogy azokat a tűzoltás körüli teendőkre az ipari vállalatok saját költségükön képezzék ki. A városi tanácsnak ezt a rendelkezését az érdekelt gyárak és iparvállalatok a vármegye alispánjához megfélembzték azon indokolással, hogy a városnak van hivatásos tűzőrsége és önkéntes tűzoltótestülete, melyet a város a belügyminisztérium rendelete értelmében köteles fenntartani és fejleszteni s a költségek a város lakosságát egyetemlegesen terhelik. Egyébként is a városi tanácsnak nem áll jogában

ilyen rendelkezéseket kiadni, mert a tűzrendészetre vonatkozó minden rendelkezés kizárólagosan a polgármester joga. A felhozott indokok alapján a tanács határozatát a megye megsemmisítette, még pedig oly kautáléval, hogy az alispáni határozat ellen fellebbezésnek helye nincs.”

Ráadásul a tűzrendészet helyzetének rendezése jónéhány kapcsolódó terület fejlesztésével is együtt kellett volna, hogy járjon. Ilyen terület a táv-
közlés – az itt tapasztalható elmaradottság egyik eklatáns példáját jeleníti meg az Esztergom és Vidéke c. lap 1927. november 13-i számában olvasható tudósítás:

„Csütörtökön este tíz és negyed órakor Dorogi-út 26. sz. [Esztergomban – a szerző] ház végében levő fészter ismeretlen okból kigyulladt. A tűz csakhamar belekapott a háztetőbe is, mely alatt mintegy négy szekér takarmány volt elhelyezve. Dacára annak, hogy az azon a tájon posztoló rendőrnek gyalog kellett bejönni a tűzőrségre, mivel 9 óra után telefonszolgálat nincs, csakhamar sikerült a kivonult tűzoltóságnak a tüzet elnyomni. Ezzel kapcsolatban a nyilvánosság előtt kell szótartanunk a város hiányos tűzrendészetét. Este 9 óra után telefonszolgálat nincs. A város egy része domb mögött van, de különben is a központból nem lehet elég korán észrevenni a keletkező tüzet s így a tűzőrségnek nincs módjában a tűzoltás legelemibb követelésének, a gyors megjelenésnek eleget tenni. Minden drága tűzoltási felszerelés és készülség mellett is a külső perifériák lakosságának vagyona állandóan veszélyeztetve van. Minden körülmények között kell gondoskodni arról, hogy a város minden részéből gyorsan lehessen értesíteni a tűzőrséget.”

A XX. század technikai újításai már a század első felében utat találtak maguknak a mindennapokba, és bár az első világháború megtörte a fejlődés ütemét, a modernizálás nem állt meg teljesen. Az első magyar gyártmányú, benzinmotorral hajtott (de még lóvontatta) tűzoltófecskendőt Kőhler István Tűzoltószer-Szivattyú és Gépgyára már 1901-ben leszállította a kassai városi tűzoltóságra. A budapesti önkéntes tűzoltó egyesület pedig Európában az elsők között szerzett be benzinmotoros gépjárműfecskendőt. Ennek fényében különösen időszerű volt, hogy az 1920-as évek

A Kóhler-féle magyar benzinmotoros fecskendő (fotó: KKM)

végén egyre több helyütt igyekeztek haladni a korrallal, és modernizálni a tűzoltófelszereléseket. Ilyen reformról ír például a Békés c. hetilap 1928. június 20-i számában:

„Kondoros község motoros fecskendőt szerez be. A tűzrendészeti kormányrendelet alapján kiadott alispáni rendelet folyamánaként a legutóbbi években vármegyeszerte a tűzrendészet és a tűzoltás terén nagy fejlődés tapasztalható. Lapunkban időközönként alkalmunk volt közölni, hogy a tűzrendészet terén hol és milyen változások történtek. A tűzrendészet megalapozása és a tűzoltás ügyének fejlesztése érdekében Kondoros község is sokat pótolott. E községben most már modern szertárban vannak a tűzvédelmi szerek elhelyezve. Az eredményesen működő önkéntes tűzoltóság mellett van állandó toronyőrsége és laktanyázott fizetési tűzoltósága. Az örszoba telefonnal van felszerelve. Hogy a vagyoni védelmi szolgálat ellátása szabályosabbá legyen tehető, a legutóbbi képviselőtestületi közgyűlés motoros fecskendő beszerzését is elhatározta. E határozat alapján a tűzoltóság rövidesen motoros fecskendőt fog kapni.”

A „Total” tűzoltó készülék metszeti rajza és fotója (fotó: KKM)

Habár elsősorban egy termék érdekében csapott hírverés (korszerűbb szóhasználatnál élve pr-cikk), érdekes adalék az Esztergom és Vidéke 1927. október 27-i cikke, amely jól mutatja, hogyan állt például a kézi tűzoltókészülékek fejlesztése.

„Tűzpróba a Széchenyi-téren. Érdekes tűzpróbát fognak vasárnap tartani d. e. fél 11 órakor a Széchenyi-téren folyékony szénsavval működő és száraz porsugárral oltó »TOTAL« tűzoltókészülékkel. Ezen tűzpróba azért lesz olyan érdekes mert a tüzet nem vízzel, hanem vegyszerrel fogják eloltani. Ezen új oltási módszer előnyei állítólag, hogy egy készülékkel minden anyag tüzét el lehet oltani. [...] Budapesten a Pálffy-téri nagy transformátor robbanásnál, amint halljuk, ugyancsak a »TOTAL« tűzoltókészülékeket használta a tűzoltóság, amely készülékkel a bemutatáson karbid, kátrány, olaj, petroleum, benzín, iratszekrény, raktári polcokon égő benzín, auto, film, celluloid, kémény, deszkasátor, hordópiramis, deszkagúla, hasábfá és végül villamostűzök lesznek eloltva. Mint a legnagyobb újdonság be lesz mutatva a szénsavas

hóval való tűzoltás is, továbbá a »Cellon«-nal impregnált, tűzmentesített anyagok gyújtogatási próbái, amivel azt akarja a vállalkozó igazolni, hogy a »Cellon«-nal impregnált anyagok tűzterjesztő képességüket elvesztik. Legérdekesebb és tulajdonképeni fénypontja a tűzpróbának a benzinnel leöntött és meggyújtott égő, eleven embernek eloltása lesz. Az érdekes bemutatásra felhívjuk olvasóink figyelmét.”

A cikk szponzora nyilván Total tűzoltó készülékek magyarországi vezérképviselete, a Ligeti és Bíró műszaki és bányászati termékeket forgalmazó cég volt. Az esemény pedig valószínűleg egy (talán országos) beharangozókörút állomása, mert a cég 1928-ban jelentette be, hogy elindította a Total készülékek hazai gyártását. (Igaz, az elsőség bőven nem az övék: a hazai nagyüzemi tűzoltókészülék-gyártás 1906-ban, a Magyar Minimax Részvénytársaság megalakulásával indult.)

Ezzel párhuzamosan a nemzetközi tűzoltó szövetség – amelynek működése 1914–1924 között szünetelt – 1929. június 21-től július 7-ig Párizsban zajló II. ülésén Magyarországot Szilvay Kornél egyik poroltó autója képviselte, amely igen nagy sikert aratott.

Szilvay és a poroltó

A tűzeseteknél (különösen a raktárok tüzeinél) gyakran előfordult, hogy az ol-tóvíz sokkal nagyobb károkat okozott, mint maga a tűz. Egy magyar tűzoltótiszt, Szilvay Kornél (1890-1957) igen hamar felismerte ezt a problémát, és már 1923-ban bejelentette szárazoltó eljárással kapcsolatos első találmányát, egy semleges gázzal oltó gépet. Jó példája a porraloltók alkalmazásának az 1925-ös, Nemzeti Kaszinó gobelintermében támadt tűzeset, amelyet Szilvay készülékeivel küzdtek le, s amely során az értékes perzsaszőnyegek, gobelinek kisebb, javítható károsodást szenvedtek. Az ennek kapcsán Budapesten rendszerbe állított, nagy teljesítményű szárazoltó gép – melyet a Magyar Királyi Állami Vas-, Acél- és Gépgyárak gyártott le – egy korszerűsített példánya volt az, amely Párizsban nagy sikert aratott, az amerikai és kanadai tűzoltóság is érdeklődött iránta.

A lángoltó porok hatása, hogy megakadályozzák az égési láncreakciót, vagyis az égő, parázsló tárgy felületén egy lég- és hőszigetelő réteget képezve akadályozza meg mind az égést, mind a visszagyulladást.

Szilvay tűzoltói pályafutása során több ezer oltást vezényelt le; ezek közül a leg-
híresebb a budapesti Bazilika 1947-es kupolatüzének vízkármentes oltása.

Sikeres lobbí

A háború súlyos károkat okozott az ország gazdaságának, az élet nehezebbé vált, a politikai helyzet enyhén fogalmazva is instabil volt. Ennek ellenére érdekes módon éppen a szakmai és a lobbitevékenység volt az, amit a szövetség illetékesei nagy sikerrel végeztek. Az új B. M. rendelet kiharcolásáról, a szakmai előkészítő munkáról és a szabályok gyakorlatba történő átültetéséről már ejtettünk szót; érdemes azonban két másik olyan területre is kitérni, ahol az erőfeszítéseket siker koronázta.

Az első – és a hazai tűzrendészeti állapotok rendezése szempontjából az egyik legfontosabb – a tűzoltói hivatás presztízsének növelése. A háború

A Szilvay-féle szárasztó akcióban (fotó: KKM)

utáni ingatag gazdasági viszonyok ugyanis sok esetben arra sarkallták a helyi törvényhatóságokat, hogy a hivatásos tűzoltókat bántóan alacsony fizetési státuszba sorolják be. Ez komoly gátat szabott a tűzrendészeti fejlődésnek, méghozzá érthető okokból: ha a tűzoltókat nem fizetik meg rendesen, nem lesz elég jelentkező, ráadásul mindenki egy komolytalan, alulfizetett szakmaként ítéli majd meg a tűzoltást. Az MOTSZ sikerrel lobbizott azért, hogy a tűzoltókat végül egy jóval magasabb képesítésű és szaktudású fizetési osztályba sorolták be. Ez mellett szövetségi szorgalmazásra megszületett egy követelményrendszer is, amely a hivatásos tűzoltótisztai állásokra vonatkozott. A tisztelnél érettségit vagy azzal egyenrangú képesítést írtak elő, a törvényhatósági joggal felruházott városok tűzoltófőparancsnokaitól pedig főiskolai végzettséget követeltek meg. Könnyen belátható, hogy ez a két intézkedés együtt növelte a tűzoltói hivatás súlyát, és lehetővé tette, hogy stabil alapok épüljenek ki az országban.

A modernizáció közben nem állt meg – tűzvédelmi értelemben egyre több kockázatosnak ítélt újítás ütötte fel a fejét. Érdekes ezek közül megemlíteni például a korabeli mozikat („mozgófénykép-színházakat”), ezek ugyanis több szempontból problémásak voltak. Egyrészt zárt térben, sötétben nagy számú ember (és meglehetősen gyakran) gyűlt össze; másrészt a celluloid és egyéb anyagok miatt a tűzveszély is magasabb volt, mint általában. Az MOTSZ kiharcolta azt a budapesti rendeletet, amely a mozik építészetét szabályozta tűzrendészeti szempontból. Sőt, ezen túlmenően elérték, hogy a mozigépészi („mozgófénykép-gépkezelői”) szaktanfolyamon a tűzrendészet is bekerült a tematikába, az előadókat pedig a fővárosi hivatásos tűzoltóság tisztjei adták.

Hogy a háború által megtépázott tűzoltóságok létszámát felduzzassza, a belügyminisztérium egy rendeletében még az ezidőtájt felerősödőben lévő leventemozgalmat is megpróbálta bevonni. Az intézkedés lényege az lett volna, hogy a leventéket is képezzék ki tűzoltási feladatokra, egyrészt, hogy rendelkezésre álljanak, másrészt, hogy ily módon belekóstoljanak a tűzoltólétbe.

A leventék

A leventeservezetek hivatalosan testedző egyletekként funkcionáltak Magyarországon az 1920-as évek elejétől a második világháború végéig; működésüket az 1921-es, testnevelésről szóló törvény szabályozta. A feladatuk a 12-21 év közötti, főleg iskolából kimaradt fiúk edzése és „nemzeti szellemiségű” nevelése volt. Valójában sokkal inkább katonai előképzőnek tekinthetjük őket: a létrehozásukkal a trianoni békeszerződés katonai korlátozásait akarták kijátszani. Többek között ezért nem meglepő, hogy irányításukat a Honvédelmi Minisztérium fokozatosan átvette; a nyilas hatalomátvételt követően a leventék még harci bevetéseken is részt vettek.

Ezt a rendeletet a leventék kiképzéséért felelős testnevelési felügyelőségek a húszas években finoman szólva is változó lelkesedéssel alkalmazták. Volt, ahol egyáltalán nem engedték a leventéknek, hogy részt vegyenek a tűzoltási kiképzéseken; ahol pedig igen, sokszor abban sem volt köszönet (az ifjak gyakran bizonyultak felkészületlennek, fegyelmezetlennek). Ettől függetlenül ez az intézkedés sem volt teljes kudarc, hiszen bőven akadnak olyanok is, akik a leventekor elmúltával be is léptek egy-egy tűzoltó testületbe.

Időközben elérkezett a XXI. (Sopronban megtartott) nagygyűlés időpontja is. Habár nem mondhatni, hogy 1926. augusztus 20-ra minden visszaállt a régi kerékvágásba, az országban rendeződtek annyira a viszonyok, hogy egy külsőségeiben ünnepélyesebb, nagyszabású eseményt is megengedhettek maguknak a szervezők. Mivel ez több szempontból is szimbolikus jelentőséggel bírt, valójában nem is volt kérdés, megadják-e a nagygyűlés módját.

Sopronnak kiemelkedő szerepe van mind az első világháború utáni Magyarország, mind a magyar tűzoltás történetében. Egyrészt lényegében ez volt az MOTSZ bölcsője, Rösch Frigyes lévén a szövetség ötletgazdája. Másrészt a soproni önkéntesek hatvanéves jubileuma épp a nagygyűlés előttre,

augusztus 19-re esett. Harmadrészt (és egyáltalán nem utolsósorban) nem szabad elfelejteni, hogy Sopron a „leghűségesebb (magyar) város”.

Akik hűségesek voltak

Az ún. velencei jegyzőkönyv értelmében 1921. december 14-16. között Sopron és környékének lakossága egy népszavazáson döntötte el, hogy az alig több mint 250 négyzetkilométernyi terület Magyarországhoz vagy Ausztriához tartozzon-e. A trianoni békeszerződésnek ez volt az egyetlen igazán komoly területi revíziója, amibe a nagyhatalmak beleegyeztek.

A példásan magas, 89,52%-os részvételi arány mellett megtartott szavazáson összesen a választók 65,08% szavazott arra, hogy Magyarország állampolgára legyen. Ez azonban az egész terület összesített adata: Sopronban 89,2%-os részvételi arány mellett a válaszadók 72,7%-a (vagyis elsősorban a többség) voksolt a Magyarországon maradásra.

Mindennek megfelelően az érdeklődés óriási volt a nagygyűlés iránt. A városban ezer tűzoltó gyűlt össze, a közgyűlésen pedig 152 testület képviseltette magát. Ráadásul a résztvevők nem csupán a csonka-Magyarország területéről jöttek, hanem az elcsatolt (cseh és osztrák) területekről is. Az ünnepségen pedig a helyi hatóságok mellett a belügyi, honvédelmi, kereskedelmi és népjóléti minisztérium küldöttei is részt vettek.

Ünnepségekből pedig nem volt hiány. Augusztus 19-én a soproni önkéntesek felvonulással tették emlékezetessé hatvanéves jubileumukat. Augusztus 21-én látványos versenyek szórakoztatták a nézőket, ahol a városi tűzoltóság kategóriában kilenc, míg a községi tűzoltóság kategóriában huszonhárom csapat mérte össze tudását. Ez mellett a soproniak tűzoltási bemutatóval, valamint az újonnan felvett tűzoltók ünnepélyes fogadalomtételével fűszerezték meg az eseményt.

A korabeli leírásokból kitűnik, hogy a tűzoltók megjelenésén meglátszott a háború és a gazdasági válság: a legtöbben frontról kimustrált egyenruhadarabokkal egészítették ki az öltözéküket, oda nem illő nadrágokkal, zubbonyokkal pótolták a hiányosságokat. Lelkesedésből azonban nem volt hiány. A tényleges nagygyűlés augusztus 22-én volt a városháza közgyűlési termében, de olyan sokan akartak részt venni rajta, hogy az érdeklődők egy részét a karzaton kellett elhelyezni, és még így is voltak olyanok, akiket nem tudtak beengedni.

A gyűlés egyik érdekessége volt, hogy az MOTSZ két igazi veteránját tüntették ki a „tiszteletbeli tag” címmel, akik ötven évnél hosszabb ideig tevékenykedtek a tűzoltás ügyének felemelkedésén: Vida Pált és Barabás Istvánt.

Vida Pál (1855–1944)

Székesfehérváron született 1855-ben; alig 19 évesen lépett be a helyi önkéntes tűzoltó testületbe. Komolyan vette hivatását, folyamatosan fejlesztette ismereteit, és 1886-ban a Budapesti Önkéntes Tűzoltó Testület vizsgabizottsága előtt őrpáncsnoki vizsgát tett.

Hihetetlen kitartással munkálkodott a magyar tűzoltás berkeiben, és nem csupán ténylegesen tűzoltással. Harminc évesen szervezte meg a Fejér vármegyei Tűzoltószövetséget, amelynek aztán negyvenöt éven keresztül volt mindenes titkára, 1925-től alelnöke, ezzel párhuzamosan pedig (évtizedeken keresztül) vármegyei tűzrendészeti felügyelő is. Ő volt a felelős az MOTSZ IX. nagygyűlésének megszervezéséért: emlékezzünk csak, ez volt az első igazán sikeres rendezvény, amely végül tisztes nyereséggel végződött. Vida a királytól ezért a teljesítményért arany érdemkeresztet kapott.

Az MOTSZ országos elnökségének negyven éven keresztül volt választmányi, majd elnökségi tagja – mi több, 1935-től alelnöke (amelyet nyolcvan évesen vállalt el!).

„Tudnivalók a vidéki önkéntes tűzoltó egyletek számára” című munkája kiemelkedően sikeres volt, négy kiadást ért meg, a másodikat egy hónap alatt elkapták.

Barabás István (1855-1936)

Fertőszéplakon született, tűzoltói és tűzrendészeti ismereteit Grazban szerezte. Az MOTSZ elnökségi tagjaként aktívan részt vállalt a szövetség munkájában; tűzoltásvezetői képességeinek hála több falu menekült meg a teljes pusztulástól. Kitűnően játszott orgonán, sőt, a pécsi Angster orgona- és harmóniumgyár számára több orgonát is tervezett.

A sikeres nagygyűlés mellett – a lobbitevékenységnek hála – később egy újabb sikert is elkönnyvelhetett a magyar tűzrendészet: megjelent a 254 300 – 1928 B. M. rendelet a magyar országos tűzoltó tisztiképző tanfolyam és a kerületi tűzoltótanfolyamok felállítása, szervezete és szabályzata tárgyában. Ezzel a szövetség egy régi vágya teljesült: a tűzoltótiszt-képzés végre állami szabályozást nyert, és ügye rendeződött.

A belügyminiszteri poszton dr. Rakovszky Iván mellett dr. Scitovszky Béla szerzett elévülhetetlen érdemeket a magyarországi tűzoltás helyzetének megszilárdításában. Mindketten a Bethlen-kormány által kinevezett miniszterek voltak, ketten együtt összesen majd' tíz évig töltötték be a tisztséget. Ez alatt az időszak alatt jelent meg rendelet a malmok tűzbiztonsága,

Barabás István (fotó: KKM)

Vida Pál (fotó: KKM)

a tűzoltószerek beszerzése és javításának ellenőrzése, a tűzoltóságok összeírása tárgyában. 1927-ben pedig a tűzrendészeti kiadások stabilizálása következett, méghozzá az 1927. évi V. törvénycikkely által:

„[45. §] [M]inden város és község köteles a szükségletének megfelelő tűzrendészeti kiadásoknak fedezéséről költségvetésében gondoskodni. Tűzrendészeti kiadások alatt a szükséges tűzoltói felszerelés megszerzésével, a meglévő felszerelés karbantartásával és pótlásával, [végül pedig] a kellő számú tűzoltó-személyzet díjazásával járó kiadásokat kell érteni.” Valamint:

„[43. §] Az alispán nem hagyhatja jóvá a költségvetést, ha az igénybevenni szándékolt pótdadó kulcsa az 50%-ot meghaladja, hanem a költségvetés két példányát a pótdadó 50%-ot meghaladó részének engedélyezése végett a belügyminiszterhez felterjeszteni köteles.”

A pénzügyi stabilitáshoz természetesen hozzátartozik a pengő bevezetése is.

A hírhedt pengő

A pengőt 1927. január 1-jén vezették be az elértéktelenedett magyar korona leváltására, illetve a gazdasági válság megfékezésére. A bevezetésekor még nem tudták, hogy a pénznem úgy fog bevonulni a történelemben, mint a legnagyobb mértékben inflálódott hivatalos pénznem – az 1016%-os rekordot a mai napig nem szárnyalta túl egyetlen más fizetőeszköz sem. (Az igazsághoz hozzátartozik, hogy 2008-ban a zimbabwei dollár a maga 1010%-os rátájával majdnem elorzta ezt a kétes dicsőséget.)

A háború utáni infláció mértékét jelzi, hogy az 1926-os szövetségi zárószámadás, amelyet koronában fejeztek ki, még 501 milliós összeget tartalmaz, az 1927-es költségvetés végösszege pedig 58 ezer pengő. A váltással ugyanakkor megérkezett a gazdasági stabilitás is; ennek, és számos jó döntésnek köszönhetően az MOTSZ pénzügyi helyzete jócskán javult.

Pénzügyi megszilárdulás

A pengő bevezetésével és a tagsági díjak átstrukturálásával némiképpen megszilárdultak a szövetség pénzügyei; nem volt szükség például már irodahelységeinek bérbeadására sem. A háború után is folytatták azt a korábban megkezdett gyakorlatot, amely a vidék és Budapest közötti „szakadékot” hivatott áthidalni. A szövetség megbízottai nagyon sokszor tartottak „országjárást”, meghallgatták a vidékiek gondját-baját, sokszor tartottak kihelyezett üléseket is vidéki településeken. Igyekeztek erősíteni a jelenlétet, rengeteg eseményen (zászlószentelések, jubileumok, megyei tűzoltóversenyek, kitüntetések átadása stb.) képviselte valaki a szövetséget.

A reformidőszak alatt (1926 és 1928 között) az MOTSZ és a belügyminisztérium karöltve több szemlét tartott az országban, amelynek során ellenőrizték a tűzoltóságok felszerelését. (Az MOTSZ részéről ezeken az ellenőrzéseken dr. Marinovich Imre alelnök és Nagy Sándor főtitkár vettek részt.) Úgy tűnt, a munka végre meghozta gyümölcsét: a jelentések kedvezőek voltak, a tűzoltóságok felszereltsége egyre javult – a helyzet ellenére. A belügyminiszter ugyanis azt közölte az MOTSZ-szel, hogy a gazdasági állapotokra való tekintettel adnak némi haladékot a hivatásos tűzoltóságoknak a jogszabálykövetésre. Az egységes rangjelzés és az egyenruhával való ellátásban például a fokozatosság volt a fő elv – nyilván a belügyminisztériumban is belátták, hogy a világháborúból még nem állt talpra az ország, nem lenne sok értelme ilyen hatalmas változást egyszerre kikövetelni.

Elnökök és alelnökök: a változás kora

1930-ban gróf Széchenyi Viktor, aki 28 éve látta el az MOTSZ elnöki tisztségét, főispáni pozíciója miatt megszaporodott teendőire hivatkozva lemondott. Illusztris és nemzetközi szinten is komolyan jegyzett szakem-

bert veszített a személyében a szövetség. Nem csak Magyarországon ismerte el számos szervezet a munkáját – Heves, Esztergom, Pest és Somogy vármegyei szövetségek tiszteletbeli tagja volt –, Európa számos országában nagyra tartották. Az olasz kormány emlékéremmel, az olasz tűzoltószövetség érdeméremmel jutalmazta; dísztagjává választotta az angol, francia, luxemburgi, belga, olasz és portugál országos tűzoltószövetség; porosz királyi koronarenddel, orosz kitüntetésekkel honorálták munkáját.

Gróf Széchenyi József (fotó: KKM)

Saját utódjául gróf Széchenyi Józsefet, az unokaöccsét ajánlotta, akit a szövetség Győrött, 1931. január 18-án tartott rendkívüli közgyűlésén meg is választott. Így ő lett a harmadik Széchenyi ebben a funkcióban. Tudta, hogy nagy elődökhöz kell felnőnie, így székfoglaló beszédében nem csupán az érzelmekre akart hatni; konkrétumokkal hangsúlyozta ki, hogy jól felkészült a szövetség ügyeiből.

„[...] Hogy a magam részéről kiérdemeljem ezen bizalmat, azon az úton kell majd haladnom, melyen e tisztségben elődeim Széchenyi Ödön ősöm, Cziráky Béla nagybátyám és Széchenyi Viktor bátyám haladtak... Ugyanakkor, midőn a mérvadó köröket e fontos problémák (nemzeti vagyon megvédése, megfelelő törvények és rendeletek hozása, a szövetség részére anyagiak biztosítása) megoldására felhívjuk, nem feledkezhetünk meg saját bajtársainkról sem. Hol van a tűzoltó-otthon, ahol a kötelesség teljesítésében elfáradt, megrokkant bajtárs pihenést találhat? Hol van a szervezeti szempontból oly fontos megfelelő modern iskola a tanfolyamok megtartására? Hol a múzeum, a hatvan nehéz és dicsőséges év emlékeinek elhelyezésére?

Ezek régen vajúdó kérdések, melyek homályában fény dereng... gondos előrelátó bajtársak telkeket vettek, melyeknek értéke emelkedni fog és így ügyes

Dr. Marinovich Imre (fotó: KKM)

transzakció meghozhatja az otthon, az iskolát, a múzeumot... Iparkodni fogok ezek megoldására megtenni minden tőlem lehető, de remélem a bajtársak támogatását, mely nélkül semmi sem valósulhat meg."

Ennek ellenére elnöksége alatt igazán nagy súlyú döntések nem születtek, jelentős előrelépés nem történt. A gróf igyekezett ugyan bekapcsolódni a szövetség munkájába, de az elnökségi üléseken például sokszor – egyéb elfoglaltságai miatt – dr. Marinovich Imre akkori alelnöknek kellett helyettesítenie. Az 1932-es (XXI.) nagygyűlésen még egyhangúlag választották meg elnöknek, ám ugyanazon év decemberében saját kérésére hat hónapra felmentették az elnökségi teendőik alól.

A „harmadik Széchenyi” elnökségét a részletesebb adatok hiányában valószínűleg tiszteletlenség volna súlytalannak hívni, de eseménydúsnak is aligha lehetne tekinteni. Akire a szövetség valójában hagyatkozhatott, az a példás munkabírású tisztségviselő, dr. Marinovich Imre, aki 1920-tól 1945-ben bekövetkezett haláláig ténykedett az MOTSZ érdekében. Először alelnökként Marinovich volt az, akinek a vállait a tagtestületekkel való közvetlen kapcsolattartás nyomta – tulajdonképpen ő volt az, aki gondoskodott arról, hogy a közösségi élet egy percre se lankadjon. Szó szerint ő volt „a szövetség arca”, hiszen 1925–1935 között rengeteg eseményen – tűzrendészeti vizsgálatokon, záróvizsgákon, ünnepeken, versenyeken, díszgyűléseken, hatósági vizsgálatokon – képviselte a szervezetet. „Utazó nagykövetségként” tíz év alatt több mint félezer ilyen alkalommal lett egyre ismertebb és egyre népszerűbb az országban. A huszonöt éves szolgálatát elismerő érmét 1935. február 9-én, az elnöki posztot pedig az év szeptemberében vette át gróf Széchenyi Józseftől. A Nemzetközi Tűzoltó Szövetség Bécsben,

1936-ban tartott kongresszusán – amely egybeesett a bécsi tűzoltóság fennállásának 250. jubileumával – Marinovich vezette ötfős delegáció képviselte az MOTSZ-t.

A jogszabályi előkészítő munka eredményeként időközben megszületett az ország első tűzrendészeti törvénye. Ahogy mondani szokás, „nehéz szülés volt”, hiszen mindez szó szerint több évtizedes előkészítés, egyeztetés és lobbizás hatása.

Az MOTSZ 1935. december 7-én dr. vitéz Roncsik Jenő előadót (a jelen könyv egyik alapforrásának számító „A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség hatvanéves története” c. mű szerzőjét) küldte a belügyminisztériumba a törvénytervezet megtárgyalására. Ő és dr. vitéz Kiss Lajos (későbbi elnök) dolgozták ki a tervezetet a korábbi vármegyei tűzrendészeti szabályrendelet-minta alapján, amely szintén Kiss munkája volt. A javaslatot a belügyminiszter terjesztette az országgyűlés elé, amelyet végül 1936. február 20-án fogadott el a képviselőház, majd április 2-án a felsőház – és végül 1936. május 19-én lépett hatályba.

Dr. vitéz Roncsik Jenő (fotó: KKM)

Dr. vitéz Roncsik Jenő

Harmincegy évesen nevezték ki a debreceni tűzoltóság parancsnokává. Fărădhatatlanul munkálkodott bajtársai munkakörülményeinek javításán; kinevezése után röviddel jelentősen javultak az elhelyezési körülmények, a tűzoltóság pedig új tűzoltóeszközöket kapott. A szakkönyvtár – kitarító gyűjtőmunkájának hála – számos anyaggal bővült.

1923-1944-ig az MOTSZ tagja és előadója; a szövetség érdekében tett erőfeszítéseit felsorolni is nehéz. Megírta a megelőző tűzrendészetről szóló elméleti anyagot; elévülhetetlen érdemeket szerzett a tűzoltók oktatásában, vizsgáztatásában és felkészítésében. Rengeteg eseményen, rendezvényen képviselte a szövetséget

(így például tűzoltó kongresszusokon, jubileumi ünnepeken, díjátadókon). A tűzrendészeti törvény megalkotásában is részt vett. Az MOTSZ neki köszönheti a fennállásának első hatvan évét tárgyaló művet, amely nem csupán a szövetség tevékenységét dokumentáló írás, de kitűnő korrajz is.

1936-ban az önszegélyező pénztár ügyében is jelentős előrelépés történt: a 180 000 / 1936 B.M. rendelet ugyanis előírta, hogy az önkéntes és köteles tűzoltóság tagjait a város (vagy község) az MOTSZ segélyező pénztáránál biztosítani hivatott, illetve „a működése közben önhibáján kívül megsérült vagy munkaképtelenné vált tűzoltót lehetőleg segélyben részesíteni köteles”. A segélyező pénztár sérülés esetén 120 napig, halál esetén pedig egyszeri alkalommal biztosított segélyt. A pénztár tagjainak száma a rendelet hatására jelentősen, több mint 200 ezerre nőtt.

Ugyanez a rendelet utasította az MOTSZ-t a tűzoltótestületek tagjainak szakszerű és egységes kiképzésére vonatkozó szabályzatok és utasítások elkészítésére; ezek 1939 szeptemberében kerültek nyomtatásba.

A rendelet teljes végrehajtásával országos viszonylatban mintegy 300 ezer fős tűzoltó mozgósítási kerettel lehetett számolni (ez elsősorban a légoltalmi teendőkre vonatkozott, de jó betekintést ad az általános szervezettségbe is).

Dr. Szilágyi Lajos (fotó: KKM)

Marinovich népszerűsége és komoly munkája ellenére csupán egy évig volt „valódi” elnök, egy évig pedig társelnökként tevékenykedett; a tűzrendészeti törvény az elnök kinevezését ugyanis a belügyminiszter hatáskörébe helyezte. Nagy váltás volt mindez: elméletileg véget ért a választott elnökök kora.

A gyakorlat azonban, mint sokszor, most is különbözött az elmélettől. Az újonnan kinevezett elnök, dr. Szilágyi

Lajos – Bihar megye korábbi főispánja, felsőházi tag – megosztó figura volt tűzoltó berkekben, a vidéki tűzoltók, különösen az őt közelebbről ismerő bihariak „erőszakosnak” tartották. Ami ráadásul sokkal nagyobb súllyal esett latba: rögtön az elején módosítani kellett miatta a tűzrendészeti kormányrendeletet, ráadásul éppen annál a résznél, amely az elnök szakmai háttérét volt hivatott rögzíteni.

„[...] országos tűzrendészeti felügyelővé csak azt a magyar állampolgárt lehet kinevezni, akinek az országos tűzoltó tisztképző tanfolyamon szerzett tűzoltótisztai oklevele van, s legalább 5 évig tűzrendészeti felügyeletet látott el.”

Szilágyi ténykedésére ennyi év után teljes rálátásunk nem igazán van, de jelzésértékű a tény, hogy Széll József belügyminiszter – látván, milyen problémákat okoz Szilágyi személye –, egy rendelettel visszaállította a szövetség elnök-, alelnök- és főtitkár-választásának jogát. Álljon itt egy idézet a Tűzrendészeti Közlönyből, amely szerint egy budapesti napilap „valótlan közlemények egész sorozatát közölte az elmúlt napokban. [...] semmiféle kormány-
nak egyetlen egy napilap sem diktálhatja, hogy egy olyan bizalmi állásra, mint az országos tűzrendészeti felügyelői állás, az ellenségei vagy a politikai ellenfelei sorából nevezzen ki valakit, hanem minden józaneszű ember természetesnek tartja, hogy bizalmas természetű feladatokra azokat szemelik ki és azokat nevezik ki, akik iránt bizalommal vannak az illetékes tényezők.”

A szerző és megjelölés nélkül, címlapon közölt, állítólag „tűzoltók tízezreinek” nevében íródott kiáltvány, többek között azzal érvel, hogy gróf Széchenyi Viktor is jól megvolt tűzoltói előképzettség nélkül.

Szilágyi végül 1939. november 23-án maga kérte felmentését a belügyminisztertől.

Tűzoltás és légoltalom

A harmincas évek második felétől már a tűzoltók szakmai munkáját is beárnyékolta a közelgő háború. Hangsúlyosabbá vált ugyanis a tűzoltóság

Részlet a Tűzrendészeti Közlöny 1939 júliusi számából (fotó: KKM)

nemzetvédelmi tevékenysége is – elsősorban a gáz- és légoltalom, illetve az ezzel kapcsolatos lakossági oktatás. Habár a „mérgező fegyverek” tilalmáról már az 1899-es hágai nyilatkozat rendelkezett, az első világháborúban sokan megtapasztalhatták, micsoda szörnyűségekre képesek a hadászati célokra kifejlesztett vegyianyagok. Az yperni ütközetben bevetett klórgáz – amely ugyan a közhiedelemmel ellentétben messze nem az első, de kétségkívül a leghírhedtebb ilyen esemény volt – alig tíz perc leforgása alatt öt-hatezer emberrel végzett. Hogy mennyit nyomorított meg, az már más kérdés: a klórgáz ugyanis vízzel érintkezve sósavvá alakult, így rengetegen vakultak meg, amikor megpróbálták kimosni égő szemüket. Ráadásul egy, a világ akkor legnagyobb vegyiüzemének, az I. G. Farbennek dolgozó vegyész, Gerhard Schrader foszforsav-észterekkel kapcsolatos, rovarirtókészerek kifejlesztésére irányuló kutatása közben véletlenül felfedezett eredményei új fejezetet nyitottak a vegyifegyverek történetében. Rövid időn belül három ideggáz (tabun, 1936; szarin, 1938; szomán, 1944) is „megszületett” – márpedig ezek jóval hatékonyabbak és kegyetlenebbek voltak a klórgáznál.

Ezzel együtt a konvencionális hadviselés egyre ütemesebb modernizációja is abba az irányba mutatott, hogy egy esetleges háború esetén a hátszágban igen komoly járulékos károkkal kell számolni. Egyfelől a robbanóanyagok egyre nagyobb pusztító hatást voltak képesek kifejteni;

A Légoltalmi Liga Riadó! című folyóiratának címlapjai 1941-ből (fotó: KKM)

másrészt az azt célba juttató ütegeknek és különösen a repülőgépeknek köszönhetően a hatótáv is megnőtt.

Ezek ismeretében nem csoda, ha a tűzoltóság kiemelt figyelmet szentelt a gáz- és légoltalomnak. A tűzoltók gyakorlatilag az elsők között szorgalmazták, hogy a légvédelem megszervezésével Magyarország is készüljön fel egy esetleges háborúra. Gróf Széchenyi József elnök már 1934 decemberében arról írt a hivatalos lapban, hogy a légoltalom a tűzoltóság egyik kiemelt feladata.

Annak érdekében, hogy a lakossági felvilágosítást és képzéseket a tűzoltótisztek megfelelő színvonalon tarthassák meg, először ők maguk vettek részt továbbképzéseken. Ahogyan azt Rehák Tamás debreceni tűzoltó parancsnok írta: *„Felvilágosításra és oktatásra csak az vállalkozzék, és lépjen a nyilvánosság elé, pláne a szak- és napisajtóban, akinek tényleg komoly mondanivalója van és mondanivalóit komoly – megelőző – ismeretszerzés és tapasztalatok alapján viheti az érdekeltek és érdeklődők elé.”* Az első ilyen tanfolyam már 1935 februárjában zajlott Budapesten, amelyen az állami és fővárosi tisztviselők mellett fővárosi és vidéki tűzoltótisztek vettek részt. Ráadásul az MOTSZ külön fórumot is biztosított a légoltalmi tudnivalóknak a hivatalos lapjában. *„Az új ismeretlen feladatkör, amely a társadalom feladataival is ölelkezik, a kezdet*

nehézségei és az egyöntetűség miatt irányításra szorul, s ez adta a gondolatot ahhoz, hogy a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség elnöksége, hivatalos lapjának mai számával a „Polgári lég- és gázvédelem” című állandó mellékletét jelenteti meg.” Teasdale Ottó tűzoltó főparancsnok-helyettes a Tűzrendészeti Közlöny 1935. június 15-i számának vezércikkében ezzel a felütéssel egy olyan állandó mellékletet alapozott meg, amely a légoltalom első hazai, rendszeres megjelenésű kiadványává vált. A szerzők között voltak repülő- és tűzoltó tisztek, vegyészmérnökök – vagyis a kor szakértőinek legjava. Itt publikált például Petróczy István repülőezredes, a magyar hadirepülés úttörője, a téma tudományos kutatásának egyik kiemelkedő alakja is.

Petróczy István (1874–1957)

Magyar repülőtest, feltaláló, császári és királyi alezredes, az első magyar katonai pilóta. 1902-ben a „Katonai Légjáró Intézetnél” léghajóvezetői tanfolyamot végzett, 1910-ben vizsgázott kétfedeles katonai gépen, így ő lett a Monarchia első magyar származású harci pilótája. 1911-ben az ő parancsnoksága alatt alakult meg az első katonai repülőiskola, utóbb egészen az ezredesi rangig vitte. 1931-ben kiadta *Veszélyben minden magyar város!!* c. munkáját, amely felhívta a figyelmet a hazai légoltalom és a polgári védelem elmaradott állapotára. 1937. december 5-én az akkor megalakult Légoltalmi Liga ügyvezető elnökévé választották.

Petróczy a repülőgépek leghatásosabb támadófegyverének a gyújtóbombát nevezte, amely miatt véleménye szerint a tűzoltóságnak a legfontosabb szerep jut a polgári légvédelemben.

A gyújtóbomba

A gyújtóbombák neve rendkívül kifejező: lényegük nem a robbanás erejében rejlik, hanem gyúlékony anyagok szétterítésében és ezáltal nagy területen oko-

zott tűz előidőzésben. A leghírhedtebb ilyen töltőanyag a napalm, de technikai értelemben bármilyen égésgyorsítóval megtöltött és valamilyen „gyújtásindítót” tartalmazó edény, tartály gyújtóbombának tekinthető (lásd a Molotov-koktélt).

Az ezredes nem véletlenül nyilatkozott így. Gyújtóbombákat már az első világháborúban is bevetettek, még hozzá német zeppelinrajok London 1915-ös bombázása során. Habár ezek harci értéküket tekintve kezdetlegesen voltak – kerozinnal töltött hordók, kátrányba áztatott gyújtózsinnal –, és nem okoztak jelentős károkat, a lakosság morálját sikeresen törték meg. A németek ugyanakkor egy meglepően hatékony gyújtóeszközt, a B1-E Elektron bombát is kifejlesztettek, amelyet a „Feuerplan” (*Tűzterv*) hadművelet során vetettek volna be. A benzonnal töltött ötliteres tartálynak nem a töltőanyag miatt lett volna olyan szörnyű a hatása, hanem a tartály alumínium-magnézium ötvözetete miatt: az anyag 650 °C-on gyulladt meg, 1100 °C-on égett, és nagy területet borított be 1800 °C-os részecskefelhővel. A bombákat végül – időjárásbi bizonytalanságok, valamint az antanthatalmak válaszcspásától való félelme miatt – nem vetették be, de az ilyen és hasonló fejlesztések előrevetítették egy következő háború főbb irányvonalait.

Az egyes képzési pontokon már viszonylag korán, 1932-33-ban megjelent a légoltalom mint tantárgy. A Tűzrendészeti Közlöny 1933 augusztusi számában például már egy ilyen újtásról számol be: *„A debreceni [...] kerületi tűzoltótanfolyamon a tanfolyam parancsnoksága [...] felvette a tantárgyak közé a légi és gázvédelmi előadásokat is, miután esetleges légi támadás alkalmával csak a tűzoltóság az, amelynek a polgári lakosság védelmét el kell látni. A tanfolyam felügyelője dr. Vásáry István polgármester volt, parancsnoka dr. vitéz Roncsik Jenő tűzoltófőparancsnok [...] A július 16-i záróvizsgán, ahol a hallgatók tényleges robbantó-, gyújtó- és füstbombákkal bemutatott légi támadást utánzó védelmet mutattak be, az országot szövetséget dr. Kathona Mihály elnökségi előadó képviselte és ő osztotta ki buzdító beszéd kíséretében a látogatási bizonyítványokat is.”*

Az MOTSZ elnökségi ülése 1938. február 25-én tárgyalta a honvédelmi minisztérium légmentesítési megvalósításával kapcsolatos tervezetét. Az együttműködés eredménye lett a 88 000 / 1939. H.M. utasítás, amely *„fokozottabb és felelősségteljesebb munkával terhelte meg a tűzoltóságokat”* – az MOTSZ ugyanis az utasítás szerkesztésében és a tűzoltó szolgálatra vonatkozó részek kidolgozásában is részt vett. A szövetség folyamatosan jókorára részt vállalt az ezzel kapcsolatos képzésekben és lakossági felvilágosító munkálatokban; 1941-ben megjelentették például a tűzoltóságok számára készített, összefoglaló légmentesítési tankönyvet.

1938. december 5-én ünnepélyes körülmények között megalakult a Légmentesítési Liga, melynek elnöke József főherceg tábornagy – az MOTSZ védnöke –, főtitkára Teasdale Ottó tűzoltó főparancsnok-helyettes, igazgatója pedig Petróczy István lett. A légmentesítési azonban az erőfeszítések ellenére sem került a kívánatos szintre. Budapest költségvetésében nagyjából 260 ezer pengőt irányoztak elő a kapcsolódó kiadásokra, de csak a közvetlen költségek 2,6 millióra rúgtak, hiszen már a légmentesítési kialakítása is hatalmas összegeket emésztett fel. Ha a járulékos, megelőző költségeket is idevesszük, még rosszabb a helyzet: egy 1937-es felmérés szerint nagyjából 25-30 ezer épületet kellett volna légmentesíteni, aminek a költsége óvatos becslések szerint is 25 millió pengőbe került volna. Hogy ez mekkora összeg volt, arra idézzük dr. Kovács Alajos, a KSH akkorra már nyugalmazott elnökének 1937 júliusi beszámolóját: *„[...] gyáripárunk termelési értéke [...] 1935-ben pedig 2201 millió pengő. Ha a termelési értékből levonjuk a felhasznált nyersanyagok és a kifizetett munkabérek értékét, 976 millió pengőt [kapunk]”*.

Egy újabb háború, ami mindent megváltoztat

A második világháború tárgyalásában – bonyolult, szerteágazó témáról lévén szó, melynek rendkívül kiterjedt szakirodalma van – roppant nehéz eltalálni az arany középutat. Ennek a véres konfliktusnak csak a ha-

zánkra vonatkozó szelete újabb és újabb leágazásokat nyit meg, amelyek teljeskörű tárgyalása meghaladja könyvünk korlátait. A hazai tűzoltás és a Magyar Tűzoltó Szövetség történetének megismeréséhez ugyanakkor a háború számos mozzanata szorosan hozzátartozik, hiszen olyan eseményekről van szó, amelyek áttekintése nélkül csorbát szenved bizonyos részletek megértése. Ezért a háborús események közül pusztán azokat igyekszünk összefoglalni, amelyek véleményünk szerint segíthetnek a hátország és a hazai tűzvédelem helyzetének megértésében.

Magyarország, mielőtt 1941. április 11-én hivatalosan is bekapcsolódott volna a háborúba, érintve volt azokban a geopolitikai játszmákban, amelyek már az első agressziót – Lengyelország 1939. szeptember 1-jei német lerohanását – megelőzően is kibontakoztak. Az ún. bécsi döntések révén a trianoni békeszerződés részleges területi revíziója jött létre, és Magyarország visszakapta elcsatolt területeinek egy részét Csehszlovákiától illetve Romániától. Amikor a német hadsereg 1939-ben benyomult Csehszlovákiába, a három részre – Cseh-Morva Protektorátus, Szlovákia ill. Kárpát-Ukrajna – szakadt országban terület-visszafoglaláshoz segítették a Magyar Királyi Honvédséget. Kárpátalja így ismét Magyarországhoz került.

A harmadik visszafoglalás végül Magyarország „aktív” világháborús szerepvállalása volt: 1941. április 11-én a magyar csapatok átlépték a jugoszláv-magyar határt, és visszafoglalták a Délvidéket.

Mindez számos esetben adminisztratív terheket rótt az MOTSZ elnökségére, és úgy általában véve új szervezési feladatokat (is) jelentett. Elég, ha belegondolunk: a „hazai tűzvédelem fejlesztése” kifejezés egészen mást jelent az 1922-es csonka-Magyarország, és mást pl. a Délvidékkel és a Kárpátaljával kiegészült Magyarország esetén.

A szövetségnek ezeken a „régí-új” területeken is folytatnia kellett a szakmai munkát.

1939-ben például az első bécsi döntés értelmében visszacsatolt felvidéki területeken kellett intézkedni arról, hogy az ott lévő tűzoltó testületek ismét bekapcsolódhassanak az országos munkába. Az MOTSZ bizottsága, és az őket vezető dr. vitéz Roncsik Jenő hetekig utaztak a nagyobb városok között, hogy közvetlenül vegyék fel a kapcsolatot a helyiekkel. A Tűzrendészeti Közlöny lelkendező hangú riportban („*mily megértéssel és szeretettel kérnek részt a Felvidék magyar tűzoltótestületei az új magyar élet, a nemzeti erő egyesítésére meginduló szép munkából*”) számolt be a munkáról, melynek hatására jócskán négyezer fölé ugrott az MOTSZ tagtestületeinek száma.

Hasonló jellegű kapcsolattartási munkák érhetőek tetten a későbbi, korabeli MTI-tudósításokban is:

„1940. jan. 12. – Szent-Imrey Pál, Abauj-Torna vármegye [Felvidék – a szerző] alispánja a vármegyei tűzoltó szövetség megalakulása céljából vasárnap délelőtt 11 órára Kassára közgyűlést hívott egybe. A kassai közgyűlésen a vármegyei kiválóságokon kívül megjelenik a Magyar Országos Tűzoltó Szövetség képviselője Hirling Gyula m. kir. kormányfőtanácsos, szöv. elnök vezetésével és dr. vitéz Kiss Lajos országos tűzrendészeti felügyelő. Dr. vitéz Kiss Lajos mint országos tűzrendészeti felügyelő a szövetség megalakulása alkalmából fog felszólalni, míg Hirling Gyula orsz. elnök a tűzoltói érmelet fogja kiosztani.”

„1941. augusztus 25. Bács-Bodrog vármegye [kisebbrészt a mai Bács-Kiskun, nagyobbbrészt Vajdaság – a szerző] Tűzoltó Szövetsége most alakult meg. A szövetség elnöke vitéz Bajsay Ernő dr. alispán, társelnök dr. Cserta Péter polgármester lett, míg ügyvezető elnökké dr. Benedek Mihályt választották meg.”

Hogy ezek az események a szakmai munka újrakezdésének, vagy a már megkezdett munka folytatásának tekinthetők, az pusztán nézőpont kérdése. A politika és háború által szétszakított, egyesített és újra szétszakított területeken ugyanis egyetlen dolog volt állandó: ha tűz ütött ki, a tűzoltóknak helyt kellett állni. Így aztán a szakmai öntudat és a kapcsolat-teremtés konstans volt.

Érdekes adalék a történelem viharainak értelmezéséhez az az MTI-hír is, amely egy Jugoszláviában megrendezett tűzoltókongresszusról tudósít:

„1939. augusztus 19. Tűzoltókongresszus Jugoszláviában. Augusztus hó 12-17 napjain tartotta a Jugoszláviai Tűzoltó Szövetség kongresszusát Ljubljánában /Laibach/, amelyen az angol, német s olasz küldötteken kívül résztvettek a magyar kiküldöttek is. A Magyar Országos Tűzoltó Szövetséget dr. vitéz Roncsik Jenő debreceni tűzoltófőparancsnok, a Szövetség elnöki tanácsának tagja és Andréka Bertalan okl. tűzoltó tiszt, szövetségi titkár képviselték. A kiküldötteket mindenütt a legnagyobb előzékenységgel és szeretettel fogadták. A tűzoltókongresszuson és ünnepségeken résztvett a király és Tomosláv főherceg, a szövetség védnökének képviselője, személyesen vettek részt Cveticovics Dragisa miniszterelnököt miniszterrel, valamint az összes polgári és katonai hatóságok is képviseltették magukat. A diszközgyűlésen Snój Franc miniszter üdvözölte az egyes államok képviselőjét, az üdvözlő szavak után a katonai zenekar eljátszotta az illető ország nemzeti himnuszát. A himnusz után dr. vitéz Roncsik Jenő kiküldött magyar nyelvű beszédet mondott s rámutatott arra, hogy a tűzoltóknál hivatásuk gyakorlatában legfontosabb a szív s ezt a szívet a magyar kiküldöttek megtalálták a jugoszláv bajtársaknál is. Átadta a Magyar Országos Tűzoltó Szövetségben tömörült 200.000 magyar tűzoltó bajtárs üdvözlését és kéz szorítását. Beszédét dr. Mátics Milán dunabánsági szövetségi elnök fordította le szerb nyelvre, amely után szünni nem akaró taps következett. [...] A magyar kiküldötteket a jugoszláviai II. osztályu tűzoltó érdemkereszttel tüntették ki.”

A dagályos és pátoztól nem mentes tudósítás jól illusztrálja, hogy a szövetségi szakmai munkát és a kapcsolatépítést hogyan befolyásolta a háború. Kicsit több mint másfél évvel a kongresszus után ugyanis a magyar csapatok behatoltak Jugoszlávia területére, méghozzá pont a Délvidékre, ahol dr. Mátics Milán elnökletével a duna-bánsági tűzoltó szövetség működött.

Mindettől függetlenül az országhatárokon belüli szakmai munka ment tovább. A háború kitörése előtt egy évtizedes adósság végére is pont került,

amely azután a háború éveiben „érett be”: megkezdődött ugyanis a fecskendők és egyéb tűzoltó felszerelések szabványosítása, egységesítése. 1936-ban ugyanis a belügyminisztérium rendeletben utalta a szövetség hatáskörébe az ezzel kapcsolatos teendőket. Előkészítő anyagok tucatjai álltak rendelkezésre: már az 1880-as években heves viták folytak azzal kapcsolatban, hogyan lehetne rendet tenni a tűzoltófelszerelések piacán. A kismotorfecskendők szabványosítására vonatkozó munka 1938-ban kezdődött el, a Tűzrendészeti Közlönyben pedig már 1940-ben megjelent az a javaslat, amely tartalmazta a 200-as, 400-as és 800-as kismotorfecskendők műszaki követelményeivel, a szivattyúval, a motorral, a hordszerkezettel és az átvételi előírásokkal kapcsolatos adatokat.

Kismotorfecskendők

A tűzoltás rendkívül sokoldalú eszközei, ma is nagyon gyakran használják őket. Lényegében (oltó)víz szállítására használt, belsőégésű motorral működtetett szivattyúk. Egyik alapfeladatuk a kellően erős vízszög előállítására, hogy a szívóoldalon felvett vizet a nyomóoldalon nagy nyomáson kipréselik. Nagyon gyakran használják őket ár- és belvizeknél a mélyebben fekvő helyeken (pl. pincékben) megrekedt víz eltávolítására is. Egyik fő jellemzőjük, hogy hordozhatók – kis súlyuk és kialakításuk miatt 2-4 fő könnyen vízforrások mellé teheti őket. A hozzájuk való szívótmömlővel és szűrőkosárral (melynek az a feladata, hogy a vízben lévő nagyobb szennyeződések kiszűrje) gyorsan megoldható akár a szivattyúzás, akár egy tűzoltás a közelben lévő vízforrásból. A funkciójuk manapság még tovább bővült: kis létszámú (például önkéntes) tűzoltóságok gyakran használják őket kisebb járművekbe, ún. gyorsbeavatkozókba beépítve. Az ott található víztartállyal kiegészítve viszonylag olcsón fenntartható oltójárművet kapnak, a kismotorfecskendő viszont könnyen kiszerezhető, és használható önmagában is.

A számbeli megnevezés (200-as, 400-as, 800-as) a szivattyúk teljesítményét takarja, vagyis azt, hogy hány liter vizet képesek percenként továbbítani.

Árvíz Újszászon, Jász-Nagykun-Szolnok megyében, 1941 márciusában – Fortepan / Vass Károly

A szivattyúzásra egyre nagyobb szükség is volt: a harmincas évek végétől kiugróan csapadékos időjárás és az egyre romló belvízhelyzet miatt jócskán nőtt a víz alatt álló területek száma. 1937-ben a Dél-Dunántúl jelentős részein 1000 mm fölötti – például Barcs térségében 1100 mm, Nagykanizsa és a tőle északnyugatra fekvő határ között rekordmennyiségű 1200 mm – mennyiségű csapadék esett le. (Vessük össze mindezt azzal, hogy az átlagos éves csapadékösszeg 1971-2000 között 500-750 mm volt.) 1940-ben az esőzések mértéke az egész országban rekordokat döntött: Székesfehérvár, Kaposvár, Orosháza és Szolnok térségében például a 30 éves átlag duplája zúdult le. Ennek eredményeképpen 1940-42 között három egymást követő évben minden addiginál súlyosabb belvízi helyzet alakult ki (sőt, a következő évtizedekben sem igen akadt ahhoz fogható). Egyes becslések szerint az elöntött terület mérete 1940-ben 5000 négyzetkilométer, 1941-ben 4000, 1942-ben 6000 négyzetkilométer körül volt. A Szegedtől Kiskunhalasig és Kecskemétiig húzódó térségben például '42-ben a szántók fele víz alá került; néhány községben hónapokig méteres víz állt. A három év összes belvízkára szolid becslés szerint is nagyjából 300

millió pengő – a KSH által korábban idézett adatok fényében, hozzáteve a háború okozta pusztításokat, nem túlzás azt mondani, hogy mindez szó szerint térdre kényszerítette az országot.

A tűzoltóknak ilyen körülmények között is helyt kellett állniuk. A somogy megyei Tab tűzoltói például saját kezűleg gyártott tutajokon vitték a tanulókat az iskolába, és a lakókat a boltig, hogy legalább a szükséges élelmiszereket meg tudják venni.

A szabványosítás egyebek mellett a tűzoltó-egyenruhák kérdésére (amely már a XIX. század végén is újra meg újra előkerült) is született válasz, méghozzá a 64 200 / 1940 B.M. rendelet formájában. Az ország minden tűzoltójára vonatkozó előírások szerint az egyenruha füstszürke (sötétebb szürke) volt, a tisztek számára szürke inggel és nyakkendővel. Szolgálaton kívül tányérsapkát, szolgálatban tábori sapkát – közkeletűbb nevén csákót – kellett viselniük. A különféle tűzoltók közötti megkülönböztetéseket a vállapok színe szolgáltatta: a hivatásosoké tűzpiros, az önkénteseké sötétkék, a köteles (vagyis önkormányzati) tűzoltóké kávébarna, a magán- (vagyis létesítményi) tűzoltóké fűzőld. A rangjelzéseket is egységesítette a rendelet, így téve átjárhatóvá a különféle szervezetek struktúráit.

Sárga csillagok

A második világháború tárgyalása elképzelhetetlen anélkül a szörnyűség nélkül, amit a zsidók üldöztetése jelentett. A történelemkönyvek lapjain sorakozó statisztikák, a deportált és legyilkolt emberek számának ismerete átfogó képet ad arról, mi is történt a kontinensen ezekben az években. Ezek a felfoghatatlan és személytelen adatok azonban néha elfedik a személyes tragédiákat. Történetünket ezért térítsük el egy pillanatra, hogy egyetlen ember életén keresztül nyerhessünk bepillantást a magyarországi zsidók sorsának alakulásába, illetve abba, hogyan érintette mindez a hazai tűzoltótársadalmat.

[A fejezet időrendben végigjárja könyvünk gyakorlatilag majd' egész történetét, és számos olyan mozzanatot tartalmaz, amelyek máshol nem bukkannak fel. Mindennek szimbolikus jelentősége is van, hiszen a Magyar Tűzoltó Szövetség története és egyes kiemelkedő egyéniségeinek életútja számos ponton fonódik össze.]

Dr. Erdély Ernő (Pollák Ernő) 1881. január 14-én született Győrben, Pollák Ede hentes és Fleischmann Rozália fiaként. (A család 1896-ban változtatott nevet Pollákról Erdélyre.) Nem folytatta apja hivatását, inkább értelmiségi pályára lépett, mert a közösség szolgálatát tekintette elsődleges feladatának.

A győri főreáliskolában – a mai, tanulmányi eredmények összesítése alapján előkelő helyet elfoglaló Révai Miklós Gimnáziumban – tanult 1892-től 1900-ig. Erdélyi rendkívül sokoldalú tehetségnek bizonyult már gimnáziumi évei alatt is: jeleskedett szónoklatban és versmondásban, érdekelték a különféle titkosírások, valamint a gyorsírás, és irodalmi ambíciói is voltak.

1900 szeptemberétől lett a városi számvevőség munkatársa, miközben Budapesten jogot tanult az egyetemen, majd 1904-ben a felsőfokú végzettséget is megszerezte államgazdasági számtartásból.

A gyorsírás iránti érdeklődése nem csak múltó hóbort volt: az 1900-as évek elejétől már ingyenes gyorsíró tanfolyamokat tartott a Győri Tisztviselők Köre kurzusán, a Győri Gyorsíró Kör elnöke volt, mintegy 13 évig (1906–1919-ig) oktatott okleveles tanárként a kereskedelmi iskolában, sőt, magániskolát is nyitott 1909-ben. Olyan sikeres volt, hogy a tanítványai országos versenyek győztesei lettek, mint arról a Győri Hírlap 1910. május 18-i számában tudósít:

„Pünkösdkor hirdették ki Szegeden az országos szabatos gyorsíró verseny eredményét, melyben a vidékiek között első helyre kerültek a győriek [...] Említett iskolák gyorsírás tanárai: Erdély Ernő első kereskedelmi [...]”

Gyorsírás

A gyorsírás mára sokat veszített a jelentőségéből, de az írógépek és a hangrögzítés feltalálása előtt kitűnő módszer volt az élőbeszéd valós időben történő rögzítésére. Az íráskészlet is ehhez igazodik: a betűk egyszerűbbek, az írás különleges jelölésmódokat és rövidítéseket alkalmaz – tehát minden adott a tényleg *gyors íráshoz*.

Erdély Ernő az első világháborút is megjárta, a híres 32. honvéd gyalogezred hadnagyaként, és hadirokkantként, szurony- és golyósérüléssel tért haza. (Érdekesség, hogy a budapesti Harminckettesek tere is erről az ezredről kapta a nevét, és itt, a VIII. kerületben található az ezred hősi halottainak emlékműve is.)

Visszatérte után, 1915-ben választotta meg Erdélyt a Dunántúli Atlétikai Club (DAC) elnökévé, aki a megbízatást rendkívül komolyan vette, és nagyon sokat tett a futballklub felfuttatásáért. A csapat 1917-ben már nemzetközi mérkőzést játszott, lelátót építettek, '20-21-ben a DAC lett a Nyugat-magyarországi Labdarúgó Kerület alosztályának bajnoka.

Erdélynek – habár igazi polihisztor volt – a tűzoltás tekinthető a valódi hivatásának. Már korán, 1900 novemberében (érettségi után) lépett be az akkor 30 éves Győri Önkéntes Tűzoltó Tesületbe, ahol sikeres elméleti és gyakorlati vizsga után tűzoltótiszt lett. Már pályafutása elején komoly tűzesetekkel kellett szembenéznie. 1905-ben például a Royal Szálloda súlyos károkkal járó tűzénél is beavatkozott (ami amúgy egy tűzoltó, Marosy Tivadar életébe is került); de ott volt ugyanabban az évben a Duna-parti gabonaraktár tűzénél is.

Hamar felismerte, hogy a Győrött fejlődésnek indult gyáripar az ez utóbbi esethez hasonlók tucatjait produkálhatja még. Éppen ezért nem elégedett meg az addigi tudásával, folyamatosan képezte magát: 1906-ban a hivatásos tűzoltó tiszti vizsgát is megszerezte, Győrben elsőként. Folyamatosan a tűzoltóság fejlesztését tartotta szem előtt, az így megszerzett tudást sem tartotta meg magának: még abban az évben bővített tematikájú tanfolyamot tartott a tűzoltóknak.

1907. szeptember 9-én egy olyan katasztrófa történt, amelyre Erdély már jóval korábban felhívta a figyelmet: leégett a nádorvárosi gőzmalom.

A Back-féle gőzhengermalom

Győrben jelenleg a Malom liget őrzi annak az épületegyüttesnek a nevét, amely a Hosszú utcában állt, és amely 1910 körül már Dunántúl legnagyobb teljesítményű malma volt. A legkorszerűbb eszközökkel ellátott hengermalom a Toma János által 1847-ben megépített gőzmalomból alakult ki, és majd' száz évig termelt. A XIX. század közepén egy ilyen gőzmalom rendkívül modernnek számított: az akkoriiban elterjedt vízimalmokhoz képest egész évben működhetett.

A malom eklatáns példája volt annak a számos veszélyforrásnak, amely az iparosodással együtt jár. A gőzgép és a gyúlékony gabona pora együtt tűz- és robbanásveszélyes elegyet alkotott; nem is beszélve arról, hogy az 1880-as évekre az üzem napi termelési csúcsa elérte a fél tonnát is. Nem csoda tehát, hogy már 1894. november 18-án kazánrobbanásról, és a malom jó részét elpusztító tűzről számolt be a Győri Közlöny:

„[...] Győr lakossága az utcákon és tereken, sőt a szomszédos Szigeten az első pillanatra földrengést vélt felismerhetni, mintha csak a föld ingott volna meg a lábak alatt. [...] Aztán a lakásokban is hallatszott detonáció után ki-ki hanyatt-homlok rohant az utcákra [...] A Back féle hengermalomnak egyik kazánja robbant föl, légbé röpítve az egész magas földszintes kazánházat, vasrészekre tördelve a hatalmas középső kazánt [...]”

Erdély a törvényhatósági bizottságnak 1907-ben felhívta a figyelmét arra a tényre, hogy a technológia túl veszélyes, túl kezdetleges, a tűzoltási felszerelések pedig nem elégségesek, ezért egy tűz esetén *„a tűzoltóság aligha tudná a mai fogyatékos felszerelés és a malom meg nem felelő berendezése mellett megfékezni”* azt. A katasztrófa pedig még abban az évben, szeptember 9-én be is következett, méghozzá emberéleteket is követelve, ahogyan azt a Győri Hírlap aznapi számában olvashatta a lakosság:

„Egyik legrégebbi, – milliós befektetésű – iparvállalatunk, a mely esztendőnként olvasatlanul [számolatlanul] adott lisztet és pénzsegítséget a győri szűkölködőknek, egy óra alatt földig égett. [...] Harmadfél esztendő alatt a harmadik tűzkatasztrófa. Az előző kettőnek is volt emberáldozata, de a mai nyolc emberéletet ragadott el körünkből. [...] Tíz perc alatt, mintha láthatatlan dirigens elosztotta volna a tüzet, lángban állott az egész épülecsoport [...], szinte lehetetlenítve a hozzáférést. [...] Látványának is borzalmas volt az első néhány halálos ugrás a malom legfelső emeletének ablakaiból. [...] Az első benyomás az volt, hogy lisztes zsák fog lerepiülni és a szem nem tudta mindjárt elhinni, hogy a fehér tömeg élő lény. Néhány pillanatig kapaszkodott az ablakdeszkába és azután lezuhant a mélységbe. Hasonlóképpen követte néhány társa s a szerencsétlenek a kövezeten nyomban meghaltak.”

A tragédia tanulságait természetesen nem csupán a szakértők tudták levonni. Már a korabeli tudósításban is megjelent a kézenfekvőnek tűnő fejtegetés: *„Ennél a rettenetes csapásnál meg kell állapodnunk. Győr gyárváros. Azzá akar továbbfejlődni. Tehát e szerint kell berendezkednie. Elég-e a maihoz hasonló veszedelem elleni küzdelemhez a mai tűzoltó-berendezés?”* A válasz nyilvánvaló volt – a városvezetés pedig azonnal lépett. Bizottságot szervezett a tűzrendészeti reformok kidolgozására, és döntés született a hivatásos tűzoltóság felállításáról is – ennek vezetésével pedig Erdély Ernőt bízták meg.

A munkálatok hatására 1908. november 1-jén hivatalosan is megkezdte munkáját Győr város hivatásos tűzoltósága, Erdély Ernő parancsnoksága alatt. A két óravezető, négy csővezető és nyolc általános tűzoltó mellett városi napszámosokat képeztek ki a tűzoltásban történő „asszisztálásra”, a villamos vezetékek oltás közbeni kezelésére pedig a város három villamos szerelőt bocsátott a csapat rendelkezésére.

Erdély szigorú munkabeosztással szervezte meg a tűzoltók napjait: fél nyolckor szolgálatkezdés, a kilenc órai „napindító értekezlet” idejéig testedzés, tízig tűzoltógyakorlatok, tizenegyig a szerek karbantartása. Délután kettő és három között elméleti kiképzést folyt, utána négy óráig a tanultak

A győri gőzfecskendő (fotó: KKM)

ismétlése. Az általános napi beosztás mellett viszont minden napra más témakörben volt elméleti és gyakorlati ismétlés. Így hétfőn fecskendő-, kedden létrakezelést tanultak a tűzoltók, szerdán a vízvezetékekkel kapcsolatos ismereteiket bővítették, csütörtökön mentőgyakorlatot folytattak, pénteken a tűzoltástaktikát gyakorolták, szombaton pedig a tűzoltószereket tisztították. (Vasárnap nem volt szolgálat.) Az ügyelet (tűzország) legalább három főből állt, színházi előadások alkalmával öt vagy hat is lehetett. A hivatásosokat az önkéntesek is segítették – Győrben ezidőtájt csak a létesítményi tűzoltóságok felállítása hibádzott.

Erdély Ernő azzal is tisztában volt, hogy a világ minden gyakorlatozója sem ér semmit korszerű felszerelések nélkül. Az egyik legnagyobb fajsúlyú beszerzés egy gőzfecskendő volt; a gépet még a tűzoltóság megalakulásakor rendelték meg, de csak 1910. május 28-án vehették át (Győri Hírlap): *„Ma délelőtt megérkezett a hivatásos tűzoltóság gőzfecskendője. A gépet, a buda-*

pesti szivattyu- és gépgyár szállította és 8400 koronába kerül. A gőzfecskendő sulya 22 métermázsá; 13 perc alatt hozható működésbe, s akkor négy sugárra ad vizet. A vizszállító képessége 600 liter percenként. A hatalmas gépet a teherpályaudvarról beszállították a tűzörségre.” (Mindehhez érdekes adalék, hogy manapság egy átlagos, nagyjából másfél mázsás kismotorfecskendő ennek a teljesítménynek három-négyszeresére is könnyedén képes.)

1917 végéig az arzenál tovább bővült két autófecskendővel.

Erdély Ernő megbecsültségét és szakmai elismertségét is jól jelzi, hogy 1910-ben a Győri Önkéntes Tűzoltó Testület elnökévé is megválasztották, ráadásul 1910-ben újjászervezte a megyei tűzoltó szövetséget is. Rendszeresen szervezett tanfolyamokat önkénteseknek, heti rendszerességgel képezte az újoncokat, hogy az utánpótlás is rendben legyen.

Bekapcsolódott az országos tűzoltó mozgalomba is, az MOTSZ elnökségi tagja lett. 1912-ben az első kerületi tűzoltó tanfolyamot szervezte meg Győrben, melyet aztán az ország nagyobb városaiban is megtartott. 1928-ban a belügyminiszter – érdemei és kitartó munkája elismerése mellett – kinevezte az országos tűzoltótisztai tanfolyam tanárává.

Mindennek ellenére Erdély soha nem távolodott el a napi teendőktől, és szó szerint embereivel vállvetve, életét kockáztatva vonult egy-egy tűz helyszínére. 1916-ban, a teherpályaudvari tűznél ő maga is súlyosan megsérült. A Győri Hírlap 1916. május 27-i cikke így tudósít erről:

„Ma délután a teherpályaudvaron kigyulladt egy waggon szalma. A nyomban kivonult tűzörség sebes tempóban igyekezett a tűz színhelyére. Mikor az első kocsi a fogháznál befordult, a lovak [...] megijedtek és felborították a kocsit [...] Erdély Ernő tűzoltó parancsnok felső balcombján és derekán komolyabb zuzódást szenvedett, ezenkívül balfüle beszakadt. [...] A komolyabban sérült parancsnok rendelkezése folytán a második szerkocsi kivonult a tűzhöz, ahová azután sebesülése dacára, Erdély Ernő parancsnok is kiment.”

Kitartásának, szakértelmének köszönhetően Európa-szerte jegyzett szakember lett; megkapta a német állam nagyezüst díszjelvényét, az

osztrák elsőosztályú tűzoltó díszjelvényt, I. József pedig koronás arany érdemkereszttel, a tisztikar számára adható legmagasabb kitüntetéssel jutalmazta. A tűzoltó ügy szolgálatáért elismerést kapott az osztrák, a francia, a bosznia-hercegovinai, a horvátország-szlovéniai, valamint a nemzetközi tűzoltó szövetségtől. A brüsszeli egyetem tudományos munkásságát ismerte el azzal, hogy díszdoktorrá avatta 1932-ben.

Számos szakkönyvet jegyzett, kiképezte magát a megelőző tűzvédelem, a tűzoltás és a légótalom terén is. Részt vett az 1912-es szentpétervári, az 1923-as müncheni, az 1924-es nantesi, az 1925-ös salzburgi és az 1930-as bécsi tűzoltó kongresszuson.

Az MOTSZ szakmai munkájában is rendkívül aktívan részt vett: a Tűzrendészeti Közlönyt tíz éven keresztül (1920-tól 1930-ig) felelős szerkesztőként vitte, és számos szócikket is publikált itt, többek között a tűzvizsgálatról és a tűzoltóság megszervezéséről.

Széchenyi Ödönnel baráti viszonyban volt; kiterjedt levelezést folytattak, Széchenyi 1912. október 3-án az invitálására még Győrbe is ellátogatott, ahol ünnepélyes külsőségek között, 300 győri és győr megyei tűzoltó előtt fogadták. Széchenyihez hasonlóan Erdélyt is több külföldi város megkörmövezte: tűzoltó parancsnoki állást ajánlott fel neki a lengyelországi Lódz, Hamburg és Konstantinápoly is, ám ezeket Győr kedvéért mind elutasította.

Ötvenöt évesen, 1936-ban doktorált a pécsi egyetemen irodalomból, témájául Szabó Dezső regényköltészetét választotta.

A rengeteg kitüntetés, elismerés, a sok évtizedes szakmai munka sem menthette meg azonban a harmincas évek vége felé eluralkodó antiszemita tizmustól és az ennek nyomán bevezetett ún. zsidótörvények hatásától.

Zsidótörvények

Az összefoglaló néven „zsidótörvényekként” emlegetett törvénycikkelyek három lépcsőben voltak hivatottak a zsidó származású magyar lakosság ellehetlenítésére, és mintegy megágyaztak a későbbi deportálásoknak is.

Az első, 1938. XV. törvénycikk „a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról” címszó alatt a zsidók arányát a sajtó-, film-, színművészeti, valamint az ügyvédi, mérnöki és orvosi kamarákban, valamint a tíznel több értelmiségi alkalmazottat foglalkoztató vállalatoknál 20%-ban maximalta.

A második, 1939. IV. törvénycikk már kimondotta a „zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozása” céljából született. A jogszabályban foglalt definíció egyfajta bizarr elegye volt a faji és a vallási hovatartozás meghatározásának. Eszerint zsidó volt, aki saját maga, legalább egy szülője, vagy legalább két nagyszülője az izraelita felekezet tagja volt. A törvény alól igen bonyolultan meghatározott, szűk csoportok felmentést kaptak, de a magyarországi zsidóság túlnyomó többségét teljes mértékben a hatálya alá vonta.

Végül a harmadik, 1941. XV. törvénycikk („a házassági jogról szóló 1894: XXXI. Tc. kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi intézkedésekről”) már egyértelműen fajvédelmi motivációjú volt, megtiltotta a zsidók és nem zsidók közötti házasságot.

Erdély számára az 1938-ban bevezetett első zsidótörvény még nem okozott olyan mértékű hátrányt, hogy munkáját ne tudta volna folytatni. Csak-hogy a háború előrehaladtával egyre inkább változó magyarországi közhangulatból, valamint másodkézből származó információkból már ő is ki tudta következtetni, hogy ez csupán az első lépcső. Hogy pontosan milyen okokból – talán a „kiszorítását” megelőzendő, elővigyázatosságból, vagy a háború miatt –, de már 1939-ben megkezdte szakmai visszavonulásának előkészítését.

Az MOTSZ elnöksége meglehetősen optimista hangvétellű hivatalos levélben válaszolt Erdély visszavonulási szándékára.

„Kedves Ernőkém! Meglepetéssel hallottuk, hogy a szövetségi munkájától teljes vissza akarsz vonulni. Ezt az elhatározásodat – valószínűleg – azért nyilvánítottad, mert a valóságos helyzetről tudomással nem bírtál.

A helyzet az, hogy a Te munkásságodat a szövetség meg akarja tartani; miután az úgynevezett zsidótörvény rendelkezéseit még nem ismerjük, nem akartunk Téged kitenni egy esetleges későbbi csalódásnak és ezért nem történt meg a Te titkári megbízatásod sem. A zárt elnökségi ülésen, amikor az általad is ismert határozatot az elnökség megszavazta, ... melléd állt, mert ... a Te munkásságodra szüksége van Most ... neked nem szabad bennünket cserbenhagyni, hanem meg kell várni a zsidótörvény rendelkezéseit és csak ezután dönteni elhatározásodról.

Nagyon kérünk ezt a hozzánk juttatott döntésedet, amelyről nem hiszünk, hogy végleges lenne, elfogod halasztani addig, a zsidótörvény rendelkezései ismeretek lesznek, illetve míg az újonnan megalkotandó zsidótörvény módot fog Neked adni arra, hogy a szövetségben azt az érdekes munkásságodat fejtse ki, amit eddig kifejtettél.”

Sajnos, mint az már 1939. május 5-én kiderült, a második zsidótörvény sokkal súlyosabban érintette a zsidóságot, beleértve Erdélyt is, mint azt az MOTSZ illetékesei elképzelték. A törvényt eredetileg még az 1938. május 14. és 1939. február 16. között fennálló Imrédy-kormány idején terjesztették be, de már Teleki Pál miniszterelnöksége idején fogadta el az országgyűlés. Hatása (az első zsidótörvénnyel kombinálva) komoly anyagi veszteségeket okozott a zsidóságnak, különösen a kis- és középpolgárságnak. Magyarországon több mint 90 ezren elvesztették az állásukat, amivel – az érintett családtagokat is beleértve – nagyjából 220 ezer ember életkörülményei romlottak jelentősen. A dolog iróniája, hogy a hadigazdaság zökkenőmentes működése érdekében a törvényeket nem hajtották végre maradéktalanul, hiszen az, ha a gazdaságból hirtelen ennyi szereplőt „kivonnak”, a magyar állam számára is jelentős érvágás lett volna. Megjelentek a „strómanok”, vagyis az olyan nem zsidó családtagok, ismerősök, barátok, akik hajlandóak voltak jó pénzért hivatalosan a nevükre venni és színleg működtetni a

vállalkozást, amely így kikerült a zsidótörvény hatálya alól. A hatóságok sok esetben ezt megtúrták annak érdekében, hogy a termelésben és a kereskedelemben ne legyenek túl nagy fennakadások.

A nyilvánosság szemében azonban a zsidó származás egyfajta vörös posztóvá vált, amely gyakorlatilag érvénytelenített minden addigi érdemet, egyéni teljesítményt, erényt. A tűzoltóságok ugyanúgy keresztűzbe kerültek, mint minden, fontos közfeladatot ellátó intézmény – Erdélynek pedig mennie kellett.

A harmadik zsidótörvény a Bárdossy-kormány alatt, 1941. augusztus 8-án lépett hatályba. A törvény náci terminológiával operáló rendelkezései megtiltották a zsidók és „nemzsidók” közötti házasságot, mi több, büntették a szexuális kapcsolatot is. A törvény azonban nem gyakorlati, hanem szimbolikus értelemben volt vízválasztó: a magyar állam teljesen feladta saját állampolgárai egy részét, őket sokadrendűnek bélyegezte, és megnyitotta az utat a deportálások felé.

Erdély Ernőt is ugyanez a sors érte el: 1944. március 19. után elhurcolták, koholt vádakkal elítélték, majd pár hónapnyi fogvatartás után a győri gettóba került át. Deportálás előtt ötödmagával a győri vagongyárba vezényelték fizikai munkára; a megalázást úgy tetézték, hogy Erdélynek a főparancsnoki egyenruháját kellett viselnie. Ezek után deportálták az auschwitz-birkenai koncentrációs táborba, ahol a feleségével együtt 1944. június 18-án halt meg.

Erdély Ernő története az MOTSZ „újjászületésének” évében, 1990-ben folytatódott tovább: ekkor, a Győri Önkéntes Tűzoltó Egylet alapításának 120. évfordulóján avatták fel a győri városi tűzoltóság épületében elhelyezett mellszobrát, Varga F. András alkotását. 2004-ben Erdély fia, Erdély Miklós hozott létre alapítványt a jeles tűzoltók elismerésére.

Az utókor hálája 2011-ben nyilvánult meg legjobban: 2011 májusában, Szent Flórián ünnepén a győri tűzoltó laktanya felvette dr. Erdély Ernő nevét.

Csapataink harcban állnak, az ország lángokban

Magyarországon a háború előrehaladtával a tűzrendészet terén egyre komolyabb problémákkal kellett szembenézni, hiszen idővel hazánk katonai szerepvállalása is egyre fajsúlyosabbá vált. Az 1941. június 26-i, Szovjetuniónak küldött hadüzenet után a német hadvezetés egyre inkább támaszkodni kívánt szövetségeseire, és az év végén bejelentették igényüket a magyar erősítésre is. Az 1942 januárjában összeállított második magyar hadsereg létszáma például meghaladta a kétszázezer főt; a katonai szolgálat rengeteg tűzoltóságot érintett. Ekkorra már sok kistelepülésen csak a hadköteles korból kiüregedett tűzoltók maradtak. Tovább rontott a helyzeten, hogy a zsidó lakosságot már jóval korábban korlátozták a szolgálatteljesítésben. A somogy megyei Tabról – ahol a lakosság mintegy ötöde zsidó volt – származó feljegyzések alapján például minden zsidó származású embernek tilos volt tűzoltó egyenruhát viselni.

Az MOTSZ eleinte – igazodva a honvédelmi minisztérium kéréseihez – igyekezett tartani a hazafias lelkesedést az itthon maradt tűzoltókban. Csatlakoztak például a „füsttelen napok” elnevezésű programsorozathoz, és az 1942. augusztus 12-én rendezett országos gyűjtés eredményeképpen mintegy egymillió szál cigarettát küldtek a keleti fronton harcoló alakulatokhoz.

Füst nélkül

A füsttelen nap ötlete jóval korábról, 1915-ből származik, akkor a hadirokkantak számára szervezték meg; lényege, hogy egynapi dohányáru költségét befizetve bárki támogathatta azt az alapot, amely a sebesült katonák támogatására jött létre. A második világháborúban a füsttelen nap arról szólt, hogy a hátszág anyagi és morális támogatást nyújtson a harcoló alakulatoknak. Aki részt vett az akcióban, az egy „füstmentes napot” tartott, és az így megspórolt dohányárut (vagy pénzt) felajánlotta a fronton levő katonáknak.

1943-ban aztán újabb gyűjtés során mintegy 40 ezer pengő értékben gyűjtöttek cigarettát, 86 ezer pengő értékben téli ruhaneműt. (Egy kiló ser-téskaraj ekkoriban kb. 5 pengőbe került.)

Az ehhez hasonló nagyszabású gyűjtések általánosak voltak az országban ekkoriban; a helyzet keserű iróniája azonban, hogy az adományok java része a már 1942-ben jelentkező ellátási problémák miatt sosem ért ki a frontra. Különösen a téli ruházatra lett volna nagy szükség: a kemény, mínusz harminc-harmincöt fokos orosz télben a Don-kanyarban harcoló alakulatok rengeteget szenvedtek.

1943-tól már egyre több létjogosultsága volt a légoltalmi ismeretterjesztésnek. Még ebben az évben megjelent a „Kárelhárító működési szabályzat tűzoltóság számára” c. kiadványsorozat, négy füzettel: Általános elvek, Tűzoltás, Műszaki mentés, Gázvédelem.

Szükség is volt rá, hiszen 1944-re már Magyarország légtérében is adáz harc tombolt: az amerikai és brit bombázók és vadászgépek időről időre ösz-szecsaptak a magyar vagy német vadászgépekkel. Számos légi győzelem kapcsolódik a magyar vadászpilóták nevéhez, a civil lakosságnak a dicső-ségből azonban nem, csak a bombákból jutott. A magyarországi célpontokra 1944. április 3-tól 1944. augusztus 31-ig több mint 52 ezer romboló és majd' 43 ezer gyújtóbomba hullott, ami hatalmas pusztítást vitt végbe. Nem is beszélve arról, hogy nagyjából 4-5 ezerre tehető azoknak a bombáknak a szá-ma, ami a becsapódáskor nem robbant, így később is veszélyt jelentettek.

A légvédelem nem mindenütt állt a helyzet magaslatán. 1944. április 3-án egy több mint 450 darab B-24 és B-17 típusú bombázóból álló kötelék, melyet 137 vadászgép kísért, bombázta a budapesti rendező pályaudvart, valamint a Csepel/Tököl repülőgépgyárat. A támadók vesztesége alig több mint 10%-os volt (összesen 56 bombázó semmisült vagy rongálódott meg), ugyanakkor a bombázást megakadályozni vagy megzavarni nem sikerült.

1944. június 2-án Debrecen, Miskolc, Kolozsvár, Szeged, Szolnok, Nagyvárad pályaudvarainak bombázása felért egy könnyed gyakorlattal,

B-24 Liberator típusú bombázó a Csepel-sziget felett (1944) Fortepan

mivel a magyar légvédelmi ütegek lőszer hiányában némák maradtak.

Azokon a helyeken, ahol nem volt légvédelem, vagy technikai okokból nem lépett működésbe, a pusztítás jelentősnek bizonyult, a tűzoltóknak pedig rengeteget kellett küzdeniük a lángokkal, még hozzá nem szokványos körülmények között. Egy törzstűzmester [1946 előtt használatos tűzoltói rendfokozat – a szerző] jelentéséből tudjuk, hogy a (békés)csabai vasútállomás környékén 1944. szeptember 21-én egy 100x300 méteres területet szőnyegbombáztak az átrepülő gépek, amelynek során több mint 600 bomba csapódott be. A támadás alig 3-4 percig tartott, a kivonuló harmincegy tűzoltó és száztizenkét légoltalmi szolgálatos másnap délig dolgozott a műszaki mentésben. Az állomást és környékét gyakorlatilag porig rombolták a bombák; ezek mellett száz lakóház súlyosan, háromszáz pedig kisebb mértékben károsodott.

Ami ennél is rosszabb: november 1-jén este negyed nyolckor és fél kilenckor a németek két hullámban gyújtóbombákkal szórták meg a várost. A tűzoltóság ekkorra gyakorlatilag az utolsó erejét vetette latba. Laktanyáját

és garázsait a szovjet katonaság műhelynek foglalta el, a tisztek elmenekültek, a tűzoltók pedig a felcsapó tüzekhez lófogatú szerekkkel tudtak csak kivonulni, mert az üzemképes gépjárműveket a magyar és a szovjet katonaság lefoglalta. Az első találatok fellángolása után ennek ellenére már úton is voltak – a második bombázási hullám az úton érte őket, ahol még fedezékbe húzódni sem tudtak.

A légmentesítési intézkedések azonban, főleg a fővárosban, sikereket is elkönyvelhettek. A legnagyobb, Budapest ellen intézett bombatámadás során, amely 1944. július 2-án zajlott, a kitelepítéssel felkészített Csepelen például egyetlen halott sem volt, míg a belső kerületekben – ahol a felkészülés nem történt meg – háromszáztizen veszítették életüket.

Egy történet (ideiglenesen) véget ér

A háború utolsó időszakában az országnak súlyos károkat okozott, a tűzoltóságokat pedig sok helyen szétzilálta. Nehéz azonban egyetlen drámai befejezést találni könyvünk – és történetünk – második fejezetéhez: a tűzoltóknak hónapokon, éveken keresztül kellett méltatlan körülmények között dolgozniuk, hajmeresztő helyzeteket megoldaniuk. Nem csupán a bombázások okozta pusztítás jelentett nekik nagy kihívást: az ország különböző részein a szegénység, az eszközhiány, a ki- és bevonuló csapatok mind óriási akadályokat gördítettek eléjük.

Szegeden például 1944. december 22-én a tűzoltó főparancsnok egy jelentésben arról panaszkodott a polgármesternek, hogy a színház épületébe két család beköltözött, és huzamosabb ideje ott lakik. Ráadásul – mintha ez nem lenne elég –, az előadások után a dolgozók nem áramtalanítják az épületet, ami miatt jelentős a tűzveszély, viszont a tűzoltóság nem rendelkezik megfelelő oltóeszközökkel. Az, hogy a szovjet katonák az előadások alatt folyamatosan dohányoznak, és ezt felszólításra sem hagyják abba, már tényleg csak hab a tortán.

Pont a bevonuló szovjet katonaság miatt a nyilas vezetés sok helyütt rendelte el a kiürítést, ami kiemelten vonatkozott a tűzoltókra is, hiszen hasznos tudásnak és felszerelésnek voltak birtokában. Az ilyen kiürítések miatt jelentős mennyiségű tűzoltófelszerelés került ki az országból, veszett el útközben, vagy ment tönkre. A nyíregyházi tűzoltók például 1944. október 20-án este családjaikkal és felszereléseikkel – tűzoltó gépkocsikkal, lóvontatású szerekkel – hagyták el a várost, és hosszú út után végül Ausztriában, Berg községben találtak menedékre. Itt ugyan ki tudták várni a háború végét, azonban az amerikai hadsereg hadizsákmányként lefoglalta a tökéletesen karbantartott, és a hazatérésre előkészített tűzoltószereket és gépkocsikat.

Pécsen ennél sokkal drámaibb volt a helyzet: 1944. november 27-én az újonnan kinevezett tűzoltó parancsnok és a városba érkezett nyilas tanácsnok együtt utasították a tűzoltókat az evakuálásra. Amikor pedig azok megtagadták volna a parancsot – mint ahogyan azt az egykori szolgálatvezető, Kalotai József harminc évvel későbbi visszaemlékezéséből megtudhatjuk –, fegyverrel fenyegették őket:

„[...] dr. Várnagy Elemér nyilas tanácsnok előrántotta pisztolyát és kijelentette, hogy akik nem hajtják végre az evakuálási parancsot, azokat lelövi. Ez megtette a kellő hatást, és a megfélemlítést tovább fokozta az, hogy órként minden kocsira egy-egy nyilas került. A gépkocsikra minden mozgatható és értéket jelentő dolgot, a teljes irattári anyagot, a szolgálati könyveket, stb. felrakták és a gépjárműszlop dr. Várnagy és Milasin vezetésével Kaposváron, Muraszombaton, Libnitz-en keresztül haladt Marburg irányába.”

Kecskeméten a kiürítés során minden tűzoltósági felszerelés az ország nyugati részébe került, így 1944. november 22-én az új, mindössze négyfős tűzoltóság szomorúan rövid leltárt állíthatott össze. Volt összesen egy hiányos mozdonyfecskendőjük, de nem volt hozzá lovuk és kocsijuk; akadt egy szerkocsijuk, amin viszont egy létrát, négy vasvillát és két lapátot leszámítva nem volt semmi.

Fecskendők

A kocsifecskendő egy kocsikeretre felszerelt, kézi működtetésű fecskendő, melyet lóval vontattak a helyszínre. A mozdonyfecskendők (helyesebben mozdonyítható, azaz mozgatható fecskendők) abban különböznek ettől, hogy maga a fecskendő a kocsikeretről levehető. Így a szerkezet közelebb helyezhető például a kút vízfelületéhez, növelve ezáltal a szívómélységet; valamint sokoldalúbban bevethető, mint a kocsifecskendő.

A kecskemétiak 1944. október 29. és december 7. között harmincegy alkalommal vonultak ki tűzhöz, ahol azonban szó szerint innen-onnan (javarészt az orosz katonaságtól vagy éppen a lakosságtól) kölcsönként eszközökkel kellett tüzet oltaniuk. Két alkalommal például – mert bár fecskendőjük volt, tömlőjük nem – vödörkebe töltött homokkal fojtották el a lángokat. Amíg az orosz katonai parancsnokságtól nem kaptak lovakat december 14-én, még az időközben beszerzett kocsit is maguk vontatták.

Amikor a háború véget ért, az ország, és vele a tűzvédelem is, romokban hevert. Magyarországon a II. világháború előtt több mint ötszáz gépjárműfecskendő és egyéb gépjármű, illetve több mint ezerötyszáz kismotorfecskendő volt. A háború után összesen hét (!) gépjárműfecskendő és kétszázharminchárom kismotorfecskendő maradt az országban.

A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség szempontjából szó szerint fordulópontot jelentett 1945: az Ideiglenes Nemzeti Kormány október 30-án kiadott, 10 280 / 1945. számú rendeletével megszüntette az MOTSZ-t és a megyei tűzoltószövetségeket.

Hetvenöt évnyi történet szakadt meg – igaz, ideiglenesen, de nagyon hosszú időre.

III. fejezet: 1945–1990

Tűzoltók, válságban

A háború gyakorlatilag térdre kényszerítette a magyar tűzoltóságokat. Szinte minden szervezet ember-, pénz- és eszközhiánnyal küzdött. Az önkormányzati és üzemi tűzoltóságok legénységéből sok esetben annyian hiányoztak, hogy egyszerűen képtelenek voltak ellátni a feladatukat. (Az üzemi tűzoltóságok esetében ráadásul nem volt ritka, hogy maga a gyár szenvedett súlyos károkat, így gyakorlatilag nem volt mit védeni.) Az önkéntest tűzoltó testületek is komoly gondokkal küzdöttek, hiszen számos egyesületi tag sorsáról sokáig nem volt biztos információ. A somogy megyei Tabon a helyi feljegyzések szerint például a negyvenkilenc testületi tagból az 1945-ös (újra)alakuló ülésre mindössze huszonhetet sikerült meghívni, ebből azonban heten kényszerültek katonai szolgálat (vagy egyéb okok) miatt távolmaradni. És az ország más tájain sem alakult lényegesen jobban. Ráadásul a háború borzalmai által demoralizált lakosság sok esetben – érthető módon – nem vetette magát olyan hévvel a szolgálatba, mint régen. Az 1947. augusztus 1-jén működését megkezdő országos tűzoltó-főparancsnokság vezetője, Bóday Antal vezérőrnagy például a következőket mondta az akkori közállapotokról: *„Kiszállásaim alkalmával és a beérkezett jelentésekből azt állapítottam meg, hogy a községi tűzoltóságok tagjai az előírt gyakorlatokon és elméleti foglalkozásokon nem jelennek meg teljes számban és az előjáróiknak nem engedelmeskednek.”* A magyarországi közállapotokat, például a súlyos pénzügyi válságot ismerve azonban nem meglepő, hogy szinte mindenkit jobban foglalkoztattak a megélhetési problémák, mint a testület munkájában való részvétel.

Pénzügyi válság

Ahogy azt már korábban is említettük, a háború után a pengő inflációja olyan mértékűvé vált, hogy azt a magyar kormány egyetlen módon tudta csupán megfékezni: egy új valuta bevezetésével. A háborús kiadások, a laza költségvetési fe-

gyelem, az óriási pusztítás mind hozzájárultak ahhoz, hogy a fizetőeszköz értéke elképesztő mértékben kezdett romlani. 1945. december 19-i rendeletében a Tildy Zoltán vezette kormány még megpróbálkozott az ún. vagyondézsma bevezetésével, ami mai szemmel nézve hihetetlenül agresszív intézkedés volt: az ezer, tíz- és százezer pengős bankjegyeket csak a névértékük háromszorosáért vásárolt és a bankókra felragasztott bélyeggel lehetett forgalomban tartani.

Az intézkedések azonban szinte semmilyen hatással nem voltak az infláció ütemére, így 1946. augusztus 1-jén a kormány kénytelen volt bevezetni a forintot. A lépéssel kapcsolatos hatást a legjobban Mizárik István ikonikus fotója jeleníti meg: ezen egy utcaseprő söpri össze az utcán heverő pengős bankjegyeket a forint bevezetése után nem sokkal. A hivatalos átváltási ráta szerint egy forint négyszázezer-kvadrillió pengőt (a négyes után összesen huszonkilenc nulla ááll!) ért, ez azonban csak elméleti érték volt – a döntéssel a korábbi készpénzállomány a szó legszorosabb értelmében a szemétben végezte. (Az adópengő technikai értelemben forgalomban maradt, de csupán egy néhány hetes átmeneti időszakban, és akkor is csak váltópénzként működött.)

A kezdeti időszakban tehát a munka dandárja a hivatásos tűzoltóságokra maradt. Az erről az időszakról szóló beszámolók igen tanulságosak – Solti László nyugalmazott tűzoltó őrnagy 1965-ben például így emlékezett vissza a budapesti hivatásos tűzoltóság első, háború utáni napjaira:

„1945 első hónapjaiban nehéz időket éltünk át. Csaknem minden felszerelésünket Nyugatra hurcolták. A laktanyában a legmostohább körülmények között tengődtünk, gyakran négy-öt kilométerre kötelek segítségével vontattuk a targoncákat, száználmas alakulatunk a kőtorlaszok és egyéb akadályok között fáradtan érkezett meg. Így vonultunk egy pincetűzhöz is a Múzeum utcába, de vajmi kevés reménnyel, mert a kismotorhoz nem volt üzemanyagunk. A sűrű füst már az utcát is elborította, amikor a szovjet városparancsnok 50 liter benzint küldött. Így már megkezdhattuk az oltást és két óra alatt be is fejeztük. Már be akartunk vonulni, amikor egy szovjet katona jött hozzánk azzal, hogy Zamercev tábornok, az akkori

városparancsnok, hívhatja a „nacsalnikot”, kis idő múlva 7-7 kenyeret, konzervet, cigarettát és préselt kávét, valamint még két kilo kristálycukrot kaptunk, ugyanis éppen heten dolgoztunk a tűznél. Márciusban már négy őrségünk került olyan állapotba, hogy kisebb lakástűznél kismotorral és kéziszerszámokkal egyáltalán kezdetett valamit.”

Budapesten tűzoltónak lenni amúgy is különösen nehéz dolog volt, különösen igaz ez az ún. tűzoltó tűzszerészekre, akik mostoha körülmények között hatástalanítottak elképesztő mennyiségű fel nem robbant bombát. Az adatok szerint a fővárosban munkálkodó tűzszerészek 1944. június 21. és 1946. október 1. között összesen 180 ezer különböző robbanótestet hatástalanítottak – ez 150 vagonnyi anyag! Vegyük ehhez még hozzá, hogy Teasdale Ottó tűzoltó főparancsnok csupán 1945. július 15-én jelentette a polgármesternek, hogy a tehergépkocsijuk elkészült – értsd: innen-onnan összeszedett alkatrészekből működőképessé tették –, ezért a hatástalanított robbanóanyagot *el is tudják szállítani*. Egészen odáig gyakran előfordult, hogy a romos laktanyából a fővárosi tűzoltók a saját maguk által vontatott targoncán szállították a nyolcszázas kismotorfecskendőket a kilométerekkel arébb lévő tűzhöz.

Ez, mármint az általános gépjárműhiány, amúgy jellemző volt az egész országban. Magyarország és az USA kormánya között létrejött áruhitel-szerződés keretében ugyan érkezett huszonöt GMC nagyteherautó és húsz Dodge platós kisteherautó az országba, de ez még „szépségtapasz-

Utcaseprő takarítja el az értékelten pengőt (Mizárik István fotója, 1947)

nak” is kevésnek bizonyult. A tűzoltóságok szerte az országban gyakorlatilag meglévő roncsokat alakítottak át vagy hoztak működőképes állapotba.

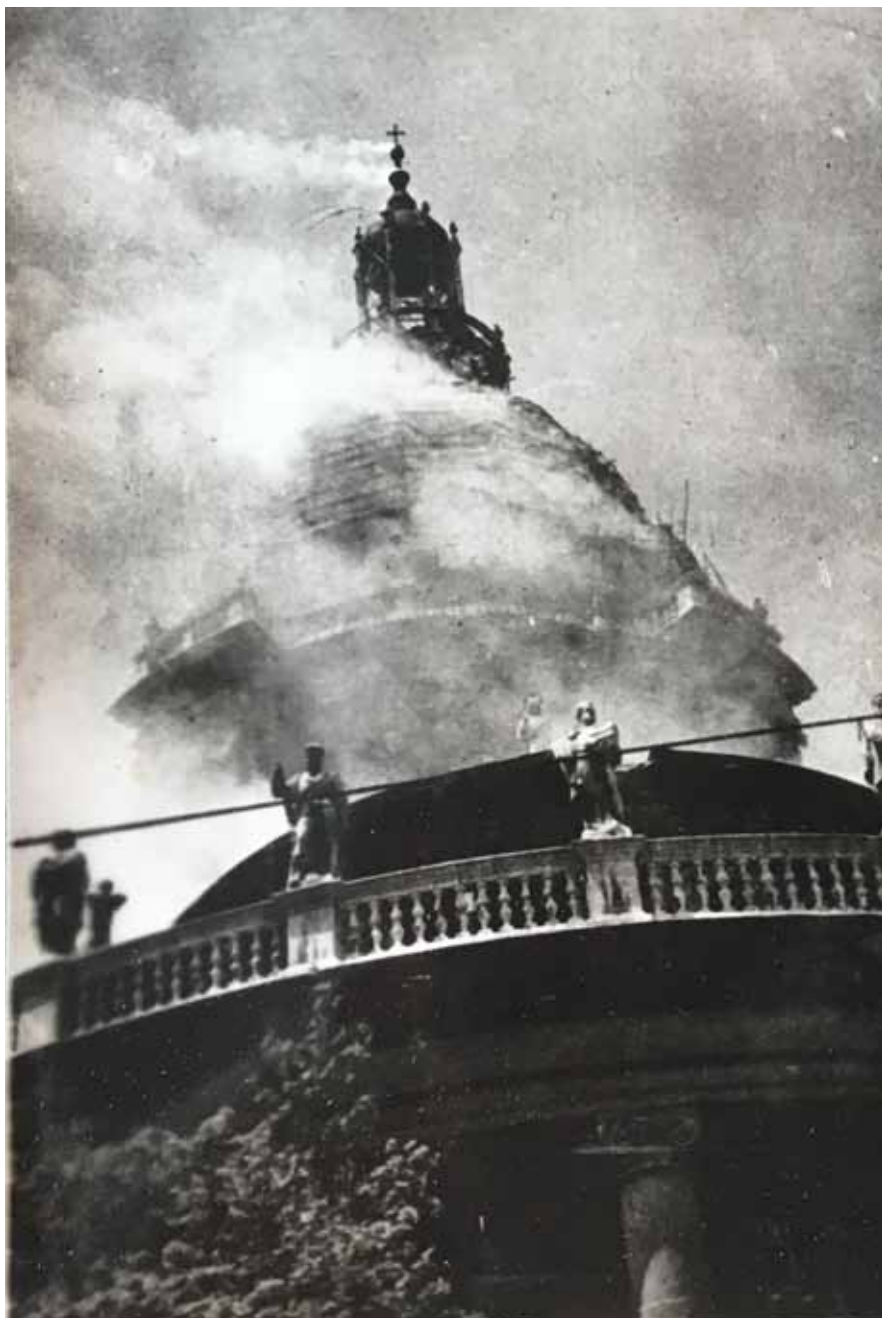
Szükség is volt rá: a háború utáni káoszban, az át- és újrászervezések, a pénzügyi válság, az általános létbizonytalanság miatt gyakoriak voltak a komoly tüzesetek. Az egyik legnagyobb hírveréssel Magyarország ikonikus épülete, a Bazilika tüze járt, amely egyszerre volt példája a mostoha körülményeknek és annak, hogy a magyar tűzoltók milyen jól helytálltak ilyen helyzetekben is.

A tűzoltást Szilvay Kornél, sokat tapasztalt veterán tűzoltótiszt és felaláló vezette, aki előző fejezetünkben is említést nyert egyik találmánya, a poroltó okán. A tűzhöz a hivatalos adatok szerint – a belügyminisztérium sajtóosztályának tájékoztatása alapján – 120 fővel és összesen kilenc gépjárműfecskendővel vonult ki a tűzoltóság, és szinte azonnal megkezdték az oltást. Az MTI-nek eljuttatott tudósítás azonban egy ponton magyarázkodásra kényszerült, mert a tüzet szemlélő tömegnek az a benyomása támadt, hogy az oltás vízhiány miatt nem halad. A magyarázat szerint a tűzoltóság *„sugarait a templomon belül vitte fel a magasba és ez [...] téves megítélésre adott alkalmat egyesek részéről”*.

A körülbelül 85 méteres torony belülről történő oltása ismeretében még nagyobb bravúr, hogy az épületben nem keletkezett vízkár. Szilvay ugyanis előrelátóan gondoskodott az értékes freskók védelméről, és bár az oltáshoz jelentős mennyiségű vizet használtak el, a víz nem károsította sem az épületet, sem a műtárgyakat. Szilvay még arra is gondolt, hogy a kupola pilléreinek mélyedéseiben meggyűlt vizet egy kismotorfecskendővel kiszivattyúzzák.

Az MTI 1947. június 20-i (tehát aznapi) hírében erről ugyan nem emlékeznek meg, de a közlemény jó leírást ad az esemény kezeléséről (külön érdekes annak kihangsúlyozása, hogy az oltás rendőri koordinációval történt):

„[...] Délben 12.30 órakor a helyzet a következő: a kupola egyes elhamvadt és égő részei beomlottak a templom kövezetére, de a templomban a tüzet azonnal lokalizálták. Megtették a megfelelő óvintézkedéseket a tűz továbbterjedése ellen. [...] A

A budapesti Szent István-bazilika tüze, 1947 (fotó: KKM)

templom bal hajója fölötti tetőrész ég. A tűz átcsapott néhány környező ház tetejére, de ott rendőrségi felügyelettel civilekből regrutált tűzoltóknak sikerült a tüzet a tetőkön nyomban eloltatiok. [...] Délután fél 2 órakor a tüzet a tűzoltó és rendőri készülésnek Simon Ferenc rendőrezredes irányításával sikerült lokalizálniok. A templomban semmi belső kár nem történt, a belső kupola csaknem teljesen ép, a freskók sértetlenek. A padokat és a szőnyeget is idejekorán biztonságba helyezték. A tüzet megtekintette kíséretével együtt Zamercev orosz városparancsnok és felajánlotta segítségét. Erre azonban nem volt már szükség.”

A korabeli, meglehetősen hiányos adatok szerint ebben az időszakban Budapesten egyébként jobb volt a helyzet, mint az ország legtöbb pontján. Néhány nagyvárost – Szegedet, Gyórt, Debrecent – leszámítva nem voltak gépjárműfecskendők. Ráadásul a meglévőkben sem volt sok köszönet: ezek jellemzően sérült, elavult, gyakran roncsokból összetákoltszerkezetek voltak, sokszor az is nagy teljesítménynek bizonyult, ha 10-20 km-t meg tudtak tenni velük komolyabb gondok nélkül. Gépezetes tolólétra az egész országban fél tucat volt: négy a fővárosban, egy-egy Szegeden és Győrben, de az esetek többségében ezek gyakorlatilag használhatatlannak bizonyultak.

Az egyedüli, amiben nem szenvedtek hiányt a tűzoltóságok, a kismotorfecskendők voltak: a teljes készlet 621 darabra rúgott, ezek hetven százaléka ráadásul üzemképesnek is bizonyult.

Átszervezések

Az egyéni bravúrok és az erőn felül teljesítő tűzoltók erőfeszítései ellenére egyértelmű volt, hogy a helyzet tarthatatlan. Különösen a termelésre sebtében visszaállított gyárak – ahol a tűzbiztonság finoman szólva is hagyott maga után kívánnivalót – voltak ebből a szempontból problémásak. 1947. július 31-én például a Ganz Vagongyár telepén kiömlő kénsav miatt gyulladt ki a raktárszín; 1947. július 22-én a Neményi Testvérek Papírgyár Rt. telephelyén keletkezett mintegy hárommillió forintos kár egy gyújtogatás miatt kiütött tűzben. 1947. szeptember 21-én az akkor még önálló nagy-

községben, Albertfalván (jelenleg Budapest XI. kerületének része) ütött ki tűz a Loden posztógyárban, 25 millió forint kárt okozva. Alig négy nappal azelőtt Pécsen égett le a Sopiana Gépgyár, mintegy 120 munkást téve munkanélkülivé. Ennek kapcsán a helyi újság, az Új Dunántúl 1947. szeptember 19-i számában „Állandó tűzveszély a pécsi üzemek egész sorában” címmel egy kéthasábos publicisztikát szentelt a közállapotoknak:

„Itt megjegyezte [Vörös László] iparfelügyelő, és mi is feltétlen fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a tűzrendészet terén mutatkozó hanyagság nem elszigetelt jelenség a pécsi üzemek körében. Így például a Mauther Olajgyár már többszöri sürgetés ellenére sem szerzi be a szükséges tűzoltófelszerelést. Tudomásunk van arról is, hogy Csányosztrón a Dendra fatelep területén egy vödör sincs, mellyel esetleg vizet lehetne hordani [...] a Zsolnay gyárban a tűzvédelmi berendezések nem hogy biztonságot, de még biztatást sem nyújtanak.”

Az ipartelep-tüzek olyan mértéket öltöttek, ami kormányzati szinten is feltűnt. Az MTI által 1948. január 13-án leadott közlemény részletesen kitér az erre adott válaszlépésekre is.

„Az elmúlt év nyarán történt hatalmas gyári és ipartelepi tüzesetek arra az elhatározásra késztették a belügyi kormányzatot, hogy az ipartelepek tűzvédelmét újjászervezze. Ennek biztosítására az illetékes tényezők még a tüzesetek idején megtették a szükséges intézkedéseket, most pedig sor került az ipartelepeken szolgálatot teljesítő tűzoltóság élet-hivatásszerű átszervezésére s az alkalmazott tűzoltók egységes kiképzésére.

Ennek biztosítása céljából Rajk László belügyminiszter Ujpesten központi tűzoltóiskolát szervezett és arra száz hallgatót vezényelt. A hallgatók a szigorú katonai kiképzésen felül a legorszerűbb szakkiképzésben részesültek. [...] A tűzoltóiskolát végzett tűzoltók elsősorban az államosított NIK [Nehézipari Központ] vállalatok tűzoltóságának pótlására, illetve kiegészítésére hivatottak. A nyolchetes tanfolyam alatt elsőrendű kiképzésben részesülnek, majd [...] az ország különböző pontjain, gyári és ipari telepekre vezénylik őket.”

Az alapok

A magyarországi, háború utáni időszakban az újjáépítés a közigazgatás át-szervezésével kezdődött. Az első két jogszabály a témában (A közigazgatás ideiglenes rendezéséről szóló 14/1945. M.E. számú rendelet, illetve az azt módosító 1.030/1945.M.E. számú rendelet) kimondta, hogy minden esetben a háború előtti önkormányzat számít alapnak, a területi tagozódás pedig a „község, járás, megye” elvet követi.

A tűzrendészet és a tűzoltóságok újjászervezését a 10.280/1945. M.E. számú rendelet szabályozta. Ez nem csupán az MOTSZ létét, de az addigi munkáját is megkérdőjelezte: egy kivétellel hatályon kívül helyezte ugyanis az 1936. évi X. törvénycikket. (A biztosítók továbbra is járulékfizetésre voltak kötelezve, ez volt a kivétel.) Tűzrendészeti hatóságként – elsőfokon – kis- és nagyközségben a járási főjegyző, megyei városban a polgármester, törvényhatósági jogú városban a polgármester által kijelölt tisztviselő, Budapesten a kerületi előjáró járhatott el. Másodfokon a törvényhatóság első tisztviselője, harmadfokon pedig a belügyminiszter következett.

Természetesen a háttérben gőzerővel folyt az 1945-ben új alapokon megszervezett, de két-három évvel később itt-ott még mindig létszámhiánnyal küzdő tűzoltóság államosítása. Az erről szóló 5090/1948. Korm. rendelet arról intézkedett, hogy állami tűzoltóságok szerveződjenek minden törvényhatósági jogú és megyei városban, illetve a tizenötezer főt meghaladó lélekszámú községekben. Az ennél kisebb községekben csak indokolt esetben (például a már vázolt helyzetekben, egy-egy nagyobb üzem esetén).

Az államosítás után a tűzrendészeti hatósági jogkör elsőfokon a járási főjegyzők, polgármesterek vagy a kijelölt tisztviselőjük, másodfokon a törvényhatóság első tisztviselője, harmadfokon a belügyminiszter kezébe került. Csakhogy az első- és másodfokú hatóság nem irányíhatta, ellenőrizhette a tűzoltóságokat, azok szervezésébe nem szólhatott bele; a közigaz-

gatási ügyekben a határozat kiadása előtt az illetékes tűzoltó parancsnok véleményét kellett kérni. Ilyen módon fonódott össze a tűzoltóság és a közigazgatás – az államosítás viszont nem volt kétséges. A legfontosabb kitévelt ugyanis a rendelet a következőképpen fogalmazta meg:

„Amennyiben azt a helyi viszonyok indokoltá teszik és a szükséges feltételek megvannak, a belügyminiszter az első- és másodfokú tűzrendészeti hatósági jogkör ellátásával bármely tűzoltóosztály vagy tűzoltóosztály parancsnokát bízhatja meg.”

Az i-re a pontot az 1949. évi XX. törvény – a Magyar Népköztársaság Alkotmánya – tette fel, amely az állam közigazgatási tagozódását a „megye, járás, város, község” egységben határozta meg (azzal a kitéttel, hogy a nagyobb városok kerületekre oszthatók). Tehát megyei, járási, községi és városi tanácsok, illetve bizonyos esetekben városi kerületi tanácsok vették át az irányítást.

A települések és az üzemek tűzvédelmét szakmai szempontból központilag figyelő és megszervező intézmény, az Országos Tűzoltó főparancsnokság is megkezdte működését. Az MTI erről 1947. augusztus 7-én adott hírt, összefoglalva minden fontosabb tudnivalót ennek kapcsán:

„A tűzrendészet és a tűzoltóságok korszerű demokratikus újjászervezése és központi irányítása céljából Rajk László belügyminiszter országos tűzoltó főparancsnokságot szervezett.

Az országos tűzoltó főparancsnoki tisztségre a köztársasági elnök a tűzoltóságok demokratikus átszervezése körüli érdemei elismeréseképpen Bóday Antal fővárosi tűzoltó alezredest, a Magyar Tűzoltók Szabad Szakszervezete országos elnökét nevezte ki tűzoltó vezérőrnagyi rangban. Az országos főparancsnokság a főparancsnokon kívül még 11 tűzoltótisztből áll.

Az országos tűzoltó főparancsnok a belügyminiszter szakközege és az ország valamennyi tűzoltóságának szakfőnöke [...], már meg is kezdte működését [...] nehez munká előtt áll. Az ország valamennyi tűzoltóságát úgy kell átszerveznie [...], hogy azok a demokratikus magyar élet és vagyon védelmének megbízható harcosai

legyenek. Az utóbbi idők nagy tüzesetei szintén megkövetelték már ennek a fontos tűzrendészeti szervnek megteremtését [...].”

Gerő Ernő, a pénzügyminisztérium ideiglenes vezetésével megbízott közlekedésügyi miniszter az 1949-es költségvetés benyújtásakor a következőket mondta erről:

„Az ország függetlenségének és békéjének megóvása mellett a belső rend és biztonság megőrzése is elsőrendű feladat; ez a belügyi tárca és elsősorban az államrendőrség, vala mint az államosított tűzoltóság 160 millió forintos kiadási többletében jelentkezik. [...] A tűzrendészet érdekében szükségessé vált a tűzoltók létszámának felemelése, mert a tűzvédelmi szolgálatot az eddigi létszámmal sem az önkormányzatoknál, sem az üzemekben a követelményeknek megfelelően ellátni nem lehetett.”

Politikai és ideológiai felhangok

Politikai és ideológiai nüanszai is voltak az átszervezéseknek és az új tűzoltás kialakításának. Az egész korszak szellemiségét sűríti egyetlen mondatba az a MTI-hír, amely 1947. október 8-án arról tudósította a lakosságot, miszerint *„Rajk László belügyminiszter elrendelte, hogy az egységes magyar tűzoltóság kebelében a megszólítás ezentul »Bajtárs! « legyen”*. Azonban míg ez mai szemmel kicsit komikusnak hathat, voltak olyan mozzanatok, amelyek komoly kihatással lehettek a munkára úgy, hogy finoman szólva sem volt szakmai színezetük.

1945-ben például a belügyminisztérium egyfajta politikai-ideológiai célú szűrést, illetve utólagos ellenőrzést kívánt végrehajtani, az alábbiak szerint (az idézet a tabi körjegyzőségből származó hivatalos iratból van):

„A Magyar Belügyminiszter Urnak 20.165/1945. B.M.I. számú rendelete értelmében minden egyesület köteles a láttamozott alapszabályainak egy példánya csatolásával, két példányban nyilatkozatot benyújtani, melyben a rendeletben foglalt pontokra válaszolva, számot ad az 1939. évi január hó 1.-e óta történt működéséről.

A nyilatkozatnak tartalmaznia kell:

1. *Milyen tárgyú és milyen irányú működést fejtett ki az egyesület 1939. január 1. óta.*

2. *Érvényesültek-e politikai szempontok az egyesület működésében, állástfoglalt-e az egyesület a nemzeti szociálista, fasiszta és más demokrácia ellenes politikai pártok vagy mozgalmak kérdésében, továbbá a baloldali politikai pártok ellen, illetve ezek tagjai ellen tagságuk miatt folytatott üldözése, a népellenes törvények és a Németország oldalán való háborubalépés, illetve háboruviselés kérdéseire?*

3. *1939. január 1. óta kik és milyen tisztséget viseltek az egyesületben, ezen tisztségek betöltése tekintetében milyen személyi változások történtek és mi volt a személyi változások oka és időpontja?*

4. *Az egyesület vezetői, illetőleg mindazok a személyek, akik az egyesület működésében vezetőszerpet vittek, vagy az egyesület működését irányították és befolyásolták, milyen magatartást tanúsítottak 1939. január hó 1. óta, ezeknek a személyeknek magatartása sértette-e a magyar nép érdekeit, igazolásuk megtörtént-e és milyen eredménnyel, folyik-e ellenük népbírósi eljárás, miért és milyen eredménnyel?*

5. *Az egyesület a változott viszonyoknak megfelelően milyen intézkedéseket tett saját hatáskörében abból a célból, hogy az egyesület működését a demokratikus szellemmel összhangba hozza és nemkívánatos vezetőszemélyeket vagy tagokat az egyesületből eltávolítson?*

A fenti pontokra vonatkozó két példányú nyilatkozatát, az alapszabálynak egy példányú csatolásával, alispán urnak kell címezni és azt legkésőbb f. hó. 21.-én reggel 9 óráig a körjegyzőség hatos számú szobájában kell leadni.

Amennyiben ezen bejelentési kötelezettségének nem tenne eleget, 10.000 pengőig terjedhető pénzbüntetéssel lesz büntetve.

Tab, 1945 évi augusztus hó 17-én."

A „rendszerellenesség” fogalma meglehetősen nehezen definiálható volt, különféle fogalmak keveredtek itt, az ilyen „elemek” elleni fellépés azonban egyre szigorúbbá vált. Egy 1949. november 30-án kelt somogy

vármegyei osztályparancsnoki parancs nem válogat a célpontok között: *„A legszigorúbban utasítom valamennyi községi és üzemi tűzoltó parancsnok bajtársat, hogy a tűzoltóság könyvtárát vizsgálják át, és az ott található fasiszta irányzatú könyveket, folyóiratokat, képeslapokat válogassák ki és azt a somogyvármegyei osztályparancsnoksághoz papírzúzdába való továbbítás végett azonnal terjesszék fel. Ellenőrzéseim során megállapítottam, hogy még találhatóak egyes tűzoltószertárakban, őrszobákon régi reakciós, arisztokrata tűzoltók képei. Felhívom a parancsnok bajtársakat, hogy ahol még ilyen található volna, azt azonnal távolítsák el. Fenti parancsom megszegői ellen a legszigorúbban járok el.”*

A „régis reakciós” arisztokrata tűzoltók – a tűzoltás krémjét képező vezetők, az MOTSZ tisztségviselői, a tűzrendészet megalkotói, iránymutató szakemberek – képeinek levétele, és a velük való szembehelyezkedés jól példázza, hogy a tűzoltóság átalakulása messze nem csak szakmai irányvonalak mentén folyt. Politikai és ideológiai szempontok voltak ezek, amelyek azonban sokszor komoly akadályokat gördítettek a tűzvédelem útjába.

A korábban idézett, 1947. augusztus 7-i keltezésű, az Országos Tűzoltófőparancsnokság létrehozásáról szóló közleményből szándékosan kihagyott – és alább idézett – részlet erre még jobban rávilágít:

„[...] Az országos tűzoltófőparancsnokság első komoly feladata az államrendőrség mellett felvenni a harcot azok ellen a sötét kezek ellen, amelyek a hároméves terv indulását, a nemzeti újjáépítést, a dolgozók verejtékes munkájának gyümölcsét, az új magyar kenyeret alattomos gyujtogatással veszélyeztetik.”

A közlemények és az újságcikkek – melyek különösen 1945–49 között íródtak ilyen stílusban – tanúsága szerint az államapparátus sokkal inkább rendészeti szervként tekintett a tűzoltóságra. A minden borkorban reakciós (rendszerellenes, a változással szemben álló) elemeket, összeesküvőket, kémeket látó vezetők a tűzoltóságot az államrendőrséggel együtt emlegetik, és a létrehozásuk okait is összemossák, mintha a tűzoltóknak tulajdonképpen a külső fenyegetések elleni harc lenne a dolga.

Érdek, védelem

Amikor 1945-ben a magyar állam egy tollvonással megszüntette a Magyar Országos Tűzoltó Szövetséget, megszületett egy másik intézmény, amely az MOTSZ által addig elvégzett bizonyos funkciókat volt hivatott ellátni. Ez a Magyar Tűzoltók Szabad Szakszervezete volt (amelyre a továbbiakban a TSZSZ rövidítéssel hivatkozunk, a jobb megkülönböztethetőség miatt). A rendelkezés bizonyos értelemben utódlást is jelentett: az MOTSZ minden vagyona – beleértve az Izabella utcai székházat is – és jónéhány tevékenységi köre is a TSZSZ-hez került.

A szervezet hasonlóképpen épült fel az MOTSZ-hez. A közgyűlést a tagok delegáltjai alkották: minden helyi csoport első száz tagja után két, míg minden további száz tagja után egy tagot jelölhetett. Az országos választmányba közülük választottak ki tizennyolc rendes és hat póttagot. A központi vezetőség pedig rajtuk kívül az elnökből, az alelnökből, a főtitkárból, a titkárokból, a pénztárosból, valamint a számvizsgáló bizottság elnökéből állt.

A szakszervezet jelentette a kapcsolatot a tűzoltók és az országos tűzoltó főparancsnokság között is. A TSZSZ delegált ugyanis egy összekötőt a főparancsnok mellé, akinek tanácsát személyi, szolgálati és felszerelési ügyekben kötelező volt meghallgatnia.

A TSZSZ és az egykori MOTSZ feladatkörei között rengeteg átfedés volt, hiszen a szakszervezet hatáskörébe tartozott

- a külföldi tűzoltó szervezetekkel való kapcsolattartás,
- a tűzoltók érdekvédelme (szociális, gazdasági, kulturális területen),
- a tűzrendészeti szakkönyvek és szaklap, valamint tűzoltó tankönyvek kiadása, külföldi szakirodalom figyelemmel kísérése, „tűzoltó propaganda”,
- tűzoltó múzeum és szakkönyvtár létesítése, a laboratóriumi és tűzoltói kísérletek elvégzésének anyagi támogatása,
- a tűzoltók esetleges külföldi tanulmányútjainak finanszírozása,

- társadalmi események (ünnepségek, kiállítások) rendezése,
- agitprop-tevékenység: „a demokratikus társadalmi berendezkedést ismertető politikai előadások” megszervezése,
- a balesetbiztosítási segélyezőpénztár, temetkezési pénztár, özvegy-, árva- és rokkantbiztosító, üdülők és egyéb jóléti intézmények felállítása és fejlesztése.

A szakszervezet tagjainak száma – érthető módon – dinamikusan nőtt: 1945 novembere előtt 570, decemberben 2467, egy év múlva pedig 3826 tagot számláltak. A TSZSZ gondoskodott azokról az üzemi hivatásos tűzoltókról is, akik munkanélkülivé váltak (ahogyan azt pl. a Zsolnay-gyár esetében láthattuk): három év alatt több mint hatszáz tűzoltót juttattak álláshoz.

Hogy a szakszervezet mennyire fonódott össze magával az állami apparátussal, azt jól jelzi, hogy a TSZSZ elnöke Bóday Antal volt, akit később országos tűzoltó főparancsnoknak neveztek ki.

Az ilyen összefonódásoknak hála olyan ügyekben, amelyben az MOTSZ korábban nem tudott átütő sikereket elérni, gyors eredmények születtek. A legfeltűnőbb ilyen a tűzkárbiztosítók megadóztatása volt: a BM rendelete szerint díjtételük 6%-át kellett befizetni, az első befizetésből pedig az 1946-48 között zajló újjáépítési hullámban vásárolta meg az állam az első 200 liter/perc teljesítményű kismotorfecskendőket.

Ennek fényében talán meglepőnek tűnhet, mennyire kéréséletűnek bizonyult a szervezet: 1948 augusztusában, a második kongresszuson Zubricky Ireneusz ezredes, a TSZSZ budapesti szervezetének vezetőségi tagja a következő kijelentést tette:

„[...] feladatát betöltve, a tennivalók ellátásának egy részét az Országos Tűzoltó Főparancsnokságnak, majd később [...] az OTE-nek adta át”

A főtitkár, Marcevicz József az országos választmány 1949. január 25-i rendkívüli ülésén pedig a következő beszédet mondta:

„A tűzoltó szakszervezet, miután a haladást már nem szolgálja, meg kell, hogy szűnjék, hogy helyet adjon egy olyan felépítésű intézménynek, amely szerve-

sen illeszkedik bele a nép demokrácia biztonságát, rendjét szolgáló másik két szerv (honvédség, rendőrség) működési rendjébe.”

Az érvelés mai szemmel nézve, fogalmazzunk úgy, ad okot némi homlokráncolásra. A TSZSZ alig négyévi fennállás után tehát meg is szűnt, de egy ilyen méretű és jellegű szervezet esetében ez nyilván azt jelenti, hogy maga a döntés már jóval előbb megszületett. Főleg, hogy a megszűnésről döntő rendkívüli ülés után egy nappal már meg is alakult a jogutódjának szánt szervezet, az Országos Tűzoltó Egyesület (OTE), amely azonban csak névben idézte meg az MOTSZ-t, valójában mind attól, mind a TSZSZ-től igen messze állt. Alapszabálya a korábbi funkciókból ugyanis már csupán kettőt tartalmazott: a jogi tanácsadást és a segélyezőpénztári tevékenységet. Az alapításkor rögzített nagyobb működési témakörök – kulturális és sportélet fejlesztése, a tűzoltóközösségek életének fellendítése, a testületen belüli kapcsolatok szorosabbra fűzése – még nem feltétlenül nélkülözték az ambíciókat. A jól definiált feladatköröket – a tűzoltók üdültetésének intézése, a központi zenekar irányítása és a tűzoltóság folyóiratának rendszeres megjelentetése – olvasva azonban világossá vált, hogy az OTE-nek a szakmaisághoz viszonylag kevés köze volt. Nehéz nem arra gondolni, hogy a kompetenciákat tekintve az MOTSZ babérajaira törő TSZSZ-t az állam egy „megszelídített” szervezettel akarta lecserélni.

Ennek megfelelően az OTE a tűzoltóélethez, a tűzoltáshoz és a tűzrendészethez kapcsolódó területeken egyáltalán nem fejtett ki tevékenységet, csupán kulturális és sporteredményeket tudtak felmutatni. A tűzoltó egyesület azzal a – szakmai szempontból meglehetősen kétes – eredménnyel büszkélkedhetett, hogy számos röplabda-, labdarúgó, néhány teke- és asztaliteniszcsapat, valamint színjátszó- és tánccsoport működését ösztönözte. A szándék szerint az ilyen kulturális események országszerte a tűzoltó tevékenységet voltak hivatottak népszerűsíteni – annak megítélése, hogy ez vajon mekkora sikerrel járt, legalábbis problémás.

Az első tanácstörvény – a tűzrendészet mint állami rendészeti feladat

1950. január 1-jén Magyarország közigazgatási beosztása jelentősen átalakult az 1950. évi I. törvény, az ún. első tanácstörvény rendelkezéseinek értelmében. Az addig létező huszonöt megye helyett tizenkilenc jött létre, megszűntek, szomszédos megyékbe olvadtak a Trianon után maradt „csonka” megyék. Kisebb-nagyobb mértékben mindegyik megye határvonalai módosultak (például az 1876-ban létrejött Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye volt aránytalanul nagy, amelynek déli feléből jött létre a mai Bács-Kiskun). Több megyeszékhely veszítette el megyéjét és addigi kiemelt szerepét (például Balassagyarmat, Esztergom vagy Gyula).

A helyi közigazgatás intézménye szovjet mintára tanács lett (a szó legszorosabb értelmében, hiszen az orosz szovjet (Совет) szó tanácsot jelent). Jelentős különbség a korábbi évtizedek, évszázadok gyakorlatához képest, hogy a tanácsrendszer nem ismerte el az önkormányzatok rendszerét – eleve az „önkormányzás” ismeretlen fogalom volt, hiszen a tanácsok az államhatalom utasításokat végrehajtó, centralizált szervei voltak. Egy tanácsot a lakosság nem, csupán a felettes szervek tudtak felelősségre vonni; önálló jogkörük szinte nem is volt, saját forrásokkal nem rendelkeztek (hiszen a helyi költségvetés mint olyan megszűnt, csak az állami költségvetés maradt). A tanácsok tagjai papíron „választások” útján kerültek hivatalba (leszámítva az 1950. január-október közötti időszakot, amikor a megalakuló tanácsok tagjait kinevezték).

A tanácstörvény ez mellett a tűzrendészet terén is mélyreható változásokat hozott. A korábban látott felálláshoz képest – mely szerint a tűzvédelem alapvetően közigazgatási feladat volt, a helyhatóságok hatáskörébe utalva – a tűzvédelmi feladatok egyértelműen az állami tűzoltósághoz kerültek át. Amellett, hogy a közigazgatás erősen centralizálttá vált, a tűzoltóság is egy katonai alapokon nyugvó rendészeti szervvé alakult át.

Az önkéntes tűzoltóságok újrászervezése

Az ötvenes évek elejétől kezdve egyre inkább nyilvánvalóvá vált, hogy az önkéntes tűzoltókra nagy szükség van; mindez különösen az ötvenes évek nagy mezőgazdasági „nekibuzdulása” fényében volt aktuális. A megyei lapokban gyakoriak voltak a tűzvédelmi munka és különösen az önkéntes tűzoltóságokba való belépés fontosságát hirdető propagandacikkek. A Bácskiskunmegyei Népiújság 1952. június 25-i számában például „Harc a búzakaiásért” címmel ír arról, hogy a „*bajai tűzoltóság által kezdeményezett mozgalom [...] mind jobban mélyül állami gazdaságaink, termelőségvetkezeteink és egyénileg dolgozó parasztjaink sorában*”, illetve, hogy az „*állami gazdaság közel 100 dolgozója kapcsolódott a mozgalomba*” és, hogy „*a tűzvédelem az aratás, cséplés és behordás idejére 340 személyt mozgósított*”.

Mínt hogy a rendszer a termelést és a kétkezi munka gyümölcsét helyezte mindenek fölé, annak megvédése is kiemelt helyen szerepelt a feladatok között. A Viharsarok Népe 1955. június 12-i számában például arról számol be, hogy tűzvédelmi bizottságok szervezik meg a mezők, szérűk védelmét, a tűzoltó felszerelések ellenőrzését, a „*községi tűzoltóság két lajtallal, egy 400-as motorral és egy mozdonykocsival rendelkezik, s ezek az eszközök elegendők az esetlegesen keletkező tűz eloltásához*”.

Több helyütt a tűzrendészeti osztályok folytatták azt a munkát, amit annak idején az MOTSZ megkezdett lakossági felvilágosító kampányaiban. Tipikusnak mondható, kifejezetten a mezőgazdasági tüzesetek megelőzésére koncentráló anyag volt a Szolnokmegyei Néplapban 1954. június 27-én megjelent anyag, amelyet Kuizs András százados, a Szolnoki Tűzrendészeti Osztályparancsnokság vezetője jegyezte:

„1. Ne hagyjuk gyermekeink előtt gyufát, ne engedjük őket tűzzel játszani, vagy dohányozni [...]

2. Beérett és száraz mezőgazdasági terményeink [...] közelében ne engedjük gyermekeinket játszadozni, ne rakjunk ott tüzet, gondtalanul ne dohányozzunk [...]

3. Az aratást, ahol vasút van, vasútfelőli oldalon kezdjük el. Az első kereszt-

tet legalább 60 m-re rakjuk a vasúttól és alkalmazzuk a 3-4 barázda szélességű védőszántást, hogy a mozdonyok szikrája terményeinket fel ne gyujthassa.

4. A termény beérése idején a határban dolgozók vigyének megukkal kézioltóeszközöket (ásó, lapát, kasza stb.), hogy az esetleges tüzet legyen mivel megfékezniök.

5. A községek belső területére csak azok hordhatnak be mezőgazdasági terményt, akik erre engedélyt kértek és kaptak [...]

6. A szérűskertekben tartsuk be [az] előírt tűzvédelmi rendelkezéseket, biztósítsuk az előírt tűztávolságokat, s asztagonként legalább 200 l vizet, vedret és egyéb tűzvédelmi felszerelést. [...]

7. A traktorosok és egyéb mezőgazdasági gépek kezelői fordítsanak fokozott gondot gépeik szikrafogóval való ellátására, tűzoltófelszerelés, vontatólánc, kötél, oltóeszközök biztosítására és a cséplőbrigádok kioktatására.

8. Kapcsolódjunk be a tűzfigyelő és a tűzkészültségi szolgálatok ellátásába, vegyünk részt a tűzoltóság által tartandó propaganda előadásokon [...]

9. A területért felelős községi és állami tűzoltó elotársak jó tanácsát, segítségét szívleljük meg [...]

10. Figyelmeztessünk másokat is a tűzvédelmi szabályok betartására és különös éberséggel figyeljük, hogy az ellenség kárt ne tudjon tenni a mezőgazdasági terményeinkben."

Az ellenségképre, a külső szabotázsra, az állandó harcban állásra nagyban építő retorika természetesen itt is jelen volt, ugyanakkor már megkezdődött a gyakorlatiasabb irányokba való eltolódás (tűzvédelmi előírások betartatása, gyakorlati tanácsok stb.).

Mindehhez természetesen az állami tűzoltósági apparátusénál jóval nagyobb erőforrásokra volt szükség. Hiába volt ugyanis a negyvenes évek végén, ötvenes évek elején megemelt költségvetéssel gazdálkodó államosított tűzoltóságban létszám bővítés, az illetékesek kénytelenek voltak rájönni, hogy a háború óta mellőzött önkéntes tűzoltó testületek nélkül egy sor célkitűzés nem valósítható meg (vagy legalábbis óriási többletköltségek árán).

Természetesen az önkéntes tűzoltóság intézménye nem szűnt meg,

csak egyfajta furcsa „félhibernációba” kényszerült. Az önkéntes tűzoltó testületek országszerte eszköz- és anyaghiánnyal küzdöttek; hogy a mozgalom mégsem halt el teljesen, az nem kis mértékben az 1948-tól egyre gyakoribbá és népszerűbbé váló tűzoltó versenyeknek köszönhető. Az ilyen események társadalmi és közösségösszetartó jelentőségük mellett technikai értelemben is felkészítették a résztvevőket – a tűzoltók zöme ugyanis az ilyen versenyekre való felkészülés során sajátította el a kismotorfecskendő kezelését. Korábban is említettük, hogy egyedül ezekből a tűzoltóeszközökből nem volt hiány, így tulajdonképpen a második világháború utáni időszak tűzvédelmének egyik (motorizált) alapkellékéről beszélünk. Jelentősége és szerepe is ennek megfelelően alakult (ironikus módon ma sokoldalúságának, hordozhatóságának és teljesítményének köszönhetően ismét reneszánszát éli).

Erre a meglévő emberanyag-bázisra alapozott aztán a tűzoltó főparancsnokság, mikor egy országos továbbképzést rendelt el a községek és a szocialista szektorok [az állami és a szövetkezeti tulajdonban levő vállalatokból és üzemekből álló gazdasági szektorok] önkéntes tűzoltóságai számára 1954-55-ben. Ezzel párhuzamosan pedig klasszikus propagandatevékenység kezdődött meg, amelynek célkeresztjében a társadalom tűzvédelmi szempontból inaktív rétegei álltak. Hogy pontosabban fogalmazzunk: az addig mellőzött tűzvédelmi önkénesség hirtelen sikkessé vált (legalábbis így akarták láttatni), az önkéntes tűzoltó pedig a szocialista dolgozó egyik archetípusává.

Toborzás

A toborzást Gerő Ernő, az első Nagy Imre-kormány belügyminisztere rendelte el, eredetileg 1953. december 31. és 1954. március 15. között. Az eredmények azonban valószerűleg nem voltak kielégítőek, hiszen a toborzás még 1959-ben is folyt.

Korabeli országos tűzoltó verseny (fotó: KKM)

A megyei újságokban sorra jelentek meg a tűzrendészeti osztályparancsokságok vezetőinek tollából származó felhívások. Ezek általában azonos sémát követtek: felvázolták a problémát (a tűz a dolgozó nép veszedelmes ellenfele), ismertették a megoldást (önkéntes tűzoltók) és a felhívást (mindenkit vár az önkéntes tűzoltóság!).

A felhívásokban meglehetősen sok eltérés mutatkozik; kinek-kinek írói eszköztára és vérmérséklete határozta meg, milyen anyag került ki a keze alól. Itt van például egy szikár klasszikus a Szolnokmegyei Néplapból, 1954. február 14-ről:

„Jelentkezzünk minél többen a társadalmi tűzoltók soraiba

A minisztertanács 1953. évi december 19-i határozata, mely a mezőgazdasági termelés fejlesztését tűzte ki célul, megtisztelő feladatok elé állította az állami tűzoltóságok mellett a községi tűzoltóságokat és a mezőgazdaság szocialista szektorainak tűzoltóságait is a tűzvédelem biztosítása terén. A belügyminiszter elotárs elrendelte a tűzoltóságok létszámának felemelését s a létszámhiány pótlására társadalmi

(önkéntes) tűzoltóság toborzását. A toborzás március 15-ig tart.

Valamennyi dolgozó – akinek lehetősége van – lépjen be a társadalmi tűzoltóság tagjai közé, mert a nép vagyonának a tűztől való megvédése becsületbeli kötelessége mindenkinek.

Az önkéntes jelentkezőkkel megismertetik a tűzoltófelszereléseket, motorokat, majd tavasszal és ősszel gyakorlatokon vesznek részt. Akik jól elsajátítják a gyakorlatokat, különböző versenyen indulhatnak, ahol értékes díjakat lehet nyerni. A jó munkát végző elotársak ingyenes üdülésen is résztvehetnek.

Szeretettel várjuk minél több férfi, nő jelentkezését, hogy megvédhessük a dolgozó nép vagyonát az esetleges tűzveszélytől.”

A cikk inkább forrásmunkaként jeleskedik, hiszen röviden összefoglalja azokat az eseményeket, amelyek az önkéntes tűzoltóságok kultúrájának újraszításához vezettek. Hiányzik viszont belőle az a fajta gyűjtő, szónoklatokból kölcsönzött hangvétel, amely a propaganda műfajában olyan gyakori.

A Tolnai Napló 1954. december 13-i számában egy másik megközelítést olvashatunk – a hangsúly itt inkább a veszély lebegtetésén, a feddésen és a figyelmeztetésen van.

„Jelentkezzünk önkéntes tűzoltónak!

Ahhoz hogy a mezőgazdasági terményeket, a községek dolgozóinak életét és vagyonát eredményesen tudjuk megvédeni a tűz pusztításaitól, az ellenség kártevőseivel, gyűjtogatásaival szemben, szervezetileg erős, jól működő önkéntes tűzoltóságokra van szükség községeinkben és a szocialista szektorokban. [...]

Legtöbb helyen a tanácsvezetők örömmel mutatják meg, hogy náluk a B. M. utasítása szerinti létszám megvan [...] de csak papíron. A valóságban sok helyen nincs olyan tűzoltóságok, akire a tanács és a falu dolgozói tűz esetén számíthatnak. [...]

A most beindult községi tűzoltóság toborzásnál tanácsaink, községi tűzoltó parancsnokaink [...] el kell, hogy érjék mindenhol a létszám feltöltését. Ügyelni kell arra, hogy ne csak a mennyiséggel, hanem a minőséggel is törődjenek.

Felhívjuk a falvak fiatalságát, felnőtteit [...], hogy jelentkezzenek tűzoltónak.

Minél többen vegyék ki részüket abból a munkából, amely a haza felvirágzását, saját otthonuk biztonságát a megelőző tűzrendészetten keresztül segíti elő. [...]

Törekedni kell arra is, hogy a férfi tűzoltó csapatok mellett a női és úttörő tűzoltóságokat is megszervezzék. [...]

Előre a toborzás sikeréért!”

A kiemelt részek egy inkább katonai ill. rendészeti jellegű figyelemfelhívásra hajaznak, amolyan „bokacsattogtató” retorikával.

A műfaj csúcса azonban kétségkívül valahová a Népújságban (a Heves Megyei Hírlap elődjében) 1954. január 7-én megjelent cikk szintjére tehető. Az írásnak megvan az íve, a szerző pedig biztos kézzel bánik az eszközökkel. Először vázolja a veszélyt, majd – néhányat név szerint kiemelve – dícséri az önkéntes tűzoltóságokat, végül felvillantja a tagsággal járó megbecsültséget, előnyöket:

„Jelentkezzünk önkéntes tűzoltónak

Nincs Heves megyében, de az egész országban sem olyan község, ahol a tűz ne úgy jelentkezett volna, mint a dolgozók veszedelmes ellensége. Amint [...] felütötte a fejét, az önkéntes tűzoltók elsőnek siettek menteni azt, ami még menthető. Megyénk igen sok községében jól működnek az önkéntes tűzoltóegyesületek, melyeknek tagjai között vannak férfiak, nők, sőt, úttörők is [...] 1953-ban is megrendezték a szokásos tűzoltóversenyeket. Legkiemelkedőbb volt közülük Andornaktálya község női tűzoltósága, akik ebben az évben [...] első helyezést értek el. [...] Jó munkájuknak megvan az eredménye: két darab 400 l/p-es kismotor fecskendő nyertek [...] Jó tűzoltóság működik Tarnamére községben is, ők a gyorsasági versenyben nyerték meg megyei viszonylatban az első díjat [...] Jó munkájuk eredménye a tűzoltószertárban lévő új motorfecskendő [...] ennek a komoly felszerelésnek értéke 30.000 forint.

[...]

Minden községnek érdeke, hogy olyan jó tűzoltóság működjön a faluban, mint amilyeneket az előbb felsoroltunk, mert ahol nem jó az önkéntes tűzoltóság, ott nincs biztosítva a falu tűzvédelme. [...] A tűzoltótestület tagjai szakszerű kiképzést

kapnak és jó munkájuk után dolgozó népünk jutalomban is részesíti őket. A felszabadulás óta igen sok községi tűzoltó részesült már ingyenes üdülésben a Balaton partján, vagy az ország más részén. Önkéntes tűzoltónak lenni ma már igen nagy megbecsülést jelent, mert ők védik dolgozó népünk életét és vagyonát az esetleges pusztító tűztől. [...]"

Ez utóbbi propagandacikk a műfaji értékei mellett azért is érdekes, mert kiválóan példázza a hangsúlyok és a fókuszpontok megváltozását. Az egyik kulcsfontosságú momentum az „*ahol nem jó az önkéntes tűzoltóság, ott nincs biztosítva a falu tűzvédelme*”. Nem szabad elfelejteni, hogy ez egy tűzrendészeti osztályparancsnokság-vezető tollából származik, aki nyilván meglévő toposzokból összállított, egyeztetett anyagot jelentetett meg. Vagyis az egész felér egy beismeréssel – az államosított tűzoltóság nem tudta lefedni az ország egész területét, így vissza kellett térniük az önkéntesek nagyobb arányú bevonásához (vagyis ahhoz a módszerhez, ami a háború előttig már jól működött).

Az országos továbbképzés, valamint a toborzási programot követően az önkéntes tűzoltók bevonását végül a minisztertanács „szentesítette” azzal, hogy jóváhagyta a testületek új alapszabálymintáját. A határozat értelmében szabaddá vált az út az új önkéntes tűzoltó testületek létrehozása előtt. A jogok többé-kevésbé azonosak voltak a háború előttiekkel: szavazati és tanácskozási, választói, egyenruhaviselési, rokkantsági nyugdíjra való joggal bírt minden önkéntes tűzoltó. A testületek a bevételekből önállóan gazdálkodhattak: egyenruhára, tűzoltó-, kulturális vagy sportfelszerelésekre költhette. A határozat alapján a bevételek származhattak ügyeleti és ellenőrzési díjakból, támogatásból, valamint különféle rendezvények bevételeiből.

1956 – tűzoltás zárótűz alatt

Az 1956-os események ismét olyan periódust képviselnek, amelyek tárgyalása meglehetősen nehéz feladat elé állítja egy ilyen tematikus anyag

szerzőjét. A könyvnek ugyanis terjedelmi okokból nem lehet célja a forradalom részletekbe menő tárgyalása; ezt megtette számos más, a témára fókuszáló mű. Ugyanakkor a magyar tűzoltók, legyenek akár önkéntesek, akár hivatásosak, ugyanúgy részesei voltak az eseményeknek, mint bármelyik polgártársuk. Ráadásul a beszámolók számos olyan esetről szólnak, amelyekben a tűzoltók kiemelt szerepet játszottak – elég, ha csak a Nemzeti Múzeum tüzére gondolunk. Ezért az 1956-os forradalmat így, külön fejezetben, pusztán érintőlegesen tárgyaljuk, specifikus mozzanatokot kiemelve.

Az 1956. október 23-i és az azt követő napok elsősorban a fővárosi tűzoltóknak szolgáltattak munkát. A fegyveres konfliktusok során használt lőfegyverek és robbanószerkezetek alkalmazásából adódó tüzesetek mellett azonban kevésbé kézenfekvő tűzveszéllyel is meg kellett küzdeni: a város számos pontján alakultak ki nyilvános máglyák, amelyre szovjet könyveket, folyóiratokat vetettek. Ott volt például a Szabad Nép-székház előtti könyvmáglya, a József körúton; a forradalom egyik ikonikus mozzanataként néhányan leverték a felirat egy részét, így csak „A ... NÉP” maradt. Ezen kívül voltak még ilyen égetések a Kossuth Lajos utcában, valamint a Váci utcánál is. Ezek az események – eltekintve a rendkívül erős szimbolikus jelentéstartalomtól – komoly katasztrófát is okozhattak volna; a Lenin (ma Teréz) körútnál a több méteres lángok miatt a tűzoltóságunk be is kellett avatkoznia.

Riasztások

A fővárosi tűzoltóságon 1954 augusztusában egy új automatikus riasztóberendezést, a többek között Szilvay Kornél által jegyzett alarmográfot szereltek fel. Magyarországon már a 230.000/1925. BM rendelet is előírta, hogy az olyan nagyközségekben és városokban, ahol már van telefonhálózat, a tűzoltólaktanyát és a tűzország helyét távbeszélő állomásokkal kell összekötni. Ez azonban valami új volt: önműködő észlelőkkel volt összekötve, s ezek adóját kötötték a városi telefonvonalra. Az egyes észlelők működésekor az adóberendezés aktiválódott, a

vonal felépülte után pedig (tehát lényegében megvárta a bűgő hangot) leadta a megfelelő impulzust (vagyis a tűzoltóság hívószámát, a 05-öt). A tűzoltóságon aztán egy Morse-írógép az előre meghatározott jeleket rögzítette egy papírszalagra.

1848 után az 1956-os forradalom során ismét az események gyújtópontjába került a Magyar Nemzeti Múzeum – csakhogy ezúttal szó szerint. Az épület stratégiai jelentősége miatt kapott találatokat egy október 24-én délelőtt vívott tűzpárbaj során; dél körül pedig az első tűz is kiütött. A riasztott egységek közül csak egynek sikerült megközelítenie az épülettömböt, és ugyan a tüzet sikerült eloltani, ám a lövöldözés miatt sürgősen távozniuk kellett. A lángok alig néhány óra elteltével másutt ismét felcsaptak, de akkorra a harcok olyan hevessé váltak, hogy az épületet lehetetlen volt megközelíteni. Összesen tizenegy próbálkozás volt szükséges ahhoz, hogy másnap, október 25-én a behatoló egységek végül megkezdhessék az oltást.

Szovjet BTR-152 páncélozott harcjármű lángol a Rákóczi út – Akácfa utca sarkán, alig két kilométerre a Nemzeti Múzeumtól (1956) Fortepan / Házy Zsolt

A feladat sokkal bonyolultabb volt, mint az első hallásra tűnik. A kivonulók négy szakaszra oszlottak; az elsődleges cél a Széchenyi Könyvtár felé terjedő lángok megállítása volt. Ezt egy kilencfős szakasz oldotta meg porlasztott és habosított víz alkalmazásával. Egy másik csapat dolgozott a tetőtűz visszaszorításán, egy a második emeleti ásvány- és kőzettár tüzét oltotta, egy pedig a harmadik emeleti afrikai kiállítás tüzét igyekezett megfékezni. A második és harmadik emeleten a tűzoltók csak rendkívül óvatosan, kúszva közlekedtek, hiszen az épület ezen részeit kívülről folyamatosan lőtték. Három órás megfeszített munka után – noha még messze nem végeztek – a tűzoltás vezetője, Totzl Károly főhadnagy kénytelen volt szünetet elrendelni, hogy az emberei a légópincébe húzódhassanak vissza az egyre hevesebbé váló tűzharc miatt. A tűz ezalatt újraéledt, és a tetőn is újra elharapóztak a lángok – az oltást még órákon át, összesen tizenhat vízsugárral kellett folytatni.

Károk a múzeumban

A tűzoltók hősiességére ellenére a Múzeum utcai szárny emeleti része a tetővel együtt szinte teljesen leégett. Lényegében megsemmisült a Természettudományi Múzeum Európa-szerte híres ásványtára, és az Afrika-kiállítás is. A lángok martaléka lett az őslénytár anyaga, a szakkönyvtár, valamint a pótolhatatlan tudományos dokumentáció is.

A tűzoltóknak 1956. november 6-án 16 órakor az Országos Levéltár tüzéhez is ki kellett vonulniuk, azonban a Széna téri harcok miatt nem tudtak feljutni a Várba, csak kerülő úton, egy kilőtt gépjármű és egy kőtorlasz eltávolítása után. Mire a helyszínre értek, az épület negyedik emelete lángokban állt. A tűz olyan heves volt, hogy bár a terjedését két órán keresztül folyamatos oltással sikerült megakadályozni, az emelet nagyterme szó szerint leszákadott, így a vízsugarakat át kellett helyezni a harmadik emeletre. A levéltár

vesztét végül az okozta, hogy a szovjet páncélosok lánctalpai átvágták a tömlőket, így az oltás leállt, az erősítés pedig a harcok miatt nem ért a helyszínre. Bár a tűzoltók minden erőfeszítést megtettek az iratok mentéséért, összesen több mint 8700 folyóméter levéltári anyag semmisült meg végül.

A tűzoltók nem csupán a fővárosban, de vidéken is érintve voltak a forradalom eseményeiben. Előfordult, hogy maguk is tevékenyen részt vállaltak az egyik vagy éppen a másik oldalon. Nyíregyházán például a tüntetők ledöntötték az elesett szovjet tisztek síremlékét a Kossuth téren, a tűzoltók pedig eközben leverték a városháza homlokzatán lévő népköztársasági címert. Szegeden és Pécsen ellenben a tűzoltókat tömegoszlatási feladatokkal bízták meg. Pécsen a korabeli tudósítások szerint a tüntetők a Színház téren és a pécsi rádió stúdiója előtt is megjelentek, azonban „az ellenforradalmi jelszavakat hangoztató elemeket a tűzoltóság segítségével kényszerítették távozásra” (a fecskendő(ke)t vízágyúzásra használva). Szegeden a tüntetések két kiemeltnek minősített objektum, a Petőfi laktanya és a Csillagbörtön közelében zajlottak, ezért a karhatalom a tűzoltóság (vízágyús) segítségét is igénybe véve oszlatott.

Ezt a tényt árnyalhatja némiképp, hogy 1951-től az állami tűzoltók is a katonai törvényszék hatáskörébe kerültek, vagyis az esetükben a katonai bíróság ugyanúgy járhatott el, mintha katonák lettek volna. Az ezzel ellenértékes demilitarizációs folyamat csak a forradalom után indult meg. 1957. február 1-jétől ugyanis mind a rendvédelmi szervezetek, mind a vám- és pénzügyőrség, mind pedig állami tűzoltóság hivatásos állománya büntetőjogi értelemben megszűnt katonának lenni.

Az 1956-os forradalom egyik legfontosabb hozadéka azonban az a kordokumentum, amelyből kiviláglik, milyen problémákkal küzdenek a tűzoltók. A dr. Marinovich Endre – mint a forradalmi tanács által ideiglenesen megbízott budapesti tűzoltó osztályparancsnok – által jegyzett kiáltvány számos pontjában bukkannak fel olyan igények és sérelmek, amelyeket többek között a Magyar Tűzoltó Szövetség megszüntetése generált.

Dr. Marinovich Endre (1914-1977)

Dr. Marinovich Imre egykori MOTSZ-alelnök fia, maga is tűzoltó. 1933-ban önkéntes gyakornoknak jelentkezett a Fővárosi Tűzoltósághoz, miközben tűzoltó tisztképző tanfolyamot is végzett. 1938-ban megkapta a kinevezését tűzoltó segédfelügyelőként; 1944-re már tűzoltó alparancsnokként szolgált a fővárosban, érde-

Dr. Marinovich Endre (fotó: KKM)

mei elismerése mellett 1945. július 1-jén pedig tűzoltó főparancsnok-helyettesé nevezték ki. A tűzoltóság hierarchiájának katonai rendfokozatokhoz igazítása során 32 évesen megkapta az ezredesi rendfokozatot.

A háború utáni évek – akárcsak a társadalom és a tűzvédelem egészére nézvést – számára is negatív fordulatot hoztak. A tűzoltóság 1948-as államosítása során először lefokozták és beosztásban is lejjebb sorolták; 1951-ben pedig „osztályidegenként”, „megbízhatatlanként” rendelkezési állományba helyezték, egyenruháit elkobozták. Alig két év múlva, 1953. március 10-én a rettegett ÁVH letartóztatta, és koholt vádakkal 5 év 6 hónap börtönbüntetésre ítélték, amelyből 2 év 3 hónapot le is töltött.

Jól jellemzi népszerűségét, hogy a forradalom kitörésével maguk a tűzoltók „hozták vissza” a tűzoltóság kötelékébe – és ez érthető szó szerint is. Az 1956. október 31-én megalakult Nagy-Budapesti Tűzoltóság Központi Forradalmi Tanácsa távollétében elnökké választotta, órákkal később pedig küldöttség ment érte és kísérte a tűzoltóságra.

A forradalom leverését követően 1957 tavaszán ismét elbocsátották, rangjától megfosztották, és gépjárművezetői jogosítványát is bevonták, így nem tudott ismét autóbusszvezetőként elhelyezkedni (amiből 1951-1956 között eltartotta magát). Tűzrendészként helyezkedett el, előbb a Csepel Vas- és Fém-műveknél; utolsó munkahelye a Budapesti Közelkedési Vállalat volt.

A kiáltványban természetesen politikai színezetű pontok is szerepeltek, hiszen a tűzoltók lényegében a forradalmi követelésekhez csatlakoztak. (Az első pont is ez: „Csatlakozunk a Magyar Nemzeti Forradalmi Bizottmány 25 pontjához”, melyet érthető módon a „követeljük a szovjet csapatok azonnali kivonását” követ.) Ezeket kiadványunk tematikus jellege miatt most kihagyjuk, hogy a tűzoltótársadalomra és a tűzrendészetre vonatkozó problémák felsorolására koncentrálhassunk.

„[...]”

5. A szabadságharcban részt vett tűzoltó bajtársakat tüntessék ki, a szabadságharcban életüket áldozó bajtársak hozzátartozóiról pedig kormányzatunk a legmesszebbmenően gondoskodjék.

6. Az állami tűzoltóság szűnjék meg katonai jellegű testületet lenni. Feladatának és hivatásának megfelelően az élet-, és a nemzeti valamint az egyéni vagyron legfőbb öreként, polgári jellegű testület legyen. Ennek megfelelően teljesen önállóan, más szervektől elhatárolva végezze munkáját. Kívánjuk, hogy a jelenlegi szervezettől teljesen eltérően, a tűzoltóságot szervezetenleg és gazdaságilag egyaránt haladéktalanul válasszák le a rendőrségtől. A tűzoltóság egyrészt hatósági szerv, másrészt a társhatóságok műszaki végrehajtó alakulata.

7. Meg kell szüntetni a bürokratikussá vált Országos Tűzrendészeti Parancsnokságot, amely indokolatlanul felduzzasztott létszámával sem volt képes a magyar tűzoltóság problémáinak megoldására.

A leghatározottabban követeljük, hogy a Belügyminiszter Bajtárs vizsgálja meg a BM Országos Tűzrendészeti Parancsnokság vezetőinek felelősségét, a tűzoltóság alapvető problémáinak megoldatlansága és elhanyagolása miatt. Ezeket a vezetőket vonják felelősségre.

8. A megszüntetett Országos Tűzrendészeti Parancsnokság helyett Országos Tűzoltófőparancsnokságot kell szervezni, amely legfőbb elvi irányítója legyen az állami, az üzemi és a községi tűzoltóságoknak. Az Országos Tűzoltófőparancsnokság vezetője közvetlenül a Belügyminiszter irányítása alá tartozzék. Az Országos

Tűzoltófőparancsnokság létszámát 15 főben kell meghatározni.

9. Nagyobb hatáskört kell biztosítani az osztály- és alosztályparancsnokoknak. Ezek a parancsnokok feleljenek a rájuk bízott terület tűzrendészeti helyzetéért, az irányításuk alá tartozó egységek szakmai munkájáért, üttőképességéért. E felelősségteljes megbízás teljesítése érdekében az Országos Tűzoltófőparancsnokságtól kizárólag elvi irányítást kapjanak és ezek alapján a munkájukkal összefüggő kérdésekben, önállóan döntsenek.

10. Meg kell szüntetni a politikai osztályokat és a politikai helyettesi posztokat. A tűzoltóság hivatásánál fogva hivatalból ne politizáljon. A politizálás a jövőben egyéni ügy legyen.

11. Meg kell szüntetni a káderosztályokat. [A káder az ideológiailag megfelelő személy, olyan dolgozó, aki megfelelt az állampárt eszményi ember-típusának – a szerző] Az elfekvő káderanyagokat meg kell semmisíteni és helyette csupán személyi adatokat tartalmazó nyilvántartást kell vezetni. A felvétellel, előléptetéssel, elbocsátással kapcsolatos személyzeti munkát a hatáskör megállapításával a parancsnokok feladatává kell tenni.

12. Felül kell vizsgálni azoknak a volt tűzoltóknak az ügyét, akiket a személyi kultusz és az önkényuralom alatt a lélektelen kádermunka következtében bocsátottak el és a becsületes, múltukban tiszta, szakmailag képzett bajtársakat vissza kell venni a testületbe.

13. Szigorúan ragaszkodunk ahhoz, hogy testületünknel vezetői, parancsnoki beosztásba csak olyan bajtársak kerüljenek, akik a beosztásuk megkívánta szakmai ismeretekkel rendelkeznek, és egyéb tekintetben is alkalmasak a vezetésre.

14. Felül kell vizsgálni a tűzoltóság illetményét, amelyet a szolgálati idő figyelembevételével kell megállapítani. Meg kell szüntetni a beosztási illetményen belüli kategorizálást. Rendezni kell a tűzoltók nyugdíjának kérdését is, természetesen az általános nyugdíj rendezéssel összefüggésben.

15. Biztosítani kell a tűzoltóság tagjai és közvetlen családtagjaik részére az 50%-os vasúti kedvezményt. A budapesti tűzoltóság tagjai részére pedig ezenkívül az ingyenes villamos és autóbusz bérletet.

16. Biztosítsa kormányzatunk a tűzoltóság részére az üzemekhez és intézményekhez hasonlóan a lakásproblémák gyors megoldását. Ehhez megfelelő anyagi és pénzügyi segítséget kérünk.

17. A tűzoltóságoknak azok a tagjai, akik a tűzoltás, illetve a kárelhárítás közben sérülést szenvedtek, ebből kifolyólag munkaképtelenné váltak a szolgálati időre való tekintet nélkül megfelelő nyugdíj ellátásban részesülnek. Azoknak a tűzoltó bajtársaknak, akik a kárelhárítás során életüket veszítették, hozzátartozói a szolgálati időre való tekintet nélkül szintén részesüljenek a teljes nyugdíjellátásban.

18. A tűzrendészeti hatósági munkától külön kell választani a szabálysértési eljárást. A szabálysértési ügyeket a tanácsok mellett szervezett szabálysértési bíróságok vegyék át, melyek működésében tűzrendészeti ügyben a tűzoltóság képviselője szakértőként működik közre.

19. Felül kell vizsgálni a tűzoltóságnál szervezett különböző szakiskolák tananyagait, hogy azok mennyiben szolgálják a tűzoltó bajtársak szakmai tudásának fejlesztését. A tananyag mellett felül kell vizsgálni az iskolák szakmai előadójának felkészültségét és létszámát is, hogy csak a legkiválóbb szakemberek oktassák testületünk leendő szakembereit.

20. A beosztott bajtársak szakmai továbbképzését az Országos Tűzoltó-főparancsnokság elvi irányítása mellett az osztályparancsnokok, önállóan szervezzék és ellenőrizzék.

21. Meg kell szervezni az Országos Tűzoltó Szövetséget. E szövetség az üzemi, és községi tűzoltók érdekvédelmi szerve legyen, amely harcoljon a tűzoltó bajtársak rendeletekben megállapított jogainak biztosításáért. Ezen kívül a szövetség foglalkozzék a tűzoltóversenyek megrendezésével és irányítsa a tűzoltóság kulturális életét /: zenekar, múzeum, könyvtár, stb./

A Szövetségnek hetenként megjelenő sajtószerve legyen, amely a hazai és nemzetközi tűzoltó élet eseményeiről adjon tájékoztatást.

A Szövetségnek az állami tűzoltóság beosztottai is tagjai lehetnek.

22. Fel kell venni a kapcsolatot a Nemzetközi Tűzoltó Szövetséggel, és kérni kell, hogy a Szövetségnek a magyar tűzoltóság is tagja legyen. Ki kell építeni

kapcsolatainkat a külföldi tűzoltóságokkal.

[...]

24. *Kívánjuk a tűzoltóság idegen jellegű egyenruhájának megváltoztatását.*

A követelésekből kirajzolódik az akkori tűzoltóság képe; ezt a képet pedig a megfogalmazók nem festették meg túl kedvező színekben. Látható, hogy mekkora visszatetszést keltett a tűzoltóság katonai jellege, illetve az, hogy a központi vezetés túlzottan megkötötte az osztályparancsnokok kezét, ezáltal korlátozva a szabad mozgásterüket.

Külön érdekes azokat a részeket olvasni, amelyek arra vonatkoznak, mekkora volt a hangsúly az ideológiailag megbízható emberek elhelyezésén, és hogy a kiáltvány írói szerint ez milyen mértékben korlátozta a szakmai munkát.

A történetünk szempontjából azonban a legérdekesebbnek a 21. és 22. pont tekinthető, hiszen abból kiviláglik, hogy a megszüntett MOTSZ hiányát a tűzoltók még több mint tíz év távlatából is érezték.

Habár az 1956-os forradalom elbukott, a tűzoltóságokkal kapcsolatos követelések olyan problémákra mutattak rá, amelyek nem maradhattak megoldás nélkül. Az enyhülés pedig a következő években fokozatosan érkezett.

Változások – már forradalom előtt

Az igazsághoz hozzá tartozik, hogy a jogalkotás már az októberi forradalmi események előtt megkezdte a tűzrendészet megreformálását. A magyarországi tűzvédelem egy következő fontos állomása volt a június 23-án megjelent, 1956. évi 13. törvényerejű rendelet (tvr). Ez a következő hatóságokat jelölte meg: járási, városi, fővárosi kerületi tűzoltó alosztály-parancsnokság, továbbá kirendeltség (felsőfokon), továbbá megyei és fővárosi tűzoltó osztályparancsnokság. (A harmadfok megszünt, mert a belügyminiszter a tűzoltóságok felett felügyeleti jogkört kapott.)

A tvr végrehajtására létrejött a 30/1956. (IX.8.) MT. számú rendelet, amely meghatározta a hatósági, szakhatósági jogkört, a hatáskört tűzmegeelőzési és tűzvizsgálati ügyekben, illetve rendelkezett a szabálysértési jogkorról és az illetékességi terület meghatározásáról is. A 4/1956. (XI.19.) BM. számú rendeletben a miniszter külön intézkedett az építészet, a létesítés és a használat szabályairól. Ebben határozta meg – a 30/1956.MT. számú rendeletben előírt – a helyi tűzvédelem biztosítására alakítandó tanács vb. tűzrendészeti bizottsága feladatát is.

Az önkéntes tűzoltóságok újraszervezése – homok a gépezetben

Időközben természetesen tovább folyt az önkéntes tűzoltóságok létszámának felduzzasztása és az önkéntes tűzoltók rendszerbe történő integrálása. A toborzást követő második lépésként a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága (MSZMP KB) egy 1958-as határozatában megszabta a pártszervezetek, a tanácsok és az állami tűzoltó szervek feladatait a községi önkéntes tűzoltóságok munkájának javítása, segítése érdekében. Mindez teljesen logikusan fűzhető fel arra a gondolatmenetre, amely a tűzvédelem önkéntesekkel történő megtámogatására vonatkozik. Egyszerűbben szólva: a toborzást követően az új tagokat a már meglévő tagok feladata a rendszerbe integrálni. Csakhogy egy dolog az utasítás, és egy egészen másik dolog annak végrehajtása.

Érdeemes egy konkrét példán keresztül megnézni a tipikusnak mondható „rendszerhibákat”, amelyek valószínűleg mindenütt máshol is jellemzőek voltak.

Eleve probléma volt a célszámok teljesítésével. Egy somogy megyei, 1959-es jelentés szerint a megyében a tervezett önkéntes-létszám 6287 fő, a jelentéskori valódi létszám viszont 6177 fő. (Hogy ez azt jelenti, hogy hat év alatt sem tudták az eredetileg tervezett létszámot produkálni, vagy azt, hogy menet közben változott a keret, nem tudni.) A megyében a tűz-

oltók túlnyomó része (5415 fő) érthető módon földműves volt, ráadásul a kiképzésben és a testületek munkájában rendszeresen mindössze 4464 fő (alig 72%) vett részt. Ha ehhez még hozzávesszük azt is, hogy a létszámból 1380-an KISZ-tagok is, akkor élhetünk a gyanúperrel, hogy itt mindössze a számok mesterséges felduzzasztásáról van szó. A konkrét beszámolóból kiderül ugyanis, hogy a KISZ kifejezetten konkurenciaként tekintett az önkéntes tűzoltó testületekre.

A KISZ

A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) az MSZMP ifjúsági szervezete volt 1957 és 1989 között, amely a rövid életű, 1950-57 között fennálló Dolgozó Ifjúság Szövetsége utódeként jött létre. A létrejötte szoros összefüggésben van az 1956-os forradalom eseményeivel, minthogy azokban a fiatalok meghatározó szerepet játszottak. A terv ezért a magyar fiatalság egyetlen politikai-ideológiai „előképző” szervezetbe történő tömörítése volt, amelyet a szovjet Komszomol (Összszövetségi Lenini Kommunista Ifjúsági Szövetség) mintájára szerveztek meg.

Várszegi Gyula tűzoltó alezredes, a Kaposvári Tűzoltó Osztályparancsnokság vezetője (a jelentés szerzője) tanulságos sorokkal jellemzi a helyzetet: *„megállapítható, hogy a községi tűzoltótestületek nagy többsége magára hagyatva végzi testületi munkáját”*. A központi utasítás, mely szerint a helyi szervezeteknek mindenben segíteniük kell a tűzoltó testületek megalakulását és ténykedését, sok esetben süket fülekre talált. A járási pártbizottságok egy része csak jelképes lépéseket, egy részük pedig semmit nem tett az ügyben, sőt, *„sok olyan községi párttitkár elvtárs van, aki jelenleg sem ismeri az említett párthatározatot”*.

A leginkább beszédes rész ez: *„[...] a járási tanácsok, de a községi tanácsok sem tekintik a községi tűzoltótestületeket a községeik tűzvédelmi szerveinek [...]”*

A jelentés alapján a helyi szervezetek többsége nem csak, hogy nem

segítette, hanem még akadályozta is a tűzoltó testületek munkáját. Fonó községben a szertár mellett lévő őrszobát a tanács elkobozta a tűzoltó testülettől, és borbélyműhelyt csináltak belőle. A balatonboglári tanács az őrszobát lakássá minősítette, és utalta ki valakinek.

A jelentés azt is nehezményezi – habár nem tartozik a tűzoltó testületek szakmai felkészültségéhez –, hogy az önkéntes parancsnokok nem kapnak szinte semmi támogatást a politikai képzések megtartásához (amelytől, érthető okokból, a tűzoltók idegenkedtek). Megelőzendő, hogy az 1956-os események megismétlődjenek, 1958 októberében minden testületnek ún. politikai anyagot (lényegében propagandát) adtak ki, de többségük a jelentés szerint át sem tanulmányozta azokat, politikai oktatást nem szerveztek.

Probléma volt még, hogy a tűzoltó testületek nem kaptak megfelelő anyagi támogatást. Előfordult, hogy bár a megfelelő költségvetési tételleket először betervezték, a járási tanácsok viszont a költségvetési tárgyalás során kihúzták.

És akkor jöjjön az igazi csemege: a KISZ. *„A jelentések nagy többsége foglalkozik és nagyon súlyosnak minősíti a KISZ szervezetek és a tűzoltótestületek közötti kapcsolatot. [...] a szervezetek között elmérgesedett a viszony.”* A probléma egyrészt abban volt, hogy a járási KISZ-bizottságok sokáig nem is tárgyalták a MSZMP KB határozatát; ez körülbelül azt jelentette, hogy a KISZ számára hivatalosan még az utasítás sem létezett, miszerint a tűzoltó testületeket segíteni kellene. Ehhez jött még az is, hogy a helyi KISZ-szervezetek, ahogyan azt már említettük, a tűzoltó testületeket riválisként értékelték, és eszerint is viselkedtek. A KISZ-tagok, mondhatni, felesleges koloncként tekintettek az önkéntes tűzoltókra, inkább hátráltató tényezőként tekintettek rájuk.

A panasz és nézeteltérés olyan szintű volt, hogy a BM Országos Tűzrendészeti Parancsnokság körlevelet adott ki a községi önkéntes tűzoltó testületek felé. Más kérdés persze, hogy olyan, kétséges üzenettel, miszerint a testületek „vegyék fel a kapcsolatot a KISZ-vezetőkkel a kérdés rendezése érdekében”.

Mondani sem kell, a tűzoltó testületek köreiben sem volt népszerű a KISZ – a tűzoltók azt látták, hogy a KISZ-esek kivételezett helyzetben vannak, minden támogatást megkapnak, velük ellentétben. Komoly rivalizáláshoz vezetett, hogy a tűzoltó testületek fő bevételi forrása, akárcsak évtizedekkel azelőtt, táncmulatságok, bálók bevételeiből származott – akárcsak a KISZ szervezeteké. Fogalmazhatunk úgy is, hogy két táncmulatság nem fért meg egy csárdában.

Tovább tetézte a problémát, hogy a jelentés szerint erős volt a szelektálás, ami a testületi tagokat illeti. Várszegi sajnálkozva említi, hogy a tűzoltók 60%-a ún. „középparaszt”, és hogy *„a szegényparasztok más helyre járnak dolgozni, így bevonásuk lehetetlen”* valamint *„igyekszünk, hogy munkások kerüljenek be”* de *„nagyon kevés van a községben”*. Arra azért kitér a jelentés, hogy az osztályidegenek (ti. a kulákok) kiszorítására nagyon figyelnek, az osztályparancsnokság mindig ellenőrzi a helyzetet, és ha ideológiailag, illetve osztályszempontból nem megfelelő embert találnak valahol, azt azonnal kiteszik a tűzoltó testületből.

Osztályok és idegenek

Az osztályidegenség fogalma a kommunista párt ködös ellenségkép-alkotásának, illetve a háborús retorikának egyik fontos hívószava volt. Pontosan meghatározni lehetetlen, de a célja is éppen ez: egyfajta szitokszó volt, amit a rendszer által megvetett, kirekeszteni kívánt, ideológiailag nem kompatibilis elemekre lehetett ráhúzni. Ilyen értelemben osztályidegennek bizonyultak a földbirtokosok, arisztokraták, üzem-, műhely-, és üzlettulajdonosok, vagy például az ún. kulákok.

A földművesek kategorizálása általában az általuk birtokolt földterület nagysága szerint történt. A szegényparasztok legfeljebb 5, míg a középparasztok 5-15 hektár méretű földön gazdálkodhattak. Az ún. kulák kevéssé objektív kategória, mint inkább a bűnbakkeresés során kialakult megbélyegzés. Az orosz eredetű szó jelentése nagygazda (szó szerint egyébként „ököl”), saját földjein bérmunkásokat

alkalmazó birtokos; egy idő után viszont a kizsákmányoló, harácsoló, elnyomó földesúr szinonímája lett.

Mindezzel párhuzamosan az önkéntesek tűzvédelemben történő integrációja folytatódott. A problémák ellenére 1962-ben országos szinten az önkéntes tűzoltó egyesületek – a működési területükön keletkezett tüzek esetében – 1872 esetből 1798-ban sikerrel avatkoztak be. (Igaz, a statisztikák nem részletezik a beavatkozás mértékét, így meg kell elégednünk annyival, hogy *valamilyen* mértékben történő beavatkozás 96%-os arányban történt.) Az egyesületek felszerelése is ütemesen haladt: eddigre összesen 182 tűzoltó gépjármű és 1382 kismotorfecskendő volt az önkéntesek birtokában összesen. 1963-ra az önkéntes tűzoltó testületek száma elérte a 3140-et, az önkéntes tűzoltóké pedig meghaladta a 100 ezret.

A változások megszilárdítását és a megelőzés szigorítását a 1/1963. (VII.5.) BM rendelet volt hivatott elérni. A rendelet olyan új alapelveket határozott meg a tűzvédelmi igazgatásban, melyek szerint az állampolgároknak, a létesítmények vezetőinek és használóinak kötelességük megtartani a tűzvédelmi előírásokat, külön felhívások nélkül is.

Nemzetközi tűzvédelmi kapcsolatok

Az MOTSZ jól bejáratott nemzetközi kapcsolatai a szövetség megszűntetésével odavesztek; és persze a kapcsolattartás megszenvedte a II. világháborút is. Évekbe, sőt, évtizedekbe telt, amíg Magyarország visszatalált Európa szakmai vérkeringésébe, és ismét a háború előttihez fogható kapcsolatrendszer épített ki. Ennek része volt a szocialista blokk országainak tűzvédelmi együttműködése; ennek keretében Budapesten, 1964. augusztus 4-9. között tartották azt a konferenciát, amelyen Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, az NDK, a Szovjetunió és Magyarország képviselői vettek részt. A megbeszélés részét többek között az alábbi témák képezték:

- a CTIF tevékenységének megvitatása,
- a szocialista országok tűzoltóságainak együttműködési lehetőségei,
- a magasépületek létesítésének tűzvédelmi követelményei,
- a kismotorfecskendők fejlesztésének kérdései,
- az építőanyagok és épületszerkezetek tűzállósági vizsgálata,
- valamint a tűzveszélyes folyadékok tüzeinek oltása.

CTIF

A Nemzetközi Tűzoltó Szövetség, amelynek hazánk is tagja volt, 1900-ban, a párizsi Világkiállítás idején alakult meg. A CTIF valójában a szervezet hivatalos nevének (*Comité Technique International de Prévention et d'Extinction du Feu* – Nemzetközi Tűzmegeelőzési és Tűzoltási Műszaki Bizottság) rövidítése.

A CTIF működésének megvitatása azért is volt terítéken, mert alig három évvel azelőtt indult útjára az európai országok közötti tűzvédelmi együttműködés egyik szép példája: a nemzetközi tűzoltó verseny. Ennek létrehozását a CTIF 1960 májusában tartott plenáris ülésén éppen Csehszlovákia delegátusa javasolta – maga a kooperáció pedig azért is szép példája a tűzoltók határon átnyúló összetartásának, mert a verseny létrehozása egyáltalán nem volt könnyű. Számos államban – így persze Magyarországon is – szerveztek ilyen jellegű versenyeket, viszont az országok és a tűzoltóságok fejlettségi szintje, az eltérő szokások és szakmai megközelítések miatt lényeges különbségek adódtak a különféle versenyszabályzatok között. Ezeket összehangolni, egy közös szabályrendszert létrehozni egyáltalán nem volt könnyű. Az ilyen tűzoltó versenyek jelentőségét nem lehet túlbecsülni: a versenyszellem fejlesztése mellett értékes tapasztalatcserére és fejlődésre is teret biztosítanak.

Magyarország pedig bebizonyította, hogy helye van ezeken a versenyeken. 1966. szeptember 15-én, 15 európai ország 120 rajának részvéte-

lével a horvátországi Karlovácon tartották meg a harmadik nemzetközi tűzoltó versenyt, ahol a magyar önkénteseket a jászárokszállási tűzoltók, a létesítményieket a Láng Gépgyár tűzoltói, az államiakat pedig a budapesti tűzoltóság versenyraja képviselte. És milyen eredménnyel! A budapestiek és a Láng Gépgyár versenyzői végül arany-, míg a jászárokszállási önkéntesek ezüstéremmel tértek haza. Ráadásul az itt szerzett tapasztalatok alapján az országos parancsnokság új versenyszabályzatot hozott létre, amelyben többek között az önkéntes tűzoltóságok részvételét azok létszámától tette függővé, a versenyszámok közül törölték a mozdony- és lajtfecskendő-szerelést, ill. kötelezővé tették a tűzoltóváltóban való részvételt.

A tűzoltóság műszaki fejlesztése

A tűzoltóságok hatékonyságának növelése érdekében 1963-ban az országos parancsnokságon létrehozták a műszaki fejlesztési osztályt. A hatékonyság kérdése különösen a létesítményi (üzemi) tűzoltók esetén volt kiemelten fontos: több éves kutatási program volt hivatott kidolgozni az ásványolaj-tároló telepeken kiütő tüzek hatékony ellenszerét. Az egyik ilyen sarkalatos pont a tartályok biztonságos távolsága volt: a túl közel telepített tartályok ugyanis tűz esetén leküzdhetetlen veszélyt jelentenek a tűzoltóknak, a túl nagy távolság viszont jelentősen növeli a beruházás költségeit.

Ezzel párhuzamosan a hazai földgáztermelés bővülése, a műanyagok elterjedése miatt fejlődő vegyipari létesítmények védelme újabb kihívásokat támasztott a létesítményi tűzoltókkal szemben. Képbe került a hab-vízágyúk alkalmazhatósága, valamint a tűzoltóság kommunikációjának javítása is.

Ez utóbbinak fontos állomása volt például a vezetékes hálózat fejlesztése, amelynek keretében 1964-ben 26 távbeszélő alközpont és 14 tűzjelzőfogadó központ felszerelése történt meg; de jóval nagyobb jelentősége volt az 1965-ös URH-rádióprogramnak.

URH

Az ún. ultrarövid hullámú (URH) rádióhullámok 30 és 300 MHz közötti frekvenciájúak, 1 és 10 m közötti hullámhosszúak. Az ilyen elven működő rádiós adóvevők mobil kommunikációt tettek lehetővé a tűzoltóságok egységei és a központ között, jóval nagyobb szabadságot biztosítva ezáltal a korábbiakhoz képest.

A program keretében a gépjárműfecskendőket és a különleges járművek nagy részét ellátták adóvevővel, ami addig példátlan lehetőségeket biztosított a tűzoltás irányításában. Mai szemmel nehezen elképzelhető, de a bevezetéskor újdonságnak számított, hogy a tűzhöz úton lévő rajokat például vissza lehetett fordítani, vagy más helyszínre át tudtak irányítani. Rádásul a parancsnokok tájékoztatása is gyorsult, ami nem elhanyagolható tényező a lakóövezetekben kiütött tüzek esetén sem, de különösen így van az üzemi tűzoltóknál például egy kiemelt létesítmény tüze esetén.

Az 1970-es árvíz

Az 1970-es év csapadékban rendkívül gazdagnak bizonyult: május 12-én a Maros vízgyűjtőjének területén 100 milliméter csapadék hullott le mindössze 48 óra alatt. Mindez Erdélyben, a folyó felső szakaszán soha nem tapasztalt árhullámot indított el, amely május 16-án elérte a makói szakaszt is; itt ekkor 398 cm vízállást mértek. Egy nappal később elrendelték a harmadfokú árvízvédelmi készültséget, és a helyi védekezési munkálatok koordinálására városi védelmi bizottság alakult. A fel- és átázott gátakon többször és több helyen is átszivárgott a víz; ráadásul a magas vízállás idején több alkalommal felhőszakadásszerű eső volt, ami további károkat okozott a gátakhoz közeli épületekben. A levonuló árhullám május 19-én érte el a magyar-román határt, a folyó pedig 1970. május 20-án, 22 órakor tetőzött 624 (!) centiméteren.

Az árvízvédelmi bizottság a folyó tetőzése után egy nappal, május 21-én rendelte el az akkor 32 ezres Makó, valamint a közeli Maroslele, Földeák és Óföldeák települések kitelepítését. Megvolt rá az okuk: a gátak átszakadása esetén Makó legmélyebben fekvő részeit négy-, de még a legmagasabb pontjait is kétméteres víz borította volna. A településekről és a környező tanyákról ezért összesen 18 ezer embert evakuáltak egyetlen éjszaka alatt, nagy szervezettséggel és példás fegyelemmel. Az eset ezzel Európa legnagyobb létszámú kitelepítéseként vonult be a történelembe; a menekültek nagy részét, mintegy 16 ezer főt, az akkor kb. 45 ezres Hódmezővásárhely fogadta be. Egy ilyen nagy arányú kitelepítés nem csak egyszerűen a lakosság áthelyezését jelentette: ide, a Cseresnyés Kollégiumba költözött többek között a makói kórház, a szociális és a gyermekotthon is.

Az árvízvédelmi munkálatok alatt rengeteg állami, önkéntes és létesítményi tűzoltó volt a gátakon. A makói tűzoltók számára hatalmas erőpróbát jelentett az árvíz: teljes létszámmal, folyamatosan, éjjel-nappal küzdöttek a vízzel. A

Árvízvédelmi munkálatok Makón, a Maros töltésénél (1970 tavasza) Fortepan / Szalay Zoltán

helyiek mellett viszont számos környező megyéből érkeztek önkéntes tűzoltók: a Békés Megyei Népujság 1927. január 27-i száma felidézi, hogy ott voltak gépekkel a „mezőberényiek, a békésiek, a gyulaváriak, a vésztőiek és a sarkadiak” is.

Az állam ennek ellenére továbbra sem kezelte egyenrangú partnerként az önkénteseket, sőt – a státuszukat tekintve jelentős visszalépés történt. Az a lépés, amit az MOTSZ kiharcolt, és 1886-os nagygyűlésével alapszabályba iktatott – nevezetesen, hogy az önkéntes tűzoltóságok egyesületből testületté váltak –, 1971-től semmissé lett. Az önkéntesek társadalmilag kiemelten fontos munkát végző, hatás- és jogkörökkel bíró testületekből egyszerű egyesületekké lettek visszaminősítve. Jól jellemzi a helyzet fonákságát, hogy a státusz ellenére az onnantól érvényes szabályozás alapján önkéntes tűzoltóságok tulajdonképpen a területileg illetékes tanács tűzvédelmi szervei lettek. Az egyesület fenntartója és felügyelője ily módon a székhelyén működő tanács végrehajtó bizottsága lett, a szakmai irányítás és felügyelet pedig az állami tűzoltóság szerveihez tartozott.

Tűzoltás kontra fejlődés

1971. október 27-én a Minisztertanács 2034/1971. határozata – 1972. január 1-jei hatállyal – tanácsi irányítás alá helyezte az állami tűzoltósági területi szerveket. A tanácsi irányítás alá helyezés kérdéseit az 5/1971. (XII.24.) BM rendelet szabályozta.

Mindez mélyreható változásokat hozott a tűzoltóságok tekintetében. A belügyminisztérium átadta a megyei tanácsoknak a tűzoltóság beralapját, ingatlanokat, felszereléseket, és egyáltalán, az egész állományt. Az átadást követően a megyei (fővárosi) és a városi, járási (kerületi) tűzoltó-parancsnokság szakmai irányítását a BM Tűzoltóság Országos Parancsnokság (BM TOP), valamint a megyei (fővárosi) tűzoltó-parancsnokság végezte; az általános irányítás illetve a testület feletti felügyelet pedig a tanácsok hatáskörébe tartozott. A 13. sz. tvr. és a 14/1973. (VI.2.) MT, valamint a 4/1946.

(VIII.1.) BM számú rendelet alapján a tűzvédelmi feladatok ellátásának ágazati, valamint a tűzoltóság tevékenységének központi irányítását a Belügyminisztérium látta el.

Probléma főleg a budapesti tűzoltóságok esetén adódott. A fővárosi szervezeti adottságokat ugyanis nem lehetett összehasonlítani a megyei tűzoltóságokéval, az átadás-átvétel (és az illetékességi-hovatartozási kérdések tisztázása) nehézségekbe ütközött. Számos esetben egy-egy tűzoltóság több kerület tűzvédelméért felelt (pl. egy parancsnokság alá tartozott az V., a VI. és a VII. kerület, egy másik alá az I., II. és XII. kerület). Voltak speciális tűzoltó-parancsnokságok, mint pl. a ferihegyi repülőtér tűzoltósága, amely területileg a XVIII. kerülethez tartozott volna, érthető okokból mégsem lehetett integrálni. Bizonyos kiemelt objektumoknak – az Országháznak, a Csepeli Vas- és Fémműveknek vagy a Chinoin gyógyszeripari vállalatnak – külön létesítményi tűzoltó őrsé volt. Ezek hivatalosan a kerületi parancsnoksághoz tartoztak, de sem jogszabályi rendelkezés értelmében, sem a szervezésért felelős illetékesek megítélése alapján nem tartoz(hat)tak közvetlenül a kerületi tanácshoz.

A fővárosi tűzoltóság létszáma ekkoriban 1694 fő volt, ami 193 fős létszámhiányt jelentett. Ráadásul a budapesti tűzoltók technikai felszereltsége nem bizonyult megfelelőnek, egyes becslések szerint legalább egy évtizedes elmaradásban volt. A gépjárműfecskenők zöme 14–18 éve szolgált, a készenléti értékük nem haladta meg a 20–40%-ot. A korabeli beszámolók alapján az 1973-ban modernizációs céllal érkezett új tűzoltó fecskendők (a TŰ-1-esek) gyártási pontatlanságok miatt gyakorta meghibásodtak.

Kritikus volt a ferihegyi repülőtér tűzvédelmi felszereltsége. A speciális szerek 16-18 évesek is lehetek, a tűzoltóknak nem volt megfelelő hő- és lángvédő öltözködésük. Dr. Reischl Antal építészmérnök, egyetemi tanár, a Fővárosi Végrehajtó Bizottság tagja a VB egy 1974. október 30-i ülésén így kommentálta mindezt: *„Mint laikus [...] egyre nagyobb aggálllyal ülök Ferihegyen repülőgépre, ha tudom, hogy a hozzá való tűzoltó felszerelés mindössze*

egy darab harminc százalékos start gépjármű, amikor pedig a norma szerint ötnek kellene lenni. Nincs egyetlen poroltó sem. Nem hiszem el.”

Új tűzvédelmi törvényerejű rendelet

Az új felállás – ti. hogy az állami tűzoltósági területi szervek tanácsi irányítás alá kerültek – új tűzvédelmi törvényt is hozott magával: az 1973. évi 13. tv. rendeletet. Az addig fennálló hármas egység – állami, önkéntes és vállalati tűzoltóságok – megmaradt. Az állami tűzoltóságoktól a tanácsi irányítás ellenére sem került el a hatósági és a szakhatósági jogkör és a tűzvizsgálat, illetve továbbra is felügyelték az önkéntes és a vállalati tűzoltóságok működését. A 4/1974. (VIII.1.) BM rendelet a szakmai feladatokat határozta meg, rögzítette a tűzoltóságok tagozódását, a hatósági feladatokat is.

Mindezekkel együtt a tűzoltói hálózat nagyon jól helytállt, amiben fontos szerep jutott az önkénteseknek is. Az ún. „tűzvédelmi aktív-hálózatba” több mint ötezer ember tartozott, közel tízezer létesítményi tűzoltó teljesített szolgálatot, ezek mellett pedig tűzrendészeti előadóból és tűzvédelmi felelősökből is többezres volt a létszám. A létesítményi (vállalati) önkéntes tűzoltók évente több száz tüzesetnél avatkoztak be; a kimutatások szerint a kisebb tüzeket önállóan oltották el, a többi esetben pedig előkészítették a terepet az állami egységek számára.

A fővárosi szakemberek erőfeszítéseinek hála a technikai problémák ellenére is javult Budapest tűzvédelmi helyzete az 1968-1973 közötti időszakban. Ez főleg a hatósági, szakhatósági és ellenőrző tevékenységnek volt köszönhető (csak itt évi 8 ezer szemlét és ellenőrzést tartottak, és hat-ezer szakvéleményt adtak le). A nagyipari létesítmények tűzvédelméért felelős szakemberek állandó szélmalomharcot folytattak – az elavult műszaki és technológiai megoldásokat folyamatosan fejlesztették, lecserélték és javították, ennek ellenére az üzemek összességében nem hogy biztonsá-

gosabbak, hanem tűzveszélyesebbek lettek. Ez elsősorban az új technológiák, új energiahordozók bevezetésének volt köszönhető – a korábbiaknál lényegesen nagyobb mennyiségű tűz- és robbanásveszélyes folyadékot és anyagot kellett tárolni. Az ipari létesítmények többségében 70-80%-os volt a beépítettség foka, ami tovább növelte a veszélyt.

Jelentős elmaradások jellemezték a tanácsi, szövetkezeti ipari, valamint kisipari létesítményeket és a lakóházak tűzvédelmét. Általánosan jellemző volt például a kisipari üzemhelyiségekre a hiányos karbantartás, a szabályok be nem tartása. Az üzemek többségükben lakóépületekbe voltak bezúfolva – ahol a szűk, nem biztosított, gyúlékony anyagokkal megrakott helyeken a hegesztő vagy egyéb tűzveszélyes munkák katasztrófális következményekkel járhattak volna.

Ha mindez nem lett volna elég, a lakóépületek tűzvédelme már önmagában is problémás területnek bizonyult. A kémények állapota a hatvanas évek végén is kétségbeejtő volt: a szakértői becslések szerint a mintegy egymillió régi épület kéményének nagy része tűzveszélyes és veszélyesen elavult. Az épületek elektromos vezetékai elhasználódtak, az akkoriban egyre inkább népszerű lakossági tüzelőolajat nem megfelelő körülmények között tárolták (a pincékbe, padlásokra, közös tárolókba zsúfolva).

A problémátengerből szó szerint és átvitt értelemben is kiemelkedtek az újonnan épített középmagas és magas lakóépületek. Ezek egy részénél sem a tervezés, sem a kivitelezés nem felelt meg az akkoriban hatályos tűzvédelmi követelményeknek. A BM TOP 5/1965 számú ágazati szabvány („Középmagas- és magasépületek tűzrendészeti előírásai”) külföldi tapasztalatokat is figyelembe véve előírta például, hogy a menekülési útvonalon a fal, födém és a padló csak nem éghető burkolattal készíthető. Ennek ellenére az ilyen épületekben rendszeres volt, hogy a menekülési útvonalakon (a folyosón ill. a lépcsőházban) nagy mennyiségű éghető burkolóanyagot építettek be. Mindez azzal kombinálva, hogy sem a szintek közötti leválasztás nem volt megoldott, sem pedig a füstelvezetés nem volt

megfelelően kialakítva, olyan tragédiákban csúcspontot ért el, mint például a Csertő utcai paneltűz.

Az 1972-es zuglói paneltűz

A Csertő utcai, vagy zuglói paneltűzként emlegetett katasztrófa a főváros addigi legnagyobb tüzesete volt, amelyben heten veszítették életüket. Maga az épület annak az építési tervnek a része volt, amellyel a fővárosi tanács a hatvanas évek elképesztő népességnövekedésére próbált válaszolni. (Ekkoriban Magyarország össznépsége 300 ezer fővel gyarapodott; ennek a nagyvárosnyi embernek a kétharmada Budapesten élt.) Az ún. házigyárakban készült lakások („panellakások”) elszaporodása jelentős kihívások elé állította a tűzvédelmet.

A Csertő utcai lakóház tragédiája az előírások figyelmen kívül hagyása és a nem megfelelő építés mintapéldája, az akkori tűzvédelem állatorvosi lova. A házban minden emeletszinten 30 méter hosszú középfolysóról nyíltak a lakások (négy-négy mindkét oldalon), vagyis minden lakó ezen a folyosón menekülhetett volna ki. Az eredetileg két méter széles folyosókat azonban mindkét oldalán 40 cm mély szekréynysorral borították, vagyis a menekülési útvonal 1,2 méterre szűkült. A préselt papírlapokból és festett bútortalapokból készült, puhafa keretre ragasztott szekrényekben villany- és gázvezetékek, valamint műanyag és alumínium fűtés- és szellőzőcsövek futottak. Az „i” betűre a pontot az tette fel, hogy számos lakó – az akkori szokásoknak megfelelően – nagy mennyiségű gyúlékony anyagot halmozott föl a szekrényekben, ráadásul a lakások bejárati ajtajait és a folyosót magát is éghető anyaggal (linóleummal) burkolták.

Az életveszélyes helyzetet több tényező együtt okozta. A tűz egyrészt rendkívül rövid idő alatt, akadálytalanul tudott végigterjedni egy kigyulladt villanyóraszekrényből, főleg a gyúlékony anyagok jelenléte miatt és azért, mert sem a folyosókon nem alakítottak ki szekciókat, sem a szinteket nem választották el egymástól. Ráadásul a folyosókon jelen lévő műanyagok égése során nagy hő, jelentős mennyiségű mérgező égéstermék és füstgáz keletkezett. A tüzesetre jellemző, hogy

néhány esetben a pánik bizonyult végzetesnek: voltak lakók, akik több emelet magasságából ugrottak ki, pedig ha megvárják a segítséget, valószínűleg sértetlenül kerültek volna ki a tűzből.

A Minisztertanács a 3034/1974. számú határozatával intézkedett a veszélyes helyzetek kialakulásának megelőzéséről, és kötelezte az illetékes szerveket a hiányosságok felszámolására.

A korszakot jól jellemző statisztika szerint a fővárosban minden harmadik tüzeset lakóházi területen vagy lakásban ütött ki. (1973-ban például 667 ilyen esetet regisztráltak.) Az 1969–1973-ig tartó időszakban

- a főváros lakosságától (ideértve az üzemet, az intézményeket és a lakóházakat) összesen 21 296 alkalommal érkezett segélykérés, illetve tűz bejelentése,
- a fővárosban több mint 9092 tüzesetet regisztráltak, 88 halállal és 657 sérüléssel.

Budapest XIV. kerület, Csertő utca 12-14 sz. lakóépület az 1972. május 18-i tűz után (fotó: KKM)

Létesítményi tűzoltók: fejlődés, problémákkal

Ahogy a főváros hirtelen növekedése kihívások elé állította a tűzoltókat, úgy jelentett egyre összetettebb feladatokat a technikai fejlődés a létesítményi tűzoltók számára. Ennek az egyik helyszíne a Tiszai Erőmű Vállalat volt Leninváros (az észak-magyarországi, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tiszaújváros neve 1970-1991 között) mellett. A Gazdasági Bizottság 1969 decemberében, majd a Minisztertanács 1970 februárjában hozott határozata alapján ugyanis a térség iparfejlesztésének keretében egy 2000 MW-os teljesítményű, szénhidrogén-tüzelésű erőműblokk építését kellett mielőbb megvalósítani. Az arányokat jól jellemzi, hogy a leninvárosi erőmű akkori teljesítménye ennek mindössze egytizede volt.

Önmagában a fejlesztés mérete is jelentős tűzvédelmi kockázatokat rejtett magában; ráadásul az országban itt tértek át először a földgáztüzelésre, a technológia pedig kellően kiforratlan volt ahhoz, hogy ezeket a kockázatokat az egekig növelje. És ha mindez nem lett volna elég, hatalmas mennyiségű szén is felhasználtak az áramfejlesztéshez, ami miatt szénporrobbanással is számolni kellett.

Szénporrobbanás

Ha a porokban az ún. illóanyag-tartalom és a levegőben lévő por mennyisége átlép egy bizonyos határt, éghető és robbanóképes keverék alakul ki. Mivel a lebegőképes szénpor fajlagos felülete rendkívül magas, a lebegő porrészecskékből nagyon könnyen távozik az illóanyag, a szénatomok pedig szénmonoxid formájában keverednek a levegőhöz. Ennek az elegynek elég valamilyen gyújtóforrás, amely hatására kis sebességű égési hullám indul el, a leülepedett szénporsemcséket lebegő állapotba hozva. Ahogy az égés sebessége felgyorsul (detonáció jön létre), a lökőhullám a hangsebesség többszörösével terjed tovább.

Az egyik kiváltó ok az irodalmi élményekből is ismerős „sújtólég” (metán és levegő robbanóképes elegye) lehet – ilyenkor tehát egy kisebb robbanás vált ki egy sokkal nagyobbat.

A korabeli tudósítások alapján az előírások ráadásul sokszor ütköztek a realitásokkal (Tűzvédelem, 1970. júliusi szám):

„Ezért ügyelnek megkülönböztetett figyelemmel pl. a vezetékrendszerek tömítettségére, s olyan lépcsőzetes védelmi rendszer létrehozására, amely adott esetben lehetővé teszi a sérült vezetékszakasz üzembiztos lezárását. [...] Ezért száll vitába az igazgató a most megjelent szabvánnyal, amely előírja, hogy bizonyos földgáz-mennyiség felhasználása esetén hány oltókészüléket kell elhelyezni. Az indok: elvileg érthető a törekvés, de ha a 25-30 méter magasan lévő gázégőknél baj történik, oda gyakorlatilag lehetetlen feljutni egy 250 kg-os készülékkel.”

A technológiai megoldások néha hajmeresztő körülményeket teremtettek a tűzoltók számára. A gőzturbináknál 12–15 tonna olaj és 100 bar nyomású, 520 °C-os gőz jelenlétében kellett beavatkozni, ha gond adódott. A helyi tűzoltóknak a transzformátorok védelmével kapcsolatban is voltak fenntartásaik, hiszen a vízködoltó berendezések igen magas fenntartási költségeik mellett nem igazán váltak be.

Az üzemben Bojtor István tűzrendészeti előadó és Varga Mihály önkéntes tűzoltó hadnagy, valamint 68 fős önkéntes létesítményi gárda teljesített szolgálatot 1954 óta; nekik kellett nap mint nap az életüket kockáztatva fenntartani az üzem biztonságát.

A tűzoltástechnika fejlesztése egyébként nem csupán az adódó katasztrófák elkerülése miatt volt fontos – a költségcsökkentés eszközévé is válhatott, ha úgy adódott. A Tiszai Kőolajipari Vállalatnál például az ún. Barátság II. kőolajvezetékeken érkező nyersolaj tárolása miatt jelentős tárolókapacitás-bővítésre volt szükség. Az 1,5 millió köbméteres tárolókapacitás viszont egy súlyos dilemma elé állította a beruházás tervezőit. A túl nagy tartályok esetén óriási egybefüggő tűzfelületek alakulhattak ki egy tűzben, amire a korabeli tűzoltástechnika egyszerűen nem volt felkészülve. A túl kicsi tartályok viszont több százmillió forinttal növelték volna a beruházás költségeit. Muszáj volt tehát új tűzvédelmi megoldásokat kikísérletezni, amelyek lehetővé tették a kellően nagy tartályok alkalmazását,

anélkül, hogy a tűzbiztonságról le kellett volna mondani.

Végül a leninvárosi speciális tűzkísérleti telepen kipróbált számos habképzőanyagnak köszönhetően a tartálméreteket 5-10 ezer köbméterről 60 ezer köbméterig lehetett növelni, ami óriási megtakarításokat eredményezett.

Az algyői kísérletsorozat

Szót ejtettünk már a tűzoltóság műszaki fejlesztéseiről, és az új létesítmények által támasztott kihívásokról. Külön is érdemes azonban kiemelni az ún. algyői kísérletsorozatot, illetve annak előzményét, az algyői olaj- és gáztűzet, hiszen a létesítményi tűzoltás rendkívül fontos állomásáról van szó.

A Szegedtől alig tíz kilométerre lévő algyőn 1965-ban jelentős kőolaj- és földgázmezőt fedeztek fel „véletlenül”, ami akkoriban szó szerint az év szenzációjának számított. A közvetlen felfedezést a Vízgazdálkodási Tudományos Kutató Intézet termálvizet kereső munkatársai tették (habár igaz, hogy a terület olajfúrásos kutatása napirenden volt, tehát előbb vagy utóbb mindenképpen sor került volna a felfedezésre). A fúrás során harminc méter magasba szökő olajsugárral kitörő kút alig egy nap alatt nagyjából ezer köbméter olajat lövellt ki, mielőtt sikerült volna elfojtani.

A későbbi részletes vizsgálatok azt is kimutatták, hogy a 2,2 kilométerig mélyített fúrás huszonnégy földgázban gazdag rétegen is áthatolt – valójában tehát egy olajtároló réteggel „beburkolt” gázlelőhelyről volt szó. A feltárások nyomán az ország gáz- és kőolajtermelése fellendült, és a szegedi térségben jelentős fejlesztések kezdődtek meg.

1968. december 19-én reggel 8 óra 20 perckor pontosan ezen a helyszínen, a 168-as számú fúrásnál történt meg aztán a katasztrófa: a rendkívül nagy hozamú kút meghibásodás miatt kitört, majd az olajos gázsugár meggyulladt.

A hó hatására megrogyott kútfelepítmény szabaddá tette az utat egy második gázsugár előtt, ami szinte „összekapaszkodott” az elsővel, egy spirálisan kavargó, tíz-tizenöt méter átmérőjű, ötven méter magas lángoszlopot alkotva. A katasztrófát csak súlyosbította, hogy a geológusok és a fúromesterek kitűnő munkát végeztek a fúrás helyének meghatározásánál és a kivitelezésnél: bőséges rétegre épült, napi nagyjából ezer köbméter olaj- és akár egymillió köbméter gázhozamú kútról volt szó. A hősugárzás olyan erős volt, hogy a hatvan méterre lévő épület falán 95 °C-ot, sőt, még nyolcvan méterre is 75 °C-ot mértek. Az oltásban résztvevők ennek a lángoló pokolnak az ötven méteres körzetébe szélcsendes időben kizárólag vízfüggöny takarásában tudtak behatolni.

Az algói tűz oltása, a háttérben a (következő oldalakon tárgyalt) turbóreaktív oltógéppel (fotó: KKM)

Maga az oltás technikátörténeti értelemben is különleges eseménynek számított, de mielőtt egyáltalán bele lehetett kezdeni, óriási küzdelem várt a tűzoltókra. Mindenekelőtt el kellett takarítani a berendezés roncsait, és folyamatosan hűteni kellett a környezetet. Egy teljes héten keresztül tartottak a romeltakarítási munkák, folyamatosan dolgoztak a – kézi oltógépekkel fejlesztett „vízpajzsok” takarásában felszerelt és beállított – vízágyúk. Önmagában azonban ilyen módszerekkel lehetetlen volt eloltani egy ilyen méretű tüzet – ide sokkal nagyobb „fegyverre” volt szükség. Méghozzá egy ún. turboreaktív oltóberendezésre.

Az oltógép

A Szovjetunióban már a hatvanas években előfordult, hogy kisebb tüzek oltásánál, illetve befagyott reptéri kifutópályák gyors felolvasztásánál teherautók vagy terepjárók alvázára szerelt vadászgép-hajtóműveket használtak fel. Ilyen méretű tűzhöz azonban nemigen használták még a technológiát. A források bizonytalanok azt illetően, hogy az oltóberendezést készen hozták-e a Szovjetunióból, a helyszínen szerelték össze tervek alapján, vagy csak ott kellett tökéletesíteni. Az 1970 júliusi Tűzvédelem c. folyóirat hasábjain Strádi Géza tűzoltó alezredes – később a BM TOP Tűzvédelmi Kutató Intézetének vezetője – „a Szovjetunióból hozott, speciálisan olajküttüzek oltására készített” gépjárműről ír. A helyszínen magyar mérnökök részvételével valószínűleg végeztek kisebb-nagyobb tökéletesítéseket; az alapötletet később szintén magyarok fejlesztették tovább.

További érdekesség, hogy a repülőgép-hajtómű tűzoltási célra történő első alkalmazása a már többször is említett Szilvay Kornél feltaláló nevéhez fűződik.

December 26-án délelőtt az addigra kellő gyakorlatot szerzett százhatvan tűzoltó és százötven honvéd negyvenkét, egyenként 500 liter/perc teljesítményű kézi sugárral, két 4000 liter/perc, és hét 1500 liter/perc teljesítményű vízágyúval hűtötte le a terepet, hogy az oltóberendezés felvonulhasson.

Az oltás fizikája

A turbóreaktív oltógép tulajdonképpen tehát nem más, mint egy vadászgép hajtóműve, amit – annak érdekében, hogy a tolóhatás ne mozdítsa el az oltógépet magát – megfelelően stabil alapra építenek.

A nagy levegőigényű gázturbinában az indítás után a kompresszor a levegő nyomását többszörösére növeli. A levegő sugárirányban elhagyja a sűrítőt, és a bevezető nyíláson keresztül az égéstérbe kerül, ahol keveredik a porlasztott üzemanyaggal, a kerozinnal. A keveréket meggyújtva állandó nyomású, folyamatos égés alakul ki. A forgó turbina fúvócsövéből a gázsugár kb. 2000 km/óra sebességgel, nagyjából 600 °C-on lép ki a szabadba.

A hajtóművet eddig a pontig „rendeltetésszerűen” használják, hiszen ez az a tolóerő, ami a repülőgépet is mozgatja. Az oltáshoz azonban ezen a ponton a gázáramba három sugárcsővön keresztül percenként több ezer liter vizet fecskendeznek. A gázáram elporlasztja a vizet, egy 35-40 méter hosszú, 10-15 méter átmérőjű oltósugarat létrehozva ezáltal.

Több hatás is egyesül tehát. Durván leegyszerűsítve arról van szó, hogy a gázsugár elfojtja a lángokat, másrészt kiszorítja az égés területéről az oxigént, végül pedig a porlasztott vízköd hűti a környezetet.

A bevetés viszonylag sikeres volt, hiszen csak két kísérlet kellett hozzá: 14 óra 20 perckor a tűz kialudt. Az olajkitörés azonban még nagyon sokáig tartott: az elfojtásra irányuló munkák szilveszter napján kezdődtek, de csak 1969. január 16-án zárultak le véglegesen. Az erőfeszítéseket jól illusztrálja, hogy a mentőcsapatok húsz percenkénti váltásban dolgoztak – a víz- és olajgőzzel telített levegő okozta súlyos légzési nehézségeket ennél hosszabb ideig senki nem bírta.

Az elhárítási munkálatokban 300 olajbányász, katona és tűzoltó dolgozott. A kút környéke szó szerint katasztrófásújtotta övezet volt: négyszáz méteres körzetben mindent olaj fedett.

Egyértelművé vált, hogy az ilyen incidensekre sokkal jobban fel kell készülni. Ez volt tehát az ún. algyői kísérletek nyitánya – a problémák ismeretében ugyanis az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt (OKGT) – az országos tűzoltó parancsnoksággal egyeztetve – megkezdte a felkészülést.

Mindenekelőtt megbízást adtak a Magyar Néphadsereg egyik alakulatának egy szovjet mintára kifejlesztett, de tökéletesített turboreaktív oltóberendezés legyártására. A mérnökök egy VK-1 típusú hajtóművet szereltek fel egy terepjáróra. Ez a jóval hatékonyabb hajtómű dolgozott az itthon is rendszeresített MiG-15 és MiG-17 vadászgépeken is.

Big Wind

Ezt az első nekifutást több iteráció is követte – a „legutóbbi” ilyen gép még ma is szolgálatban van. A Big Wind (Nagy Szél) néven híressé vált gép két MiG-21 hajtóműből áll, amelyeket egy T-34-es harckocsi alvázára szereltek. 1991-ben, amikor az iraki mérnökök a kuvaiti sivatagban fekvő hatalmas olajmezők közel 90%-át lángtengerré változtatták, ez a monstros sikerrel vett részt az oltásban, kivívva a külföldi szakemberek elismerését és csodálatát.

Az OKGT ezzel párhuzamosan az algyői olajmezőn egy speciális gyakorlóteret alakított ki, ahol lehetővé vált a gáz- és olajkitörések – jobb szó híján – modellezése, nagyjából 1:1 arányban. Itt ugyanis nem szimulálásról van szó: „élesben”, bár kontrollált körülmények között az algyői olajkitöréshez nagyon hasonló incidenst tudtak előidézni. Mintegy száz méteres, betonozott gyakorlókút épült, ahová aggregátorok segítségével gázt és olajat pumpálhattak; a kitörés mértékét akár 800 ezer köbméter/nap (gáz) és ötezer köbméter/nap (olaj) mennyiségig tudták fokozni.

A gyakorlat 1970. május 11-én zajlott le, teljes sikerrel. A hajtómű által szórt vízpermet csaknem ötezer liter/perc teljesítménnyel zúdult le; a vízmennyiség minden szivattyút és vízágút ideértve összesen 13 ezer liter volt percenként.

A Big Wind, amelyet 1991-ben is bevetettek (2016) Imgur

A kísérletekben azonban nem csupán a gigászi oltótechnika vizsgázott jelesre. A 168-as kút tüzének tapasztalatai alapján fejlesztett, hazai gyártású alumínium fóliás védőruhák, valamint a sisakra szerelhető hőálló arcvédők első példányait is itt próbálhatták ki először a tűzoltók. A helyi mérések szerint a ruha akár 500 °C-os hőnek ellenállt, ami hatalmas előrelépésnek bizonyult.

Létesítményi tűzoltás: változó kihívások

Ha már a létesítményi tűzoltásról ejtünk szót, nem szabad elfeledkeznünk két fontos létesítményről. Az egyik a Dunai Kőolajipari Vállalat (DKV), a másik pedig természetesen a Paksi Atomerőmű Vállalat. A két történet rövid áttekintésével viszonylag jó képet kaphatunk a korszak

(nagyjából a hatvanas évek végétől a nyolcvanas évek elejéig) kihívásairól, amelyekkel a létesítményi tűzoltóknak kellett szembenézniük.

A DKV és a Dunai Hőerőmű Vállalat (DHV) Budapesttől néhány kilométerre, Százhalombatta mellett épült. Az ötvenes évek végétől zajló építkezésnek hivatalosan 1969. június 13-án, a hivatalos átadással lett vége. A termelés fokozatosan indult be, üzemi tűzoltóság 1964. július 1-jétől működött a DKV területén.

Hogy a tűzoltóknak milyen kezdeti nehézségekkel kellett megküzdeniük, az jól látható például abból is, hogy a tizenöt fős gárda járműparkját kezdetben egy Csepel D350-es, valamint három, az angol Pyrene Company Limited által gyártott, jobbkormányos habbaloltó gépjármű képezte. A tűzoltók nagy része eleinte még gyakorlattal sem rendelkezett, az állományt az ország különböző részeiből helyezték ide. Mind a technika, mind pedig az oltóanyagok hagytak maguk után kívánnivalót, a speciális feladatokra nem, vagy csak részben bizonyultak alkalmasnak. A híradástechnika akkoriban gyakorlatilag nem létezett, az egyéni védőfelszerelések pedig (ahogy az algyői kúttűz kapcsán láthattuk) néha alig voltak hatásosabbak egy miatyánknál.

A megelőzési előírásokat szó szerint az élet diktálta: a szakemberek menet közben, a tapasztalatokat levonva szigorítottak, néha súlyos árat fizetve. 1968-ban például a desztillációs üzemben szénhidrogén gáz- és gőzrobbanás keletkezett, ami nyolc fő életébe került. Gázkoncentráció-mérőket és jelzőhálózatot csak ezután építettek ki, és a technológiai folyamatokat is ennek hatására szigorították. A tüzek és a küzdelmes beavatkozások hatására fejlesztették a tűzoltóság gépparkját is: nagy teljesítményű, 3500 liter/perc kapacitású habágyúkat szereztek be, és fokozatosan növelték az állomány létszámát. Ez utóbbi 1972-re elérte a kilencven főt. Minderre szükség is volt: Százhalombatta 1972-től elnyerte a városi rangot, és a város az üzemi tűzoltóság illetékességi területéhez tartozott.

A másik ilyen történet az atomerőműé.

1966. július 6-án a hazai napilapok arról adtak hírt, hogy Ajtai Miklós, a Központi Bizottság tagja, az Országos Tervhivatal elnöke moszkvai útjáról hazatért, és bejelentette, hogy egy magyar-szovjet megállapodás részeként 800 megawattos, ún. voronyezsi típusú atomerőmű épül Magyarországon.

A kormányközi egyezményt 1966. december 28-án írták alá. A lehetséges helyszínek számát két településre, Bogyiszlóra és Paksra szűkítették; utóbbit végül 1967. április 12-én jelölték ki hivatalosan. (Egy érdekes anekdota ezzel kapcsolatban, hogy az idelátogató kormánybiztos a helyszín bejárásakor a helyi termelészövetkezet tehénistállója mellett megállt, rátette a kezét a kerítésre, és közölte, hogy nagyjából azon a helyen fog állni az atomreaktor épülete.)

Az ünnepélyes alapkőletételre végül 1975. október 3-án került sor, a Paksi Atomerőmű Vállalatot pedig 1976. január 1-jei dátummal alapították meg. A beruházással kapcsolatos szakhatósági véleményt a BM TOP adta; a pesti szakemberek ötlete volt, hogy a négyfős helyi kirendeltség helyett Pakson hagyományos, „kivonulós” tűzoltó parancsnokságot építsenek ki, laktanyaépülettel együtt.

Ez az akkori tűzoltóknak rendkívül nagy kihívást jelentett, hiszen senki nem tudta közülük, hogy néz ki egy ilyen erőmű. Egy csapat jött létre, amely feladatul kapta a lehetőségek feltérképezését és a védelem kidolgozását. Tagja volt Horváth Béla parancsnok, Bach József erőszármú üzem-mérnök és Tóbiás Péter, a megyei tűzoltó parancsnokság főelőadója. A vezetést az akkor megyei parancsnokhelyettes Csőglei Istvánra bízta.

A külföldi tanulmányút ki volt zárva, így a tűzoltók megpróbálkoztak a hazai erőművek tanulmányozásával, valamint irodalomkutatással. Fő tájékoztató forrásként a külföldi – főleg „nyugati” – erőművek ügyében megjelent írások magyar fordításai szolgáltak.

Már eleve az építkezés is nagy falatnak bizonyult. Voltak időszakok, amikor 12 ezer ember dolgozott a helyszínen, több mint tíz fővállalkozó és mintegy ötven alvállalkozó emberei: oroszok, lengyelek, románok, németek, csehek, bolgárok és magyarok. Egy ilyen méretű építkezés tűzvédelme

komoly feladat, főleg úgy, hogy voltak bizonyos megkötések is. A tűzoltók egyrészt azt az utasítást kapták, hogy a tűzvédelem megszervezésénél a hazai tűzvédelmi előírásokat vegyék figyelembe. Ez azonban értelemszerűen hiányos volt, hiszen ilyen erőmű szabályozására még senki nem gondolt korábban, így a vonatkozó részeket az új technológiára is adaptálni kellett. Elvárás volt a háromszoros túlbiztosítás is. Másrészt viszont a szovjet-magyar megállapodás szelleméhez híven a kormányzat megtiltotta a „nyugati” országokból történő anyag- és eszközbeszerzést.

A feladatok megoldására Paks déli szélén egy öt szerállásos tűzoltó laktanyát terveztek, két középkelet-középkategóriájú gépjárműfecskeendővel, egy habbal és egy porral oltóval, valamint egy 30 méteres gépezetes létrával. A tervezett létszám 60 fő volt. A tervek szerint ezt egészítette volna ki – az előírásoknak megfelelően – egy műszakonként 16 főből álló vállalati tűzoltóság, melyet az üzem dolgozóiból verbuváltak volna.

Érdekesség, hogy a nyugati alkatrészek és megoldások tiltása miatt egy-két feladat komoly gondot jelentett. A számítógépterem tűzvédelmének kialakítása például nagy dilemma volt – a hagyományos oltás szóba sem jöhetett, a vízködoltó akkoriban még nem volt ismert, a halongáz pedig éppcsak megjelent a piacon.

Halon és vízköd

Egy számítógépekkel zsúfolt teremben a hagyományosnak mondható oltási megoldások értelemszerűen nem alkalmazhatók – könnyű belátni, milyen következményekkel jár a lezúduló víz egy ilyen helyen.

A vízköddel oltó rendszer a vízkár minimalizálására rendkívül apró vízcseppeket permetez szét (gyakorlatilag „porlasztja” a vizet). Az eljárás előnye, hogy a vízköd gyorsan lehűti a környezetet, ráadásul az oxigént is kiszorítja a tűz közeléből, gyors oltást lehetővé téve.

A halon ezzel szemben egy speciális oltógáz, amely kémiai úton gátolja az égést

úgy, hogy az égési láncolatba beépül. Az előnyei közé tartozott, hogy szennyeződést nem hagyott maga után, kis mennyiségben is alkalmas volt a tűz oltására, és széles körben használható volt. Az 1987-es montreáli egyezmény értelmében (az ózonrétegre gyakorolt káros hatása miatt) manapság nem használják.

Végül a szakemberek egy, az MMG Automatika Művek által egy budapesti bankban felszerelt halongázos oltórendszert találtak alkalmasnak, amelyet megtekintése után meg is rendeltek Paksra is.

Egy másik probléma volt a tűzjelző rendszer kialakítása. Az olyan helyiségekben, ahol emberek nem, vagy csak ritkán tartózkodtak, automatikus jelzőrendszert kellett kiépíteni; nyugaton erre már léteztek korszerű megoldások, a beszerzési stop miatt ezek azonban nem voltak elérhetők. Az első hazai próbálkozás egyfajta hibrid rendszer volt: a vezénylőkbe és a főportára elhelyezett megjelenítőkre érkezett a jelzés, amit viszont az emberi kezelő telefonon adott tovább a tűzoltósághoz. Érthető okokból a tűzoltó szakembereknek ez egyáltalán nem tetszett, és végül kiharcolták, hogy a jelzés közvetlenül a tűzoltósághoz is beérkezzen.

Könnyen belátható, hogy nem csupán az épülő üzem, hanem az építkezés maga is tartogatott komoly kihívásokat. Közel ezer olyan hely volt, ahol a munkások hegesztési munkálatokat végeztek; az építési hulladékot viszont nem mindig távolították el megfelelően, ami gyakran vezetett tüzekhez. Egy 1978-as, nagyobb tüzesetnél például – egy bekapcsolva felejtett hőszugárzó miatt kigyulladt egy barakk – a paksi önkéntes és a szekszárdi hivatásos tűzoltók nem érkeztek időben, és a kigyulladt épület nagy része már leégett.

A vállalatok nem neveztek ki tűzvédelmi előadókat, így az ellenőrzés (saját körben) teljesen elmaradt. Végül a paksi parancsnokság bevezette szigorú, negyedévenkénti ellenőrzéseknek és az intézkedéseknek volt köszönhető, hogy a helyzet úgy-ahogy normalizálódott. 1979-ben a paksi parancsnokság létszámát hatvannégy főben állapították meg, ekkortól azon-

ban szinte nulláról kellett felépíteni az állományt. 1980 januárjában jutottak el odáig, hogy harminc fő képzése végre elindult. 1980. április 22-én pedig egy ideiglenes, vasvázás, hullámlemez épületben kezdte meg a szolgálatot egy TÚ-1-es fecskendő. Az új csapatból két ember helyszíni szolgálatot kezdett: naponta végigjárták az építkezést, és mindenkit felszólítottak a szabálytalanságok beszüntetésére.

Egy meglehetősen komoly – 1980. augusztus 27-én történt – tűzeset védelmi hiányosságokra és környezeti sajátosságokra is rávilágított. Az egyes blokknál egy kétszer két méteres, mintegy huszonöt méter magas, kéményszerű aknát egy speciális, sugármentesítő festékkel mázolták ki. Egy óvatlanul használt lángvágó miatt a festék meggyulladt, és – akár egy kéménytűznél – az akna belső felületén végigfutottak a lángok. A kikerkező tűzoltóknak csak egy 1936-ban készített, meglehetősen elavult légzőkészülék állt rendelkezésére, aminek a tömítései nem voltak megfelelőek, így az álarc mögé gyakorlatilag folyamatosan szivárgott a gáz. Nem sokkal később már négy tűzoltót kellett enyhe füstmérgezéssel kezelni.

Ez intő jel volt: azonnal beszerezték hús korszerű légzőkészüléket, valamint megvizsgálták a festéket is. Kiderült, hogy két komponense külön-külön nem éghető, azonban ha összekeverik, és a festék megszárad, heves lánggal ég, miközben hat-hét féle mérgező gázt fejleszt.

A nyolcvanas évek: a változás előszelei

Ahhoz, hogy a kilencvenes években bekövetkezett változásokat megértsük – és ezzel belekezdjünk történetünk utolsó fejezetébe –, érdemes néhány évvel előbből indítanunk.

A nyolcvanas években Magyarországon több területen is változásoknak lehettek tanúi a tűzoltók, függetlenül attól, hogy önkéntesként, létesítmenyi vagy hivatásos tűzoltóként dolgoztak. Egyrészt a több évszázada fennálló területi felosztást 1984. január 1-i hatállyal megszüntették, azaz a

„megye, járás, város, község” területi felosztásból a járást, mint közigazgatási egységet törölték az összes ehhez tartozó igazgatási szervvel együtt. A megszüntetett járási hivatalok szerepét a körzetek és a megyék vették át. A járásszékhely tűzoltósága továbbra is a régi járás határain belül működött, azaz a régi illetékességi területen. Másrészt a rendszer eddigre kellően felpuhult, a „nyugati gondolkodásmód” elkezdett beszivárogni a hétköznapokba, egyfajta előszeleként az 1989-90-es rendszerváltásnak.

Míndez a tűzvédelemre nézvést konkrét eredményekkel járt. 1980. szeptember 1-jén – amely ezzel igen fontos dátummá vált a magyar tűzoltás életében – elindult az Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskolán a tűzvédelmi üzemmérnök szak. Laikusok számára ez önmagában nem tűnik nagy eseménynek; a hazai felsőfokú tűzvédelmi szakemberek képzése azonban közvetlen módon hatott a hazai tűzvédelemre. Az MOTSZ a XIX. század végén minden követ megmozgatott az átfogó tűzoltóoktatás létrehozásáért; az akkori szakemberek pontosan tudták, hogy a szakértelem és az ismeretek továbbadása kulcsfontosságú a tűzoltás fejlődésében. A XX. század utolsó negyedébe lépve azonban a tűzvédelmi szakismeretek egyre szerteágazóbbá, egyre specifikusabbá váltak, amely komplex oktatást kívánt meg. A szak tanterve ezért alapozó, kiegészítő, valamint tűzvédelmi szakismeretet nyújtó tantárgyakra tagozódott. Az első évfolyam 29 hallgatója 1980 szeptemberében kezdett, 25-en a tűzoltóság állományából, négyen pedig a polgári életből kerültek a főiskolára. 1983 júliusában végül huszonöten kaptak kézhez diplomát.

Újabb fontos állomás volt a tűzvédelmi oktatásban 1981. április 1. Ekkor jött ugyanis létre a Tűzoltókiképző Központ, amely az alapfoktól a felsőfokig terjedő, egységes, tematikusan egymásra épülő elemekből álló rendszert alkotott. Az intézményben tiszthelyettes-, zászlós- és tisztképző, valamint tisztú átképző szak működött, időről időre pedig olyan speciális műszaki tanfolyamok is indultak, mint például a szivattyúkezelői, a járművezetői és a létrakezelői képzés. (Maga a képzés természetesen, más-más néven, addig is folyt.)

Ezeknek az erőfeszítéseknek a háttérben egyrészt persze az állt, hogy az illetékesek felismerték: a tűzoltás több területen lemaradásban van. Mindez az eddig tárgyalt témákban is megmutatkozik: a zuglói paneltűz vagy az algyői olajkúttűz is azt mutatták, hogy a hatvanas-hetvenes évekre a problémák ad-hoc megoldása volt a jellemző. Jelen volt ugyanakkor a döntéshozói szemlélet változása a tűzvédelem gazdaságban (akkori szóval élve: népgazdaságban) betöltött szerepét illetően is. Az már az ötvenes években is egyértelmű volt, hogy a tűzesetek óriási károkat okozhatnak a mezőgazdaságban vagy az ipari létesítményeknél. Az azonban a hetvenes, de főleg nyolcvanas években vált teljesen egyértelművé, hogy a megelőzéshez a dolgozók okítása és egy-két tűzvédelmi felelős alkalmazása messze nem elég.

Az, hogy egy-egy tűzeset akár az egész gazdaságot térdre kényszerítheti, a Mikroelektronikai Vállalat (MEV) 1986-os tűzénél érhető tetten leginkább.

A nemzetközileg is jegyzett MEV-ben tudományos kutatással és fejlesztéssel foglalkozó, gépészmérnökökből, fizikusokból, vegyészekből és más területekről származó, jól képzett szakembergárda tevékenykedett. A

A Mikroelektronikai Vállalat 1986-ban (fotó: magányűjtemény)

kutatások a mikroelektronika területén folytak, és a korabeli eredmények alapján a szakértők úgy vélték, komoly esély van arra, hogy 1988-ra a hazai integrált áramkörök, illetve a programozható integrált áramkörök gyártása terén Magyarország a világ élvonalába kerül. (Egyes merészebb becslések 1990-ben Magyarországot már mikroelektronikai nagyhatalomként látták.)

1986. május 26-án reggel hat órakor azonban tűz ütött ki a híres T csarnokban, ahol mikroprocesszorok, híradástechnikai alkatrészek és különféle (részben titkos) katonai eszközök fejlesztése folyt. Az elsőnek riasztott tűzoltók tíz perccel később értek a helyszínre, és rögtön segítséget is kértek, amikor szembesültek a rövid idő alatt kiterjedt tűzzel. A parancsnokság központja folyamatosan újabb szereket és újabb egységeket küldött a helyszínre és újra meg újra emelte a riasztási fokozatot – amely alig huszonhárom perccel a tűzjelzés után V-ös, vagyis a legmagasabb lett. Habár összesen száznegyvenhárom tűzoltó, tizenöt gépjárműfecskendő és tizenhat különleges szer próbálta megfékezni a lángokat, a művelet során pedig speciális oltóanyagokat is bevetettek, minden kevésnek bizonyult. A gyártócsarnok négy óra leforgása alatt gyakorlatilag porig égett.

Összeesküvés-elméletek

Egy alapos vizsgálat után mind a rendőrség, mind az állambiztonság emberei arra jutottak, hogy a tűz oka „műszaki berendezés rendellenes működése miatt keletkezett rövidzárlat” volt. Sokakat azonban ez nem győzött meg, így a tüzeset kapcsán egy sor vad elmélet kapott szárnyra. Egyesek nyugati titkosszolgálatok szabotázsakcióját látták a háttérben a COCOM-lista potenciális megsértése miatt. (A COCOM-lista a hidegháborús gazdasági hadviselés részeként azokat a csúcstechnológiás nyugati termékeket tartalmazta, amelyeket tilos volt a KGST országaiba és Kínába exportálni. Magyar mérnökök azonban már korábban is éltek az ún. reverse engineering, vagyis a „fordított mérnöki tevékenység” eszközével, melynek során a tiltólistás mikroelektronikai eszközök tervrajzát pusztán működésük alapján, azt

„visszafejtve” hozták létre.) Egyes elméletek szerint a szovjeteknek nem tetszett a hazai fejlesztés túlzott előretörése, amely ilyenformán nem kívánt előnyökhöz juttatta Magyarországot. De voltak olyanok is, akik szerint mindez szimpla biztosítási csalás volt, hiszen a magyar állam a brit Lloyd's biztosítótól összesen 50 millió dollárhoz jutott – ez a MEV-projekt teljes bekerülési összege volt évekkel azelőtt.

Egy, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára által 1986. május 29-én közzétett napi operatív jelentés szerint *„hivatalos kapcsolat – nem ellenőrzött – értesülése szerint a Mikroelektronikai Vállalatnál történt tüzeset azért következett be, mert a hűtő-szellőztető berendezést kikapcsolták. Erre azért volt szükség, mert a csernobili atomreaktor katasztrófája nyomán a légtérbe került radioaktív anyagok a termelés minőségét nagymértékben befolyásolták volna, mivel a nagyteljesítményű ventilátorok az üzem légtérébe juttatták a radioaktív anyagokat. Az információ forrása megbízható, ellenőrzött; tartalma nem ellenőrzött.”*

A MEV tüzesete persze csupán egy kiragadott példa, azt azonban jól demonstrálja, hogy a tűzvédelemnek egyre komolyabb kihívásokkal kellett szembenéznie – mindezt pedig egy új kor küszöbén.

IV. fejezet: 1990-2020

A változások kora

A kilencvenes évek eleje a változások kora volt – a manapság rendszervált(oz)ás néven ismert folyamat gyakorlatilag erről szólt. És ha már változásokról beszélünk, mi mással lehetne kezdeni könyvünk egyik fejezetét, mint egy szimbólummal? Az újonnan alakult MTSZ (melyről később olvashatunk) és az állami tűzoltók szakszervezete szorgalmazta, hogy Szent Flórián legyen hivatalosan is a tűzoltók védőszentje, és Flórián napja legyen ismét a tűzoltók ünnepe. Az MOTSZ már a XIX. században is felismerte, milyen fontosak a jelképek a közösségépítésben; és ugyan mi lehetne erőteljesebb jelkép, mint egy keresztény szent képe? Különösen így van ez, hogy a szocializmus vallási jelképektől elforduló gyakorlatához képest mindez egyszerre lett volna hagyományteremtés és a gyökerekhez való visszatérés. Másrészt viszont ott volt egyfajta nyitási szándék is, amely a tűzoltókat közelebb hozta volna az emberekhez, és megmutatta volna a tűzoltóság emberi arcát. A szocializmus „a tűzoltóság egésze állami feladat”-jellegű elzárkózásával, szigorú attitűdjével látványosan szakító terv a felvonulásokkal, a laktanyák megnyitásával, az ünnepélyes részletekkel a Flórián-napi ünnepséget szánta az első kapocsnak a lakosság és a tűzoltók között. Ennek fényében nem meglepő, hogy már 1990-ben megtörténtek az egyház és a tűzoltóságok első közös Flóriánszobor-avatásai (például a pécsi vagy a szigetvári laktanya előtt).

1990-ben az országban más változások is történtek: megváltozott például a tűzoltóság irányítása. A Belügyminisztériumban létrehozták az ún. Polgári Biztonsági Főosztályt, amely három osztályból (tűzvédelmi, polgári védelmi és katasztrófavédelmi) osztályból állt.

Tűz-, polgári és katasztrófavédelem

A tűzvédelem, tekintve könyvünk előző fejezeteiben leírtakat, nem szorul különösebb magyarázatra. De mi a helyzet a polgári védelemmel? Ez a szakterület fo-

kozatosan vált ki a légoltalmi feladatok közül, és elsősorban a lakosságra veszélyt jelentő hatások elhárítására törekszik. A polgári védelem tehát jócskán épít a felkészülésre és a felkészítésre. Az 1996. évi XXXVII. törvény szerint a polgári védelem *„a honvédelem rendszerében megvalósuló szervezet, feladat- és intézkedési rendszer, amelynek célja a fegyveres összeütközés, a katasztrófa és más veszélyhelyzet esetén a lakosság életének megóvása, az életben maradás feltételeinek biztosítása, valamint az állampolgárok felkészítése azok hatásainak leküzdése és a túlélés feltételeinek megteremtése érdekében”*.

A katasztrófavédelem ennél jóval tágabb feladatkör: magába foglal minden, a lakosságra, az épített és a természeti környezetre veszélyt jelentő vészhelyzetet (katasztrófát) és az arra történő felkészülést, illetve azok elhárítását.

Ezen kívül két olyan fontos jogszabályt érdemes megemlíteni, amely gyakorlatilag alapjaiban határozta meg a tűzvédelem alakulását a kilencvenes években: az egyik az 1990. évi LXV. törvény, a másik pedig az 1991. évi XX. törvény. Előbbi a következőket mondta ki: *„A települési önkormányzat feladata a helyi közszolgáltatások körében különösen: [...] gondoskodás a helyi tűzvédelemről, közbiztonság helyi feladatairól [...]”* Utóbbi törvény – amelyre a későbbiekben többször is „húszasként” fogunk hivatkozni – a tűzvédelemmel és a tűzoltósággal kapcsolatos szabályok változását hozta magával. A legnagyobb ilyen változás a hivatásos önkormányzati tűzoltóság és az önkormányzatok kapcsolatában volt tetten érhető:

- a tűzoltóság létrehozása és megszüntetése az önkormányzat hatásköre (a belügyminiszter előzetes beleegyezésével),
- az általános irányítás a képviselő-testületé lett,
- a parancsnok kinevezése szintén a képviselő-testület hatásköre (amihez azonban az állami tűzoltó parancsnok véleményét ki kellett kérni előzetesen),
- a tűzvédelmi hatósági jogkör pedig a parancsnokság székhelye szerint illetékes jegyzőé lett.

Számos közigazgatási szakember és tűzoltó rosszallását leginkább ez utóbbi kitétel váltotta ki – az ellenvetés oka az volt, hogy a változás szükségtelenül bonyolította, túlzottan bürokratikusá tette az eljárást. A tűzoltók ezen felül az új rendszerben az eljárás szakszerűségét sem látták szavatolva.

Az új szabályok ettől függetlenül életbe léptek, és velük együtt a 85/1993. (VII.) Korm. rendelet, mely a tűzvédelem és a polgári védelem központi irányítására létrehozta BM Tűz- és Polgári Védelmi Országos Parancsnokságot.

A jogszabályi háttér mellett a körülmények sem kedveztek a „tűzvédelmi rendszerváltásnak”. A kilencvenes évek első felében lezajló gazdasági átalakulások inkább rontottak a tűzbiztonságon – vagyis azok a problémák, amelyek már a hatvanas-hetvenes években is tetten érhetőek voltak, újra fel erősödtek. A szinte valamennyi ágazatot sújtó gazdasági nehézségek miatt a tűzvédelmi előírások betartása finoman szólva is lazává vált. Sokszor előfordult, hogy takarékosági okokból még a legalapvetőbb szabályokat sem tartották be. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a rendszerváltás egy sor

Tetőtűz utómunkálatai, 1987 (fotó: magángyűjtemény)

bejáratott rutint törölt el – megszűnő munkahelyi tűzoltóságok, tűzvédelmi felelősi posztok, új helyeken létre sem hozott tűzvédelmi egységek stb. – érthető, hogy a szakembereknek miért nem volt okuk optimizmusra.

Az eddig mellőzött önkéntes tűzoltóságok szerepe azonban ilyen háttér mellett jelentősen felértékelődött. A helyi önkormányzatoknak az új törvényi szabályozás miatt ugyanis a helyi tűzvédelemről teljes körűen gondoskodni kellett volna; ennek a legtöbb helyen azonban csak mérsékelten tudtak eleget tenni. Az egyik gyakran alkalmazott szükségmegoldás a helyben már működő önkéntes tűzoltóságok különböző mértékű támogatása volt.

A támogatások pedig jó helyre mentek, hiszen a tűzesetek száma folyamatosan nőtt. Már 1989-ben 14 ezer tűzesetet regisztráltak, ami több mint 14%-os növekedés az előző évihez képest, és tíz év átlagánál (majd' 12 ezer) is magasabb. Az 1989-es tűzkárérték ráadásul több mint 950 millió forint, ami több mint 27%-kal nagyobb tíz év átlagánál. A szabálykövetés lazulása, az új technológiák betörése, a folyamatos modernizáció és a fentebb említett változások miatt azonban mindez semmi a kilencvenes évekhez képest. 1994-ben például majdnem 22 ezer tűzeset szerepel a statisztikában, 1992 pedig – rendkívül száraz év lévén – majd' harmincezer szabadtéri tüzet hozott.

Az ún. vegetációtüzek – vagyis azok az esetek, ahol a növényzet kapott lángra – az átmenet érzékeny időszakában sem kímélték az országot. 1990. március 21-e például „fekete nap” volt ebből a szempontból: az erdős területeken a tűzoltók nagy része lángokkal küzdött. Somogy megyében például 800 hektáron lángolt az erdő a somogyvári erdészet területén – közel százan, hivatásosok, önkéntes tűzoltók, sőt, katonák vettek részt az oltásban. Fonyód mellett ugyanezen a napon égett a nádas, ahol a marcali hivatásosokat a terepet jobban ismerő fonyódi önkéntesek irányították a helyszínekre. A mocsaras területen a szokásosnál is sokkal veszélyesebbnek bizonyult a tűzoltás, hiszen a tűzoltók bármikor akár derékig süllyedhettek. A marcaliaknak pedig nem az volt aznap az első esetük: már Balatonberényben jártak korábban, ahol 15-20 hektáron szintén lángolt a nádas.

Szinte álmukból ébredtek

Ahogy azt láthattuk, az önkéntes tűzoltó egyesületek fenntartására, fejlesztésére gyakorlatilag alig jutott forrás a második világháború vége és a rendszerváltás között. Érthető, hiszen a mozgásterüket jelentősen korlátozta, hogy ebben az időszakban a tűzvédelemre állami feladatként tekintettek. Az önkéntes közösségek lassú sorvadásra, de legjobb esetben is csak stagnálásra voltak ítélve.

A rendszerváltással szinte egy csapásra megváltozott a helyzet – a négy évtizednyi mellőzöttségnek azonban súlyos következményei voltak. A hagyományok számos helyen feledésbe merültek, a testvérvárosi kapcsolatok megszűntek, így nem volt külföldi minta sem, ráadásul az állami tűzoltóság sem karolta fel rögtön az egyesületeket. Ilyen körülmények között kezdtek mozgolódni azok, akik egyesületeket akartak alapítani. A múltbéli mintákat – az MOTSZ által lefektetett alapokat – kellett figyelembe venni, és az új, még formálódó jogszabályi és közigazgatási környezet-höz igazítani, hogy a lehető legjobb alapszabály-tervezet születhessen.

Az egyesületek országsszerte anyagi gondokkal küszködtek. Nem csoda: sok helyen a tanácsoknak (később az önkormányzatoknak) még az egyéb intézmények – bölcsődék, óvodák, iskolák, kórházak stb. – fenntartására sem nagyon volt pénzük. Az egyesületek gépjárművei elavultak, nem voltak üzembiztosak, a szertárak többségét fel kell újítani. A tűzoltóknak védőruhája, védőeszköze vagy egyáltalán nem volt, vagy nem felelt meg a követelményeknek.

Az, hogy az önkéntesek több mint négy évtizeden keresztül „kiszorultak” a rendszerből, további problémákat is eredményezett. Nem volt gyakorlat például arra, hogyan riasszák őket (ennek megoldására a későbbiekben látni fogunk példákat, amelyeket a modernizáció hozott el). Az önkéntesek képzése is bőven hagyott kívánnivalót maga után – a „vonulósoké” és a tisztéké egyaránt.

Tanulságos és tipikus történet például a kőszegi önkénteseké. Az 1868-ban alapított egyesület nagyon sokáig sikerrel működött, olyannyira, hogy 1989-ben a város különböző üzemeitől érkezett adományokból

vadonatúj IFÁt vásároltak. Az 1989-től fenntartott ötfős készenléti szolgálatot – amire egyébként nagy szükség volt – viszont már nem tudták a saját költségvetésükből finanszírozni, és a helyi tanács sem tudott nekik elegendő forrást biztosítani. Ezért kényszervállalkozásba fogtak: más egyesületek tömlőit nyomáspróbáztatták. A vállalkozás azonban nem várt nehézségekbe ütközött: a hazai előírások túl magas (24 bar-os) nyomást írtak elő a tömlőknek, az egyesületek többsége pedig félt a drága felszerelést elküldeni. A kőszegi önkéntesek számára a szigorú pénzügyi és egyéb szabályok nem tették lehetővé, hogy bővítsék vállalkozásukat; az állam magukra hagyta őket, ugyanakkor a helyi tanács (és az önkormányzat) szűkös pénzügyi lehetőségei is korlátokat szabtak számukra.

Pedig a korabeli beszámolók szerint a városban többnyire nem is az akkor még 05-ös telefonszámon elérhető központi vészjelzőn, hanem az önkéntesek központi számán jelezték a tüzeket. A kőszegi egyesület parancsnoka – Németh János tűzoltó hadnagy – a Latex bútorszövetgyárban dolgozott, s egyben a vállalat hatvan fős létesítményi tűzoltóságának parancsnokaként is szolgált. A vállalatiak közül tizenheten önkéntes tűzoltók voltak, és a város húsz kilométeres körzetében látták el tizenhat település tűzvédelmét. A korabeli híradástechnikai hiányosságok miatt (URH-juk például nem volt) azonban rengeteg plusz költségük adódott: egy tűz esetén például a kivonuló hivatásosok nem tudtak időben szólni nekik, ha nem volt szükség a segítségükre, így csak a helyszínen értesültek róla, hogy feleslegesen vonultak.

Az értesíthetőség egyébként több egyesületnél is problémát jelentett: a pomázi önkéntesek például személyi hívóval oldották meg a dolgot. Az ő példájuk kitűnően érzékelteti, mennyire „kiestek a rendszerből” az önkéntesek úgy általában véve. Leidinger István, az önkéntesek parancsnoka a Tűzvédelem 1990/10. számában mesélte el, milyen kacifántos utat tett meg egy vészjelzés, mire elért hozzájuk. Ha Pomázon tűz volt, és valaki hívta a 05-ös vész hívó számot, a hívást kezelő fővárosi tűzoltó parancsnokság először a III. kerületi tűzoltó parancsnokságot riasztotta; az ügyeletes onnan

szólt a Pest megyei központba, akik továbbadták a jelzést a szentendreieknek, a szentendreiek végül CB-rádióon vagy telefonon szólnak az önkénteseknek. Egy pomázi tűzjelzés tehát négy másik parancsnokságot megjárt, mire a helyi önkéntesek saját központjába jutott volna.

A rendszerváltozást, illetve a tűzvédelmi koncepciók és gondolkodásmód változását a negyven éven keresztül fennálló rendszer nem tudta azonnal követni. 1990-ben a Tűzvédelem hasábjain meglehetősen sötét képet festő cikk jelent meg:

„Az önkéntestűzoltó-mozgalom válságban van. Az önkéntes tűzoltók társadalmi megbecsülése minimális, védőfelszerelésük nincs, nem rendelkeznek megfelelő tűzoltó technikával. Az önkéntestűzoltó-egyesületek – néhány kivétellel – régóta lassú sorvadásnak indultak; sorra szűnnek meg, illetve egyre több jut közülük a felbomlás előtti állapotba.”

Az MTSZ újraéledése: az alakuló ülés

A rendszerváltással együtt sok más dolog is megváltozott – többek között félregördült az akadály egy országos tűzoltó szövetség megalakítása elől. Az igény természetesen régóta megvolt – és az előjelek is gyűlni kezdtek. Ilyen előjel volt a megyei tűzoltó szövetségek újjáalakulása – 1990. február 16-án például Győr-Moson-Sopron, március 10-én pedig Csongrád megyében –, de a legmarkánsabb jelzés az állami tűzoltó apparátus vezetésétől érkezett. 1990. június 23-án, az üllői tűzoltó napon ugyanis Puskás Ernő alezredes, az országos parancsnokság tájékoztatási és társadalmi osztályának vezetője mondta ki: az állami tűzoltóság az ország tűzvédelmét egyedül, teljes egészében nem képes megoldani. Az állami egységektől távol eső települések, hacsak nem tartanak fenn jól működő önkéntes tűzoltó egyesületeket, gyakorlatilag védtelenek – így szólt a hivatalos summázat. Éppen ezért Puskás véleménye az volt, hogy az állami tűzoltóságnak minden lehetséges módon támogatnia kell az önkéntesek mozgalmát. (Ezt a

fajta összefonódást számos alkalommal érhetjük tetten a magyarországi tűzoltás újkori, XX. század végi és XXI. századi történetében; később könyvünkben is lesz róla szó.)

Az üllői tűzoltó napon ezért egy tízfős munkabizottságot választottak meg, amelynek feladata a Magyar Tűzoltó Szövetség megalakulásának előkészítése volt. Ez szó szerint történelmi lépésnek bizonyult: egy évtizedekre fel függesztett, országos szintű és jelentőségű szervezet újjáépítése kezdődött meg.

A bizottság döntése alapján az alapító küldöttgyűlésre minden megyei szövetség hat küldöttet delegálhatott, akik teljes szavazati joggal rendelkeztek, és akik tisztségviselésre is választhatók voltak. A küldöttek, érdeklődők és meghívottak, közel háromszázan, a balatonfüredi Füred szálló kongresszusi termében gyűltek össze 1990. október 21-én. Az előkészítő bizottság részéről Gulyás László, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tűzoltó Szövetség elnöke köszöntötte a résztvevőket.

„Nem a mi nemzedékünk kezdeményezése, minthogy az a felismerés sem: a tűz elleni védekezés csakis a legszélesebb társadalmi bázisra építve lehet eredményes. Több mint 100 esztendő telt el ennek az alapelvnek a megfogalmazása óta. Az összefogás szükségessége napjainknak szintén elevenbe vágó gondja, oly lépések ösztönzője, meghatározója, amelyeket az ország tűzvédelmének jelene és jövője szempontjából halaszthatatlanul meg kell tenni. Szervező, előkészítő munkánkat végül is ehhez igazítottuk, nem a részérdekek, hanem egyetlen közös érdek dominált, a tűzvédelem érdeke.”

Az állami tűzoltóság is hitet tett a megalakítás mellett: dr. Bleszity János ezredes, az akkori megbízott országos tűzoltó parancsnok beszéde semmilyen kétséget nem hagyott efelől.

Dr. Bleszity János

„[...] Egy országos szövetség csak akkor lesz életképes, akkor működhet hatékonyan, ha alulról szerveződő, széles tömegbázisra támaszkodó, a tűzvédelemért felelősséget érzők olyan tömörülése, amely egyértelműen hitet tesz a szélsőségektől mentes, a reális lehetőségeket figyelembe vevő célok mellett, tehát végsősoron az ország tűzvédelmének jobb ellátásáért dolgozik. [...] Arra képtelen az ország, hogy valamennyi település megnyugtató tűzvédelmét a hivatásos tűzoltókra bízva. Ez egyébként sem lenne gazdaságos. Megítélésünk szerint a hazai valóságot figyelembe véve az sem oldható meg, hogy a tűzoltás, kárelhárítás és a katasztrófavédelem csak az önkéntes tűzoltóság feladata legyen. Jól képzett és a szükséges eszközökkel felszerelt állami, önkéntes és vállalati tűzoltóságok hatékony együttműködésére van szükség: csak így lehet az ország jobb tűzvédelmét biztosítani, hisz minden állampolgárnak joga van a megfelelő biztonságra.”

A megalakulást előkészítő bizottságnak nem volt könnyű dolga. A változás, a rendszerváltás bizonytalan időszakában még csak kialakulófélben volt az új rend. Hiányosnak bizonyultak például a megalakulás előtt álló szövetség működését alapvetően befolyásoló jogszabályi keretek. Ahogyan az ülést megnyitó dr. Horváth Balázs belügyminiszter fogalmazott beszédében:

„Azért is nehéz a dolga e szövetségnek, mert annyira újat, annyira mást, az elmúlt évtizedekben az emberek fejéből kitörölt gondolkodásmódot, viselkedésformát hoz vissza, amely még sok akadályba ütközik.”

Nem pusztán annyiról volt szó azonban, hogy az MTSZ – az állammal és az állami tűzoltósággal egyetértésben – az önkéntességet akarta divatba hozni. Ahogyan az az országos parancsnok által elmondottakból is világosan kiderült: egy új „hibrid” rendszer volt születőben, amelynek gerincét a hivatásos tűzoltók alkották ugyan, ám amelynek elengedhetetlen részét képezték az önkéntesek is.

A koncepció a lényegét tekintve nem volt feltétlenül új, a kivitelezés azonban igen. Az állam ugyanis feladta a „tűzoltás kizárólagos állami feladat”-diszciplinát, és az önkénteseket rendszerszinten emelte volna be a tűzvédelembe. A feladatuk az ún. fehér foltok védelme volt.

Fehér foltok

A „fehér foltok” kifejezés később még többször előkerül a különféle tűzvédelmi koncepciók kapcsán. Minden ilyen koncepció központi eleme, hogy a hivatásos tűzoltóságok ideális esetben minden magyarországi településhez megszabott idő alatt kiérnek tűz esetén. Nagyon leegyszerűsítve azok a területek, ahová a hivatásosok – pénzügyi, felszereltségbeli, infrastrukturális problémák miatt – a megszabott normaidőn felül érnek csak ki, „fehér foltok”. Az ilyen „lefedetlen” területek tűzvédelménél játszanak igen fontos szerepet az önkéntes tűzoltók, hiszen a segítséggel költséghatékony módon valósítható meg a teljes lefedettség.

Az MTSZ, elődjéhez, az MOTSZ-hez hasonlóan, egyfajta koordináló, közvetítői tevékenységet kívánt megvalósítani. Az önkéntes tűzoltók ugyanis – *nomen est omen* – nem hivatásos állami alkalmazottak, így közvetlenül nem tagozhatók az állami tűzoltóság apparátusába.

Az előkészítő bizottság által kidolgozott alapszabály-tervezet nem bizonyult tökéletesnek, és ezt annak tagjai is elismerték. Nem is volt céljuk hibamentes és végleges szöveg létrehozása, hiszen az önkormányzatok létrejöttével egy teljesen új helyzet állt elő: nem volt tisztázott a tűzoltóságok helye és szerepe. Az útkeresés időszaka volt ez tehát: ahogyan az ország is próbált magára találni, ugyanúgy az MTSZ is „álmából ébredve” igyekezett definiálni önmagát.

Végül a közgyűlés kimondta a Magyar Tűzoltó Szövetség megalakulását, a szövetség elnökének pedig Csereklei Lászlót, a Bács-Kiskun Megyei Tűzoltó Szövetség elnökét választották meg. Az MTSZ ideiglenesen az országos parancsnokságtól kapott helyiséget a Budapest, Izabella u. 62-64. szám alatt.

Csereklei László

Az útkeresés időszaka

A korabeli tudósításokból, jegyzőkönyvekből nehéz megítélni az okát – már csak ezért is illik körültekintően fogalmazni –, de az „újkori MTSZ” első két éve nem bizonyult túlzottan sikeresnek. Az első elnökség munkáját viták és ellentétek kísérték, és sikertelenség jellemezte. Az önkéntesek ügye nem haladt előre, sőt, még az alapszabály kidolgozása is megrekedt. Két eredménytelen tanácskozás – 1991 novemberében és 1992 márciusában – után végül 1992 júniusában ismét összeült a szövetség választmánya, hogy előre lépjenek.

A korabeli beszámolók szerint meglehetősen feszült hangulatú eseményen – amelyen részt vett még dr. Kara Pál önkormányzati helyettes államtitkár, valamint dr. Bleszity János t. ezredes, az országos parancsnok általános helyettese is – a résztvevők megfogalmazták kritikáikat is. Többek között például azt, hogy az elnökség túlzottan elzárkózott az alakulás óta eltelt két évben. Nem kérték a megyei szövetségek segítségét, nem építettek ki megfelelő munkakapcsolatot az országos parancsnoksággal.

A választmány hosszas vita után végül inkább az előrelépésre koncentrált: döntésük értelmében egy olyan intéző bizottság alakult, amely egy új alapszabály-tervezet kidolgozását, illetve egy elnökségi jelölti lista felállítását kapta feladatul.

A bizottság gyors és határozott munkájának köszönhetően a következő ülésen, 1992 októberében végre megkezdődhetett az igazi munka. A legfontosabb előrelépés, hogy elkészült az új alapszabály-tervezet, amely pontosan és világosan megfogalmazta az MTSZ feladatait.

A feladatok (idézet az 1992-es alapszabályból)

a) a Szövetség tagszervezeteinek a tűzvédelmi tevékenységük tekintetében való társadalmi képviselete

b) A tűzvédelemre és a tűzoltóságra vonatkozó, illetve azokat érintő jogszabályok

végrehajtásával kapcsolatos tapasztalatok összegyűjtése, elemzése, az új jogszabálytervezetek, szabályozások véleményezése.

c) Tűzvédelmi felvilágosítás, tájékoztatás, propaganda végzése, az ezzel összefüggő társadalmi tevékenység koordinálása.

d) Kapcsolattartás azonos szintű külföldi tűzoltó szervezetekkel, szövetségekkel, tapasztalatok közreadása.

e) Szakmai képzést, továbbképzést elősegítő tanfolyamok, tűzvédelmi ismeretek bővítését szolgáló konferenciák, ankétok, egyéb rendezvények szervezése, lebonyolítása, hasonló külföldi kezdeményezések támogatása. Közreműködés szakkönyvek, egyéb szakanyagok készítésében, forgalmazásában.

f) Gazdálkodás a Szövetség vagyonával.

g) Közreműködés az önszegélyezés rendszerének kialakításában és működtetésében.

h) Jog- és érdekképviselet ellátása.

i) A tűz elleni védekezés hagyományainak ápolása, történelmi emlékek gyűjtése, megőrése.

j) Elismerések kezdeményezése, alapítása és adományozása.

k) Segítségnyújtás a tűzoltóság anyagi, technikai feltételrendszerének fejlesztéséhez, elosztásához.

l) Közreműködés a tűzoltóversenyek szervezésében.

Az előkészítő bizottság a folytonosság egy igen szép gesztusaként dr. Habsburg Ottót, az utolsó Habsburg-trónörökösöt kérte fel tiszteletbeli elnöknek. (A pontosság kedvéért hozzá kell tennünk, hogy apját a magyar kormány 1921-ben hivatalosan megfosztotta trónjától, Habsburg Ottó pedig 1961-ben írta alá azt a nyilatkozatot, amelyben az osztrák trónörökösödési jogáról is lemondott.)

Az MTSZ új elnöke dr. Jókai Oszkár tűzoltó vezérőrnagy, országos parancsnok lett, az alelnökök pedig: Bóta Lajosné, Boldog község önkéntes tűzoltó egyesületének elnöke, Busa János tűzoltó alezredes, Komárom-Esz-

Dr. Habsburg Ottó tiszteletbeli elnök (b), és dr. Jókai Oszkár (j), az MTSZ elnöke 1995. augusztus 20-án, egy fogadáson (fotó: dr. Jókai Oszkár magángyűjteménye)

tergom megyei tűzoltóparancsnok-helyettes, Csete György nyugalmazott tűzoltó ezredes, a Csongrád Megyei Tűzoltó Szövetség elnöke és Sisák Imre mátraszőlősi jegyző.

Végre megkezdődött – bizonyos szempontból pedig ismét elindult – az érdemi munka.

Az önkéntesek helyzete

Munkából, feladatokból pedig akadt bőven. Az önkénteseknek a rendszerváltozás környékén sok olyan változással kellett megbirkózniuk, amely megnehezítette az amúgy sem könnyű beilleszkedésüket a rendszerbe.

Megváltozott például a tűzvédelmi szakemberképzés, új lett az oktatási és továbbképzési rendszer. Az új kialakítást az állami oktatási rendszerhez igazították, a képzések tartalmát pedig a tűzoltó parancsnokságok igényeihez. Ez természetesen érintette az önkénteseket és a vállalati tűz-

oltókat is. A beosztottak alapképzését a megyei tűzoltó parancsnokságok irányíthatták, azonban a hathetes képzési idő rendkívül rugalmatlannak bizonyult, hiszen kevés önkéntes engedhette meg magának, hogy ilyen hosszú időre kiessen a munkájából.

A létesítményi tűzoltóságoknak is számos kedvezőtlen változással kellett szembenézniük. A tűzvédelmi megbízotti tanfolyamok megszervezése teljes egészében a munkáltatók hatáskörében volt – központilag meghatározott tartalom nélkül azonban az ezek által biztosított tudásanyag néha erősen hullámnak bizonyult. Az alapfokú tűzvédelmi képesítést minimum száz órás, míg a középfokú – intézmények vezetőinek szóló – képesítést legalább kétszáz órás tanfolyamon lehetett megszerezni.

A képzésekben való részvételt az idő- és a forráshiány is nehezítette; a támogatás hiánya azonban néha meglepő okok miatt alakult ki. A kilencvenes években jócskán nőtt az önkéntes tűzoltó egyesületek száma, ám az esetek jó részében nem új alapításról, hanem a meglévők „szétvágásáról” volt szó, mert sok, korábban – többnyire önkényesen – egyesített település külön folytatta tovább. Győr-Moson-Sopron megyében például két év alatt nyolcvanháromról száznegyvenhétre (!) nőtt az ilyen okból kifolyólag létrejött egyesületek száma. Ezzel azonban mindegyik egyesület pénzügyi helyzete még nehezebbé vált, hiszen az önkormányzatok igen gyakran egyáltalán nem, vagy alig tudtak segítséget nyújtani, a korábbi bevételi források (tsz-ek, gazdálkodó szervezetek támogatásai) pedig elapadtak. Az önkénteseknek tehát sem ideje, sem pénze nem volt a képzésekre, ezért tovább nőtt a szakképzettség nélküli parancsnokok, tűzoltók száma.

A tűzoltóságokra ennek ellenére nagy szükség volt, nem hiába hangsúlyozta a hivatásos tűzoltóság a fehér foltok lefedésének koncepcióját. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Tiszavasvári önkénteseit például évente átlagosan 20-30 tüzeshöz hívták, de volt olyan kiugró évük is, amikor hatvan-szor kellett vonulniuk (előfordult, hogy naponta hatszor). 1993-ban azonban még csak egy Skoda gépjárműfecskendőjük és két 800 l/perc teljesítményű

kismotorfecskendőjük volt, a tagok riasztását telefonon, CB rádión, és a gépjármű szirénájával oldották meg. A Fejér megyei Bicskén kiemelkedően szerencsések voltak az önkéntesek: tizenhat települést védtek, négy fős főállású egységgel állandó ügyeletet láttak el 24/48 órás szolgálati rendben. A negyvennyolc tagból tíz-tizenöt fő vonult rendszeresen, és technikailag is jól felszereltek voltak: egy Magirus és egy Csepel TŰ-1 gépjárművel rendelkeztek. 1991-ben 129, 1992-ben 246 alkalommal riasztották őket.

A hivatásos tűzoltó parancsnokságok a képzések mellett – amelyek keretében az önkéntes tűzoltók laktanyai szolgálaton szerezhettek értékes tapasztalatokat – az utánpótlás-nevelésbe próbáltak bekapcsolódni. Mindez azonban mit sem ért anyagi támogatás nélkül, márpedig abból keveseknek jutott. A helyi önkormányzatokról szóló törvény kimondta ugyan, hogy a helyi tűzvédelemről való gondoskodás a települési önkormányzatok feladata; az 1992-es költségvetés azonban ehhez semmilyen forrást nem biztosított. Így az egyébként is túlfeszített önkormányzati költségvetések nagyon kevés támogatást juttattak a már egyesületként – azaz önálló jogi személyként – működő önkéntes tűzoltóságoknak. Azon települések többségén, ahol hivatásos tűzoltóság nem működött, az önkormányzatok tudomást sem vettek tűzvédelemmel kapcsolatos feladataikról. A korábbi szabályozás, amelyben az önkéntes tűzoltóságok a tanács szerveként működtek, kötelezte a fenntartókat a hozzájáruláshoz. Az új törvény azonban az önkéntes tűzoltóságokat társadalmi szervként kategorizálta, amelyek támogatását semmiféle jogszabály nem írta elő az önkormányzatok számára.

1992-ben a hivatalos statisztikák szerint 1860 ÖTE működött, ebből 766 egyesületként, 1028 társadalmi szervezetként, önkormányzati fenntartásban, 66 pedig egyéb formában. Az egyesületek több mint háromnegyede teljes egészében önkormányzati finanszírozásból tartotta fenn magát. Habár ez első hallásra kedvezőnek tűnik, jócskán árnyalja a képet, hogy 1993-ban összesen huszonnégy önkéntes tűzoltóságnak volt híradóügyeleti szolgálata,

és összesen nagyjából hatvan volt alkalmas az éjjel-nappali bevetetőségre. Egyszerűbben szólva: az egyesületek túlnyomó többsége anyagilag a saját önkormányzatától függött, viszont csak töredékük végzett rendszeresen tűzoltási tevékenységet. A többség vagy alkalomszerűen, vagy egyáltalán nem volt képes beavatkozni, hiszen a büdzsájuk olyan sovány volt, hogy sem megfelelő felszerelésekkel, sem a megfelelő létszámmal nem rendelkeztek.

Magyarországon ekkoriban összesen 48 ezer önkéntes tűzoltó tevékenykedett, ami a nyugat-európai normák harmada. Tehát még ha minden egyes önkéntes tűzoltó bevethető lett volna, a számuk még akkor is elmaradt volna az ideálistól.

Az önkéntesek helyzete tehát nem volt éppen rózsás; a számok azonban arról árulkodtak, hogy a létesítményi tűzoltóságok még inkább megszenvedték a rendszerváltást. Magyarországon 1993-ban alig ezernégyszáz vállalati tűzoltóságot tartottak nyilván, ez a szám pedig egy év alatt ezer közelébe csökkent. Ami még ennél is tragikusabb: 1994-re összesen alig több mint kétszáz létesítményi tűzoltóság működött hivatalosan, elenyésző gépjárműállománnyal (negyvenkét gépjárműfecskendővel, alig kétszáz szállítójárművel és valamivel több mint ezer kismotorfecskendővel). Az oltások többségét tűzcsapról vagy kézi oltókészülékekkel látták el. Nagy részük baj esetén a hivatásos tűzoltóságot ugyanúgy tudta csak értesíteni, mint az állampolgárok: telefonon.

Az olyanok, mint a paksi atomerőmű tűzoltósága, az ország akkoriban legkorszerűbb laktanyájával, ritkák voltak, mint a fehér holló. Ráadásul a paksiak speciális helyzetben voltak. 1992-ig a városi parancsnokság látta el az erőmű tűzvédelmi feladatait, de a mindössze hat kilométeres távolság ellenére gyakran tíz perc alatt tudtak csak a helyszínre érni; a kiemelt létesítményre való tekintettel azonban hatalmas beruházással hoztak létre új csapatot. A négyszáz milliós épület, a videós megfigyelőrendszer olyan luxusnak számítottak, amiről a legtöbb tűzoltóság – ideértve a hivatásosokat is – csak álmodhatott.

MTSZ: az első érdemi lépések

A Magyar Tűzoltó Szövetség 1992-es újralakulását követően számos javaslattal lobbizott a helyzet javításáért. A költségvetési bizottság elé terjesztett anyagukban például normatív állami hozzájárulás megállapítását javasolták. Ez lakosonként száz forintos fenntartási hozzájárulást biztosított volna az önkormányzatokon keresztül az önkénteseknek; az éjjel-nappal riasztható ÖTÉ-k számára pedig két millió forintos extra támogatást. A javaslatnak csak egy része valósult meg: 1992-ben egy támogatási kísérlet kezdeti fázisaként három ÖTE (Bicske, Hajdúszoboszló és Pomáz) két-két millió forintot kapott a Belügyminisztériumtól működési támogatás címén. Ezen túl a belügyminisztérium egy kezdetben húsz milliós forintos (1993-ban harminc milliósra bővített) alapot hozott létre, amelyből az önkéntes tűzoltóságok vonulási területükön kívül történő beavatkozásait fedezhették.

A kísérlet második fázisaként ötven millió forintos működési támogatást osztottak szét pályázati úton. Hogy mekkora szükség volt erre, azt jól mutatja, hogy az igények háromszorosan meghaladták a rendelkezésre álló keretet. A pályázat mellett az MTSZ külföldi adományként az országba érkezett szakfelszerelésekkel igyekezett kiegészíteni a támogatást. Ezzel párhuzamosan pedig a Tűzvédelmi Oktató- és Kutatóintézet ingyenes tanfolyamot indított az önkéntes tűzoltók számára – ennek költségeit a belügyminisztérium viselte.

1993 decemberében a hivatásosok egyre romló gépparkján javítandó, a Parlament 630 millió forintos pályázati keretet szavazott meg. Az addigi ötven százalékos önrészhez képest itt akár harminc százalékkal is lehetett pályázni, ráadásul a hivatásosok mellett az önkéntes és létesítményi egységek is jelentkeztek.

A Magyar Tűzoltó Szövetség ezzel párhuzamosan igyekezett erősíteni tűzoltás elismertségét, és helyreállítani a kapcsolatot a múlt örökségével. Csete György akkori elnök javaslatára 1993-ban létrejött a Széchenyi Ödön emléklakett, melyet azok a hivatásos, önkéntes és létesítményi tűzoltók,

tűzvédelmi szakemberek, illetve a tűzvédelem ügyét segítők kaphattak meg, akik a cselekedeteikkel kiérdemlik az elismerést. A szabályozás szerint évente húsz emléklakett adományozható, melyből tizet gróf Széchenyi Ödön születésnapján, december 14-én kell átadni.

Ez mellett 1993. február 5-én sikerült egy keveset jóvá tenni abból a felháborító igazságtalanságból, ami Roncsik Jenőt, a volt debreceni tűzoltó parancsnokot ért. A Magyar Köztársaság belügyminisztere hivatalosan ekkor rehabilitálta – és léptette elő posztumusz ezredessé – az MTSZ volt előadóját és a magyarországi tűzvédelem egyik legnagyobb hatású alakját. Még abban az évben május 4-én, Szent Flórián napján avatták fel azt a márvány emléktáblát a debreceni laktanyában, amely Roncsik emlékére készült.

Az önkormányzati tűzoltóságok

A Magyarországon fennálló számos, tűzvédelmi szempontból „lefedetlen” terület persze nem volt újkeletű dolog már a kilencvenes évek elején sem. Valójában a tűzvédelmi törvény első, 1987-es tervezetétől kezdődően élénk vita folyt az ún. vonulási körzetekkel kapcsolatban. A szakemberek akkor – 50 km/órás átlagos vonulási sebességet alapul véve – 25 km-es elsődleges vonulási körzeteket határoztak meg. Ez azt jelentette, hogy ekkora területet kellett egy tűzoltóságnak lefednie ahhoz, hogy az adott körzetben kiütő tüzekhez időben érjenek oda az első beavatkozók. A tapasztalatok ugyanis azt mutatták, hogy kb. 25 km, illetve 20-25 perc a határvonal: ha a tűzoltók ennél később érkeznek meg, legfeljebb az utómunkálatokban – értsd: a romok eltakarításában – tudnak segíteni.

A helyzetet kicsit tovább bonyolítja, hogy – bár a laikusoknak talán elsőre egy szabályos kör alakú terület jutna az eszébe – itt valójában hatszög alakú körzetekről van szó. Sík területet körökkel lefedni ugyanis nem lehet jól: vagy nagyok lesznek az átfedések, vagy számos terület kimarad. A körhöz leginkább a hatszög van közel, ezek pedig, mint egy méhkaptár

sejtjei, maradéktalanul lefednek mindent. A körzetek ilyen formán történő meghatározása azonban pusztán geometria, egy sor jellemzőt nem vesz figyelembe: hiányos úthálózatok, vízparti települések esetén a hidak hiánya, nehezen járható utak is befolyásolták az összképet. (Arról nem is beszélve, hogy a határmenti városok középpontjából nézve például egy körzet nyilván csak Magyarország irányába terjed.)

Mindennek a tetejébe pedig a népsűrűség alakulása is jócskán nyomott a latban: 1993-94 környékén például átlagosan ezer négyzetkilométernyi terület és 90 ezer lakos jutott a vidéki készenletti egységekre, ehhez képest viszont a városokban lakott az ország népességének több mint fele.

Mindent összevetve a rendszerváltás környékén Magyarország területének kicsit több mint ötöde nem számított ellátottnak – márpedig ezen a területen élt a lakosság majdnem egytizede.

Ahogy azt sejteni lehet, a vidéki és a városi hivatásos tűzoltók teljesen eltérő terhelést kaptak. Az 1988–1992 közötti időszak statisztikai alapján egy vidéki tűzoltót éves átlagban negyvenszer, míg egy fővárosit kilencvenszer riasztották. Ahhoz tehát, hogy egyenletesebben oszoljon el ez a terhelés, legalább negyvenötven új hivatásos tűzoltóságra lett volna szükség, ami több tízmilliárd forintos kiadás lett volna. Egy ilyen kiadást az államkassza nem bírt el.

Ennek a terhelésnek az enyhítésére azonban alkalmasak voltak az önkéntes tűzoltóságok – azaz csak lettek volna. 1994-ben ugyanis még mindig csupán 27 önkéntes egység rendelkezett híradóügyeleti szolgálattal, és összességében 63 volt alkalmas arra, hogy bármikor riasztható legyen egy káresethez. A többi önkéntes tűzoltóság vagy alkalmoszerűen, vagy egyáltalán nem volt képes ilyesmire. Továbbra is ki voltak zárva a rendszerből: hiányzott a megfelelő szakszertelenség, védőeszköz, a híradási lehetőségeik hiányosak (tehát nem lehetett őket megbízhatóan riasztani, mert nem volt mivel). És akkor még nem is szóltunk arról, hogy ebben az időszakban az önkéntes tulajdonban lévő gépjárműfecskenedők majd' kilencven százaléka

öregebb volt tíz évesnél, sőt, sok jármű életkora a harminc évet is meghaladta. Mi több: az önkéntes tűzoltóságok több mint fele még egy motoros fecskendőt szállítani képes járművel sem rendelkezett.

A terv ezért az volt, hogy csak azokat az önkéntes tűzoltóságokat fejlesztik, amelyek nem csak székhelyükön, hanem a környező településen is képesek beavatkozni (vagy azokat, akiket kisebb ráfordítással alkalmassá lehet tenni ilyen feladatra).

Ez a helyzet amúgy sem bizonyult egyszerűen feloldhatónak, de akadt még egy csavar: az önkéntes tűzoltók jogi értelemben egy sajátos szürkezónában, amolyan huszonkettes csapdjában voltak. Az 1991. évi XX. törvény ugyanis kimondta, hogy az ÖTE társadalmi szervezetnek minősül.

Ahhoz, hogy ezt megértsük, nézzük, hogyan lehetett volna a rendszerbe illeszteni az ÖTE-eket. Első lépésként az önkormányzat (az állam segítségével) addig a pontig fejleszti saját önkéntes tűzoltóságát, amíg az alkalmassá nem válik rá, hogy egy adott körzeten belül sikerrel avatkozhasson be. Miután a feltételek adottak, az önkormányzat második lépésként ún. működési területet kér, amelyen belül az általa támogatott ÖTE avatkozna be tüzek esetén. Csakhogy – és itt a bökkenő – az 1991. évi XX. törvény szerint ezt akkor teheti meg, ha működik a területén hivatásos tűzoltóság.

Igazi huszonkettes csapdája: egy adott területen nincs hivatásos tűzoltóság, tehát szeretnénk egy ÖTE-vel kiváltani, amely viszont csak akkor avatkozhat be, ha van a területen egy hivatásos tűzoltóság.

A gordiuszi csomót végül muszáj volt átvágni, így az önkormányzatok által finanszírozott ÖTE-eket hivatalosan is önkormányzati szervvé tették, amelyek így kikerültek az említett törvény hatálya alól, és kérhettek működési területet. Ráadásul, mivel nem minősültek társadalmi szervezetnek, pénzhez juthattak az állami költségvetésből is.

A változások természetesen a veszélyes ipari létesítmények állami tűzoltóságait sem kerülték el. Az 1991. évi XX. törvény a hatáskörökkel kapcsolatban a tűzoltóságok szervezeténél egyértelműen fogalmazott: „üze-

mi” hivatásos tűzoltóságok fenntartása nem lehetséges a továbbiakban. Ezért 1993-ban megkezdődtek az átszervezések, amelyek során némelyik üzemi parancsnokság szintén önkormányzati tűzoltósággá alakult át. Bizonyos parancsnokságok, amelyek egy adott üzem területén voltak, érthető okokból nem kerülhettek ilyen helyzetbe, ezért ott a gazdálkodó szerv vette át a fenntartást (és a tűzoltók „főfoglalkozású vállalati tűzoltók” lettek). Elkerülhetetlen volt, hogy a változásoknak néhány parancsnokság „áldozatul essen”: a Nemzeti Szabad Kikötő tűzoltósága megszűnt, Diógyőrben és Algyőn a megyeszékhelyi parancsnokság csökkentett létszámú őrsévé váltak; sőt, Kazincbarcikán kettéválásra is akadt példa (a tűzoltók egy része a gazdálkodó szervhez, másik része az önkormányzathoz került).

Önkéntesek a rendszerben: körzetközpontok

Lassanként megvalósulni látszott az önkéntesek „újraintegrálása” Magyarország tűzvédelmi rendszerébe. A finanszírozás kérdésének megoldása az első, kezdeti lépés: a hosszútávú cél nyilván az önkéntesek – állami és önkormányzati támogatással történő – megerősítése volt. Rövid távon azonban szükség volt ún. körzetközpontokra, vagyis olyan önkéntes tűzoltó parancsnokságokra, amelyekkel be lehet tömni a Magyarország tűzvédelmi rendszerén tátongó lyukakat. A Belügyminisztérium Tűz- és Polgári Védelmi Országos Parancsnoksága 1994-ben felmérte az önkéntes tűzoltó körzetközpontok kialakításának lehetőségét, és úgy találták, hogy száz olyan tűzoltóság van, amely alkalmas a feladatra.

Az önkéntesség és az állandó készenlét első ránézésre ellentmondanak egymásnak, hiszen hogyan is lehetne elvárni valakitől, aki a szabadidejét áldozza erre a feladatra, hogy örökké ugrásra készen álljon? Az önkéntes tűzoltóságok felépítéséből adódóan a vizsgált tűzoltóságok negyede már eleve működtetett valamekkora ügyeletet, újabb negyedük pedig tervezte ilyen ügyelet kiépítését. Ha pedig mind a száz önkéntes tűzoltó alakulatra

A Földeák ÖTE „új” gépjárművének átadási ünnepsége, 1997 (fotó: magángyűjtemény)

kimondják, hogy az önkormányzat szervei, akkor az önkormányzat – munkáltatóként – teljes állásban alkalmazhat annyi embert, amennyi egy hatékony ügyelet kiépítéséhez kell. Egyfajta hibridmegoldásról volt szó tehát, amihez azonban további fejlesztések voltak szükségesek.

Körzetközpontra volt szükség azokon a településeken, ahová a hivatásos tűzoltóság a riasztást követő 20-25 perc után tud csak kiérkezni, az ott működő önkéntes tűzoltóság viszont tíz-tizenöt kilométer sugarú körben a nap minden időszakában riasztható és vonulóképes. Az ilyen helyeken biztosítani kellett fűthető, legalább két állásos szertárt (ami két gépjárműfecs-kendő befogadására alkalmas), a tizenöt percen belüli vonulóképességet, URH rádiót, négy-öt kiképzett tűzoltót védőruházattal és egyéni védőeszközzel ellátva, valamint tűzoltógépjárművet és egy tartalék tűzoltó szert.

Az 1994-ben tartott felmérés során kapott kép vegyes volt. Mind a száz körzetközpontként számításba vett önkéntes tűzoltóság rendelkezett szer-tárral (laktanyával), ezek állapota azonban több esetben hagyott kívánniva-

lót maga után. Tűzoltó gépjárműfecskeendője összesen hetvenhat tűzoltóságnak volt, ebből huszonöt esetben kettő vagy annál több is. Harmincegy csapatnál tartalék tűzoltójármű is volt (pl. kismotorfecskeendőt szállító). Ugyanakkor hat önkéntes csapatnak egyáltalán nem volt járműve. A száz ÖTE közül harmincötnek volt stabil URH rádióállomása, ötvenkét esetben a gépjárművön volt kihelyezett URH rádió, kézi kárhelyi rádió negyvenhét esetben. Tizennégy helyen volt személyi hívó rendszer, huszonnyolc ÖTÉ-t viszont csak telefonon lehetett elérni. A megfelelő védőruhák és védőeszközök az esetek kicsit több mint harmadában voltak meg. A többieknél felénél hiányos, másik felénél egyáltalán nem volt védőfelszerelés.

A körzetközpontokat azonban megérte fejleszteni, hiszen a munka oroszlánrészét amúgy is ők végezték. Egy 1994-es statisztika szerint ugyanis több mint ezerhétszáz alkalommal vonultak tűzesethez és több mint kétszáz alkalommal avatkoztak be egyéb káresetnél, míg az összes többi önkéntes tűzoltóság ezeregyszáz tűznél és alig félszáz káresetnél volt jelen.

A fejlesztések mellett természetesen megkezdődtek a továbbképzések is: 1994 januárjában az országos parancsnokság és az MTSZ közös szervezésében önkéntes tűzoltó parancsnoki képzés indult negyven fő részvételével.

A hivatásos önkormányzati tűzoltóságok

A Magyar Tűzoltó Szövetség ebben a folyamatban egyszerre töltött be koordináló és érdekvédő szerepet. 1994 végére mind a tizenkilenc megyében működött már területi szervezete, vagyis a legnagyobb bázissal rendelkező, tűzvédelem területén tevékeny magyar társadalmi szervezetté vált. A taglétszám a húszezer főt is meghaladta.

Az önkéntes tűzoltóságoknak juttatott, folyamatosan növekvő központi támogatás – 100 millió forint után 1995-ben már 280 millió forint – mellett az önkéntes parancsnokok képzésében, a készenléti szolgálatot ellátó ön-

kéntesek biztosításának rendezésében volt elvülhetetlen érdeme a szövetségnek. Joó Bálint, az MTSZ akkori ügyvezetője szerint a szövetség fontos feladata többek között *„a szakmai szabályozások kialakításában való közreműködés, a tűzvédelmi felvilágosítás [...], szakmai képzés [...], jog- és érdekképviselet ellátása, hagyományápolás, segítségnyújtás a tűzoltóság anyagi- technikai rendszerének fejlesztésében [...]”*. Vagyis az MTSZ egyszerre volt lobb-, érdekvédelmi, koordináló és ernyőszervezet, amely egyúttal a hivatásos tűzoltóság illetve az önkormányzatok és az önkéntes tűzoltók közötti közvetítést is ellátta. Ennek megfelelően a szövetség képviselői számos alkalommal közvetítették a szakmai igényeket az önkormányzatok felé a tűzoltóságok önkormányzativá válás folyamatában.

Az önkéntes tűzoltóságok kiépítése mellett azonban a már emlegetett „húszas” törvényben foglaltaknak is meg kellett felelni. Emlékeztetőül: ez az a törvény, amely kimondta, hogy *„a települési önkormányzat feladata a helyi közszolgáltatások körében különösen: [...] gondoskodás a helyi tűzvédelemről, közbiztonság helyi feladatairól”*. Ez a pillanat érkezett el 1995-ben, amikor összesen száztizenkét tűzoltó-parancsnokságot kellett átadni önkormányzati tulajdonba. A félreértések elkerülése végett: a már meglévő önkormányzati önkéntes tűzoltóságok mellett önkormányzati „hivatásos” tűzoltóságok jöttek létre. Ez utóbbi esetben első ránézésre csupán tulajdonosváltás történt, ezért a felületes szemlélő számára egy szimpla névtáblacserével elintézhető lenne a dolog. Ennél azonban jóval többről van szó.

Már maga a váltás sem volt zökkenőmentes: azzal az indokkal, miszerint *„a parancsnokságok önkormányzatoknak való átadása nincs megfelelően előkészítve”*, Kuncze Gábor belügyminiszter 1995 februárjában felmentette országos tűzoltó parancsnoki beosztásából Bukovics István vezérőrnagyot. Az új parancsnoknak, Bleszity János vezérőrnagynak így nehéz dolga volt: már a kinevezését követő napon meg kellett kezdenie az átadás érdemi előkészítését.

Az országos parancsnokságnak a költségvetési törvény mellékleteként rögzített, a száztizenkét önkormányzatnak kiutalni kívánt összegeket többszörösen ellenőriznie kellett. Ezen felül tételes elszámolást kellett készíteni az átadás-átvételtől. Az új vezetőnek át kellett gondolnia az átadott tűzoltóságok szervezetét, illetve azt, hogy változtat-e rajta. Egyes laktanyákban például az új helyzethez képest magasabb volt a létszám és több a korszerű technika, mint kellett volna. Másutt ugyanakkor éppen hogy hiány mutatkozott. Az üzemi tűzoltóságok megszűnésével ráadásul rengeteg státus átcsoportosítására nyílt lehetőség.

Az átadás pedig nem merült ki annyiban, hogy az önkormányzat átvette az állományt és a felszerelést. Ezekkel együtt jártak ugyanis kötelező közszolgáltatási feladatok (értsd: tűzoltás és műszaki mentés). Vagyis egy-egy önkormányzatra nem csupán a saját településének, hanem 30-40 más településnek a védelme is hárult.

Mivel az 1995-ös költségvetési törvény a hivatásos önkormányzati tűzoltóság fenntartási és működtetési finanszírozását a székhely szerinti önkormányzatok hatáskörébe utalta, az országos parancsnokságnak azt is tételesen vizsgálnia kellett, konkrétan milyen költségek merülnek fel az egyes tűzoltóságok esetén. Ehhez részletes statisztikákra – vonulási adatokra, felmerülő költségekre – volt szükség, amelynek összegyűjtése során lesújtó kép alakult ki.

A probléma gyökere

Az 1971-es ún. harmadik tanácstörvény sem tudta egyértelműen eldönteni, hogy a tanácsok önkormányzati vagy alsóbb szintű állami szervek (népképviselői, önkormányzati és államigazgatási szerveknek nevezte őket). Az 1973. évi 13. törvényerejű rendelet aztán „végrehajtó bizottságok igazgatási feladatot ellátó szakigazgatási szerveinek intézményeként” definiálta a tűzoltóságot. Ezzel azok furcsa helyzetbe kerültek: a fővárosi és megyei parancsnokságok gyakorolták a

szakmai irányítást, viszont a tanácsok beszámoltathatták és irányíthatták a helyi tűzoltó parancsnokot. (Néhol a tanácsok a jogköreikkel nem is tudtak mit kezdeni, máshol viszont túllépték hatáskörüket, és állandóan beleavatkoztak a tűzoltóságok mindennapi életébe.)

Habár a munkakapcsolat a legtöbb helyen rendeződött, a központi beszerzéseket továbbra is az országos parancsnokság irányította (hogy a tanácsok ne essenek kísértésbe, és a „tűzvédelem” címkével ellátott összegeket ne másra költsek el).

A vizsgálatok mentén természetesen az országos parancsnokság egyfajta képet is kapott a hazai tűzvédelmi állapotokról. A korábbiakhoz képest jelentősen emelkedtek a tűz- és káresetek; a tűzoltóknak 1995-ben harminc százalékkal többet kellett vonulniuk, mint 1990-ben. Mindezt pedig változatlan létszám és a fejlesztésre szánt összeg stagnálása (tehát reálértéken történő csökkenése) mellett. Kiderült, hogy a kiadások már évek óta lényegesen magasabbak voltak, mint a fedezetül szolgáló alap – a hiány 1995-ben meghaladta az egymilliárd forintot. Nagyon sok olyan kiadás merült fel a tűzoltóságok esetén, amelyhez a központi költségvetés nem adott fedezetet, így a parancsnokságoknak saját erejükből kellett azt kigazdálkodniuk.

Ezek után érthető, hogy az önkormányzatok sok esetben vonakodtak, vagy akár teljesen el is zárkóztak az átvételtől. Az önkormányzati tűzoltóságok létrejötte azonban elkerülhetetlen volt, az 1995. évi XLIX. törvény pedig számos, még fennmaradt kérdést rendezett. Tartalmazta például az egyes parancsnokságok legkisebb létszámát, illetve a hozzá kapcsolódó elvárt technikai normát. Ezek figyelembevételével jelölték aztán ki a Ri-asztási és Segítségnyújtási Tervben szereplő működési területeket. Ezzel osztották fel az egyes (hivatásos) önkormányzati tűzoltóságok túlzott leterheltségét, és vonták be véglegesen a rendszerbe a már létrejött (önkéntes) önkormányzati tűzoltóságokat is.

A tűzvédelmi törvény; lassú fejlődés

1996. április 23-án az Országgyűlés elfogadta a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltósúgról szóló törvényt. Vagyis mintegy hatvan év után ismét törvény – „A tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény” – szabályozta az ország tűzbiztonságát és a tűzoltóság működését.

Definíciók tárháza

A törvény különbséget tett az önkéntes tűzoltó egyesület (ÖTE) és az önkéntes tűzoltóság (ÖT) között. A definíció szerint az a társadalmi szervezet volt ÖTE, amely az adott településen közreműködött a tűz megelőzési, tűzoltási és műszaki mentési feladatok ellátásában. Ezzel szemben az ÖT az a *köztestület*, amelyet a települési önkormányzat és a tűzoltó egyesület közösen alapított tűzoltási és műszaki mentési feladatok ellátására; folyamatos készenléti szolgálatot lát el és egy önálló működési területen tevékenykedik. A működési területet – a települési képviselőtestület kezdeményezésére – a belügyminiszter jelölte ki, a parancsnok kinevezése a köztestület feladata volt (ugyanakkor a megyei tűzoltó parancsnoknak joga volt véleményezni a jelölést). A tűzoltóság székhelye szerinti települési önkormányzat a vállalt feladat arányában fedezethez jutott a központi költségvetésből.

Az ÖTÉ-k tevékenységét a saját alapszabályuk és a települési önkormányzattal kötött szerződés szabályozta. Voltak olyan szigorú elvárások, amelyeket bármelyik ÖTE vállalhatott, ám kötelezővé csak akkor váltak, ha köztestetet szerettek volna alakítani. Ezek az alábbiak voltak:

- legalább napi négy, készenléti szolgálatot ellátó tűzoltó,
- a szakfelszereléseket hatékonyan kezelni képes, folyamatosan riasztható önkéntes tűzoltó a megfelelő létszámban,
- a vonulás megkezdése adott időn belül (nappal 8, éjszakai 10 perc).
- Ennek teljesítése mellett az önkéntes tűzoltóságok számára kötelező volt az előírt felszerelés, a fűthető szertár, valamint egy hírközpont megléte.

- Ha mindezek a feltételek teljesültek, az önkéntes tűzoltóság a megyei tűzoltó parancsnok szakmai felügyelete alá került, és az ő véleménye alapján az országos parancsnok jelölte ki a működési területet.

A törvény rendkívül időszerű volt, de messze nem bizonyult tökéletesnek. A korabeli beszámolók szerint, bár az MTSZ illetékesei igyekeztek a véleményező munkában részt venni, kevés helyen tartottak igényt a munkájukra. A szövetség kifogásolta, hogy a törvény hátrányosan fogja érinteni az önkéntes, és a létesítményi tűzoltókat, és mindent igyekezett megtenni a törvény szövegének pontosítása érdekében.

Az egyik aggályos pont az önkéntes tűzoltóság fogalma volt: szakértők tartottak attól, hogy a törvény nyomán kizárólag azok a köztisztviselők esnek majd ebbe a kategóriába, amelyeknél az egyesület és az önkormányzat működési szerződést kötött. (Lásd az előzőekben tárgyaltakat.)

A másik ilyen problémás terület a létesítményi területet érintette. Az MTSZ szakértői által kidolgozott konkrét, a létesítményi tűzoltóságok létrehozására vonatkozó követelményrendszert a jogalkotók nem vették figyelembe. Az MTSZ hivatalos álláspontja szerint aggályos, hogy bizonyos helyeken – ahol nem igazán lenne szükség rá – létrejön a vállalati tűzoltóság, más helyeken viszont a létszámkeretek miatt ki lehet bújni a kötelezettség alól.

Az MTSZ diverzifikálódása

A munka kezdett ismét olyan sokrétűvé válni, hogy az elnökség már nem tudta megfelelően összefogni a tevékenységeket. Négy tagozat – hivatásos, vállalati, ifjúsági és sporttagozat – alakult, amelyek leírását az alapszabályba is beemelték.

Az MTSZ által képviselt létesítményi és önkéntes tűzoltók az évek múlásával egyre több esetben avatkoztak be; különösen a körzetközponti

Az öttevényi önkéntesek „klasszikus” Žuk kisteherautója – ez a típus főleg tűzoltóságok számára készült (fotó: magángyűjtemény)

önkéntes tűzoltóságok beavatkozásainak aránya volt magas. 1996-ban az összes önkéntes beavatkozásnak több mint felét ilyen tűzoltóságok végezték el. A káreseteknél – például baleseteknél –, ahol a sikeres beavatkozáshoz speciális eszköz is kell, még nagyobb az arány: az összes eset nyolcvan százalékában a körzetközpontokra hárult a feladat.

1996-ban alig több mint ezer ÖTE működött, amelyek valamivel több mint 24 ezer főt tudtak mozgósítani. A felszereltségben még mindig elmaradások mutatkoztak: egyenruhája csak az önkéntesek hatvan százalékának, védőruhája pedig kevesebb mint negyedének volt. Híradástechnikai téren némi javulást tapasztaltak az illetékesek: 76 stabil URH-rádióállomás, 172 mobil URH-rádió, 620 ún. kárhelyrádió, 91 CB és 255 személyi hívó képezte a teljes felszereltséget. Szükség is volt rá, mert az egyesületek kilencven százalékánál a szertárban még mindig nem volt vonalas telefon.

A támogatások eredményeként elsősorban a körzetközpontnak tervezett tűzoltóságoknál indult el a fejlődés. A laktanyát és a szertárat tizenhat településen átépítették, korszerűsítették. Ez mellett harmincnyolc tűzoltóság bővítette gépjárműparkját és felszereléseit, hetvenhat önkéntes tűzoltóság pedig jelentős összegeket fordított az egyéni védőeszközök beszerzésére.

A kiemelt ipari üzemekben működő állami tűzoltóságok helyén megalkultak az üzemi tűzoltóságok. Fenntartóik saját létesítményeik lettek (pl. az atomerőmű, a MOL Százhalombattai részlege stb.).

Végül tizenkét megyében, összesen harminchárom település önkéntes tűzoltó egyesülete 1996. július 1-jétől a vállalt ideiglenes működési területén megkezdte az őrkdést.

Az önkéntes mozgalom társadalmi elfogadottsága egyre nőtt, a támogatottság azonban jó esetben is egyenlőtlennek bizonyult. Voltak szerencsések, amelyek jó adottságú városokban (pl. Balatonbogláron, Balatonlellén vagy Hajdúszoboszlón) működtek. Ezek az önkormányzatok jó arányban támogatták a tűzoltóságuk működését (4-6 millió forinttal), fejlesztették azokat, sőt, akár egyéb kiadásokat is átvállalnak (pl. rezsi). Bizonyos kisebb városokban (ilyen volt pl. Hajdúböszörmény, Kunszentmiklós, Lajosmizse, Ráckeve), ahol a helyi vállalkozói réteg ezt lehetővé tette, a támogatás kisebb volt, de nem szűkmarkú (2,5-4 millió forint). Az igazán nagy gondban azok az önkéntesek voltak, ahol az önkormányzat kevés, vagy szinte semmilyen támogatást nem tudott (vagy nem akart) kigazdálkodni. (Kb. 0,5-2,5 milliós összegekkel ide tartozott pl. Kunhegyes, Abádszalók, Kisújszállás, Kőszeg, Tolna, Tab.)

Ráadásul a működési területeken elhelyezkedő egyéb települések önkormányzatai általában, forráshiány miatt, nem segítettek.

A szolgálat megszervezésében ezért szükség volt némi kreativitásra. Néhány helyen az ügyeleti feladatokat ellátó három-négy főt főállásban alkalmazta az egyesület, és lényegében a vonuló tűzoltók voltak önkéntesek,

akiknek a riasztáskor egy adott szintidőn belül kellett vonulniuk. Máshol az önkormányzat alkalmazott néhány érettségizett közhasznú munkást ügyeleti feladatokra, akikkel állandóan jelen volt két fő vonulós önkéntes is, a többiek pedig csak riasztáskor kapcsolódtak be. Sok helyen népszerű volt ún. „polgári szolgálatosok” alkalmazása is. (Fiatalabb olvasóink kedvéért: a polgári szolgálat a katonai szolgálat kiváltásának módja volt régen, melynek keretében valamilyen, a közösség számára hasznos munkát kellett végezni.)

A működési területet kapott önkéntes tűzoltóságok nagyjából egy millió hektár területen kétszázötven település és az azokon élő 650 ezer ember elsődleges tűzvédelmét látták el.

Létesítményi tűzoltók: különleges helyzetben

Érdemes külön tárgyalnunk ezen a ponton a létesítményi tűzoltók helyzetét, illetve néhány vállalati tűzoltóság bemutatására kitérnünk. Főleg azért, mert sok esetben rendkívül különleges, jól felszerelt, és kiemelten fontos munkát végző tűzoltókról van szó (elég, ha csak az atomerőműre gondolunk).

Magyarországon történetünk ezen a pontján (azaz 1996-1997 környékén) háromféle létesítményi tűzoltóságról beszélhetünk:

- Hagyományosan szervezett „üzemi” tűzoltóságról, amely teljesen önkéntes alapon működik. A dolgozók – saját jól felfogott érdekükből, és a munkahelyük iránti elkötelezettségük miatt – a munkájuk mellett vállalják a tűzvédelmi teendőket.
- „Hibridmegoldásról”. Ilyesmiről az önkéntes önkormányzati tűzoltóságok kapcsán ejtettünk már szót: nagyobbrészt önkéntesekből álló csapatról van szó, akik mellett néhányan főállásban látják el a vonulási és/vagy irányítási teendőket.
- Főállású tűzoltókból álló önálló jogi szervezetről. Ez egy szolgáltató társaságként működő tűzoltóság, amely adott esetben a saját létesítménye védelme mellett egyéb feladatokat is ellát.

Ha végiggondoljuk, mennyire eltérnek egymástól ezek a típusok a felépítésük miatt, megérthetjük, miért voltak problémák és súrlódások ebben az időszakban az új törvényi szabályozások miatt.

Vegyük például a Tiszaújvárosi Tűzoltó és Műszaki Mentő Kft.-t, amely hat tiszaújvárosi nagyüzem közös létesítményi tűzoltósága volt. A főállású tűzoltók 24/48 órás váltásban dolgoztak, ami ebben az esetben nem is volt törvényes, hiszen a Munka Törvénykönyve szerint napi 12 óránál hosszabb munka nem végezhető. A pénzügyek terén sem volt minden rendben: habár a létesítményiek végső soron közhasznú munkát végeztek, az ehhez kapcsolódó adókedvezmény igénybevételére nem volt lehetőségük. Érthetőbbé válik a dolog, ha onnan nézzük, hogy a tiszaújvárosiak évente kb. száz millió forint értékben végeztek fejlesztéseket (a közjó érdekében), ez után pedig még tizennyolc százalék társasági adót is meg kellett fizetniük.

Ráadásul akadtak átfedések és működési területtel kapcsolatos konfliktusok is. A Dunai Finomító területe Százhalombattán például a létesít-

Gyakorlat a Dunai Finomító és a Dunamenti Erőmű üzemait védő FER Tűzoltóságnál, 1999-ben (fotó: magángyűjtemény)

ményi tűzoltóságé lett, de a hatályos rendelet szerint Százhalombatta egész területe az érdi hivatásos önkormányzati tűzoltóság működési területe. Volt eset, amikor az érdieket riasztották egy tűzhöz, viszont a sokkal közelebb lévő és jobban felszerelt létesítményi tűzoltóknak nem szóltak.

A létesítményi tűzoltóságra vonatkozó részletes szabályokat a 118/1996. (VII. 24.) Korm. rendelet tartalmazta. Míg a korábbi szabályozás egy-egy vállalat számára határozta meg, hogy a létszámtól és a tűzveszélyességtől függően mekkora vállalati tűzoltóságot hozzon létre, ez a szabályozás létesítményekhez kötötte azt. A tűzveszélyességi osztálytól (A-tól E-ig csökkenő mértékű) és a létszámtól (100-200 fő, 201-500 fő és 500 fő felett) függően elég változatosan alakultak a létszámfeltételek. Egy „E” osztályú, ötszáz főt foglalkoztató üzemben egyáltalán nem volt szükség tűzoltóságra a törvény szerint, míg ha ugyanennyien dolgoztak egy „A” osztályú üzemben, akkor már tizenkét fő tűzoltót írt elő.

A felmérések szerint az országban akkoriban 565 helyen szerveztek létesítményi tűzoltóságot majd' kilencezer fős létszámmal (amelyből csupán száznegyven a főfoglalkozású tűzoltó). Tűzeseteknél több mint négyszáz, műszaki mentésnél majdnem félszáz alkalommal avatkoztak be. A géppark arányaiban jobb volt az önkéntesek „flottájánál”: 48 gépjárműfecskendő, 10 vízszállító, 269 egyéb jármű, 471 kismotorfecskendő, 375 URH-rádió, 234 személyi hívó és 117 telefon.

Lássunk néhány példát is az egyes tűzoltóságok felépítésére:

- Pajzs 94 Kft. létesítményi tűzoltósága, Sajóbabony. Az egykori Észak-magyarországi Vegyiművek területén működő kft.-k egy részének tűzvédelmére alakult, egyéni megállapodások alapján dolgoztak. Nyolc fő főállású és húsz fő nem főállású tűzoltó teljesített szolgálatot; előbbieket 24/48 órás váltásos rendszerben.
- Borsodchem Rt. létesítményi tűzoltósága, Kazincbarcika, amely a részvénytársaság Biztonságtechnikai Főosztályának munka- és tűzvédelmi osztályához tartozott. Huszonkét főállású, százhusz

nem főállású, tűzoltóval, előbbieket szintén 24/48 órás rendszerben. A tűzoltók az 1994-es megalakulás óta rendszeresen képezték magukat, havonta tíz órát szántak felkészítésre, valamint minden hónapban gyakorlatoztak. A nem főfoglalkozású létesítményi tűzoltók alapfokú kiképzést kaptak.

- A Dunaferri Létesítményi Tűzoltóság 1997. január 1-jén alakult tűzmegeőzési csoportként a vállalatcsoport teljes tűzmegeőzési tevékenységének elvégzésére. Váltásonként egy főállású szolgálatparancsnokból és öt fő szabadidőben szerződéssel alkalmazott dolgozóból állt.
- A Paksi Atomerőmű Tűzoltósága az Atomix Kft. szervezetébe épült be, egy önálló szakágazat létesítményi tűzoltóságként. Értelemszerűen az ország egyik legjobban felszerelt és képzett tűzoltóságának számított. A tűzoltók ismereteinek bővítését elősegítendő, kidolgoztak egy speciális és általános ismeretekre épülő szintvizsga-anyagot, általános tűzoltástaktikai elméleti résszel, a gépjárművek és egyéb technikai eszközök leírásával, valamint az atomerőmű kapcsán szükséges helyismereti és elméleti témákkal. Éves szinten, csoportonként négyszer tartottak tűzoltási gyakorlatot. Ezen túl rendszeresen részt vettek a megyei, országos gyakorlatokon. Az ellátottság kitűnő, messze az országos átlag felett volt, a gyakorlóruhákkal, védőruhákkal, gázvédő ruhákkal sosem voltak hiányban. A létszám összesen tizennyolc fő napi vonuló létszámmal, két gépjárműfecskeendővel és három különleges szerrel (hatvan fős összlétszámmal). Számos speciális, másol nem, vagy ritkán megtalálható eszközökkel rendelkeztek (pl. alpintechnika, hőkamera, veszélyesanyag-szivattyú stb.)

(Nem szabad szem elől téveszteni, hogy a fenti részletek az 1997 környéki helyzetet tükrözik.)

Változások az MTSZ-ben

Az új helyzethez az MTSZ-nek is idomulnia kellett – túl sok minden változott az 1990-es újjáalakulás, illetve az 1992-es „aktivizálódás” óta. A választmány döntése alapján ezért az elnökség hétfős lett, és minden alelnök konkrét feladatot kapott. Önálló feladatként szervezték meg az egyes tagozatok működését, és képviselték a tűzoltókat. Az elnökség tevékenységét elnökségi iroda segítette, amelynek dolgozói az ülések előkészítését, szervezését végezték, a nemzetközi kapcsolatokat ápolták, az ügyvitelben segédkeztek stb. Az 1996. november 5-i tisztújítón dr. Száray Zoltán tüz. dandártábornok fővárosi tűzoltó parancsnok lett az elnök.

Az alapszabály megváltozásával is igyekeztek igazodni az új idők szavához: lehetővé tették például, hogy az állampolgárok felajánlásaikkal adójuk 1%-át a szövetségnek. A sporttagozat 1997-es megalakulásával egyre inkább előtérbe kerültek a versenyek is, amelyek jótékony hatással voltak a tűzoltó mozgalom kohéziójára. Az 1999-ben elkészült a Szervezeti és Működési Szabályzattal pedig végül az MTSZ minden olyan alapvető dokumentummal rendelkezett, amely a megfelelő működést lehetővé tette.

Dr. Száray Zoltán

Eközben tovább folyt az a szakmai munka, amelynek célja többek között az önkéntes tűzoltók helyzetének javítása volt. 1999-ben az önkéntes tűzoltó egyesületek és az önkéntes tűzoltóságok technikai fejlesztésére csak négyszáz millió forint állt rendelkezésre (ebből kétszáz millió forint a működési területtel rendelkező önkéntes tűzoltóságok számára volt elkülönítve), mégis háromszázötvenegyesületet sikerült száz millió forint értékben védőru-

háza, -eszközkhöz, valamint műszaki felszerelésekhez juttatni. Sok egyesület és önkéntes tűzoltóság élt azzal a lehetőséggel, melynek keretében a hivatásos önkormányzati tűzoltóságok gépjárműfecskendő-fejlesztési programja miatt leadott IFÁ-kat és más típusú fecskendőket kedvezményes áron megvásárolhatták. Sok gépjárműfecskendő került be német tűzoltóságoktól is. A tűzvédelmi törvény módosítása kapcsán a biztosítók vagyonbiztosításából befolyt összeg is felhasználható lett, illetve a tűzvédelmi bírságok összegeit is erre fordították.

A jobb szakmai koordináció érdekében az MTSZ együttműködési megállapodást kötött két „testvérszervezettel”, a Hivatásos Önkormányzati Tűzoltóságok Országos Szövetségével, valamint a Létesítményi és Önkéntes Tűzoltóságok Országos Szövetségével is. Ez a megállapodás – utólag visszanezve – egy hosszú, de szép eredményekkel kecsegtető folyamat kezdetének bizonyult. (A keretmegállapodást 2000. október 18-án írták alá.)

Paradigmaváltás – katasztrófavédelem

Manapság a „katasztrófavédelem” kifejezés közkeletű, közszájon forog, és egyre többen kizárólagosan értik alatta a hivatásos állami tűzoltóság szervezetét. Hogy ennek háttérében mi áll, ahhoz nem feltétlenül elég 1994-be visszamennünk, bár a történet hivatalosan ebben az évben kezdődött. Ekkor tárgyalták ugyanis először a katasztrófavédelmi törvénytervezetet, ami azonban egy régi hiányt hivatott pótolni.

Maga a törvény abból a felismerésből született, hogy a modern korban a katasztrófák egyre sokrétűbbek, a társadalom és az épített környezet egyre több szegmensét érintik. A XX. század közepétől kezdve egyre több olyan veszélyforrás került előtérbe, amely újfajta megközelítést igényelt – elég, ha az általunk is tárgyalt gáz- és olajkitörésekre gondolunk, vagy hozzávesszük a legkülönfélébb veszélyes anyagokat. A természeti katasztrófák is máshogyan érintenek egy sűrűn beépült nagyvárost. Könnyű belátni

például, hogy egészen más megközelítést igényel egy árvíz, ha egy gyéren lakott pusztát érint, és megint mást, ha egy nagyvárosban szabadul el.

A törvény célja az volt, hogy megteremtse a katasztrófa elleni védekezés központi irányításának lehetőségét, és annak pénzügyi feltételeit. Egészen addig a védekezés szegmentált volt: mindig a katasztrófa jellege szerint illetékes miniszter kezében összpontosult az irányítás ágazati szinten. Az új megközelítés azonban egységesítette a különböző védekezési rendszerek irányítását – így elkerülhető volt újabb szervek vagy hatóságok létrehozása is.

A javaslat lehetővé tette, hogy a kormány veszélyhelyzetet hirdessen ki, és rendkívüli jogrend keretében – az országgyűlés folyamatos ellenőrzése mellett – a védekezéshez szükséges korlátozó intézkedéseket is bevezessen. (Az ún. „szükségállapot” sajnos nem csak akciófilmekből lehet ismerős, hiszen a közelmúltból Magyarország esetén is lehet rá példákat találni.)

Ilyen esetekben egy kormánybizottság jön létre, amelynek vezető szerepe a felelős belügyminiszteré. A beavatkozásban részt vevő szakszolgálatok – tűz- és polgári védelem, rendőrség, mentőszolgálat stb. – parancsno-kaiból, vezetőiből pedig egy ún. operatív törzs jön létre, amely a tényleges koordinációt elvégzi.

A katasztrófák iránti hatékony védekezésre már a nyolcvanas évektől voltak kísérletek. A katasztrófavédelemmel kapcsolatos szabályozásnak számos lépése volt az ezredfordulóig.

Az alkotmánymódosítással az alaptörvénybe bekerült néhány fogalom, amely rendkívüli intézkedések megtételére jogosította fel az államigazgatási szerveket.

A honvédelmi törvény védelmi bizottságok felállítását rendelte el.

Az 1996-ban elfogadott tűzvédelmi törvény a műszaki mentést a tűzoltóság hatáskörébe sorolta.

A kormány végül az 1999 elején elfogadott törvénytervezetet találta alkalmasnak arra, hogy azt parlamenti vitára bocsássa.

A törvénytervezet egyik legjelentősebb célkitűzése az volt, hogy egy

olyan hatékony katasztrófaelhárító szervezetet hozzon létre, amely képes a feladatok összehangolására itthon és határon túl egyaránt. Egyfajta integrált szervezet létrehozása volta cél, úgy, hogy közben a védekezés jogi alapjait (a honvédelmi, tűzvédelmi és polgári védelmi törvény vonatkozó rendelkezéseit) csak a szükséges mértékben változtatnák meg.

Ezzel együtt azonban a javaslat lényege az volt, hogy a katasztrófák idején a kormány különleges hatásköröket kapjon, amely növelné a hatékonyságot. A tervzet a hivatásos önkormányzati tűzoltóságokat is be kívánta vonni a rendszerbe.

Az egész folyamat végül a tűzoltóság és a polgári védelem összevonásával a Katasztrófavédelem mint intézmény létrejöttében csúcsosodott ki 2000. január 1-jén. (Habár az igazsághoz hozzátartozik, hogy az integráció országos és megyei szinten következett be, a hivatásos önkormányzati tűzoltóságok még sokáig léteztek.) A szervezet csúcsán a Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatósága (OKF) állt, amely a lakosság élet- és vagyónbiztonságára vigyázott, valamint a nemzetgazdaság és a kritikus infrastruktúra elemeinek biztonságos működésére ügyelt. Az OKF tehát országos hatáskörű rendvédelmi szerv, amelynek fő feladata a katasztrófák megelőzése, a veszélyhelyzetekben a lakosság mentése, illetve a védekezés megszervezése és irányítása, valamint az utómunkák (helyreállítás, újjáépítés) megvalósítása.

Az őrprogram

Ezzel párhuzamosan megkezdődött az önkéntes tűzoltóságoknál az ún. őrprogram kidolgozása és megvalósítása, amely még szorosabban integrálta a tűzvédelmi rendszerbe az önkénteseket. Az alapkoncepció szerint az ÖTÉ-k az önkéntes tűzoltóság működési területén nem önállóan, hanem annak egy alegységként, őrsként folytatnák feladataikat. Ilyen módszerrel az egyesületek az önkéntes tűzoltósághoz kapcsolódva, azzal

szorosan együttműködve dolgoznak, működésük feltételeit pedig az ÖT teremti meg. (Gépjárműveket, védő- és szakfelszereléseket bocsát rendelkezésükre.) A működési feltételekhez pedig az illetékes önkormányzat is hozzájárul. Ez a kezdeményezés végül elakadt, illetve más formában az állami tűzoltóságok keretén belül valósult meg.

Árvizek

A szervezeti változások közepette az önkéntes és az önkormányzati tűzoltókra is sok feladat várt. 1998 és 2001 között a csapadékvíz, a megáradt patakok és folyók – mint azelőtt oly sokszor – rengeteg munkát adtak a beavatkozóknak.

1998 őszén négy-ötszáz település került komoly veszélybe, és az esőzések miatt további hétszáz település, valamint 115 ezer hektár vetési terület került részlegesen víz alá. A statisztikák szerint 11 ezer lakóházat és ezeregyszáz önkormányzati létesítményt ért kár, több mint hatszáz épület megdőlt az átvizesedett falak meggyengülése miatt. A helyreállítás becsült költsége mintegy 33 milliárd forint volt.

Az 1999 júliusában kezdődött rendkívül heves esőzések közepette a Velencei-tó környékén több települést elöntött a csapadékvíz. Bajára július 12-én hatalmas eső zúdult, ami miatt az egész városban 30-40 cm magasan állt a víz; összesen 19 gépjármű, 75 tűzoltó, 26 szivattyú birkózott az elemekkel.

A beavatkozások száma 45 ezerről (1998) 55 ezerre (1999) nőtt, ráadásul a csapadék mennyiségét jól jelzi az esettípusok arányeltolódása: míg 1998-ban évi 854 erdőtűzhez vonultak a tűzoltók, 1999-ben csak 221-hez. A hóhelyzet, az esőzések, az ár- és belvizek, illetve a viharok miatti bevetésekhez az eszközpark nem bizonyult elégségesnek. Az arányeltolódások miatt a kárfelszámolást a tűzoltóságok túlnyomórészt kézi eszközökkel (különféle szivattyúkkal, motoros láncfűrészekkel stb.) voltak képesek elvégezni, amihez tartós fizikai igénybevétel társult. Ez egyrészt a tűzoltók túlterheltségéhez, másrészt az eszközpark túlzottan gyors amortizációjához vezetett.

2001-ben a Tisza ismét – több mint három évtized után – kilépett a medréről, hatalmas pusztítást okozva. A folyó vízgyűjtő területén március 2-án és 3-án 60-120 milliméter eső zúdult le, kiegészülve 40 milliméter csapadéknak megfelelő mennyiségű hóolvadékkal. Március 6-án, minden addigi méretet meghaladva, a Tisza vízszintje Tivadar községnél (az ország északkeleti csücskében) 1014 cm (!) volt. A hatalmas mennyiségű víz által elárasztott környékbeli településekről a lakosság kiürítésén, valamint a helyreállítási, értékőrzési munkálatokon több száz hivatásos önkormányzati tűzoltó mellett a szakolyi és újfehértói önkéntesek is dolgoztak napokon keresztül.

A számok bővületében

Habár kiadványunkban alapvetően egy történet elmesélésére törekedtünk, érdemes ezen a ponton kontextusba helyezni az önkéntesek ténykedését. Annak kockázata mellett, hogy a száraz számsorok megtörik az érdekes és fordulatos történet ívét, foglaljuk össze, hogyan alakult az önkéntesek száma és a nekik juttatott központi támogatás az 1996-os „átalakítás” után. *(Fontos kihangsúlyoznunk ugyanakkor, hogy mivel jelen anyagot nem forrásmunkának szántunk, nem minden adatot közlünk.)*

1996-ban az önkéntes tűzoltó egyesületek száma meghaladta az ezerháromszázat. A következő években rendre ezer körül stagnált, aztán a két-ezres évek elején csökkent kilencszáz, majd nyolcszáz közelébe. Sokkal komorabb képet fest az ÖTÉ-kben ténykedő tűzoltók létszáma: számuk megfeleződött, az 1996-os 24 ezres szintről 2002-re 12 ezerre csökkent. Óvatos következtetéseket levonhatunk ebből mind az utánpótlás hiányára, mind pedig az önkéntes munka nehézségeire vonatkozóan. Egyre kevesebb egyesület működött, és mindegyik jóval kevesebb taggal.

Mindez természetesen betudható a finanszírozási nehézségeknek is, hiszen az ÖTÉ-k számára biztosított költségvetési források jócskán megcsappantak. 1996-ban 260, 1997-ben 400 millió forint jutott rájuk, az ösz-

szeg azonban a következő évben meredeken zuhant (100 millió), és egészen 2001-ig 200 millióban állapodott meg.

Mindez természetesen összeköthető azzal, hogy az 1996-os átalakítás miatt a költségvetési források elsősorban az önkormányzatok által finanszírozott, működési területet kapott önkéntes tűzoltóságok felé áramlottak. Ahogyan nőtt az ilyen egyesületek száma, úgy nőtt a támogatás is: 1996-ban még 100, a következő években 138 és 150 millió, az ezredfordulón 300 millió, 2001-ben 450, 2002-ben pedig 820 millió forint.

A szabályozás, a finanszírozás és a működési terület miatt ezek az önkéntes tűzoltóságok végezték el a beavatkozások oroszlánrészét. Az összesen harminckilenc ilyen tűzoltóság 2002-ben négyezer tűz-, kár- vagy balesetnél avatkozott be önállóan (összehasonlításképpen: a több mint nyolcszáz ÖTE kevesebb mint kétezer alkalommal!). Az ÖTE-eket sújtó forrás- és eszközhiány egyszerűen nem tette lehetővé a megfelelő munkavégzést. Ha a 2002-es évet vesszük figyelembe, elmondható, hogy az ÖTE tagok alig ötödének jutott védőruha és védőkesztyű, kicsit több mint tizedüknek volt védősisakja, és harmaduknak védősisakja.

Új tűzvédelmi koncepció

Magyarország rendszerváltás utáni történetének a tűzvédelem – különösen, ami az önkénteseket, illetve a hányattatott sorsú önkormányzati tűzoltókat illeti – igazságtalanul mellőzött fejezete volt. A megosztottságot jól jellemzi, hogy az MTSZ mellett még két fajsúlyos szervezet jött létre: a Létesítményi és Önkéntes Tűzoltóságok Országos Szövetsége (LÖTOSZ), valamint a Hivatásos Önkormányzati Tűzoltóságok Országos Szövetsége (HÖTOSZ). A három szervezet közötti együttműködés már a kilencvenes évek végétől elindult, végül pedig – az egyeztetéseknek és a közös munkának köszönhetően – 2002 novemberére jutott el egy, a tűzvédelem helyzetének javítását célzó munkaanyag összeállításáig.

A Magyar Köztársaság tűzvédelmi koncepciója címen futó anyag elsősorban arra keresett válaszokat, hogyan lehetne teljessé tenni a tűzvédelem terén addig tett reformlépéseket. Habár az elképzelések végül nem kerültek át a gyakorlatba, érdemes néhányat röviden megvizsgálnunk – annál is inkább, mert ez az együttműködés a történetünk során később folytatódik még.

- Tűzoltási kötelezettség kiterjesztése minden településre. Az anyag szerint az 1948 előtti állapot folytatásaként a tűzvédelemről helyben kellene gondoskodni. Ahogyan a korábbi fejezetekben láttuk, a települések által helyi kérdésként kezelt tűzvédelem kiemelten fontos volt a dualizmus időszakában, hiszen ezekből a kezdeményezésekből szökkent szárba az önkéntestűzoltó-mozgalom.
- A tűzoltási kötelezettség kiterjesztése a gazdaság szereplőire. A szerzők úgy érveltek, hogy az 1948 utáni államosítás feloldásával a tűzoltási kötelezettséget is minden esetben vissza kellene adni a gazdasági szereplőknek.
- Önkormányzati irányítás – állami felügyelet. Az elképzelés alapján a tűzoltóság feletti általános irányítási jogkört az önkormányzatnak, illetve a létesítménynek kellene gyakorolnia. Az állami felügyeleti szervnél mindössze az ellenőrzés maradna. Ezen elgondolás mentén a hivatásos és önkéntes tűzoltóságok az önkormányzat önálló intézményeiként működnének, a szakmai irányítás pedig átalakulna szakmai felügyeletté, Országos Tűzvédelmi Felügyelőség és Megyei Tűzvédelmi Felügyelőségek létrehozásával.
- Az önkéntes tűzoltóságok számának növelése. Az elgondolás alapja egy olyan, 1993–1994 között, húsz ország mintegy kétnyolc tüzesete alapján készült statisztika volt, amely szerint a tüzek 20%-át a helyszínen lévő személyek, 65%-át az első beavatkozó egység egy-két fővel és egy vízszugárral, 13%-át pedig két-három

víz sugarával eloltja. Másképpen fogalmazva: csupán a tűzesetek 2%-ánál használtak egynél több gépjárművet, illetve háromnál több vízugarat. Így tehát a tűzesetek java részéhez elegendő egy kevésbé jól felszerelt helyi egység is.

- A tűz és a katasztrófák elleni védekezés kapcsolatának újradefiniálása. Az anyagban megfogalmazottak szerint „[...] *a katasztrófa megelőzés, mint fogalom értelmezhetetlen [...] Bármilyen katasztrófa következik is be, nagy valószínűséggel ellát valamilyen feladatot a tűzoltóság, de ez még nem jelentheti azt, hogy [...] be kell olvasztani a katasztrófavédelemben, mint ahogy nem lehet beolvasztani [...] egy sor más szervezetet sem.*” Az okfejtés alapja, hogy a katasztrófaelhárítás egy gyűjtőfogalom, amely számos szervezet (tűzoltóság, mentők, polgári védelmi egységek stb.) együttműködését takarja, de ettől még a mentők nem kerülnek a katasztrófavédelem intézményrendszerébe.
- A tűzoltóságok szervezeti újrarendelése. A javaslat két fő csoport létrehozását sürgeti: önkormányzati és létesítményi tűzoltóságokat. Előbbi lehet hivatásos vagy köztisztviselői önkéntes tűz-

oltóság. Az anyagban szerepel továbbá a köztisztviselői önkéntes tűzoltóságok támogatásának emelése, különös tekintettel a műszaki fejlesztésekre és a járműbeszerzési forrásokra. Az önkéntes tűzoltó egyesületek szerepének erősítésére a szerzők annak megvizsgálását javasolják, hogyan lehetne az ÖTE parancsnokoknak is tűzoltásvezetői jogokat adni.

Az anyag – mely Gombor István LÖTOSZ, Kun István HÖTOSZ, va-

Pintér József

lamint Pintér József MTSZ elnök kézjegyével volt ellátva – ezeken kívül is számos érdekes elgondolást tartalmazott. Mivel a koncepciót a szervezetek jelen formájában csupán munkaanyagként tekintették, évekig nem történt érdemleges előrelépés – habár bizonyos részei, mint például a tűzoltásvezetői jogok, végül a gyakorlatban is megvalósultak. (Lásd a következő fejezetet.)

MTSZ: építkezés, nehézségek közepette

A régi hagyományokat folytatva az MTSZ újjáalakulása óta számos alkalommal rendezett tűzoltó versenyeket körzeti, megyei, sőt, országos szinten is. A 2004-es tisztújítás után – ahol dr. Bende Péter váltotta Pintér Józsefet az MTSZ elnöki székében – egyre több feladat jelentkezett ezen a téren. A versenyszabályzatok kidolgozása és frissen tartása, a versenybírók felkészítése és beosztása, a versenyek megszervezése pedig mind-mind megkövetelte egy saját tagozat létrehozását. Így aztán 2005. november 26-án Székesfehérváron megszületett az MTSZ Tűzoltóverseny Tagozata (TT), amelynek kiemelt státuszát jól mutatja, hogy alig másfél évvel később a tagozat ülésén félszáznál többen, a versenyeken pedig – az előkészítőket, a helyi rendezőket és a versenybírókat ideértve – közel százán tevékenykedtek. A csökkenő kormányzati támogatás ellenére 2006-ban az MTSZ TT az I. Országos Hagyományos Tűzoltó Versenyt sikerrel bonyolította le – az esemény hagyományteremtőnek bizonyult.

2005. április 30-án megtartották Keszthelyen az Országos Tűzoltó Napot, valamint szeptember 23-án szak-

Dr. Bende Péter

mai szimpóziumot az önkéntes tűzoltó egyesületi elnökök, az önkéntes és a létesítményi tűzoltóságok parancsnokai számára. December 3-án zajlott az MTSZ fennállásának 135. évfordulója; külföldről nyolc tűzoltó szövetség vezetői tették tiszteletüket a budapesti eseményen. Mi több, gróf Széchenyi Géza – a szövetség alapítójának egyenesági leszármazottja – is jelen volt, akinek a szövetség vezetői emléklakettet adtak át.

2007-ben a tagozat hagyományos versenybírói képzést szervezett Hajdúszoboszlón, segítette a nemzetközi versenyekre kiutazó csapatok felkészülését. A CTIF ifjúsági versenyen elért második hely jelzi, hogy az MTSZ-ben tíz éve zajló következetes felkészítő munka nem volt hiábavaló.

A szövetség munkája a kétezres évek második felében az építkezés, a bővülés jegyében telt. A sikeres versenyszervezési tapasztalatok mellett az MTSZ a többi területen sem tétlenkedett. Az egyik legnagyobb előrelépés a 2004-es közhasznúvá válás, amely jogilag kedvezőbb feltételeket teremtett (pl. az adó egy százalékának felajánlása, támogatásokhoz kapcsolódó adókedvezmények stb.). Megalakult két új tagozat – az Önkéntes Tűzoltó Egyesületi és a Hagyományörző Tagozat – is, melyek segítségével a munka további differenciálása vált lehetővé.

Az évezred elejétől folyamatosan épített nemzetközi kapcsolatok 2008-ra értek be teljesen: az MTSZ szoros kapcsolatot ápolt Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Ausztria és Németország tűzoltó szövetségeivel. Mi több, a lengyel és a szlovák szövetségekkel írásos együttműködési megállapodást is kötöttek. Az MTSZ képviselői folyamatosan részt vesznek a CTIF Magyar Nemzeti Bizottság munkájában, illetve a CTIF Európai, Verseny és Dunamenti Tagországok Bizottságában is.

Ez az időszak a szokásosnál is nehezebb volt anyagilag az MTSZ-nek. A 2008-as költségvetésben például – máig tisztázatlan okokból – összevontan szerepelt az MTSZ és LÖTOSZ működési támogatása, amely hosszas egyeztetésre kényszerítette mindkét szervezetet. Az MTSZ irodai munkatársainak takarékosági okokból 2005-ben és 2008-ban is költözniük kellett. A „főha-

diszállás” először a Visegrádi utcából a Katasztrófavédelmi Oktatási Központba a Kerepesi útra, majd innen ismét az egykori helyére, a Fővárosi Tűzoltó-parancsnokság használatában lévő Martinovics téri irodahelyiségekbe tevődött át. A szövetség 2004-ben két gépjárművét is eladni kényszerült, hogy a működési költségeket finanszírozni tudja. A folyamatos költségvetési hiányok miatt megszűnt a Tűzvédelem című újság (amely a kilencvenes években „támadt fel” az MTSZ-szel együtt), illetve az ezt kiváltani szánt Magyar Tűzoltó című „online újság” is csak rövid életűnek bizonyult.

Annál nagyobb siker volt a szakmai munka egyik legjelentősebb eredménye, a 2008. évi XXXIII. törvény, amely az MTSZ szorgalmazására jött létre, s amely az ÖTÉ-kre vonatkozott. A törvény rendelkezései alapján ugyanis a tűzoltó egyesületek – együttműködési megállapodás megkötése után – aktívan közreműködhetnek a tűzvédelemben. Vagyis egy-egy kárhelyszínen, miután riasztotta az illetékes hivatásos önkormányzati vagy önkéntes tűzoltóságot, azok kéréséig köteles volt mindent megtenni a tűz megfékezéséért, a baleset felszámolásáért stb. Amint pedig a hivatásos önkormányzati tűzoltóság vagy az önkéntes tűzoltóság kérészett, az egyesület tagjai a tűzoltásvezető intézkedéseinek megfelelően segédkeztek tovább.

A tűzvédelem mostohagyermekai

Természetesen mindenki tisztában volt azzal, hogy az önkéntesek helyzetét muszáj rendezni. Másfél-két évtizeddel a fejezetünk elején idézett kijelentés – *„Arra képtelen az ország, hogy valamennyi település megnyugtató tűzvédelmét a hivatásos tűzoltókra bízsa”* – után még mindig nem született megoldás.

2009 körül – mivel a tűzvédelem nem kötelező önkormányzati feladat – a legtöbb önkormányzat az ÖTÉ-ket csupán egy egyesületként kezelte a sok közül, és nem, vagy csak nagyon kevés támogatást nyújtott. Sok ÖTÉ-nél nem volt fűtött szertár, sőt, több helyen egyáltalán nem is volt szertár. Sok gépjárműfecskenő és rengeteg szakfelszerelés hiányzott. Nagy csapás

volt ráadásul az ún. EDR bevezetése is, amellyel az önkéntesek addig beszerzett URH-rádiói feleslegessé váltak, ők maguk pedig ismét kiszorultak a távközlési rendszerből.

EDR

Az ún. Egységes Digitális Rádió-távközlési rendszer az elavult, egycsatornás analóg rádiórendszerek lecserelésére született. Ez utóbbiak több értelemben zsákutcának bizonyultak: nem voltak továbbfejleszthetők, és nem nyújtottak lehetőséget nagy sebességű adatátvitelre (pl. adatbázisok lekérésére). Az EDR ráadásul megfelelt az EU által előírt schengeni kritériumoknak, így a magyar tűzvédelem hatékonyan kapcsolódhatott a többi tagország készenléti rádiórendszeréhez.

A magyar készenléti szervek digitális hálózata az ún. Tetra-technológiával valósult meg, amelynek előnye, hogy nagy területen akadálymentesen üzemel, a háttérzaj kiszűrésével jó hangminőséget biztosít, kevesebb mint fél másodperces hívásfelépítést garantál (hogy csak néhány előnyt említsünk).

A fehér foltok felszámolását célzó program eredményeként javult az ország védettsége, ennek ellenére a 165 működési területen (melyből 96 hivatásos önkormányzati tűzoltóságé, 69 pedig önkormányzati tűzoltóságé volt) akadtak még olyan települések, melyek huszonöt percen belül nem voltak elérhetőek. Az okok vegyesek voltak: egy részüknél egy ÖT létrehozása nem lett volna fenntartható, máshol az önkormányzati akarat hiányzott.

A 2009 körüli vonulási idők mellett a lakosság nagyjából fele a tizenöt perces vonulási körön kívül esett. Az ÖTÉ-k a saját településüket tekintve több mint egymillió lakost védtek. Az ÖT-ök normatív támogatási rendszere bevált ugyan, de tizenkét év alatt a feladatok jelentősen kibővültek – például a szélsőséges időjárás okozta vészhelyzetek miatt –, a támogatás viszont nem követte le ezt a folyamatot. A normatív finanszírozás a bérrendezésre ugyan elegendő volt, a jelentősen leromlott

állapotú laktanyák felújítására, az elavult tűzoltó járművek és szerek javítására viszont már nem.

Mindezzel együtt messze az önkéntes tűzoltó egyesületek helyzete bizonyult a legrosszabbnak. A tűzvédelmi törvény kiadását követően már nevükben is ellentmondásba keveredtek. Az ügyészség a rossz jogszabályi háttér miatt felszólított egy sor közttestületet az „önkéntes” szócska elhagyására, amit viszont ezek nem értettek, hiszen esetenként egy évszázadnál is hosszabb ideje használták így a nevüket.

Az önkénteseknek továbbra is problémát jelentett a tanfolyamokon részt venni munkájuk mellett, hiszen a tanintézetek nem igazodtak az igényeikhez, nem voltak modulrendszerű, vagy hétvégi oktatások. A negyven órás alapfokú tűzoltó tanfolyamok megszervezése – amely elsősorban a megyei tűzoltó szövetségek érdeme – az egyedüli, ami segített nekik.

Változások: beavatkozó és közreműködő ÖTÉ-k

Jó ideje terítéken volt a hivatásos önkormányzati tűzoltóságok állami tűzoltósággá alakítása, ami 2010-ben végül be is következett. Mivel azonban mindez teljesen megbolygatta az eddig kialakult rendszert, érdemes lépésről lépésre áttekintenünk, mi hogyan változott:

1. A hivatásos önkormányzati tűzoltóságok helyébe állami tűzoltóságok léptek. Ezek továbbra is a fegyveres erők és rendvédelmi szervek kategóriájába tartoztak.

2. Az önkéntes tűzoltóságok helyébe önkormányzati tűzoltóságok léptek. Idézzük fel: ezek voltak tehát azok a közttestületek, amelyeket az önkormányzat és az önkéntes tűzoltó egyesület közösen alapított. Az új rendszerben az önkormányzati tűzoltóságok alárendelt szerepet kaptak: a működési területet elvették tőlük, és bár továbbra is végeztek tűzoltást és műszaki mentést, de nem elsődleges beavatkozóként, hanem a hivatásos tűzoltóságot segítve, együttműködési megállapodás alapján. (Beszédes

A Kaposvári Önkéntes Tűzoltó és Életmentő Egyesület kismotorfecskendői a Kapos 2010-es áradásánál (2010. május 17., fotó: KÖTÉL Egyesület)

adat, hogy az önkéntes tűzoltóságok 2009-ben az ország településeinek majdnem 19%-án, csaknem hatszáz településen működtek, több mint 1,3 millió ember elsődleges tűzvédelmét ellátva ezáltal.)

3. Az „önkéntes tűzoltó egyesület” elnevezés maradt ugyan, de a tűzvédelmi törvény 2013-as módosítása két új fogalmat vezetett be. Az ún. „közreműködő ÖTE” a nevéhez híven csupán alárendeltként, az állami tűzoltósággal közreműködve avatkozhat be. Ezzel szemben az ún. „beavatkozó tűzoltó egyesület” vállalt tevékenységi területén – a hivatásos katasztrófavédelmi szervvel kötött megállapodás alapján – önállóan is végezhet tűzoltási, műszaki mentési feladatokat. Vagyis az ez utóbbi alkategóriába tartozó egyesületek tulajdonképpen bekerültek a tűzoltóság szervezetébe, és az egyesület parancsnoka tűzoltásvezetői feladatokat is elláthatott.

A tűzoltásvezető

A tűzoltásvezető jogainak és felelősségeinek köre széles; korábban elképzelhetetlen volt, hogy egy egyesület parancsnoka ilyen hatáskört kaphasson. A tűzvédelmi törvény előírja ugyanis, hogy a tűz oltásának a tűzoltásvezető az egy személyben felelős vezetője – mindenki más csak az ő engedélyével intézkedhet. Mi több, a tűzoltásvezető vészhelyzetben a legkülönbélebb szervek – honvédség, rendőrség, polgári védelem, mentőszolgálatok, közüzemi vállalatok stb. – kirendeléséről is intézkedhet. Ezek a szervezetek pedig – amennyiben nem veszélyeztetési alapfeladataik ellátását – ennek a rendelkezésnek kötelesek eleget tenni.

A tűzoltásvezető ezen felül magánszemélyeket is kötelezhet a beavatkozásban való közreműködésre, megtilthat a tűz által veszélyeztetett és a tűz oltásához szükséges területen minden tevékenységet, és így tovább.

Márpedig ilyen jogosítványokkal egy társadalmi szervezetet nem lehet, nem lehetett felruházni. A jogalkotó a „beavatkozó ÖTE” kategóriájának felállításával oldotta fel ezt az ellentmondást. A beavatkozó egyesületeket pedig végső soron az állami tűzoltósághoz kötötték, hiszen utóbbi folyamatos ellenőrzést gyakorol előbbi felett.

A riasztási rendszerből korábban „kiszorult” önkénteseket két különböző módon kapcsolták vissza az információáramlásba – hiszen a közreműködő és a beavatkozó ÖTE-k más-más vállalásokat tettek (és a jogosultságaik is mások). Ezért előbbieik számára egy olyan, SMS-értesítési rendszert alakítottak ki, amely az ÖTE által megadott telefonszámokra szöveges üzenetet küld a káresemény jellegéről és helyéről. Ennek nyomán az ÖTE vezetője dönthet a helyszínre vonulásról, amelyről tájékoztatja a katasztrófavédelem főügyeletét. Az önállóan beavatkozó ÖTE-k ezzel szemben – amennyiben a vállalt készenléti idejükön belül történik a káresemény – közvetlen riasztást kapnak, vagyis lényegében a hivatásosokkal megegyező módon vonulnak ki.

A rendszer kidolgozásától kezdve az önkéntesek mentő tűzvédelembe történő visszavezetése folyamatosan történt. 2010 és 2015 között az ún. együttműködési megállapodások száma mintegy százhetven százalékkal nőtt (283-ról 477-re).

Együttműködési megállapodás

„A beavatkozó önkéntes tűzoltó egyesület a hivatásos katasztrófavédelmi szerv központi szerve vezetője jóváhagyásával a hivatásos katasztrófavédelmi szerv területi szerve vezetőjével kötött megállapodás alapján - az (1) bekezdés alapján gyakorolt tevékenységen túl - a vállalt tevékenységi területen önállóan végez tűzoltási, műszaki mentési feladatokat.” (1996. évi XXXI. törv.)

2014-től az ÖTÉ-k helyzetét egy OKF által kiadott (2/2014. (I. 17.) számú), *„az önkéntes tűzoltó egyesület önálló beavatkozásának feltételeiről és a beavatkozó önkéntes tűzoltó egyesület tevékenységéről”* szóló utasítás határozta meg. Ennek kapcsán bevezettek ún. rendszerbeállító és minősítő gyakorlatot – lényegében egy „vizsgarendszert”, amelynek keretében az ÖTE bizonyosságot tett arról, hogy a megfelelő szakmai szinten képes végezni a beavatkozásokat. Az utasítás ezek mellett az önálló beavatkozást készenléti időszak vállalásához, meghatározott személyi, technikai és továbbképzési feltételekhez, valamint a beavatkozó tevékenység kijelöléséhez kötötte.

Új irány és reformtörekvések

Az MTSZ-t egy évtizedig irányító Bende Péter nyugalmazott tűzoltó vezérőrnagy, volt fővárosi tűzoltó parancsnok a 2013-as küldöttgyűlésen leköszönt, nem jelölte magát újra. A megyei szövetségek mintegy kétharmada Dobson Tibor tűzoltó dandártábornokot jelölte az elnöki tisztségre, akit végül a küldöttgyűlés meg is választott.

Dobson Tibor – aki korábban fővárosi kerületi tűzoltóparancsnok-helyettes, majd az OKF szóvivője, hivatalvezetője is volt – vezetésével az MTSZ-ben egyfajta régi-új irány kezdett körvonalazódni: az MTSZ érdekérvényesítő képességének visszaállításra a második világháború előtti szintre. Ennek egyik első, szimbolikus állomása lett az új elnökség által tető alá hozott esemény, melynek keretén belül három szervezet

Dobson Tibor

– az MTSZ, LTSZ és az ÖTOSZ – fejezte ki együttműködési szándékát. A Balatonföldváron 2013. szeptember 11-én megszületett szándéknyilatkozatra Dobson Tibor elnök (MTSZ), Udvardi Sándor elnök (LTSZ) és Balog László elnök (ÖTOSZ) kézjegye került rá.

„Felismerve és bízva az egység erejében a gróf Széchenyi Ödön által képviselt elveket, valamint a magyar tűzoltó mozgalom közel másfél évszázados történetének dicső napjait felelevenítve vallják: a magyar tűzoltó társadalom számára az egységes tűzoltó szervezet újjáalakítása elengedhetetlen fontossággal bír. Ezért jelen dokumentum aláírói – a haza és a tűzoltó mozgalom iránti elkötelezettségükről bizonyosságot téve – kijelentik, hogy a szándéknyilatkozatban fogalmazottakkal egyetértenek, s azok szellemében fognak munkálodni.”

Részlet a szándéknyilatkozatból

Az együttműködés egy jól meghatározott irányba tereli mindhárom szervezetet – amelyet a szándéknyilatkozat egyértelműen meg is nevez –: egy egységes, országos hatáskörű, minden tűzoltót képviselő szövetség létrehozása felé. Az 1945–1990 közötti kényszerpihenő, valamint az ebben az

időszakban fennálló rendszer sajátosságai miatt ugyanis a tűzoltó társadalom nagy része megfelelő képviselet nélkül maradt, ezt pedig a XX. század utolsó évtizedében működő tűzoltó szervezetek nem mindig tudták pótolni.

Egy ilyen hosszú időszakot persze nem lehet egy egyszerű szándéknyilatkozattal áthidalni. Ezért a hármas megállapodás csupán szimbolikus volt, az együttműködés lényegi részeit egy külön erre a célra megválasztott munkabizottság alakította tovább. Ebben az MTSZ részéről Gulácsi Lajos és Kelemen Zsolt alelnökök, az LTSZ részéről Udvardi Sándor elnök, Pimper László alelnök, az ÖTOSZ részéről pedig Balog László elnök, Nagy Sándor alelnök foglalt helyet, a koordinátor Heizler György nyugalmazott tűzoltó ezredes volt. A bizottság munkája nem volt könnyű, hiszen három eltérő szervezet „szinkronba hozásáról” volt szó. Az LTSZ és az ÖTOSZ tagjai kevesebben voltak, míg az MTSZ afféle „szövetségek szövetsége” (hiszen a megyei tűzoltó szövetségek

A szándéknyilatkozat aláírói (balról jobbra): Udvardi Sándor elnök (LTSZ), Dobson Tibor elnök (MTSZ), Balog László elnök (ÖTOSZ) (fotó: MTSZ archívum)

is tagok voltak). Tovább bonyolította a helyzetet, hogy az ÖTOSZ és az LTSZ egyes tagjai egyben az MTSZ megyei szövetségének tagjai is.

A bizottság – miután létesítményi, önkéntes és önkormányzati tagozatra osztotta az új szervezetet – a következő elemek összességében határozta meg a struktúrát:

- Küldöttgyűlés, tagozatonként húsz-húsz (tehát összesen hatvan) küldöttel.
- Elnökség, amely áll a küldöttgyűlés által jelölt és választott elnökből, három tagozatvezető alelnökből, valamint három tagozati helyettes elnökségi tagból.
- Felügyelő Bizottság, amelyet a küldöttgyűlés által jelölt és választott elnök vezet, s s amelyben három, tagozatok által delegált tag dolgozik.
- Választási bizottság, három tagozat által jelölt taggal (elnököt maguk között választanak).
- Szakmai bizottságok (verseny-, ifjúsági, hagyományőrző, nemzetközi, határon túli bizottság), melynek tagjait a tagozatok delegálják, elnökét pedig a küldöttgyűlés választja.
- Eseti bizottságok (kommunikációs, képzési és fejlesztési bizottság), melyek létszámának, feladatainak, időtartamának, vezetőjének stb. kiválasztása az elnökség feladata.

Ahogy látszik is, az operatív feladatok elvégzése célirányosan létrehozott szakmai és eseti bizottságokra maradt. Így tehát állandó jelleggel működik

- versenybizottság, melynek feladata a tűzoltóversenyekkel kapcsolatos munka,
- ifjúsági bizottság, melynek feladata az utánpótlás nevelésének kidolgozása, az ifjú tűzoltók ügyének felkarolása,
- hagyományőrző bizottság, amely a nevéhez hűen a múlt értékeinek megőrzésén ügyködik,
- nemzetközi bizottság, amelynek feladata a különféle nemzetközi

- partner- és testvérszervezetekkel történő kapcsolattartás,
- határon túli bizottság, amelynek a határon túli magyar partnerszervezetekkel való együttműködés a fő célja.

A bizottságok vezetősége ugyancsak választással jön létre, azok is önállóan dolgozzák ki ügyrendjüket és az elnökségnek kötelesek beszámolni tevékenységükről, ahová a tagozatok képviselőket delegálhatnak. Fő feladatuk a szövetség célkitűzéseinek szakmai területükön történő megvalósítása, javaslatok kidolgozása. Vezetői az elnökségi üléseken tanácskozási joggal részt vesznek, így közvetlenül jutnak információhoz és kifejezhetik véleményüket.

Egy másik elképzelés szerint a megyei tűzoltó szövetségek súlya is növekedni fog: egyrészt a tagozatok helyi képviselőinek erősítése, másrészt a helyi gazdasági szereplőkkel, hivatásos szervezetekkel ápoltt kapcsolatuk miatt.

Kárpát-haza Önkéntes Tűzoltó Hálózat

Az MTSZ a megújulás előtt is nagy hangsúlyt fektetett a határon túli magyar önkéntes tűzoltó egyesületek támogatására; 2015. április 18-tól azonban ez a munka újabb szintre lépett. A Nemzetstratégiai Kutatóintézet és az MTSZ együttműködésében létrejött kezdeményezés célja minden lehetséges módon segíteni a határon túli magyarok települések önkéntes tűzoltóit. Az eszközadományok – védőfelszerelések, járművek, tűzoltó eszközök – mellett mindez szervezett, rendszeres képzéseket, gyakorlati és elméleti oktatásokat is jelent és jelentett. Ezek a képzések már a program elindulása előtt is folytak: 2014-ben például egy tucat erdélyi, valamint negyven vajdasági település önkéntes tűzoltói számára tartottak helyszíni képzéseket az MTSZ szakemberei. A szövetség 2014 őszen nagyszabású, nemzetközi tűzoltó konferencia keretében látta vendégül cseh, horvát, szlovák és osztrák tűzoltó szövetségek, valamint a Felvidék, Székelyföld és a Vajdaság önkéntes tűzoltóságai képviselőit. A találkozó nem csak a kapcsolatépítést szolgálta: az elő-

A Kárpát-haza Önkéntes Tűzoltó Hálózat megalapítása felvidéki, kárpátaljai, erdélyi, délvidéki és magyarországi résztvevőkkel 2015. április 18-án (fotó: MTSZ archívum)

adásokra és a tapasztalatcserére később számos oktatási anyag épült. Főként az a – közvetlen folytatásnak tekinthető – balatonföldvári továbbképzés, amin Felvidék, Kárpátalja, Székelyföld, Vajdaság, Burgenland és Szlovénia képviseletében összesen ötven önkéntes tűzoltó vett részt. Az egész napos, elméleti és gyakorlati blokkokat is tartalmazó képzés a műszaki mentést, elsősegélynyújtást, veszélyesanyag-baleseteket, és általános tűzoltási helyzeteket járt körül. Ezt követte 2016-ban egy újabb egész napos esemény, ahol a viharok felszámolása, az eltűnt személyek felkutatása, a közúti balesetek sérültjeinek ellátása volt a terítéken. Az egyik legfontosabb ilyen jellegű esemény pedig még abban az évben, 2016-ban zajlott többek között Dercenben, az egyik legnépesebb kárpátaljai magyar közösségben. Itt tizenegy település hatvan tűzoltója sajátíthatta el a fontosabb ár- és belvízvédelmi feladatokat, a mentést, a kitepítést, valamint a különféle eszközök kezelését.

Annak érdekében, hogy az elméleti és gyakorlati tudást legyen is mivel alkalmazni, az MTSZ egyre nagyobb hangsúlyt fektetett a különféle eszkö-

zök továbbadására. 2015-ben például az MTSZ koordinálásával – franciaországi forrásból – több millió forint értékű védőeszköz és felszerelés jutott el kárpátaljai, vajdasági és székelyföldi önkéntes tűzoltóságok tucatjaihoz.

Fejlesztések és pályázatok: növekvő összegek

Az ÖTÉ-k támogatása a 2005-2011 közötti időszak csökkenése után jelentősen növekedni kezdett. (A 2005-ös, évi 300 millió forintos szintről 2008 és 2011 között 120 milliós összegre zsugorodott.) 2012-ben 220, 2013-ban 300, 2014-ben 500, végül 2015-2017 között 600 milliós támogatással gazdálkodhattak; az összegek elosztásában az MTSZ központi szerepet kapott.

Az időről időre lezajló eszközátadások és a működési támogatáshoz nyújtott támogatások mellett járművek átadására is sor került. 2015-ben például a Darányi Ignác Terv – Új Magyarország Vidékfejlesztési Program keretében negyvennégy egyesület nyert járműveket 360 millió forint értékben. Ezzel főleg az ÖTÉ-k csapatszállítási képességeit fejlesztették (elsősorban kilencszemélyes kisbuszokról lévén szó), ami a különféle erdő- vagy nádastüzek esetén több mint hasznos. A hosszított kialakítású járművekben ráadásul a csapattagokon kívül egyszerűbb beavatkozások eszközei is helyet kaptak.

Az önkéntes mentőszervezetek sem maradtak ki – 2016-ban százhuszonkét szervezet mintegy 83,5 millió forintos támogatáshoz jutott. Ezek a szervezetek a statisztikák szerint csaknem tizenhétezer, döntően önkéntes tűzoltókból álló taggal rendelkeznek. Az első ilyen szervezet megalapítása 2012-ben történt, 2016-ra viszont már megyei, járási és települési szinten is ilyen csapatok támogatták a hivatásos katasztrófavédelmi egységek munkáját. (2016-ban majd' száz alkalommal, száz szervezet összesen hétszáz fővel avatkozott be árvízi helyzet, műszaki mentés vagy eltűnt személyek keresése során.)

XXI. századi pillanatkép: az MTSZ tagszervezetei

Ha a történetünket filmen mesélnénk el, most érdemes lenne egy pillanatra kimerevíteni a képet, és elgondolkodni: vajon hogy áll Magyarország tűzvédelmének a szövetséget érintő része majd' százötven év után? Az MTSZ egyfajta „kisjubileum” keretében, egy rövid információs kiadvány formájában foglalta össze, hogy 2015-ben mit érdemes tudni az önkormányzati és létesítményi tűzoltó-parancsnokságokról, valamint az ÖTÉ-kről; az ehhez készült adatgyűjtésből sok minden kiderül.

Magyarországon 2015-ben összesen hatvan Önkormányzati Tűzoltó-parancsnokság (ÖTP) működött, ún. elsődleges műveleti körzetben tevékenykedve, ahol 538 településen több mint 1,1 millió állampolgár mentő tűzvédelméről gondoskodnak. Az általuk védett települések majd' fele (összesen 248) fehér folton van, vagyis a hivatásos egységek ide csak huszonöt percnél hosszabb idő alatt tudnak csak kiérni.

A képzéseknek köszönhetően a káresetek többségének felszámolására önállóan alkalmasak, azonban a bonyolultabb, nagy kiterjedésű, különleges szert igénylő eseteknél (az ÖTP-knél nincs kötelezően előírva különleges szer készenlétnél tartása) szükséges a hivatásos állomány jelenléte és irányítása.

Az MTSZ-nél 2015-ben munkacsoportok alakultak, amelyek javaslatokat készítettek elő egy sor ügyben (szakmai képzettségek megszerzése, szolgálat szervezés, központi finanszírozás elosztásának felülvizsgálata). Az egyik legjelentősebb eredmény, amit a szövetség itt elért, egy megoldási javaslat kidolgozása az önkormányzati parancsnoki képzettség megszerzésének lehetőségére a középfokú végzettségűek számára is.

Az ÖTP-k állami támogatása 2015-ben (akárcsak egy évvel előtte) 1,963 milliárd Ft; ebből viszont a tűzoltógépjármű-állomány megújítására nem volt lehetőség.

Ami az ÖTÉ-ket illeti, a 2010-es években folyamatosan emelkedett az aktív, az együttműködést kötő, illetve az önálló beavatkozást végző egyesüle-

tek száma is. Hatszázhusz regisztrált ÖTE közül ötszázhusz kötött együttműködési megállapodást hivatásos tűzoltóságokkal – és majdnem négyezer káreseményben vettek részt, ami az összes esemény közel hét százaléka.

A korábban is tárgyalt SMS-értesítési rendszernek köszönhetően a tájékoztatásuk gyors és hatékony. A rendszer pedig még kiterjedtebbé vált 2015-ben: egyesületenként kettő helyett hat tag kapott értesítést, közel negyven százalékkal több eseményről, mint az azt megelőző évben.

2015-ben összesen 24 önállóan beavatkozó önkéntes tűzoltóság látott el szolgálatot 141 településen – ez 5400 négyzetkilométernyi területet, és 726 ezer lakost jelent. 2018-ban már 50 önálló ÖTE 1,1 millió lakost véd. Működésüket segítő költségvetési forrásból – egyedi elbírálás alapján – kaptak támogatást, ami négyezeröttszáz óra készenléti idő vállalása esetén 170 ezer forint havonta (egyesületenként), háromezer óra készenléti idő vállalása esetén 100 ezer forint havonta (egyesületenként).

A Létesítményi Tűzoltó-parancsnokságok (LTP-k) száma különféle változások miatt hetvenkettőről hatvanhatra csökkent. Ezek úgynevezett elsődleges műveleti körzettel rendelkeznek (EMK), ami az esetek többségében a védett üzem területe, s itt az elsődleges, önálló beavatkozás lehetőségével hatékonyan élnek a létesítményi tűzoltóságok. A gyakorlati tapasztalatuk növelése és a környezetükben élők biztonságának javítása érdekében az LTP-knek lehetőségük van az EMK-n kívüli tevékenység vállalására is, amely gyakorlatilag az üzemmel határos települések mentő tűzvédelmébe való bekapcsolódásukat jelenti.

A főfoglalkozású létesítményi tűzoltóságok száma továbbra is tizenhárom, míg az alkalomszerűen igénybe vehető LTP-k száma ötvenháromra csökkent. Az LTP-k összesen 742 káresethez vonultak, amelyből 611-et önállóan számoltak fel 2015-ben.

Beszédes adat, hogy a tűzoltóságok 2015-ben összesen majd' hatvanezer esetben vonultak valamilyen káresethez; az MTSZ tagszervezetei pedig több mint tízezer esetben avatkoztak be, az esetek döntő többségében önállóan.

Speciális mentési gyakorlat az MTSZ 2017-es szakmai napján (fotó: MTSZ archívum)

A legújabb kor: a jubileum felé

A Magyar Tűzoltó Szövetség a jubileumi évhez közeledvén – 2015–2020 között – számos új kezdeményezést indított. Ezek céljai mind összecsengenek a 2013-as szándéknyilatkozat aláírásakor megfogalmazottakkal: visszaállítani az MTSZ érdekérvényesítő képességét és közösségösszetartó erejét. Kommunikációs kezdeményezések voltak hivatottak megerősíteni a tagszervezetek naprakészen tartását, információkkal ellátását, ezzel párhuzamosan pedig szakmai programok voltak hivatottak növelni az MTSZ súlyát Magyarország mentő tűzvédelmén belül.

A kommunikációs ütemterv 2015-ös elfogadása után a szövetség honlapjának modernizálása, illetve a belső információs folyamatok átgondolása következett, aminek eredményeként a honlap információtartalma jelentősen nőtt (míg 2015-ben 81 bejegyzés született, 2017-re ez a duplájára, 162-re emelkedett). Jelentős lemaradást dolgozott le a szövetség Facebook-oldalának 2017 márciusi indításával; kár tagadni, hogy a 2010-es évek má-

Speciális mentési gyakorlat az MTSZ 2017-es szakmai napján (fotó: MTSZ archívum)

sodik felére a közösségi hálózat az internetes jelenlét alappillérévé vált. Az elképzelések szerint az önkéntes, önkormányzati és létesítményi tűzoltók informálását első körben a honlap tartalmait másodközlő Facebook-oldal támogatja. (Könyvünk befejezésekor is nyitott kérdés marad, hogy a Facebook-jelenlét súlya vajon milyen mértékben növekszik a honlappal párhuzamosan; a 2018 októberi adatok szerint mindenesetre a „kedvelők” száma meghaladta a nyolcszáz főt, 2019 júliusában pedig az ezerötyszáz főt.)

Sokkal ambíciózusabb informatikai és intézményfejlesztési projekt zajlott le 2017–2018-ban, amelynek keretén belül a Magyar Tűzoltó Szövetség tizenkilenc megyei tagszövetsége, illetve a Budapesti Tűzoltó Szövetség új, egységes arculatú honlap-, egységes informatikai kiszolgáló-, valamint e-mail-rendszert kapott. A fejlesztéseknek köszönhetően indult el az a huszonnégytagú „honlapflotta” (a tizenkilenc megyei ill. a budapesti szövetségén kívül az ÖTOSZ-é és az LTSZ-é), amely főleg helyi információkkal szolgálja ki az olvasókat.

A háttérben zajló fejlesztésekkel párhuzamosan jóval látványosabb eseményekről is voltak, amelyek közösségépítő ereje mellett nem lehet szó nélkül elmenni. Az országos tűzoltó verseny mellett nagy sikerek örvendett például a 2011-ben útjára indult Országos Kismotorfecskenő-Szerelési Bajnokság. A versenysorozat célja, hogy „az ország mentő tűzvédelmében részt vevő szervezetek csapatai versenyszerű keretek között mérhessék össze felkészültségüket egy olyan versenyszámban, melynek hagyományai a hivatásos, az önkéntes és létesítményi tűzoltóságok [...] tekintetében is azonosak”. A bajnokság alapítója a zalaegerszegi önkormányzati tűzoltóság volt – 2010-ben rendezték meg az első ilyen versenyt, amelyre aztán akkora érdeklődés mutatkozott, hogy 2011 óta minden évben 8 fordulóban bonyolítják a megmérettetéseket.

Szintén hagyományteremtő és közösség-szervező jelleggel, „Korszerű technika – korszerű módszerek” címmel indult útjára a szövetség szakmai rendezvénysorozata 2016-ban. Az évente megrendezésre kerülő program – melyre az első alkalommal kilencszázan, 2017-ben hatszázan, 2018-ban pedig négyszázan látogattak el – mögött álló elgondolás egyszerű: egy olyan platformot létrehozni, ahol a tűzoltók megismerkedhetnek a mentő tűzvédelem legújabb fejlesztéseivel és legjobb gyakorlataival. Ezt elősegítendő, a balatonföldvári Naro kemping területén mindhárom év szeptemberében hazai és külföldi cégek mutatták, mutatják be a tűzvédelemmel kapcsolatos fejlesztéseiket.

Mindeközben nőtt az MTSZ tagszervezeteinek tűz- és káreseti beavatkozásainak száma a tűzoltóságok közvetlen környezetében. 2014-ben 11 ezer esetben vettek részt a beavatkozásokban (5340 esetben önállóan avatkoztak be és 5579 esetben a hivatásos tűzoltóságokkal együttműködve számolták fel a káresetet), 2017-ben 19 ezer feletti beavatkozást regisztráltak (az önkormányzati tűzoltóságok 9154, az önkéntes tűzoltó egyesületek 8424, a létesítményi tűzoltóságok 1711 esetben voltak jelen.)

Eközben a nagyobb, elhúzóóó (dunai és tiszai árvíz, belvív, hóesés, vö-

rösiszap-katasztrófa) vagy sorozatban bekövetkező (szélvihar, balesetek) káresemények felszámolásában is nagy erővel vettek részt az önkéntesek. A 2013-as dunai árvíznél 150 egyesület 3500 fővel 60 ezer órát dolgozott a gátakon. A 2019. júniusi szabolcsi viharkárok 2400 házat rongáltak meg – a helyszínre 111 településről érkeztek önkéntesek, néhányan négyszáz kilométerről, hogy a hivatásos tűzoltókkal vállalva a tetőszerkezetek ideiglenes helyreállítását, a megdőlt, épületekre borult fák eltávolítását elvégezzék. A munka három napon át tartott – úgy véljük, ez az a hivatástudat, amiről történetünk mindvégig szólt.

Ez a konkrét eset másban is különleges volt – a hazai beavatkozások történetében először a Kárpát-Haza Önkéntes Hálózat határon túli tagjai is ott voltak a helyreállítási munkálatoknál.

Álljon itt a névsoruk:

- Maréfalva ÖTE (Erdély – Hargita megye)
- Bögöz ÖTE (Erdély – Hargita megye)
- Homoródszentmárton (Erdély – Hargita megye)
- Egri ÖTE (Erdély – Szatmár megye)
- Izsa ÖTE (Felvidék – Komárno megye)
- Szilas ÖTE (Felvidék – Komárno megye)
- Martonos ÖTE (Vajdaság)
- Magyarkanizsa ÖTE (Vajdaság)
- Oromhegyes ÖTE (Vajdaság)
- Kishegyes ÖTE (Vajdaság)
- Zenta ÖTE (Vajdaság)
- Tiszaszentmiklós ÖTE (Vajdaság)

Az önkéntesek vonulását nagyban segítették az elmúlt időszakban pályázati úton kapott kisbuszok, hatékony beavatkozásukat pedig az éves pályázatokon beszerzett beavatkozó eszközök.

Az önkéntes tűzoltó egyesületek számára fejlesztett jármű 2017-ben (fotó: MTSZ archívum)

Eközben elindult a kis egyesületek igényeihez igazított technikai fejlesztés is, melynek keretében egy több feltételnek megfelelő jármű létrehozása volt a cél. Elvárás volt többek között: az alacsony a bekerülési és fenntartási (kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás, casco, szerviz és javítási) költség; a 3,5 tonna alatti az össztömeg; az, hogy „B” kategóriás jogosítvánnyal vezethető legyen; az alap műszaki mentési felszerelések megléte; terepjáró képesség; legyen képes kis vízmennyiséget szállítani és célba juttatni, 5-15 percen keresztül megfelelő nyomás és sugárkép mellett.

Utószó

A Magyar Tűzoltó Szövetség hosszú, rendkívül nehéz utat tett meg fennállásának százötvenedik évfordulójáig. Hiszünk abban, hogy mindent érdemes volt kendőzetlenül, szépítgetések nélkül megmutatni – hiszen annál nagyobb büszkeséggel emelhetjük poharunkat a tűzoltó mozgalom másfél évszázadára, hogy tudjuk, milyen úton jutottunk el idáig.

Irodalom- és forrásjegyzék

- Antaliné Hujter Szilvia (2015) A nádorvárosi Back-malom – a Győri Hengermalom <https://www.gyoriszalon.hu/news/3585/66>
- Dr. Berki Imre (2017) *Tűzoltó sapkák és sisakok*. In: Védelem Katasztrófavédelmi Szemle, 2017/2. szám, 19–20. old.
- Dr. Berki Imre (2019) *A tűzoltóság szerepe a háborús bombázások idején I.* In: Védelem Tudomány, IV. évfolyam, 2. szám, 211–230. old
- Dr. Berki Imre (2019) *A tűzoltóság szerepe a háborús bombázások idején II.* In: Védelem Tudomány, IV. évfolyam, 3. szám, 185–192. old.
- Berta Tibor – Biernacki Karol (2010) *Emlékkötet az 1970. évi Maros és Alsó-Tisza vidéki árvízről*. Csongrád Megyei Levéltár
- Czigány Jenő (1969) *A győri tűzoltás története*. Győr
- Csőglei István (2000) *A Paksi Atomerőmű Tűzoltóság kialakulásának története az ezredfordulóig*. Atomix Kft.
- Diós István: *A szentek élete*. <https://archiv.katolikus.hu/szentek>
- Dobai Gábor (2014) *A magyar olaj és földgáz története XI. Víz, Gáz, Fűtéstechnika*
- Dr. Gál László: *Tűzrendészet Magyarországon 1870-től napjainkig I.* <http://tuzoltosag.hu/letoltes/document/98-tuzrendeszet-magyarorszagon-1870-tol-napjainkig-i-%E2%80%931870-1945.pdf>
- Dr. Gál László: *Tűzrendészet Magyarországon 1870-től napjainkig II.* <http://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/548-tuzrendeszet-magyarorszagon-1870-tol-napjainkig-ii-1945-1996.pdf>
- Dr. Hadnagy Imre József (2016) *Dr. Erdély Ernő arcképe*. <http://vedelem.hu/letoltes/anyagok/767-dr-erdely-erno-arckepe.pdf>
- Dr. Hoffmann Imre – Németh Klára (2010) *A tűzoltóság és a polgári védelem együttműködése a lakosságfelkészítési feladatokban*. <http://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/653-a-tuzoltosag-es-a-polgari-vedelem-egyuttmukodese-a-lakossagfelkeszitesi-feladatokban.pdf>

- Gazsi Lajos – Rácz Elemér (2003) *A magyar légvédelem jellemzői és tevékenysége a második világháború utolsó időszakában*. In: Bolyai Szemle, 3. sz., 18–44. old.
- Kalamár Norbert (2016) *Az önkéntes tűzoltó egyesületek szerepének értékelése a tűzvédelem területén*. In: Védelem Tudomány, I. évf. 2. szám, 507–517. old.
- Kerényi Ferenc (1990) *Szeged színháztörténetének forrásai a Csongrád Megyei Levéltárban 1920-1950*. Budapest
- Kisházi Gusztáv (2016) *Tűzoltás és tűzoltóság Békéscsabán, 1865–1948*. Békéscsaba
- Kuris Zoltán (2010) *Az egységes digitális rádiórendszer (EDR) alkalmazásának lehetőségei a rendészeti szerveknél*. Hadmérnök, V. évf. 2. szám, 310–321. old. 2010. június
- Dr. Kuti Rajmund: *Vízköddel oltás speciális alkalmazási lehetőségei, turboreaktív oltóberendezések I.* <http://www.vedelem.hu/letoltes/anyagok/496-vizkoddal-oltas-specialis-alkalmazasi-lehetosegei-turboreaktiv-oltobereendezesek-i.pdf>
- Minárovics János (2008) *A kismotorfecskendőgyártás története*. In: Tűzoltó Múzeum évkönyve 9., 62–95. old.
- Minárovics János (2008) *A tűzoltó érdeméért adományozott érmek, V. rész*. In: Tűzoltó Múzeum évkönyve 9., 97–125. old.
- Minárovics János: *A fővárosi tűzoltóság története*. http://fovaros.katasztrofavedelem.hu/a-fovarosi_tuzoltosag-tortenete
- Minárovics-Soltész-Csöglei (1995) *Fejezetek a magyar tűzoltóság 125 éves történetéből*. Könyv- és zeneműkiadó
- Nagy Szabolcs (2012) *A román hadsereg 1916. évi erdélyi betörése*. <http://itthon.transindex.ro/?cikk=16670>
- Neil Hanson (2009): *First Blitz. The Secret Plan to Raze London to the Ground in 1918*. Corgi Books

- Némáné Kovács Éva (2015) *Egy győri polihisztor tűzoltóparancsnok: Erdély Ernő (1881-1944) I-III. rész.* <http://gyorikonnyvtar.blogspot.com/2015/05/helytorteneti-kalandozasok-35.html>
- Dr. vitéz Roncsik Jenő (1935) *A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség hatvanéves története.* Debrecen
- Dr. Szabó Károly (2004) *Pécs tűz elleni védelmének története 1918-1948-ig, az állami tűzoltóság megalakulásáig.* In: Tűzoltó Múzeum évkönyve 7., 116–138. old.
- Szűcs Ernő – Minárovics János – Tarján Rezső (1970) *Az első magyar benzín-motoros tűzoltófecske.* in: Technikatörténeti szemle 5., 199–204. old.
- Török Bálint (2006) *A százhalombattai kőolaj-finomító baleset-elhárító szervezete.* In: Hadmérnök, I. évf. 3. sz., 17–31. old.
- Vízrajzi évkönyvek 1935–1943. M. Kir. Földművelésügyi Minisztérium Vízrajzi Intézete
- Völgyesi Zoltán (2014) *Hadifegyűjtés, rézrekvirálás az első világháborúban.* http://www.archivnet.hu/gazdasag/hadifegyujtes_rezrekviralas_az_első_vilagaboruban.htm

Hírek. Új-Somogy, 1925. augusztus 2.

Hírek. Új-Somogy, 1936. július 7.

Hírek. Vasvármegye Hivatalos Lapja, 1925. július 9.

Hírek. Békés, 1925. december 12.

Hírek. Békés, 1928. június 20.

Pécs legöregebb tűzoltója. Dunántúli Napló, 1948. július 17.

Leégett a Sopiana Gépgyár. Új Dunántúl, 1947. szeptember 17.

Leégett a Loden posztógyár. Dunántúli Napló, 1947. szeptember 21.

Állandó tűzveszély a pécsi üzemek egész sorában. Új Dunántúl, 1947. szeptember 19.

Az országgyűlés szerdai ülése. Viharsarok Népe, 1952. dec. 18.

A tűzvédelemről. Szolnok Megyei Néplap, 1955. június 22.

Harc a búzakalászáért. Bácskiskunmegyei Népújság 1952. június 25.

A tűzvédelmi bizottságok. Viharsarok népe, 1955. jún. 12.

Óvjuk meg a tűzkártól terményeinket. Szolnokmegyei Néplap, 1954. jún. 27.

Jelentkezzünk minél többen a társadalmi tűzoltók sorába. Szolnokmegyei Néplap, 1954. feb. 14.

Minisztertanácsi határozat a községi tűzoltó testületek minta-alapszabályáról. Dunántúli Napló, 1956. január 6.

Az algói kísérletsorozat. Tűzvédelem, 1970. július

A jelen 200, a jövő 2000 megawatt. Tűzvédelem, 1970. július

A CTIF 4. szimpóziumáról. Tűzvédelem, 1970. augusztus

Új vezetőségeket választanak az önkéntes tűzoltó testületek. Békés Megyei Népújság, 1972. január 27.

Milliárdos kár a Mikroelektronikai Vállalatnál. Tűzvédelem, 1986. augusztus

Ki ad egy pohár vizet a tűzoltónak? Tűzvédelem, 1990. május

Megalakult a Magyar Tűzoltószövetség. Tűzvédelem, 1990. október

Az önkéntestűzoltó-mozgalom fellendítéséért! Tűzvédelem, 1990. október

Előkészületek az önkéntesek országos szövetségére. Tűzvédelem, 1990. augusztus

A pomázi példa. Tűzvédelem, 1990. szeptember

Viharos választmány. Tűzvédelem, 1992. június

Országos Választmány, '92 október. Tűzvédelem, 1992. október

Támogatás az önkéntes tűzoltóknak. Békés Megyei Hírlap, 1993. március 10.

Választmányi megerősítés. Tűzvédelem, 1993. július

Nálunk is megtiszteltetés önkéntesnek lenni. Tűzvédelem, 1993. augusztus

Eltűnhetnek a fehér foltok. Tűzvédelem, 1994. augusztus

Fordulópont volt. Tűzvédelem, 1994. február

Lehet ezeröttszázzal több? Tűzvédelem, 1994. március

Ellenőrzött ellenőrizendők. Tűzvédelem, 1994. április

A tüzet nem csak vízzel oltják. Dunántúli Napló, 1994. június 21.

Az önkéntes központok száz kérdése. Tűzvédelem, 1994. október

Ötévesen „felnőtt” a tűzoltó szövetség. Tűzvédelem, 1995. január

Az átvétel kötelező. Tűzvédelem, 1995. március
A visszaszámlálás megkezdődött. Tűzvédelem, 1995. március
A hivatásos önkormányzati tűzoltóság költségvetésének átadása. Tűzvédelem, 1995. április
A tűzoltóságok önkormányzati intézménnyé válása. Tűzvédelem, 1995. február
MTSZ országos választmányi ülése. Tűzvédelem, 1996. június
Létesítményi tűzoltóságok. Tűzoltóság '97.
Az önkéntes tűzoltóságok első éve. Tűzoltóság '97.
Létesítményi tűzoltóság a kiemelt vállalatoknál. Tűzvédelem, 1997. november
Ár- és belvízkár: 33 milliárd. Tűzvédelem, 1999. július
Végre. Tűzvédelem, 2001. január

Dokumentumok Kecskemét történetéből 1. 1944. október 31 – 1945. május 8. Kecskemét, 1975

Országgyűlési napló, 1947. V. kötet / 1948. december 14. – 1949. április 12.

MSZMP Somogy Megyei Végrehajtó Bizottságának ülései, 1958–1989 (XXXV.1.c.) 9. ő. e. 1959. január 31. (104–133. old.)

Dokumentumok Zala megye történetéből 1947–1956 - Zalai gyűjtemény 48. Zalaegerszeg, 1999

A BM Zala Megyei Tűzrendészeti Osztályparancsnokságának jelentése a megyei pártbizottság részére, az állami és községi tűzoltóságok helyzetéről. Zalaegerszeg, 1954. február 23.

3/2013. számú BM OKF Főigazgatói utasítás az önkéntes tűzoltó egyesületek támogatásának, tűzoltó szakmai irányításának és felügyeletének katasztrófavédelmi feladatairól

A Magyar Köztársaság tűzvédelmi koncepciója. HÖTOSZ-LÖTOSZ-MTSZ munkaanyag, 2002. november

továbbá: jegyzőkönyvek, dokumentumok, belső feljegyzések a Magyar Tűzoltó Szövetség archívumából

ISBN 978-615-00-5969-3

9 786150 059693